

H. HELLERMA

Etteütłusi
ja
üंबरјutustusi
algklassidele.

A-26 002,

H. HELLERMA

ETTEÜTLUSI JA
ÜMBERJUTUSTUSI
ALGKLASSIDELE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1964

Kaane kujundanud L. Kruusmaa.

Kinnitatud Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt

2

ARHIIVKOGU

SISSEJUHATUS

I. ÜLDISI MÄRKUSI.

Nõukogude võim on oma olemasolu esimestest päevadest alates pööranud suurt tähelepanu emakeele õpetamisele koolis. Eriti on aga emakeele osatähtsus tõusnud pärast seaduse «Kooli ja elusidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest NSV Liidus» kehtestamist ja partei XXII kongressi. On ju emakeel üldhariduse aluseks ja teenib õpilaste igakülgse kommunistliku kasvatuse ülesandeid. Eeskätt on see maksev algklasside kohta.

Käesoleva etteütluste ja ümberjutustuste kogu materjali valikul on püütud järjekindlalt arvestada nõuet, et lausetes ja tekstides kajastuks nõukogulik elutunnetus, et nad arendaksid laste fantaasiat ja tundeid, avardaksid nende silmaringi, s. o. täidaksid kommunistliku kasvatuse ülesandeid. Kuna algõpetus peab tuginema lapse elavatele vaatlustele ja tähelepanekutele ümbritsevast elust, on etteütluste ja ümberjutustuste kogu koostamisel lähtutud algkooli koduloo programmist.

Etteütlusteks määratud lauseid on võimaluse piires temaatiliselt seostatud, sest algklasside (eriti I ja II kl.) õpilastele valmistab raskusi kiire ümberlülitumine ühelt teemalt teisele. Kohati esineb tekstides küllaltki raskeid sõnu, mis oma häälikulise koosseisu poolest antud klassi ei kuulu. Ent need on säärased sõnad, mida õpilased oma igapäevases kõnekeeles tarvitavad ja mille tähendus on neile tavaliselt tuttav juba enne kooli astumist (oktoobrilapsed, Kommunistlik Partei, kosmonaut, raadio, televiisor jpt.). Sama on maksev ka tuntumate liitsõnade kohta (koolimaja, sulepea, pioneerijuht, raudtee jpt.). On täiesti loomulik, et tähtsamaid neist osataks ka kirjutada.

Kogus leiduvate jutukeste koostamisel on kasutatud peamiselt ajakirjades «Täheke» ja «Pioneer» ning ajalehes «Säde» ilmunud materjali, samuti vennasvabariikide etteütluste ja ümberjutustuste kogusid, rahvaluulet ja lasteraamatuid.

Nii etteütluste kui ka ümberjutustuste tekstide võrdlemisi suur arv tagab valiku võimaluse (klassi tasemele vastavalt) süstemaatiliseks harjutamiseks tunnis, kontrolltöödeks ja nõrgemate õpi-

laste järeleaitamiseks. Siit leiab õpetaja ka näidislauseid programmis ettenähtud keeleküsimuste käsitlemiseks klassis. Pealegi saab mõningaid noorematele klassidele määratud ümberjutustusi ja etteütlosti kasutada ka vanemates klassides (pärisnimed, häälikute välted, kirjavahemärgid jne.). Õpetajal on vabad käed lauseid ja tekste oma äranägemisel muuta: sõnu ära jätta või juurde panna, asendada antud koha- ja isikunimesid teistega jne.

Õpilaste tööde parandamisel tuleb silmas pidada, et veaks ei loetaks seda, mida õpilased pole antud momendiks veel õppinud, ja juhtumeid, kus on võimalik kahesugune kirjutusviis (mõned paralleelvormid on antud ka sulgudes). Näit.: hoolast — hoolsat, kirjute — kirjude, Võsu 8-kl. Kool — Võsu 8-kl. kool jt. Lisaks olgu märgitud, et sõnu «kolhoosnik» ja «ümbrik» võib käänata nii õpik- kui ka maastik-tüübi järgi.

Raskemad pärisnimed ja veel õppimata keelendid kirjutatakse enne töö algust tahvlile ja jäetaksegi sinna. Kergemate juhtumite puhul (liitsõna jm.) võib õpilastele töö käigus (etteütluks kirjutamise ajal) öelda, kuidas kirjutada. See on maksev ka läbivõtmata kirjavahemärkide kohta.

Nagu juba eespool märgitud, on algklassides (ja ka hiljem) keeleõpetuse eesmärgiks õpetada õpilasi õigesti kõnelema ja kirjutama, s. o. suulise ja kirjaliku väljendusoskuse arendamine, mis seostub kommunistliku kasvatuse kõikide printsiipidega. Selle eesmärgi teenistuses on ka etteütluks ja ümberjutustused, millede kirjutamist alustatakse juba I klassis II poolaastal, kusjuures siiplaanil peavad kõikides klassides olema õpetavat laadi tööd. Kontrolltööna kasutatakse I ja II klassis vaid etteütlust, III ja IV klassis lisandub sellele ka kontrollümberjutustus.

II. ETTEÜTLUSED.

Ettevalmistus õpetavat laadi etteütluks kirjutamiseks algab tegelikult juba aabitsaperioodil, mil õpilased ortograafiliselt analüüsitud üksikuid sõnu või lühikesi lauseid õpetaja etteütluks järgi liikuva aabitsa abil laovad või üles kirjutavad.

Etteütluks teksti keskmine ulatus algklassides on järgmine: I klassis (alates II poolaastast) — 12 kuni 20 sõna, II klassis kuni 40 sõna, III klassis kuni 60 sõna, IV klassis kuni 80 sõna.

Etteütluks jagunevad nende eesmärgi poolest kahte põhilisse liiki: õpetavat laadi etteütluks (õppeetteütluks) ja kontrolletteütluks. Õppeetteütluks peamiseks ülesandeks on anda keelealaseid teadmisi ja oskusi, kirjutamisvilumusi, õpetada teadlikult õigesti kirjutama, kujundada ja arendada nn. keelevaistu. Kontrolletteütluks kirjutamisel lisandub sellele kõigele veel eesmärk kontrollida, kas õpilased on läbivõetud materjali omandanud. Õpilastele endile kujuneb kontrollette-

ütlus nagu katseks, kuidas nad suudavad oma teadmisi ja oskusi kasutada ise seisevalt. Seepärast on õppeetteütluse puhul vaja iga kriitilise keelendi juures peatuda, seda kollektiivselt või individuaalselt arutada, kontrolletteütluse aga kirjutab õpilane ise seisevalt, välja arvatud mõningane analüüs eriti I ja II klassis.

Erilise liigi etteütlusi moodustavad diaagnoosdiktaadid, mida kasutatakse õpilaste keelelise taseme kindlaksmääramiseks tavaliselt sügiseti. Selleks otstarbeks määratud tekstid on paigutatud käesolevas kogus iga klassi etteütluste ette alates II klassist pealkirjaga «Kordamine». Diaagnoosdiktaat peab õpilastele nende nõrku kohti näitama ja õpetajale selgitama, millistele küsimustele tuleb järgnevas töös suuremat tähelepanu pöörata.

Teostamisviisi järgi võib etteütlusi jaotada järgmiselt: vaatlus- ehk nägemisetteütlus, kuulmisetteütlus, kommenteeritav etteütlus, selgitav etteütlus, õpitud etteütlus (autodiktaat), valiketteütlus, loovetteütlus, vabaetteütlus jne.

1. Vaatlusetteütlus on algkoolis üks tarvitatavamaid etteütluse liike. Etteütluse tekst esitatakse õpilastele kas kantaval või klassitahvilil. Esimene moodus säästab aega ja on käepärasem.

Õpilased loevad teksti läbi. Nüüd esitab õpetaja klassile küsimusi, et veenduda, kas õpilased on teksti sisust ja kõikidest sõnadest aru saanud. Seejärel asutakse analüüsima keelendeid, kusjuures peatutakse eriti raskematel õigekirjajuhtumitel, lastes neid õpilastel täht-tähelt lugeda. Mõnikord (näit. völdete ortograafia) on soovitatav lugeda kogu teksti kooris. Järgnevalt kaetakse tekst kinni ja õpetaja kontrollib veel kord õpilaste teadmisi ning oskusi. I ja II klassis avatakse tekst tavaliselt uuesti ja lastakse see õpilastel läbi lugeda. Sellele järgneb etteütluse kirjutamine. Õpetaja katab tahvli ja dikteerib lausehaaval. Kui töö on valmis, võivad õpilased oma tööd avatud teksti järgi ise parandada. Õpetaja teeb hiljem järelkontrolli.

Vaatlusetteütlust saab kasutada nii õppe- kui ka kontrolletteütlusena. Viimasel juhul õpilased ise oma töid ei paranda, vaid seda teeb õpetaja.

2. Kuulmisetteütlus erineb vaatlusetteütlusest selle poolest, et teksti ei esitata õpilastele vaatlemiseks. Raskemaid keelendeid analüüsitakse enne etteütluse kirjutamist suuliselt. Vajaduse korral võib kasutada ka tahvli või valmistabeleid. Säärasel juhtumil on tegemist vaatlus- ja kuulmisetteütluse segatüübiga, mida saab rakendada kõikide keeleõpetuse osade käsitlemisel. Kuulmisetteütlus sobib nii õppe- kui ka kontrolletteütluseks kõikides klassides.

3. Kommenteeritav etteütlus on väga populaarne Lipetski koolides, kus seda peetakse eriti efektiivseks töövormiks.

Enne teksti (lausete) dikteerimist teeb õpetaja teatavaks kommenteeriva ja teda vajaduse korral abistavate õpilaste nimed (2–3 õpilast). Seejärel dikteerib õpetaja lause. Kõik alustavad

kirjutamist. Kommenteeriv õpilane hääldab sõnu silpide või tähtede kaupa ja põhjendab öeldut. Rõhutada tuleb seda, et kirjutamine ja kommenteerimine toimuvad ühel ning samal ajal. Keegleid ei esitata täielikult, vaid selgitatakse, misparast peab kirjutama just nii. Näit.: õpilane hääldab ja kirjutab «leid-sin» ning ütleb algvormi «leidma».

Kui õpilane hääldab (kirjutab) valesti või ei oska põhjendada, abistavad teda otsekohe selleks määratud õpilased. Kommenteerivad õpilased püsti ei tõuse. Kommenteeriva õpilasega samas rütmis ja tempos kirjutavad oma vihikuisse ka kõik teised õpilased. Mahajäämine või etteruttamine pole lubatav.

Kommenteerida võib kõiki sõnu. Kui aga selleks puudub vajadus, kommenteeritakse ainult kriitilisi keelendeid. Sel juhul on igal õpilasel õigus nimetada sõnu, mille õigekirjutuses ta kahtleb, ja kommenteerija on kohustatud neid sõnu kommenteerima. Käändelõppude ortograafiat harjutades võib esitada vastava küsimuse.

Opetajad, kes esmakordselt alustavad kommenteerimist, peavad algul milmel korral näitama, kuidas seda teha. Seejärel lastakse kommenteerida parematel õpilastel. Kui kommenteerimine on saanud üldiseks harjumuseks, saavad sellega hakkama kõik õpilased.

Kommenteerimist saab edukalt kasutada kõigis klassides ja isegi aabitsaperioodi lõpul liikuvat aabitsat kasutades (üks õpilane laob õpetaja etteütluse järgi sõnu ja ütleb, missuguse tähe ta valib). Lipetsklased teevad kommenteeritavaid etteütlusi peaaegu igas tunnis, nooremates klassides koguni mitu korda päevas 3—5 minutit korraga. Soovitav on seejuures koostada niisuguseid tekste, mis sisaldavad õpilastele sagedasti raskusi tekitavaid keelendeid.

Kommenteeritavat etteütlust kasutatakse siis, kui vastav keelenähtus on õpilastele juba enam-vähem tuttav, seega harjutamise ja süvendamise perioodil.

4. Selgitava etteütluse juures toimub analüüs pärast lause või kogu teksti kirjutamist. Selgitav etteütlus on üleminekuastmeks kontrollletteütlusele.

5. Õpitud etteütlus sobib põhiliselt III ja IV klassi. Siin lastakse ära õppida tekst (tavaliselt luuletus) ning ühtlasi ka sõnade ja lausele õigekirjutus. Enne kirjutamist kontrollib õpetaja, kas tekst on omandatud: see lastakse peast esitada 3—4 õpilasel. Raskemaid keelendeid kontrollitakse frontaalselt, kriitilisemad ortogrammid kirjutatakse tahvlile, kust need maha kustutatakse, kui õpilased asuvad teksti kirjutama. Pärast teksti peast esitamist võib õpilastel lasta see ka raamatust läbi lugeda (individuaalselt), et nad saaksid veel kord meenutada sõnade ja lausele õigekirja.

Seda etteütlust on soovitatav teha eriti liitklassis. Õpitud etteütlust kasutatakse peamiselt kontrollletteütlusena.

6. Valiketteütlusi tehakse III ja IV klassis. Õpilased kirjutavad dikteeritavast tekstist välja ainult nõutavad keelendid

(näit.: i ja j, liitsõnad, h sõna alguses, ainsuse osastavas olevad sõnad küsimuste järgi — keda? mida? jms.). Sellise etteütlluse abil saab lühikese ajaga vaadelda paljusid keelendeid, kontrollida nende tundmist ning kinnistada teadmisi ja oskusi.

7. Loovetteütlluse puhul dikteeritakse (või kirjutatakse tahvlile) algvormis sõnad, millest tuleb moodustada lauseid või koguni jutuke. Loovetteütllust saab kasutada näiteks järgmistel juhtumitel: korduvad lauseliikmed, ainsuse osastav, tegusõnade tarvitamine kas minevikus või olevikus jne. See etteütllus sobib ka kontrolletteütlluseks.

Loovetteütllus sarnaneb kirjandiga, kui nõutakse seotud teksti esitamist. Seda etteütlluse liiki võib edukalt kasutada kodutööna. Loovetteütllust on võimalik kirjutada IV klassis, kuid mõningail juhtudel ka III klassis.

8. Vabaetteütllus võib kõne alla tulla vaid IV klassis (harva III klassis), sest see etteütlluse liik on kõige raskem. Õpetaja loeb ette kogu teksti. Pärast seda esitab ta küsimusi sisu kohta ja kontrollib kriitiliste sõnade tundmist. Need kirjutatakse tahvlile. Vajaduse korral loeb õpetaja teksti veel kord ette ja dikteerib seejärel osade kaupa (1–2 lauset korraga). Et iga lauset dikteeritakse ainult üks kord, on õpilased sunnitud teksti esitama oma sõnadega. Vabaetteütllus arendab nii õigekirja- kui ka väljendusoskust ning on nagu etteütlluse ja ümberjutustuse vahelüli.

Etteütlluste põhiliseks liigiks on õpetavat laadi etteütllus, mille läbivaatamine võib toimuda nii kollektiivselt kui ka individuaalselt. Õpetaja teeb muidugi järelkontrolli. Kontrolletteütllusi kontrollib ja hindab ainult õpetaja.

Kontrolletteütlluste puhul peetagu meeles, et kontrollimist ei tule teha vaid hinnete panemise eesmärgil. Õigetele didaktilistel alustel toimuv teadmiste kontrollimine ja hindamine peab olema õppeprotsessi lahutamatu osana ka õpetav, seisma teadmiste ja oskuste süvendamise teenistuses. Järelikult on kontrolletteütllusel needsamad ülesanded mis õpetavalgi ja neile lisandub veel kontrollimise funktsioon (nagu juba eespool märgitud).

Kontrolletteütllust võib kirjutada ainult siis, kui teatud teema (näit. käändsõna IV klassis) või selle terviklik osa (näit. sepp- ja mõte-tüüpi sõnad IV klassis) on hästi omandatud. Tekst peab olema jõukohane: pisut kergem kui viimane õpetav etteütllus. Käesolevast kogust sobivad kontrolletteütllusteks sisuliselt seotud tekstid (jutukesed). Tekste nii õppe- kui ka kontrolletteütlluste jaoks võib koostada ka õpetaja ise. Viimane moodus on isegi parem, sest õpetajal avaneb niiviisi hea võimalus kontrollida, kas tema õpilased on omandanud just selle, mis neile kõige rohkem raskusi valmistas. Materjali tekstide koostamiseks leidub kogus piisavalt.

Etteütlluste tekstide koostamisel tuleb arvestada seda, et tekst oleks vajalike keelenditega piisavalt küllastatud. Ei ole aga õige

ortogrammidega liialdada, sest see väsitab õpilasi. Ortogrammid peavad olema kogu teksti ulatuses enam-vähem ühtlaselt jaotatud, etteütluse lõppu ei ole soovitatav jätta raskemaid lauseid. Käesolevas kogus on üksiklauseist koosnevad etteütlused ettenähtust pikemad, mis loob õpetajale valiku võimaluse.

Enne kontrolletteütluse kirjutamisele asumist loeb õpetaja teksti tervikuna ette, kui on tegemist seotud tekstiga. Seejärel (peam. I ja II klassis) võib analüüsida mõningaid raskemaid keelendeid ja meelde tuletada reegleid (kirjavahemärgid jms.). Nüüd asutakse kirjutama. Õpetaja dikteerib teksti lausehaaval mõõduka tempoga. Pikemaid lauseid dikteeritakse mõtteliste osade kaupa ja lõpuks korratakse kogu lauset. Dikteerimine peab toimuma kirjakeele norme arvestades. Igasugune moonutatud või nn. etteütlev lugemine (kopp-lis, tõmm-bas vms.) on lubamatu. Pärast etteütlust loeb õpetaja kogu teksti veel kord aeglaselt ette, et õpilased saaksid kirjutatut kontrollida. Seejärel võetakse vihikud ära.

III. ÜMBERJUTUSTUSED.

Ümberjutustusi tehakse I klassis alates teisest poolaastast vaheldumisi kirjanditega. I ja II klassis kirjutatakse tekstilähedasi õpetavat laadi ümberjutustusi, kusjuures sõnade arv on enam-vähem võrdne etteütluste sõnade arvuga. III ja IV klassis on vaja teha ka kontrollümberjutustusi, mille teksti maht ei tohiks ületada III klassis 100 sõna, IV klassis 160 sõna. Õpetavat laadi ümberjutustuste sõnade arv võib olla suurem. Siinjuures olgu märgitud, et õpilastelt ei saa nõuda pikemat kirjutust kui vastavas klassis ettenähtud etteütlus.

Ümberjutustuse ettevalmistamisel peab õpetaja taotlema, et õpilased selgelt ja täpselt mõistaksid teksti sisu. Samuti on vajalik keeleline eeltöö, et kirjutuses vältida ortograafilisi vigu. Ümberjutustuse kirjutamisel on tarvis õpilasi õpetada õigeid lauseid koostama. Tuleb töötada laste sõnavara täpsustamise ja laiendamise, sõnade tähenduse õige mõistmise ja tarvitamise alal.

Õpetavat laadi ümberjutustusi kirjutatakse peamiselt klassis, kuid alates III klassist võib neid anda ka kodutööna. Ümberjutustuste puhul vähendab õpetaja järk-järgult oma abi nende ettevalmistamisel, jättes õpilastele üha suurema iseseisvuse. IV klassi lõpetaja peab olema võimeline oma mõtteid kindla, eale vastava teema kohta iseseisvalt kirja panema lihtsate lausetega, loogilises järjekorras ja keeleliselt õigesti.

Ettevalmistused ümberjutustuste kirjutamiseks algavad juba aabitsaperioodil küsimustele vastamisega õpitud pala sisu kohta. Küsimustele leiavad õpilased vastused tekstist (aabitsast). Algul tehakse seda suuliselt. Hiljem laotakse vastused liikuva aabitsa abil või kirjutatakse vihikuisse (II poolaasta alguses) õpetaja

juhendamisel pärast seda, kui on läbi arutatud raskemate sõnade õigekiri.

Õpetavat laadi ümberjutustuste kirjutamisel esineb kolm tööetappi: 1) ettevalmistus kirjutamiseks, 2) töö kirjutamine, 3) tööde analüüs ja vigade parandamine.

Kirjaliku ümberjutustuse puhul on vajalik, et õpilased I ja II klassis ise näeksid ja loeksid teksti, mida nad hakkavad ümber jutustama. Teksti kirjutab õpetaja kantavale või klassitahvlile.

Töö käik I klassis ümberjutustuste kirjutamisel oleks järgmine.

1. Õpetaja kirjutab teksti (jutukese) enne tundi tahvlile ja katab selle kinni.

2. Pärast lühikest sissejuhatavat vestlust loevad õpilased teksti lausete kaupa ja seletavad, kellest ja mida räägitakse igas lauses. Tekst loetakse veel kord läbi ja seejärel jutustatakse.

3. Tekst kustutatakse tahvilt ja õpetaja kirjutab sinna küsimused. Kui tekst on kantaval tahvil, pöörab õpetaja klassi poole tahvli teise külje, kuhu küsimused on juba varem kirjutatud.

4. Õpilased vastavad küsimustele suuliselt täisvastustega, kusjuures on vaja korrata küsimuses olevaid sõnu ja lisada teksti sisu põhjal omalt poolt ainult üks sõna.

5. Järgneb ortograafiline analüüs (ettevalmistus), et neid sõnu õigesti kirjutada. Sõnu loetakse silbikaupa. Kui õpilase enda poolt lisatud sõna osutub raskeks, kirjutatakse see tahvlile (küsimuse järele).

Enne kirjutama asumist tuletatakse meelde, et lauset tuleb alustada suure algustähega ja lause lõppu panna punkt.

6. Pärast seda asuvad õpilased kirjutama ümberjutustust, s. t. vastuseid küsimustele. Viimased on õieti ümberjutustuse üksikasjaliseks plaaniks.

Kirjutamisel tuleb lastel terve sõna meeles pidada: see kirjutatakse vihikusse ja alles siis kontrollitakse selle õigekirja tahvilt. Niiviisi harjuvad õpilased meeles pidama terveid lühikesi lauseid, mis nad peast vihikusse kirjutavad ja seejärel nende õigsust kontrollivad.

7. Kui lapsed on oma töö vaikselt läbi lugenud, laseb õpetaja selle mõnel õpilasel ette lugeda, et saada kirjutatust terviklik pilt. Seejuures on vaja jälgida, et kõik õpilased kuulaksid ega tegeleks oma vihiku ja tööga.

Kui õpilased on sellise tööviisiga harjunud, muudetakse ülesanne mõnevõrra raskemaks: küsimused formuleeritakse nii, et õpilasel tuleb küsimuse sõnadele vastuses lisada rohkem kui üks sõna. Järgmiseks raskusastmeks oleks küsimustele vastamine omade sõnadega. Töö käik sarnaneb mõlemal juhul eespool antuga.

II õppeaasta alguses on töö käik ümberjutustuste kirjutamisel samasugune nagu I klassiski. Hiljem toimub enne teksti ettelugemist lühike selgitav vestlus ümberjutustamisele tuleva jutukese teemal (v. t. «Hommikul», «Sügis», «Kessulaiul» jt.). Järgnevalt

loeb õpetaja ette teksti, millele järgneb sisu läbiarutamine õpetaja esitatud küsimuste abil. Sisu selgitatud, avab õpetaja varem valmiskirjutatud küsimused. Ühel õpilasel lastakse lugeda küsimus ja sellele vastata. Kui vastus pole õige, parandavad õpilased vastajat. Pärast viimasele küsimusele vastamist kutsub õpetaja veel ühe õpilase klassi ette, andes talle ülesandeks lugeda iga küsimus vaikselt läbi ja vastata sellele valjusti, et jutustus kujuneks terviklikumaks.

Järgneb otsene kirjutamiseks ettevalmistumine. Õpetaja seletab, kuidas töötada: küsimused läbi lugeda, vastused valmis mõelda ja tähelepanelikult tutvuda sõnadega, mida tuleb kirjutada. Seejärel analüüsitakse kõiki raskemaid sõnu, mis ei esine küsimustes. Nüüd alustavad lapsed kirjutamist.

Varsti muutuvad ümberjutustused II klassis keerukamaks: ühele küsimusele vastatakse juba paari lausega. Ümberjutustus kirjutatakse järgmisel tunnil. Järk-järgult õpetatakse kirjutama ka plaani järgi. Alustada võib sellega, et lastele antakse pildiseeria ja tekst, mille põhjal leitakse piltidele allkirjad.

Õppeaasta lõpuks peaksid II klassi õpilased jõudma niikaugele, et nad oleksid suutelised lihtsat teksti väikese, kollektiivselt koostatud plaani järgi (plaan koostatakse juba pilte kasutamata) ümber jutustama.

III ja IV klassis muutub töö keerukamaks. Pärast lühikest sissejuhatavat vestlust (kui seda nõuab teksti sisu), loeb õpetaja teksti ette. Järgneb loetud teksti sisu analüüs. Määratakse kindlaks sündmuste järjekord ja mõtete loogiline seos: millest räägitakse algul, mis juhtub hiljem, millega pala lõpeb. Püütakse ennetada ortograafilisi ja interpunktsioonivigu. Töö ajal võivad õpilased pöörduda õpetaja poole, kui tekib kahtlus, kuidas ühte või teist sõna kirjutada.

Töö mitmekesistamiseks võiks õpilastele anda ka lisaülesandeid: panna tegelasele nimi ja siis jutustada, s. o. asendada I pööre kolmandaga (III kl. — «Õppisin ujuma», «Õppisin uisutama» jt.; IV kl. — «Varss» jt.); asendada olevik minevikuga või vastupidi (III kl. — «Päike ja tuul», «Rebane ja jännes» jt.; IV kl. — «Esko ja Ennu äpardus», «Aadu kalapüük» jt.); jätkata jutustust: «Kui ma koju jõuan, siis...» (III kl. — «Abistame ema»); jätkata jutustust: «Meie kolhoosis on ka kanala...» (IV kl. — «Kanala») jms.

Ümberjutustus kontrolltööna toimub alljärgnevalt. Õpetaja loeb teksti selgesti ja ilmekalt ette, seletab tundmatute sõnade (kui neid esineb) tähenduse ja kirjutab tahvlile analüüsimiseks need sõnad (ka pärisnimed), mille ortograafia valmistab õpilastele raskusi. Seejärel loeb õpetaja teksti uuesti tervikuna ette. Nüüd asuvad õpilased ümberjutustuse kirjutamisele.

Ümberjutustuste parandamisel pöörab õpetaja tähelepanu sisu õigsusele, õigete väljendite tarvitamisele ning ortograafiale ja

interpunktsioonile. Tüüpilised vead märgitakse välja ja neid analüüsitakse tunnis. Parandatud ümberjutustustest valib õpetaja 1—2 paremat tööd klassis ettelugemiseks.

Loogilise mõtlemise arendamisel, samuti sõnade õige järjestamise ja lausete moodustamise oskuse omandamisel on peale ümberjutustuste tähtis koht ka deformeeritud lausetel ja tekstidel.

Õpetaja kirjutab deformeeritud lause tahvlile, õpilased seavad sõnad õigesse järjekorda. Siin avaneb hea võimalus näidata, kui suur tähtsus on sõnade järjekorral: sõnade ümberpaigutamine muudab lause mõtet, ebaõige järjekord takistab lause mõistmist. Sääraseid harjutusi võib teha sageli ja kõikides klassides.

Deformeeritud teksti põhjal jutukese koostamiseks on vaja tekst samuti tahvlile kirjutada. Õpilaste ülesandeks jääb sõnad õigesti järjestada kas piltide abil või ilma nendeta. Esialgu (I klassis) on soovitatav kasutada pildiseeriaid. Lapsed vaatavad näit. järgmist pildiseeriat («Siil»): 1) lapsed metsas, 2) lapsed leiavad pöõsa alt siili, 3) siil elavnurgas, lapsed vaatlevad teda, 4) siil lakub piima.

Algul vaadeldakse pilte ja jutustatakse iga pildi sisu. Siis avatakse tahvilil deformeeritud tekst. Lapsed seavad õpetaja abiga piltide järgi laused õigesse järjekorda. Järgneb raskemate sõnade analüüs. Seejärel korratakse lauseid veel kord (õiges järjekorras), millele järgneb kirjutamine tavalises korras, s. t. pidades meeles ja kirjutades vähemalt ühe sõna (hiljem terve lause) korraga.

Kevade poole pilte enam ei kasutata. Teksti alla kirjutatakse küsimused. Mõne aja pärast võib töö pisut raskemaks muuta: tekst kustutatakse enne kirjutama asumist tahvililt (küsimused jäävad alles). Lõpuks antakse deformeeritud tekst ilma piltide ja küsimusteta (alates II klassist).

Kasutatud kirjandus.

- 1) Algkooli programmid, Tallinn, 1963.
- 2) Metoodiline juhend õpilaste teadmiste kontrollimisest ja hindamisest eesti keeles, Tallinn, 1957.
- 3) H. Jõulmaa, Suulise ja kirjaliku kõne õpetus, Tallinn, 1957.
- 4) L. Altkoa, H. Raigna, Metoodiline kiri aabitsaõpetusest, Tallinn, 1958.
- 5) R. Lahi, Töö vihikuga, Tallinn, 1959.
- 6) H. Hellerma, V. Horm, N. Rimmel, Etteütłusi IV—XI klassile, Tallinn, 1958.
- 7) S. Smirnov, Kirjalikud tööd keskkoolis, Tallinn, 1948.

Märkus. Loetletud kirjandusest leiab algklasside õpetaja juhendeid ja näpunäiteid nii kirjalike tööde läbiviimise kui ka muude metoodiliste küsimuste kohta.

ETTEÜTLUSED.

I K L A S S.

I. Lause. Kirjavahemärgid lause lõpus.

1

Enel on õun. Õun on suur. Ene sööb õuna. Õun on magus.
Siimul on laev. Kausis on vesi. Laev ujub vees. Ma kuulen
laulu. Kes laulab? Lea laulab. Laula sina ka!
Kus on ema? Ema on toas. Mis ta teeb? Ta loeb. Ole tasa!
Tule siia! Mis see on? See on vile. Näita mulle ka! Palun vaata!
Kus on vesi? Vesi on kaevus. Mine õue ja too vett!
Kus on vihik? Vihik on siin. Kus on sulg? Sulg on pinalis.
Võta sullepea ja kirjuta!

2

Ema tõi saia. Sai on soe. Ain sööb saia. Leol on suur õun.
Õun on laual. Leo istub laua ääres. Ta maalib õuna.
Kus sa oled? Olen siin. Mis sa teed? Ma mängin. Tule siia!
Pese käed puhtaks! Toit on laual. Söö leiba! Joo piima! Kas tahad
mett ka? Mesi on magus.
Aino on tee ääres. Kai tuleb mööda teed. Tere! Kuhu sa lähed?
Lähem kooli.
Kus on pliiats? Pliiats on pinalis. Kus on raamat? Raamat on
laual. Ava raamat! Loe!

3

Kes laulab? Ema laulab. Mina seisan laua juures. Isa istub.
Kuulame laulu. See on ilus laul.

4

Lumi on valge. Rohi on roheline. Lill on punane. Laud on
must. Kana on kirju.

Vihik on sinine. Paber on valge. Tahvel on must. Maja on kollane. Lipp on punane.

Lapsed istuvad. Uks avaneb. Kes tuleb klassi? Opetaja tuleb. Tõuse püsti! Tund algab.

Taevas on punane. Päike tõuseb. Lumi särab. Ilm on külm. Tuul on vali.

Kes elab metsas? Jänes elab metsas. Tal on pikad kõrvad. Jänes kuuleb hästi. Ta jookseb kiiresti.

Orav istub puu otsas. Mis ta teeb? Ta sööb pähkleid. Oraval on lai pehme saba.

Kus sa oled? Olen toas. Tule siia! Tulen kohe. Mis sa soovid? Mine poodi! Osta piima!

Ema võtab korvi. Kuhu sa lähed? Lähen poodi. Palun too saia! Sai on magus.

II. Suur algustäht.

Ülo tuleb kooli. Siin istub Tõnu. Tema taga on Laine koht. Laine kõrval istub Anu. Lea seisab ukse juures. Ta ootab Malle. Opetaja Kütt tuleb klassi. Ta kutsub Luule vastama.

Luulel on õde Anu. Anu on Ille juures. Ta mängib Illega palli. Ille vend Toomas vaatab pilti.

Laine ja Eha on õed. Nende vend Andres on sõdur. Vello tuli talle külla. Vello ja Andres on head sõbrad ja seltsimehed. Andres ja Vello istuvad aias.

Koer Muri lamab laua all. Kassi nimi on Ints. Kolhoosi laudas ammuvad Kirjak ja Punik.

Kõige varem tõuseb Virve. Ta laseb Reku õue. Tuppa tuleb Miisu. Virve äratab Peedu ja Aili.

Ellil on onu ja tädi. Onu nimi on Mart. Tädi nimi on Mare. Tädi Mare on õpetaja.

Kus on Mai? Ta on Aino juures. Ka Tiiu on seal. Ainol on kass Miisu. Miisu on ilus kiisu. Miisul on kolm poega.

Endel ja Ilmar õpivad esimeses klassis. Klassi seinal ripub Lenini pilt. Millal on Lenini sünnipäev?

Saalis ripub Lenini pilt. Lapsed ehivad Lenini pildi lilledega. Väike Kalle loeb luuletuse Leninist.

Jaan ja Karl elavad linnas. Nende kodu on Lenini väljakul. Seal on palju suuri maju.

Mati Kuusik elab kolhoosis. Kolhoosi auto sõidab homme turule. Ta veab linna liha ja mune. Ka Mati sõidab linna.

Kes on Ene? Ta on Tiia õde. Nende vend Jaan on ka siin. Ta mängib Jüriga malet.

Tiiu Kallas on haige. Leena Roht kirjutab talle kirja. Ka Aino Jõgi peab Tiiut meeles.

Jaak Kask elab linnas. Tädi Anni elab maal. Täna läheb Jaak rongile. Ta sõidab tädile külla.

Tiia Põhi käib koolis. Tema õpetaja on Salme Tiik. Tiia armastab teda väga.

III. -b ja -vad tegusõnade lõpus.

Ainsus ja mitmus.

1

Aime kirjutab. Tõnu loeb. Peeter joonistab. Vaike mängib. Kai suusatab. Reet uisutab. Paul jookseb. Isa töötab. Ema läheb poodi.

Lind laulab. Orav närib käbi. Hirv sööb rohtu. Vares otsib toitu. Tihane nokib rasva. Muri haugub õues. Kass luurab hiirt.

2

Auto sõidab. Traktor künnab põllul. Lennuk lendab üle linna. Vedur vilistab. Rong jõuab jaama. Kell tiksus. Kell näitab aega. Raadio mängib.

Tööline töötab. Kolhoosnik künnab. Sepp parandab ratast. Kalur püüab kalu. Õpetaja õpetab lapsi. Lendur juhib lennukit. Sõdur kaitseb kodumaad.

3

Päike tõuseb. Kütt läheb metsa. Ta otsib jänese jälgi. Püss paugub. Jänes lipsab põõsasse. Kütt sammub edasi.

4

Leena ärkab ja tõuseb voodist. Ta peseb ja riietub. Ta puhastab hambad ja sööb. Leena paneb mantli selga. Ta võtab raamatud ja tõttab kooli. Leena teretab tuttavaid.

Ants käib kiiresti. Ta jõuab koolimaja juurde. Ta puhastab kingad lumest. Ants avab ukse ja astub sisse. Ta võtab mantli seljast. Ta riputab mantli nagisse. Ants läheb klassi. Ta istub pinki ja ootab õpetajat.

Virve seisab kõõgis. Vesi keeb pliidil. Virve võtab kapist paki teed. Ta puistab tee kannu. Siis valab ta vee peale. Varsti on tee valmis.

Raamatud on laual. Vihikud on ranitsas. Pane pliatsid ja suled pinalisse! Värvid on karbis. Kõik asjad on sahtlis.

Kus on noad ja kahvlid? Nõud on kapis. Tõsta potid ja pajad pliidile! Pane puud pliidi ette! Ounad ja pirnid on korvis. Vii pudelid ja purgid sahvrisse! Kartulid pandi keldrisse.

Lea ja Kai lähevad kooli. Nad istuvad ühes pingis. Lapsed loevad ja kirjutavad. Tunnid lõpevad. Korrapidajad toovad harjad ja lapid. Nad pühivad põrandat. Kas sahtlid on puhtad?

Lapsed panevad mantlid selga ja mütsid pähe. Kõik lähevad õue. Ants ja Jüri teevad lumemeest. Reet ja Ella aitavad neid. Siis ruttavad kõik koju.

Tiiu ja Rein korrastasid tuba. Nad pühkisid tolmu ja pesid põrandat. Siis tõid nad puid ja vett. Nii abistasid lapsed ema.

Pioneerid käisid laagris. Nad töötasid kolhoosi aias ja põllul. Vabal ajal nad mängisid ja laulsid. Ilmad olid väga ilusad. Lapsed puhkasid hästi.

Kell heliseb. Poisid ja tüdrukud lähevad klassi. Õpetaja tuleb. Tund on alanud. Pange raamatud lauale! Vihikud on sahtlis. Kus on suled? Suled on pinalis.

Kes sealt tuleb? Märt tuleb Paulile külla. Nad mängivad kabet. Homme sõidab Märt emaga linna. Nad ostavad uue raadio.

Pärast tunde.

Oktoobrilapsed lähevad koondusele. Nad laulavad ja mängivad. Suuremad poisid löövad palli.

Anni ja Arno töttavad poodi. Nad ostavad võid ja leiba. Anni ostab pliiatsi ja vihiku. Siis ruttavad nad koju.

Polla ja Muri istuvad maja ees. Nad ootavad lapsi. Lapsed jõuavad koju. Koerad hauguvad rõõmsalt. Anni ja Arno silitavad nende pead.

Ema aitamas.

Lapsed teevad tööd. Nad aitavad ema. Ruudi toob puid. Virve katatab laua. Ema keedab toitu.

Talvel.

Sajab lund. Puhub tuul. Ilm on külm. Lapsed lähevad kooli. Nad käivad kiiresti.

IV. Lühike ja pikk häälik.

1

Liina peseb lina. Ema kaalub kalu. Ene koorib kaali. Vala kali tassil! Keda sa ootad? Keeda piim ära! Köögis pole puid. Jaak läks kuuri poole. Kuuri juures on kuri koer.

Eemal põllul kasvab mais. Emal on täna palju tööd. Ema läheb maisi rohima. Tore on põllul tööd teha! Ants võtab taskust toore porgandi. Poiss sööb porgandit.

Mina ja Miina sõidame täna maale. Läheme Meerile külla. Meeri elab mere ääres. Miina võtab male maale kaasa. Seal mängib ta Meeri isaga malet. Jääme maale terveks suveks. Tee ääres kasvab jäme puu. Eemal kohiseb meri. Meeri isa on kalur. Kalurid püüavad merel kalu. Täna puhub tugev tuul. Tule tuule käest ära!

Siina, sina mine too puid! Ema keedab keedist (moosi). Kes soovib veel teed? Keegi ei soovi. Keedis (moos) keeb pliidil. Väike veli on maias. Ta palub keedist ja saia.

Kiisu lamab pliidi juures. Väike Peedu pakub talle ka keedist. Ära kisu kiisut! Ta ei söö keedist. Anna talle piima! Virve viib kiisule piima.

Kanalas kaagutavad kanad. Väike tibu lehvitab tiibu. Keegi teeb ukse lahti. Peeter piilub läbi pilu.

Keera uks lukku! Kera veeres laua alla. Ära kisu kääre! Külma on käre. Kiisu kardab külma. Kass läheb pliidi juurde.

Siina on oktoobrilaps. Kas sina oled ka oktoobrilaps? Koon-dus algab poole tunni pärast. Virvet pole veel siin. Saalis on neli pioneeri. Seinal ripub Lenini pilt.

Veera vend teenib armees. Tema nimi on Siim. Praegu on ta kolhoosi klubis. Siim kuulab raadiot.

Kalurid lähevad merele. Nad püüavad kalu. Varsti on paat kalu täis. Kalurid sõidavad kaalu juurde. Nad kaaluvad kalad ära.

Viiu isa ja ema on kolhoosnikud. Peedu vend töötab vabrikus. Kõik nad teenivad kodumaad.

Lea ja Leeni on head sõbrad ja seltsimehed. Kus on su sõber?
Ta rohib aias peenart. Mine ja aita teda!

Sulev läheb kooli.

Puhub külm tuul. Sulev läheb kooli. Tal on uus kuub. See on
väga soe. Poisil on hea meel.

Tuul.

Tuul ulub. Te keerutab lund. Puud kiiguvad. Põõsad õõtsuvad.
Üksed liiguvad. Värav kääksub. Algab tuisk.

Pioneeride paraad.

Liivi on pioneer. Täna on pioneeride paraad. Suur väljak on
täis noori. Kõik on rõõmsad.

Ene oli enne mind siin. Ema kutsub Emma tuppa. Emma pani
panni tulele. Tule ja pane puid tulle! Miisu lööb nurru. Ta nurub
piima. Kalle kallas piima tassi.

Püsi ometi paigal! Ära kisu püssi! Võib juhtuda suur õnnetus.
Too male siia! Malle tahab malet mängida.

Mere kallas on liivane. Siin ripub mitu võrku. Kalurid sõidavad
kalale. Kalad elavad meres. Kalurid lasevad võrgud merre.

Kolhoosi kanalas on palju kanu. Päeval kõnnivad nad õuel.
Ema annab neile teri. Väike Emma aitab teda.

Hobused künnavad põllul. Öhtul tuuakse nad talli. Tallimees
talitab hobuseid. Ta puistab künasse jahu ja kallab vett.

Tee ääres kasvas lina. Linad viidi linna. Lammas annab villa. Villast ja linast saab riiet.

Vallil on vali hääl. Ta kannab puid tarre. Tare juures siblivad kanad. Ole tasa! Ära tee kära!

Ema tegi teki valmis. Lindal on mitu nukku. Ta tegi neile kaks tekki. Kapi uks on lahti. Linda paneb nuku tekid kappi. Tekid on kapis.

Eda kodus Matile sukka. Kati suka kannas oli suur auk. Kati nõelus augu kinni. Siin on kolm kotti. Villane lõng on kotis. Vii kott tupp! Mine talle appi! Ta vajab abi.

Peenral kasvavad peedid. Peedu rohib peete. Juku noppis marju. Ka Peep nopib marju.

Kolhoosis töötab mitu seppa. Sepad on hoolsad mehed. Üks äke on ukse ees. Juku ratas on katki. Ta viib ratta sepa juurde.

Kus on tikud? Ära kisu tikke! Tikkudega ei tohi mängida. Üks tikk võib maja põlema panna. Ühest tikust tekib suur tuli. Väike säde süütab suure tule.

Kirves on paku taga. Õues on mitu pakku. Siin on kolm lauda. Kolhoosnikud parandavad lauta. Lehmad söövad lauda taga kesal.

Ema ja Reet pakivad asju. Laual on juba mitu pakki. Isa seob pakid nõõriga kinni. Varsti on kõik asjad pakitud. Ka Reeda nukud on pakis. Toas on palju pakke. Isa ja ema kannavad pakid autosse. Reet viib mõne väiksema paki teiste pakkide juurde.

Vanaisal on kepp. Ta käib kepiga. Vanaisa toetub kepile. Mikul on kaks keppi. Poiss annab ühe kepi vanaisale. Vanaisa ei taha Miku keppi. Miku kepid on nõrgad. Kadakast saab tugeva kepi.

Meie lipp on punane. Pioneerid said uue lipu. Saalis on mitu lippu. Igal rühmal on väike lipuke. Tegime oma lipule katte. Pioneerid läksid lipuga tänavale. Seal lehvib palju lippe.

Ema läks poest kalu ostma. Poes on kaal. See seisab letil. Kui palju kalad kaaluvad? Tervelt kaks kilo.

Kägu kukub kuuse otsas. Ööbik laulab leplikus. Põllu ääres kasvab mitu leppa. Lind istub lepa otsas.

Rähn toksib puud. Ta otsib putukaid. Putukad rikuvad puid. Rähn on hoolas lind. Ta hävitab kahjureid.

Linnud teevad pesa. Nad tassivad sammalt. Ühel on sulg noka vahel. Kõik lapsed armastavad ja kaitsevad linde.

Orav närib käbi. Ta hoiab seda esimeste käppade vahel. Üks käbi kukkus maha.

Talli taga lamas suur lammas. Temal oli mitu talle. Koer lebas lepa all. Ta kaitses kolhoosi loomi. Hundid kartsid teda.

Klassis on palju pinke. Ine ja Malle istuvad ühes pingis. Me kirjutame tindiga. Ära aja tinti maha! Tint määrib pingi ära.

Kriit on kastis. Ülo võtab kriidi. Ta kirjutab tahvlile. Siin on lapp. Poiss võtab lapi ja pühib tahvli puhtaks.

H o m m i k u l.

Saabus hommik. Ilm on vilu. Ema ruttab kolhoosi. Ta sööda lammas. Lammas annab villa.

Villast saab sokke ja sukki. Piimast saame võid ja juustu. Jahust teeme leiba ja saia.

K a n a l a s.

Kanad siblivad õuel. Anu annab neile teri. Kukk kutsub kanad sööma. Kanad nokivad teri. Pesas on mitu muna.

L a m b a d.

Suur lammas lamab aasal. Talled hüppavad ringi. Nad satuvad oja äärde. Ära kuku vette!

E m a s ü n n i p ä e v.

Emal on homme sünnipäev. Lapsed soovivad talle õnne. Nad annavad kimbu lilli. Emal on hea meel.

J u k u a i t a b i s a.

Isa värvib aeda. Juku tuleb talle appi. Isal on temast palju abi. Töö saab ruttu valmis.

V. k, p, t sõna alguses. st-ühend.

1

Kalle istub pingis. Kus on pliiats ja kumm? Need on pinalis. Sulepea on pingil. Pane see ka pinalisse! Tint on potis. Sule tindipott korgiga! Tule tahvli juurde! Kriit on kastis. Kirjuta tahvile! Pühi tahvel puhtaks! Pilt ripub seinal. Tunniplaan ripub ka seinal. Täna on neli tundi. Kell heliseb. Tiina vend on pioneer. Pärast tunde on koondus. Koondus algab kell kaks. Pioneer kannab kaelas punast rätti. Oktoobrilastel on rinnas punane täheke.

2

Kooliteel.

Pille riietub. Ta tõttab kooli. Tee ääres kasvavad puud. Need on kuused ja kased. Juba paistab koolimaja.

T a l v e l.

Tiina läheb kooli. On talv. Puhub külm tuul. Taevas on pilves. Juba tuiskab. Klassis on soe. Kell kutsub tundi.

4

Peedu isa ja ema on töölised. Nad töötavad tehases. Külli vanemad on kolhoosnikud. Nad töötavad kolhoosis. Põllul künnab traktor.

5

Kusti ostis raamatu. Ta loeb hästi. Õpetaja vestleb lastega. Kusti jutustab isast. Isa tuleb vabrikust. Varsti astub ta uksest sisse. Tere õhtust!

Korstnast tuleb musta suitsu. Ema valmistab toitu. Asta läheb poodi. Ta ostab leiba ja juustu. August toob kaevust vett. Pärast sööki kastab ta lilli.

6

Päike paistab soojalt. Vesi vuliseb lõbusasti. Siin on tore joosta. Ilus ilm kestab õhtuni.

Metsa all on musti marju. Need on mustikad. Kas mustikad on täiesti mustad?

Eemalt paistab meri. Pika mastiga laev sõidab merele. Laev sõidab kiiresti. Ta viib saarlastele kaupa.

7

Rebane hiilib võsast välja. Ta katsub kanalasse pääseda. Kanad tõstavad kisa. Nad kaagutavad valjusti. Asta kuuleb kanade häält. Ta kutsub Pitsu appi. Koer ajab rebase metsa.

8

Kersti ema on arst. Ta arstib haigeid. Täna käis arst koolis. Ta süstis lapsi. Ära karda süstimist! See kaitseb haiguste eest.

9

Lenin armastas lapsi. Ta istus meelsasti nende hulgas. Lenin vestles ja mängis lastega. Lapsed armastasid teda väga.

K l a s s i s.

Opetaja astus klassi. Kõik tõusid püsti. Tere hommikust! Opetaja küsib Kustit. Kusti loeb muinasjuttu kolmest karust. Ta loeb hästi.

K o o l i a i a s.

Varsti läksime aeda tööle. Esta istutab lilli. Kirsti kastab taimi. Jüri värvib poste. Töö kestis lõunani.

VI. Kursuse kordamiseks.

M a i p ü h a d e e e l.

Homme on esimene mai. Lapsed nopivad lilli. Nad ehivad saali. Reet ja Milvi punuvad pärga. Lapsed kaunistavad sellega Lenini pilti.

E s i m e n e m a i.

Esimene mai on tööliste püha. Kogu maailma töölised pühitsevad seda päeva. Nad liiguvad rongkäigus mööda tänavaid. Kõikjal on lipud ja loosungid. Elagu esimene mai!

M e i e k o d u m a a.

Meie kodumaa on suur. Meil on palju kauneid linnu. Kõige suurem ja ilusam linn on Moskva. Siit juhivad partei ja valitsus meie riiki.

H o m m i k u l.

Päike kuldab oma säraga maad. Ta äratab magajad. Lõoke lipsab pesast. Mesilane lendab mee järele. Töölised ja kolhoosnikud ruttavad tööle.

Kevad.

Talv möödus. Kevad saabus. Lumi sulas. Veed voolasid. Linnud tulid soojalt maalt tagasi. Puud läksid lehte. Lilled hakkasid õitsema.

Kool lõpeb.

Millal lõpeb kool? Kool lõpeb 25. mail. Siis on aktus. Saame kätte tunnistused. Kes õppisid hästi? Ülo ja Anne olid väga virgad. Nad saavad head tunnistused ja kiituskirjad.

Tööl.

Ema ja isa töötavad kolhoosis. Ille käib ka tööl. Epp ja Aare on kodus. Nad söödavad kanu. Ka Possa saab oma osa.

Olli.

Olli isa töötab vabrikus. Ema on juuksur. Olli talitab kodus. Tal on väike vend Jaan. Olli hoiab Jaani. Ka Tuksile annab ta süüa.

Suveks kolhoosi.

Ats sõidab suveks maale. Tema onu Anton on kolhoosnik. Kus onu Anton elab? Ta elab suure jõe ääres. Kolhoosis on tore olla.

Kalal.

Jaan ja Ülo on sõbrad. Nad käivad kalal. Poistel on õnged. Järve ääres on tore istuda. Kala näkkab hästi. Poisid on rõõmsad.

Vabrik.

Meie linnas on vabrik. Sellel on pikk korsten. Korstnast tuleb musta suitsu. Vabrikus on palju töölisi. Isa on ka tööline.

Vabriku aed.

Vabriku taga on ilus aed. Keset aeda seisab valge maja. See on klubi. Maja ees on tiik. Tiigil ujuvad luiged.

Meie maa.

Meie maa on ilus. Siin voolavad suured jõed. Laiad on meie põllud. Meie armastame oma kodumaad.

Suvel.

On suvi. Helju ja Mari lähevad metsa. Seal kasvab marju ja seeni. Varsti on lastel korvid täis.

Orav ja lapsed.

Pargis elab orav. Ta hüppab ja ronib hästi. Lapsed käivad teda vaatamas. Nad annavad oravale pähkleid.

Saalis.

Saal on suur ja valge. Seal on palju toole. Lava kõrval on lipud. Seinal ripub Lenini pilt. Saalis me laulame ja mängime.

VII. Kontrolletteütlust.

III ÕPPEVEERAND.

1

Ema tõi saia. Siin on piim. Söö saia! Joo piima!

2

Lea on väike. Tal on õde. Kus on õde? Ta on koolis. Tule koju!

3

Isa loeb. Ema kuulab. Mina õpin. Kus on õde? Õde magab. Toas on soe.

4

Juku on väike. Tal on õde Aino. Ema peseb Jukut. Aino aitab teda.

5

Lapsed mängivad õues. Väike Mati on kass. Leena on hiir. Kass püüab hiirt.

6

Kell heliseb. Anu läheb klassi. Mis ta teeb? Ta istub. Ava vihik! Anu avab vihiku.

7

On talv. Lumi katab maad. Mis on Tõnul? Tal on uus kelk. Tõnu läheb mäele.

8

Kana on õuel. Ta munes muna. Muna on pesas. Kana nokib teri. Vesi on kausis. Kana joob vett.

9

Kes see on? See on siil. Siil on kena loom. Anna siilile piima!

Lapsed laulavad. Nad õpivad laulu Leninist. Kell heliseb. Tund lõpeb. Eha ja Jüri avavad akna.

IV ÕPPEVEERAND.

1

Koondus.

Kus on Malle? Ta läks koondusele. Kus on Kusti? Ta läks koos Mallega. Rutta neile järele!

2

Mati paat.

Mati sai uue paadi. Ta ujutab oma paati vannis. Tuul paisutab purje. Paat sõidab ilusasti.

3

Hommik.

Saabub hommik. Linn ärkab. Trammid ja autod hakkavad sõitma. Isa ja ema lähevad tööle. Asta ruttab kooli.

4

Õuel.

Täna on ilus ilm. Anu ja Anni lähevad õue. Nad mängivad palli. Väike Reks haugub valjusti. Ka tema tahab mängida.

5

Linnas.

Linnas on suured majad. Tänavad on laiad. Sõidavad trammid ja autod. Pargis kasvab palju puid. Seal käime jalutamamas.

Juku tuleb koolist.

Juku tuleb koolist. Väike Elli ootab teda ammu. Tere! Läheme ruttu tuppa! Toit ootab laual. Pere hakkab sööma.

Tädile külla.

Juta elab maal. Varsti läheb ta tädile külla. Tädi Anna elab linnas. Juta sõidab rongiga. Linnas on palju vaadata.

Väike Minni.

Väike Minni ruttab kooli. Tänav on libe. Auto sõidab mööda teed. Minni astub tee äärde. Auto möödub. Minni sammub edasi.

Korv.

Mis on selles korvis? Siin on kaale ja peete. Mis siin veel on? Korvis on suur sibul. Kus sibul kasvab? Sibul kasvab aias.

Mai.

Mai on ilus kuu. Ilmad on soojad. Päike paistab. Lilled õitsevad ja linnud laulavad. Tiina ja Ene nopivad lilli. Nad punuvad pärga.

II KLASS.

I. Kordamine.

1

Kas tunned löökest?

Lööke on väike linnuke. Pesa ehitab ta põllule. Tema munadel on valged täpid. Lööke laulab kõrgel taeva all.

2

Ahne naine.

Naisel oli kana. Kana munes iga päev ühe muna. Naine tahtis rohkem mune saada. Ta hakkas kana nuumama. Kana läks rasva ega munenud enam.

3

Uues kohas.

Saabus sügis. Lapsed käivad jälle koolis. Rein Koppel õpib nüüd teises koolis. Tema vanemad said uue korteri. See asub Lenini väljakul.

4

Anne.

Anne elab kolhoosis. Suvel käis ta karjas. Teda aitas Muri. Nüüd õpib Anne teises klassis. Täna oli koolis viis tundi.

5

Jüri tuba.

Jüril on oma tuba. Toas on laud ja kapp. Riiulil seisavad raamatud. Ühes seinas asetseb voodi. Jüri tuba on alati korras.

6

Asta raamatud.

Astal on väike kapp. Seal hoiab ta oma raamatuid. Asta loeb palju. Siin on raamat Leninist ja lastest.

II. Häälik ja täht. Lühike ja pikk häälik.

1. Täishäälikud.

1

Kuri koer läks kuuri. Muri on kuuris. Täna on vilu ilm. Polla sai viilu leiba. Meeli andis talle veel kaks viilu. Pollal pole enam isu. Ta jätab poole leivast järele. Kass läheb kuuri poole. Ta piilub läbi pilu.

Tuule käes on jahe. Tule kohe tuppa! Kiisu istub pliidi juures. Ära kisu kassi sabast! Väike Miisu kardab suurt saabast.

2

Siina läheb jõe äärde. Ta ootab sind. Sina tuled ka siia. Kus on Siina isa paat? See on suure puu juures. Jäme kõis on paadi kõrval. Iste on pehme kui padi. Me jääme siia puhkama.

Liina heegeldab lina. Kera kukkus põrandale. Keera uks lukku! Liina annab Toomale kääru saia. Tiina käru on katki. Toomas toob tüki tina. Isa jõudab katkise koha tinaga kinni. Tiina käru on jälle terve.

Kali on kannus. Kannu kõrval on kaks kaali. Mari kooris kaalid ära. Ta koristab laua ja pani koored korvi.

Keda sa ootad? Keedan piima. Keeda teed ka! Kartulid keevad pliidil. Kevad on varsti käes. Lähen aeda. Mina kutsun Miina kaasa. Sina lähed Siina juurde.

3

Peep ja Raja elavad mere ääres. Täna puhub tugev tuul. See on soe tuul. Päike paistab ja taevast on sinine. Vesi on soe. Soojas vees on mõnus supelda.

Peep ja Raja on oktoobrilapsed. Oktoobrilastel on täna koondukus. Nad õpivad laulu ja mängivad. Neid õpetab pioncer Reet Mägi. Ta jutustab lastele Leninist. Seinal ripub Lenini pilt. Reedal on kaasas suur raamat. Seal on palju pilte Leninist ja Moskvast.

4

Liivi läks õega seenele. Varsti olid korvid täis. Lapsed istusid suure kuuse alla puhkama. Kuusel oli kore koor ja laiad oksad. Vaikne tuuleke liigutas puude oksa. Põõsa all on siili pesa. Päeval puhkab siil oma pesas. Öösel läheb ta jahile. Ta püüab putukaid ja tõuke. Siil hävitab ka mürgiseid usse (madusid). Koeri

siil ei karda. Teda kaitseb okastest kasukas. Ära silita siili!
Okkad torkavad.

5

Ema keedab moosi. Väike Eedi ootab pliidi juures. Ta toob lusika. Ema annab talle ka moosi. Ta lõikab Oiele leiba. Oie määrib leivale moosi. Ta paneb noa kappi. Vesi keeb pliidil. Tee on juba valmis. Isa tuleb aiast tuppa. Ta peseb end. Siis paneb isa teised riided selga. Isa istub laua äärde. Meeli toob tee ja suhkrulauale. Kõik joovad teed.

6

Tee ääres on hõre mets. Lapsed korjavad seeni. Siin on palju seeni. Metsa äärest algab lai kraav. Kaugemal on veel väiksemaid kraave. Kevadel töötas siin palju masinaid ja inimesi. Need olid meie kolhoosnikud. Ka töölised tulid appi. Kolhoosnikud ja töölised on sõbrad. Nad kaevasid kraave ja juurisid võsa. Varem oli siin soo ja raba. Kraavid viisid vee ära. Vesi voolas vulinal. Nüüd on maa kuiv. See on uudismaa. Uudismaal kasvab uba ja mais. Maisist saab silo. Lehmad söövad silo. Viljast saab jahu ja tangu. Piimast saame koort ja võid. Piimast tehakse ka juustu. Kolhoosil on uudismaast palju kasu.

7

Traktor künnab kesa. Traktorist on hoolas mees. Ta on Maie ja Luule vend. Ule poole maast on tal juba küntud. Eemalt paistavad uued majad. Need on kolhoosi hooned. Kolhoosnikud ehitavad uut lauta. Ka Siiri isa töötab siin. Ta laob müüri. Mis seal müriseb? See on suur saag. Saag töötab elektriga. Elekter kergendab inimeste tööd. Ta paneb masinad käima. Masinad saevad ja hõõveldavad. Nad tõstavad kive ja pumpavad vett. Kolhoosis töötab palju masinaid.

8

Tööline töötab vabrikus. Ta valmistab masinaid. Kolhoosnik harib põldu ja kasvatab loomi. Pagar küpsetab leiba ja saia. Sina õpid koolis. Õpi hoolega! See on sinu töö.

9

Heli ja Meeli mängivad malet. Maali tahaks ka malet mängida, aga ta ei oska veel. Teele on hea seltsimees. Ta õpetab Maalit meelsasti. Varsti saab ka Maali malet mängida.

S ü g i s.

Saabus sügis. Puud on raagus. Sageli sajab vihma. Tuul sasib puid ja põõsaid. Pääsukesed ja ööbikud on ammu lahkunud. Nüüd lendavad ära ka kured.

11

L a a n e s.

Meie kolhoos asub järve ääres. Järve taga sinab suur laas. Seal kasvab palju vanu puid. Mõned haavad on õõnsad. Neis elavad oravad ja teised väiksemad loomad. Suvel laulavad laanes linnud.

2. Kaashäälilikud.

1

Suled ja kummid on pinalis. Tõnu annab selle sule sulle. Nellil on neli sulge. Kelle suled need on? Need on Enna ja Ene suled.

Helle läheb talle külla. Selles külas on palju maju. Maja ees õitsevad lilled. Ära astu murule! Ära murra puid ega põõsaid! Emma ema tuleb töölt koju. Emma jookseb talle vastu.

Tommi vend Toomas tuleb homme meile. Poisid lähevad kalale. Mina tahan ka minna. Tule sina ka sinna! Volli tahab kaasa tulla.

Imma onu elab maal. Olli oli suvel maal. Traktor sõidab põrinal põllule. Kolhoosnikud künnavad kesa. Kolhoosi kari sööb metsa ääres. Siin kasvab rammus rohi. Lehmad annavad palju piima. Öösel möllas tugev maru. Torm murrab puid ja lõhub katuseid.

2

Tallis on kümme hobust. Tallimees talitab hobuseid. Ta kallab künasse kaeru. Ta kannab heinu ja sasi. Kõis läks sassi. Tallimees harutab kõie lahti. Homme on palju tööd. Saabub hommik. Kolhoosnikud tulevad talli juurde. Nad talutavad hobused õue. Hobused joovad künast vett. Pärast künnavad nad põllul. Tee viib mere äärde. Kolhoosnikud viivad hobused merre. Nad pesevad loomad puhtaks. Hobused puristavad. Neil on mõnus olla.

3

Põllu ääres põleb tuli. Poisid panevad hagu tulle. Nad küpsetavad kartuleid. Kalle tassib tule juurde suure kännu. Sellel on

mõnus istuda. Kesal söövad lambad. Lammas annab villa. Villast saab sooja salli. Ilm on vilu. Anne paneb villase salli kaela. Vali tuul puhub üle valli.

4 .

Mati ja Madis õpivad. Õpi hoolega! Rita kirjutab veel kaks rida. Ära tee vigu! Tund lõpeb. Mati ruttab kodu poole. Ema on juba kodus. Potis on magus puder. Eda katab lauda. Nuga on kapis. Kati ootab isa. Isal on ratas. Ratas seisab trepi juures. Trepi eest viib kitsas rada aeda. Kass lebas lepa all. Majal on uus katus. Päike kadus pilve taha. Sadas õhtuni. Lumi katab maad. Pane kate akna ette! Kiisu lakub piima. Reku ajab kassi minema. Ära ole kadel! Väike Juta läheb kapi juurde. Juta nukud on kapis. Uks on lukus. Võti on tädi käes. Tädi teeb ukse lukust lahti. Juta tegi nukule uue teki. Mine magama! Juta ja Eda magavad. Padi on pehme. Uni on magus.

5

Sepp parandab ratast. Madis rautab hobust. Ta võtab kastist naelu. Nael kukub põrandale. Mati võtab naela ja paneb tagasi kasti. Sepal on Matist palju abi. Regi on ukse ees. Uued vikatid ripuvad kuuris. Labidad ja rehad on ka kuuris.

Lund hakkab sadama. Agu läheb poodi. Ta ostab paberit ja poti tinti. Agu õpib teises klassis. Agu õde Kati käib esimeses klassis. Kati on juba kodus. Õde kirjutab. Agu õpetab teda.

6

Pioneeridel on punased rätid. Anne triigib oma rätti. Ta paneb rätti kaela. Pane sina ka rätt kaela!

Tuul lehvitab lippu. Lipud lehvivad tuules. Tänaval on palju lippe. Oktoobrilapsed kannavad punaseid lipukesi.

Koolimaja ees kasvab kõrge hekk. Heki taga on tänav. Poisid pügasid hekki. Väljak on piiratud hekiga. Hekist majani on viis meetrit.

7

Rita istub Epuga ühes pingis. Epp ja Rita hoiavad oma pinki hoolega. Pingid on värvitud heledaks. Õpilased pühivad pinke puhta lapiga. Puhas lapp on kapis. Tahvli juures on kaks lappi. Nendega ei pühita pinke. Need on tahvlilapid. Tahvlilapid on kriidised. Kriit määrab pingi ära. Too kriiti! Korrapidaja toob kriiti. Ta asetab kriidi kasti. Kriidiga kirjutame tahvlile. Pane kriit kasti! Pärast pühime tahvli lapiga puhtaks.

Kus on Mart? Ta läks poodi! Mardil on uus jalgratas. Ta puhastab oma ratast iga päev. Ööseks viib ta ratta kuuri. Mart sõidab rattaga poodi.

Poiss ostab tinti. Tint on potis. Laual on kaks tindipotti. Ole ettevaatlik! Ära määri lauda tindiga! Pane tindipoti alla paber!

Vili on kotis. Vii kott aita! Siin on mitu kotti. Kolhoosnikud viisid kotid aita. Kas uks on lukus? Keera uks lukku! Aida taga kasvab kaks leppa. Lind laulis lepa otsas. Siil sahistas lepikus.

9

H o m m i k u l.

Hommikul on Jussil kiire. Ta peseb ja riietub. Juss vaatab kella. Aega on üle poole tunni.

Juss lõpetab söömise ja tänab ema. Ta võtab raamatud. Polla tahab ka kaasa tulla. Juss jätab ta tuppa ja ruttab kooli.

10

V a n a e m a j u t u k e.

Mees ehitab maja. Ta tõrvab katuse ära. Lind lendab katusele. Linnu saba jääb kinni. Lind tõmbab saba lahti, nokk jääb kinni. Ta tõmbab noka lahti, saba jääb kinni.

11

A i a s.

Tiit ja Reet töötavad aias. Tiidul on labidas. Ta kaevab hoolega. Reedal on reha. Ta riisub maa tasaseks. Aias on tiik. Tiigi ääres seisab pink. Pingil on hea istuda ja puhata.

12

T a m m i l.

Oli pime öö. Puhus vali tuul. Tammi taga lainetas järv. Suuredained lained lõid vastu kallast. Mehed istusid tule juures. Nad valvasid tammi. Tuule ja lainete jõud on tugev. Nad võivad mullast tammi purustada.

1

Ma õpin. Sa loed. Ta arvutab. Me laulame. Te kuulate. Nad mängivad. Mis te teete? Me teeme süüa. Vii puud kööki! Kas te toote tee ka lauale? Sa tee tee suhkruga magusaks! Mee me sõime ära. Sa söö see supp ka ära! Te saatke ta nüüd tee äärde! Sa lähed ka kaasa. Su suu on määndunud. Pühi suu puhtaks! Muidu ei saa sa kaasa minna. Me läheme õue. Kas sa kutsusid ta siia? Ma saatsin talle kirja. Nad tulevad meie juurde. Sa tule ise ka! Too see uus raamat siia! Seda sa küll ei saa. See pole minu oma. Kus on su pliiats? Mu pliiats on pinalis. See tee viib metsa äärde. Ma tean, kus lõpeb meie kolhoosi maa. Maa on juba päris kuiv. Ma istun puu alla. Nad on juba siin. Sa tee see töö ära! Te tulge ka appi!

2

See on meie kool. Siin asub teine klass. Ukse ees on paks klaas. Ehal on ilus sall. Saal on lapsi täis. Kell lööb pool kümme. Teine tund on eesti keel. Tool on akna all. Kus on vaas? Vaas on laual. Pane lill vaasi! Ma toon vett. Juba heliseb kell. Teen akna lahti. Tõnul on uus pall. Jaan ja Enn mängivad palli. Küll on täna ilus ilm!

Kell lõi kuus. Kus on Mall? Mall on veel maal. Juss läks õue. Uus kann on kaevu juures. Tünn on vett täis. Siin ujub suur mull. Puhub vali tuul. Too vann tupp! Kata vann kaanega! Kus on kaas? Kass istub laua all. Võta kapist tass! Piim on sahvris. Kass lakub piima. Siil tahab ka piima.

Lambal on väike tall. Tallel on pehme vill. Siim otsib viili. Viil on kastis. Mann toob Siimule viili. Istun aias ja koon salli. Konn hüppab rohu sees.

Jaan ja Ann õpivad. Ahi on päris kuum. Kumm kukub põrandale. Pane liim kappi! Pildil on meri ja kõrge jäävall. Vaal ujub meres.

4. k, p, t — s ja h kõrval.

1

Õpetaja astus klassi. Tehke raamatud lahti! Ahto oskab hästi lugeda. Lehte ja Mihkel kirjutavad. Kersti lahendab ülesannet. See on raske ülesanne. Lapsed lahendavad ülesannet.

Pliiatsid ja suled on sahtlis. Kriit on kastis. Tehke töö valmis! Tõuske püsti! Seiske sirgelt! Ära hoia käsi taskus! Astuge pingist välja! Pühi tahvel puhtaks! Pane asjad sahtlisse!

Pärast tunde on koondus. Valmistame peoks maske. Ohtul mängime palli. Homme on konstitutsioonipäev. Heiskame lipu. Lipp lehvib uhkesti. Tore on seista ja vaadata!

2

Meie majas elab viis last. Maja ees on uhke hekk. Maja taga kasvab suur kask ja neli kuuske.

Lehte tahtis sulge osta. Ta kohtas tänaval kahte poissi. Need tahtsid ka poodi minna. Lapsed astusid uksest sisse. Müüja võttis sahtlist sulgi. Poistele andis ta postkaarte. Poisid ostsid neli lehte paberit ja kaks pliatsit. Kauplusse toodi mitu kasti. Poisid aitasid kaste tõsta.

Jaamast kostis veduri vile. Vana vedur ähkis ja puhkis. Korstnast tuli suitsu ja sädemeid. Lehte ruttas joostes kodu poole. Pilvist langes märga lund. Öhk oli röske ja niiske. Ema kastis toas lilli. Asta pühkis tolmu. Ema käskis puid tuua. Lehte pani puud pliidi ette kasti. Raadiost kostis muusikat. Varsti heitsid kõik puhkama.

3

Kell on varsti seitse. Lapsed ärkavad. Tõuske kohe voodist! Kas aken on lahti? Jüts avab akna. Võimle värskes õhus! Pärast võimlemist tuleb end pesta. Jahe vesi karastab. Peske hambaid harja ja pastaga!

Lapsed läksid metsa. Kuusel on laiad oksad. Orav istub oksal. Metsa taga on suur põld. Põllul kasvavad kapsad. Kapsast saab maitsvat suppi. Pioneerid võtsid kuurist kõplad. Lapsed rohivad kapsaid.

4

Ohtul.

On õhtu. Kusti niidab jänestele rohtu. See pole raske. Metsast kostab laulu. Taevas särab tähti. Neid ilmub ikka rohkem ja rohkem. Kaste on maas. Järvest tõuseb udu. Öhk on niiske. Kõik heitsid puhkama.

5. I ja j sõna alguses.

1

Jüri ja Jaan on oktoobrilapsed. Ilme ja Juta ruttavad koon-dusele. Inge ja Ille on juba siin. Nad istuvad ahju juures. Innal on seljas uus jakk. Jüril on jalas pruunid saapad. Ilmar joonistab. Lapsed joonistavad innuga. Klassi tuleb Juhan Järv. Juhan Järv

õpib juba seitsmendas klassis. Ta on meie tähekese juht. Juhan jutustab meile julgest pioneerist. Pärast jutustab ta muinasjuttu. See on jutt jänesest ja rebasest. See oli ilus jutt.

Ilme ja Jaak lähevad poodi. Nad ostavad juustu ja kaks kilo jahu. Juss ja Indrek ostavad jäätist. Indrek tahab juua. Tal on janu. Ära joo külma vett!

2

Täna on ilus ilm. Ilmar ja Jass jooksevad jõe äärde. Juba paistab jõgi. Jõel on järsk kallas. Jass ja Ilmar istuvad puu alla. Muri lakub jõest vett. Eemalt kostab imelik mürin. Rong jõuab jaama. Poisid jooksevad jaama poole. Jassi ja Ilmari isa töötab jaamas. Ta on jaamaülem.

Juuni ja juuli on kõige ilusamad kuud. Septembris läheme jälle kooli. Sügisel muutuvad ilmad jahedaks. Kõige külmemad kuud on jaanuar ja veebruar. Jõgesid ja järvi katab jää. Juta ja Iivi lähevad uisutama. Jää on sile kui klaas. Ära jää liiga kauaks õue! Sul hakkab jahe. Sa võid haigeks jääda.

6. Kordamine (häälikute õigekiri).

1

Õ h t u.

Saabus soe õhtu. Ainult ööbik laulis lepikus. Aia taga saagis rohutirts. Rohu sees hüppas konn. Leppade all sahistas siil. Kus-kilt tuli lennates vana harakas. Ta tõttas pessa poegade juurde. Päike kadus metsa taha. Ilm hakkas pimenema.

2

H o m m i k.

On hommik. Taevas lööb heledaks. Päike tõuseb. Linn ärkab unest. Juba hakkavad sõitma trammid ja autod. Inimesed ruttavad tööle. Kell on pool kaheksa. Nüüd algab töö ka õpilastel. Nad sammuvad kooli. Koos teistega lähed ka sina.

3

I s a t ö ö.

Ohtul tuleb isa vabrikust koju. Pärast sööki puhkab ta pisut. Siis jutustab ta oma tööst. Tehas sai uusi masinaid.

Töölised on tublid. Nad valmistavad kaste ja tünne. Kõik ületavad plaani. Tahan ka saada tööliseks.

Linde toitmas.

Oli käre pakane. Linnukesed hüppasid lumel. Nad ootasid süüa. Tegin lindudele toidulaua. Kinnitasin selle puu külge. Lauale riputasin teri. Linnud tulid kohe teri nokkima. Nad sirtsusid rõõmsalt. Ka minul oli hea meel.

Oti sõbrad.

Ott hakkab sööma. Kohe on ta sõbrad tema juures. Nad paluvad ka süüa. Reku saab tüki leiba. Ega Intski ilma jää. Varsti on kõik söönud. Kass läheb päikese paistele tukkuma. Ott ja Reku jooksevad jõe äärde.

III. Käänd- ja pöörd sõna lauses.

1. Tegusõnade ainsus ja mitmus.

1

Endel kirjutab. Aili loeb. Eedi joonistab. Andrus maalib õuna. Riina laulab. Laine võtab sahtlist raamatu. Mis ta teeb? Ta paneb raamatule paberi ümber.

Kus sa oled? Ma olen klassis. Mis sa teed? Ma õpin. Sa õpid ka. Kuhu sa lähed? Lähen tahvli juurde. Sa võtad kriidi ja kirjutad tahvlile. Sa arvutad. Sa võtad lapi ja pühkid tahvli puhtaks.

Kus sa õhtul olid? Käisin koondusel. Mis sa pärast tegid? Aitasin ema. Sa koristasid tuba ja pühkisid tolmu. Siis võtsid raamatud ja hakkasid õppima. Kell kümme soovisid vanematele head ööd ja heitsid voodisse.

2

Kell heliseb. Tund algab. Sa lähed klassi ja istud. Sa paned raamatu ja vihiku lauale. Opetaja tuleb klassi. Sa tõused püsti ja seisad sirgelt. Sa istud. Opetaja vestleb lastega. Opetaja küsib sind. Sa loed ja jutustad. Pärast sa kirjutad ja joonistad. Opetaja kutsub Maidu vastama. Mait vastab hästi. Tund lõpeb. Opetaja lahkub klassist. Anu on korrapidaja. Eile olid sina korrapidaja. Sa avasid akna ja tuulutasid klassi. Sa võtsid lapi ja pühkisid tolmu. Sa tõid vett ja kastsid lilli.

Te ärkate ja tõuse te kohe üles. Te võimlete ja pesete end. Te istute lauda. Pärast sööki panete mantlid selga. Kuhu te lähete? Te ruttate kooli. Koolis te loete ja kirjutate. Te laulate ja joonistate.

Inge ja Raivo tulevad kooli. Nad võtavad mantlid seljast ja riputavad varna. Terje ja Paul on täna korrapidajad. Nad saabuvad enne teisi. Nad toovad kriiti. Õpilased panevad koolikotid sahtlisse ja lahkuvad klassist. Nad jalutavad ja vestlevad koridoris.

Eile sõitsite te kooli trammiga (bussiga). Silvi ja Tõnis tulid rongiga. Varem elasid nad Tallinnas. Hiljuti kolisid nad Nõmmele. Lapsed käisid kinos. Te läksite ka kinosse (kinno). Mis te pärast tegite? Te mängisite võimlas palli.

4

Autod sõidavad tehase õuele. Töölised istuvad autosse. Nad lähevad kolhoosi. Kas teie lähete ka tööle? Kolhoosnikud ootavad töölisi. Töölised saabuvad. Kõik ruttavad metsa. Teie sõidate ka kaasa. Mihkel ja Andres saevad puid. Rein ja Juhan raiuvad oksa. Loomad ja linnud ehmuvad. Varesed lendavad metsa kohal. Hunded ja rebased põgenevad tihnikusse.

Kraanad tõstsid palgid autole. Autod viisid koormad keskuse juurde (kolhoosi). Kolhoosnikud ehitasid uusi hooneid.

5

H o m m i k u l.

Meelis ja Vahur ärkavad kell seitse. Nad tõusevad kohe voodist ja võimlevad. Nad pesuvad end ja rõivastuvad. Toit on laual. Poisid jätavad emaga hüvasti ja ruttavad kooli. Nad jõuavad kooli kell kaheksa. Varsti heliseb kell. Lapsed lähevad klassi.

6

H a n e d.

Haned ujuvad tiigil. Aeglaselt liiguvad nad vees. Mõni hani sukeldub vette ja tõuseb siis jälle veepinnale. Väike Elvi läheneb tiigile. Haned hakkavad susisema. Elvike kohkub ja jookseb eemale.

Kas kõik magavad?

Saabub öö. Te heidate puhkama. Aga paljud inimesed ruttavad tööle. Nad töötavad öösel. Pagarid küpsetavad leiba. Arst valvab haiglas. Õde annab haigele rohtu. Jaamas seisab rong. Vedur vilistab ja rong asub teele. Hommikul ostate värske ajalehe. Ka see valmis öösel.

Kevadel.

Saabus kevad. Pungad puhkesid. Puudele ilmusid noored lehed. Aasad ja metsad lõid haljendama. Laululinnud tulid tagasi. Nende laul kajas kõikjal.

Aias askeldas aednik. Põldudel töötasid kolhoosnikud. Traktorid mürisesid. Ohk muutus soojaks. Loomad aeti karjamaale.

2. Nimisõnade ainsus ja mitmus.

Raamat on laual. Vihik on sahtlis. Avage vihikud ja raamatud! Kus on kumm ja pliiats? Kummid ja pliiatsid on pinalis. Ava aken! Aknad on lahti. Kus on su müts ja palitu? Mütsid ja palitud ripuvad varnas. Anul on uus põll ja kleit. Peske kleidid ja põlled puhtaks! Aino nõelub oma kinnast. Pane kindad kättel! Vend ja õde lähevad kooli. Lea vennad ja õed ei käi veel koolis. Poiss toob puud kööki. Tüdruk katab lauda. Poisid ja tüdrukud aitavad isa ja ema.

Lehm sööb rohtu. Lehmad annavad piima. Hobune veab vankrit. Hobused viidi talli. Elvel on kodus valge küülik. Pioneerid viisid oma valged küülikud näitusele.

Lind laulab puu otsas. Linnud nokivad teri. Jänes jookseb kiiresti. Rebased ja jänesed elavad metsas. Karu armastab mett. Karud ja hundid on metsloomad.

Suur auto sõidab mööda teed. Suured autod veavad liiva. Väino isa on tööline. Töölised töötavad vabrikus. Meil on ilus koolimaja. Tänavaaäres seisavad ilusad majad. Traktorid sõitsid põllule. Traktor künnab kesa. Aino isa on kolhoosnik. Kolhoosnikud külvavad lina.

3. Kaasaütlev.

1

Maa on kaetud jää ja lumega. Jänes on metsas uue valge kasu-
kaga. Lapsed sõidavad suuskadega. Peeter läks Jaaguga suusa-
tama. Sõidame kelguga mäest alla. Tahan sõita koos sinuga. Sealt
tuleb Ellen oma venna Jüriga. Koolis istub ta temaga ühes pingis.
Tuisuga on raske käia. Täna sõidab ta trammiga (bussiga) kooli.
Ilusa ilmaga läheb ta jala. Rein ja Helle tulevad Nõmmelt ron-
giga. Pidupäeval on koolimaja kaunistatud lippude ja loosungi-
tega. Saal ehitati pargadega.

2

Meelis läks poistega suplema. Indrek ei saanud minna koos
nendega. Ta läheb isaga kolhoosi. Kolhoosnikud sõidavad autoga
heinale. Heina niidetakse vikatiga. Aas on kaetud lilledega.

Pioneerid lähevad lauluga teele. Ilmar läks koos teistega. Uute
saabastega ei minda matkama. Kuuma ilmaga ära joo külma
vett! Öhtul pese end vee ja seebiga puhtaks! Kata end hoolikalt
vaibaga! Telgis ole tulega ettevaatlik! Hommikul pese end ainult
jaheda veega!

Ema ruttab lapsega arsti juurde. Nad sõidavad autoga. Tule
minuga kaasa! Mall läheb Ehaga marjule. Kusti tahab minna
koos emaga. Sealt tuleb Ilmar suure korviga.

3

Mutionu pidu.

Mutt kutsus külla loomad. Tulid jänes nudi sabaga ja orav
kikkis kõrvaga. Saabus karu koos hundiga. Kohale jõudis ka pika
nokaga kurg. Ainult rebane hilines. Ta kohtus metsa ääres koer-
tega. Need tormasid rebasele kallale. Suure vaevaga pääses reinu-
vader põgenema.

4. Suur algustäht.

1

Vello Luik elab Keilas Rahu tänavas. Ta istub Mart Kulliga
ühes pingis. Mardi vend Heino töötab Narvas. Praegu on ta Tal-
linnas. Homme sõidab Heino rongiga Moskvasse. Rong peatub
Tartus. Seal elab Heino tädi Linda. Tartu asub Emajõe kaldal.
Suvel käis Volli isaga Saaremaal. Nad ööbisid Ridase külas.

Hommikul sõitsid nad bussiga Pärnusse. Pikem peatus tehti Vatlas. Seal elab Volli onu Peeter. Onu koerad Muri ja Sulli olid algul väga kurjad. Onunaine Liisa lüpsab kolhoosis lehti. Kõige paremad lehmad on Kirjak ja Punik.

2

Juhan Lepik on pioneer. Tihti käib ta Pirita jões suplemas. Juhani onu Madis on traktorist. Ta töötab Saue sovhoosis. See asub Harju rajoonis. Kord käis ta Klooga järvel kalu püüdmas.

Suur oinas Juku kardab väikest karvast Tuksi. Notsu ja Possa armastavad päikese käes lesida. Sigu talitab Mari Nõmm. Ta elab Paala külas.

3

Karjas.

Jaan Saare kodu on Pärnus. Suvel oli ta Kelgu külas karjas. Kari sõi Sauga jõe ääres. Antsu aitasid õed Laine ja Esta. Ka Pollast oli väga palju kasu. Kolhoosi esimees Mart Kaasik oli Jaaniga väga rahul.

4

Tartu.

Jüri ja Linda elavad Tartus. Nende kodu on Sõpruse tänavas. Varem elasid nad Kallastel. See asub Peipsi järve ääres. Tartu on ilus linn. Ta on vana ja kuulus linn. Läbi linna voolab Emajõgi.

5

Kalle ja Kolja.

Kalle Mets elab Võrus. Kolja Levin elab Moskvas. Kalle ja Kolja on sõbrad. Nad kirjutavad sageli teineteisele. Suvel käis Kalle Moskvast. Seal oli väga tore. Poisid sõitsid Moskva merel. Varsti tuleb Kolja Kallele külla.

IV. Kirjavahemärgid lauses.

1. Kirjavahemärgid lause lõpus.

1

Kuhu lähed? Lähen kooli. Mine ruttu klassi! Mis sa teed? Ma kirjutan. Tõuse püsti! Ära kolista tooliga! Seisa sirgelt! Kui vana sa oled? Olen kaheksa aastat vana. Kus sa elad? Elan Koidula tänavas (Tartus, Türil, Raplas). Kus su isa töötab? Ta töötab vabrikus (kolhoosis, sovhoosis). Tule tahvli juurde! Võta kriit ja kirjuta! Kes on su sõbrad? Mu sõbrad on Aita ja Leili. Kas Lii on oktoobrilaps? On küll. Palun ulata mulle vihik! Palun istuge! Tänan teid. Tere hommikust! Tere õhtust! Head ööd! Nägemiseni!

2

Mis päev on täna? Täna on reede. Millal on koondus? Koondus on pärast tunde. Mis me teeme? Teeme loosungit. Mine kauplusesse! Too riiet! Mitu meetrit ma toon? Osta kolm meetrit! Otsime nüüd sobiva loosungi. Raamatus on palju loosungeid.

Olgu tervitatud Nõukogude Liit! Elagu meie kallis kodumaal! Olgu tervitatud Kommunistlik Parte! Elagu rahu ja rahvaste sõprus! Olgu tervitatud esimene mai!

Missuguse loosungi me valime? Võtame selle siit. Elagu rahu ja rahvaste sõprus! Me ei taha sõda. Tahame mängida ja õppida. Tahame elada rahu ja sõpruses kõigi lastega.

3

Naistepäev.

Tänaval on suur loosung. Au nõukogude naistele! Mis päev on homme? Homme on naistepäev. Raivo läheb isaga poodi. Mida nad ostavad? Raivo valib kimbu roose. Isa ostab tordi ja käekoti. Hommikul annavad nad kingitused emale. Küll emal on hea meel!

2. Koma lauses.

1

Tulin siia, et sind aidata. Ma nägin, et sa tuled. Me ruttasime, et mitte hilineda. Kas sa tead, et Anu läks juba koondusele? Aili ei tule, sest ta on haige. Ailil oli hea meel, et Laine teda külastas. Laine küsis, kas Ailil on juba parem. Leili istus sinna, kus oli valgem. Kas sa tead, kus on Ats? Jaan teab, kus elab Mart. Paul

jookseb aeda, kus lapsed juba töötavad. Mari läheb kuuri, et tuua küülikule heinu. Inge paneb palitu selga, sest ilm on külm. Paul astub klassi, kus on juba palju lapsi. Pärast tunde jääme klassi, sest täna on koondus. Helju jookseb ruttu, aga Luule on kiirem. Ta võidab alati, sest ta treenib (harjutab) palju. Kas sa tead, et homme on võistlused?

2

Saima teadis, et Mari teda ootab. Ta ei saanud minna, sest pidi kodus ema aitama. Tüdruk läks välja, aga tuli varsti tagasi. Talle meenus, et homseks on luuletus pähe õppida. Raadiost öeldi, et homme on ilus ilm. Kui talv on külm, siis suvi on soe. Lastel on hea meel, sest vihm on lakanud. Nad jooksevad õue, kus on suured lombid. Lapsed kilkavad ja naeravad, sest soojas vees on tore paljajalu paterdada. Öeldakse, et naer on tervisele kasulik. Mart ei karda külma, sest ta on terve ja tugev poiss. Ta peseb end hommikuti jaheda veega, sest see karastab. Salme võtab harja ja pulbri (pasta), et pesta hambaid.

3

Opilased loevad, kirjutavad ja arvutavad. Nad panevad vihkud, raamatud ja kaustikud sahtlisse. Suled, pliiatsid ja sulepead on pinalis. Homme on meil eesti keel, matemaatika ja laulmine. Pärast tunde me jookseme, hüppame ja mängime palli. Ohtul õpime, puhkame ja aitame ema. Luule ja Aare toovad vett, puid ja turvast. Noad, kahvlid ja lusikad on sahtlis. Taldrikud, kausid ja tassid on kapis. Ema tõi poest võid, leiba, piima ja suhkrut. Mare, Tiia ja Enn askeldavad toas. Nad pühivad tolmu, pesevad põrandat ja kastavad lilli.

4

Jaan, Mihkel ja Leili elavad kolhoosis. Maja ees kasvavad vahtrad, kased ja sirelid. Kased, lepad, pajud, vahtrad ja pärnad on lehtpuud. Kuused, männid ja kadakad on okaspuud. Peenral õitsevad sinised, punased ja valged lilled. Kooliaias kasvavad kurgid, kapsad, kaalikad ja porgandid. Seal on ka õunu, pirne, ploomi ja kreekke. Kolhoosis on palju hobuseid, lehma, lambaid ja sigu. Kolhoosnikud töötavad põllul, aias ja metsas. Neid abistavad traktorid, kombainid, autod ja muud masinad. Kolhoos kasvatab ka kanu, parte, kalkuneid ja hanesid.

• Lenini sünnipäev.

Lenin oli laste sõber. Ta hoolitses selle eest, et kõik lapsed elaksid hästi. Tihti viibis ta laste hulgas, sest ta armastas neid. Homme on Lenini sünnipäev. Ehime oma klassi lilledega. Kõige ilusamad lilled paneme Lenini pildi ümber.

6

Kes see on?

Ta hiilib vaikselt tuppa. Keegi ei kuule teda, aga tema kuuleb kõike. Ta ronib, jookseb ja hüppab väledasti. Ta armastab liha, piima ja koort. Kui tal on kõht täis, siis lööb ta nurru.

7

Allikas.

Agu läks aasale, et noppida lilli. Ta jooksis, mängis ja laulis. Poisil hakkas palav.

Agu leidis allika ja jõi ahnelt külma vett. Äkki tundis ta külmavärinaid. Agu jooksis kiiresti koju. Poiss pidi kohe voodisse heitma, sest ta keha hõõgus palavikust. Agu oli kaua haige.

8

Hommikul.

Reet paneb mantli selga, sest kell on pool kaheksa. Ta läheb tänavale, kus Olli teda juba ootab. Lapsed ruttavad, et mitte hilineda. Varsti paistab koolimaja. Lapsed võtavad üleriided seljast ja tõttavad klassi. Nad asetavad vihikud, raamatud ja sullepead lauale. Juba heliseb kell.

V. Kursuse kordamiseks.

1

Esimene mai.

Esimene mai on suur töörahva püha. Igal pool ripuvad lipud, loosungid ja pärjad. Koolis on maiaktus. Aktusel me laulame, tantsime ja loeme luuletusi. Homme on rongkäik. Ka meie läheme rongkäiku vaatama.

Elevandi rohi.

Loomaaias jäi elevant haigeks. Tal oli kõva nohu. Arst kirjutas elevandile tilku. Neid valati talle paar korda ninasse. Mõne päeva pärast oli loom jälle terve. Kui palju tilku sai elevant korraga? Tervelt viis liitrit ehk pool pange (ämbrit).

3

Mai.

Mai on ilus kuu. Päike paistab soojalt ja mets on lehte mine-mas. Kasel, pajul ja lepal on urvad. Põllud ja aasad kattuvad rohuga. Sinililled, ülased ja kellukesed õitsevad. Varsti on kord nurmenukkude käes. Aia ääres tärkab kannike.

4

Kes see on?

Tunnen üht looma. Tal on hari kaasas, aga ta ei harja end kunagi. Iga jala küljes on tal kannus, kuid ta pole ratsanik. Ta on puhas, sest ta peseb end sageli. Kuid ta teeb seda liivas. Kes ta on?

5

Karjas.

Vennad Väino ja Kalle olid suvel tädi juures. Tädi elab Valga rajoonis. Poisid käisid kolhoosis karjas. Kari sõi Aruste küla lähedal. Lehmad Punik, Tähhik ja Öunik kippusid sageli rukkisse. Koe-rad Polla ja Muska ajasid nad karjamaale tagasi.

6

Oti ja Juku kolhoos.

Ott ja Juku on vennad. Neil on Lopa oja ääres väike kolhoos. Selles kolhoosis on palju lehma, hobuseid ja teisi loomi. Kõige ilusamad hobused on Miira ja Eku. Need on Oti hoole all. Teiste loomade eest hoolitseb Juku.

Viisk, põis ja õlekõrs.

Viisk, põis ja õlekõrs tahtsid minna Viljandisse. Varsti tulid meie rändurid Emajõe äärde. Nad ei pääsenud üle, sest jõgi oli sügav. Õlekõrs heitis purdeks. Viisk hakkas üle minema, aga kõrs läks katki. Mõlemad kukkusid vette. Põis naeris, nii et lõhkes.

Tuli.

Tuli on meile väga kasulik. Ilma tuleta ei saaks me sooja. Kui poleks tuld, siis poleks võimalik ka süüa keeta. Kuid tulega ei tohi mängida. Ühest sädemest võib tekkida leek. See paneb maja põlema. Ära mängi tikkudega!

Meie maja juures.

Kus sa elad? Ma elan Tallinnas Vilde tänavas. Meie maja on uus. Maja juurde rajati mänguplats. Seal on suur seen, kiiged ja liivakast. Minu sõbrad on Ivan, Veera ja Vasja. Igal õhtul me mängime, kiigume, hüppame ja lööme palli.

Lõoke.

Kes seal lõõritab? See on lõoke. Ta kuulutab meile kevadet. Kõik tervitavad teda rõõmuga. Lõoke jõuab meile märtsis. Lõõritades tõuseb ta üles sinava taeva alla. Lõpuks paistab ta meile pisikese täpina. Aga ikka kostab ta helisev laul.

Emabiline.

Emal on kiire. Seda nägi väike Vello. Kohe läks ta emale appi. Vello pesi ja kuivatas nõusid. Siis pühkis ta tolmu ja kastis lilli. Emal oli Vellost palju abi, sest ta on tragi poiss.

Kuldnokkade pesakast.

Kevad lähenes. Küsisin isalt laudu, naelu ja vasara. Läksin õue, et kuldnokkadele pesakasti teha. Varsti oli kast valmis. Kinnitasin ta kase külge. Ühel päeval olid kuldnokad kohal. Tore oli kuulata nende laulu.

Lapsed metsas.

Helga ja Eedi lähevad metsa marjule. Nad kaotavad tee ja eksivad. Väsinult istuvad nad puu alla. Helga hakkab nutma, aga Eedi lohutab teda.

Saabub õhtu. Ilm pimeneb. Äkki kuulevad lapsed koera haukumist. Nende juurde tuleb metsavaht. Ta juhatab lapsed koju.

Tuul.

Vahel puhub väga tugev tuul. Kõikjal keerutab ta tolmu üles. Puudelt riisub ta lehti, poistel kisub mütsid peast. Ajuti läheb tuul nii tugevaks, et tahab kuuri katuse ära viia. Merel ähvardab ta laevu. Aga vaprad kalurid ei karda tormi.

Õppisin ujuma.

Me käisime sageli Oisu järve ääres. Kord läksin sinna Inge, Antu, Ilmari ja isaga. Proovisin ujuda, aga ei saanud. Viimaks rabelesin käed põhjast lahti. Liikusin veidi edasi ega vajunud vee alla. Nüüd ujun juba päris hästi.

Udu.

Siiri ärkas vara ja läks akna juurde. Imestades märkas ta, et aknast pole midagi näha. Siiri hõõrus silmi, aga see ei aidanud. Kõik majad, puud ja teed olid kadunud. Siiri läks emalt seletust küsima. Ema rääkis, et väljas on tihe udu.

III K L A S S.

I. Kordamine.

1

Kalal.

Päike tõuseb. Isa, Mati ja Peedu ruttavad kalale. Nad lähevad Vagula järve äärde. Järvel on paks udu. Heinamaal häälitsevad linnud. Varsti ollakse paadis. Kala näkkab hästi. Peagi on kotis mitu haugi. Poistel on rõõmus meel, sest saak on hea.

2

Sügis.

Sügis on saabunud. Päevad muutuvad lühemaks, aga ööd pikemaks. Kuldnokad ja teised laulikud lendavad ära. Sageli sajab vihma. Siis on kõik hallis udus. Heino, Endel ja Aino tõttavad kooli. Nad ei karda vihma ega pori. Neil on vihmamantlid ja kummisäärikud.

3

Kolhoosis tööl.

Tunnid on lõppenud. Pioneerid lähevad kolhoosnikutele appi. Märt ja Aadu koristavad juurvilja. Malle, Luule ja teised tüdrukud töötavad aias. Nad pakivad õunu kastidesse. Mehed tõstavad kastid autole. Väike Vello tahab neid aidata, aga ta ei jaks veel.

4

Unenägu.

Väike Anni käis loomaaias. Öösel näeb ta unes, et mängib õuel palli. Äkki tuleb suur loom väravast sisse. Sellel on jämedad jalad, laiad kõrvad ja pikk lont. Loom astub Aino juurde. Ta müksab tüdrukut londiga ja läheb jälle minema.

5

Raivo perekond.

Raivo elab Tallinnas Kadriorus. Tal on väike õde Tiiu. Nende perekonnas on neli inimest. Need on ema, isa, Tiiu ja Raivo ise.

Poisi ema on õpetaja, aga isa treener. Ta treenib sportlasi. Raivo tahab ka saada sportlaseks.

6

Anne.

Anne on nüüd kolmanda klassi õpilane. Ema kinkis talle uue mantli, kleidi ja kingad. Raamatud, vihikud ja pliiatsid ostis tüdruk ise. Kus on kumm ja suled? Need pani Anne juba õhtul pinallisse.

II. Häälikute õigekiri.

1. Kaashäälikute ühendid. k, p, t helitu hääliku kõrval.

1

Uks tehti lahti ja lapsed astusid klassi. Raamatud on sahtlis. Tunnis tuleb vaikselt istuda. Lehte ja Ahto joonistavad hästi. Istuge sirgelt! Tõuske püsti ja avage aken! Pärast tunde tegime tööd. Töötoas oli mitu kasti. Tehke kastid lahti! Võtsime tööriistad välja. Tõtsime rasplid ja hõõvliid riiulile. Poisid tegid traadist vispleid. Vispliga lüüakse muna vahule. Aita oma seltsimeest! Seltsimehed abistavad mind meelsasti. Õpetaja vestles meiega tervishoiust. Ta rääkis, et hambaid tuleb hoolega pesta. Haige hammas teeb palju tusk. Lahkusime koolimajast ja läksime koju. Ohk oli värske ja taevas selge. Kusti läks poodi ja ostis suhkrut. Ema tuli talle vastu. Ta läks koolimajasse. Ema tahtis õpetajaga rääkida. Ta käib tihti koolimajas. Täna õhtul on lastevanemate koosolek.

Mihkel jäi haigeks. Ema kutsus arsti. Arst arstib haigeid. Arst andis Mihklile rohtu. Varsti sai poiss terveks.

2

Pioneerid heiskasid lipu. Lipp lehvib uhkesti. Maja ees mängib kaheksa last. Nad viskavad palliga märki. Kersti tabas üheksa korda. Lapsed istusid pingile puhkama. Meie maja juures kasvab kaks kaske ja kuuske.

Sportlased lähevad staadionile (spordiväljakule). Sport teeb tugevaks ja osavaks.

Ega kaks kolme vastu saa. Häda ajab härja kaevu, aga nalg hundi karja. Seitse ei oota ühte. Vaprust saab näidata töös. Hoolsust kiidame, aga laiskust laidame. Iga töö nõuab oskust. Ükski tark pole taevast tulnud. Julge algus on pool võitu. Oma silm on kuningas. Uuel aastal uued tööd. Mis täna tehtud, see

homme hooletu. Parem karta kui kahetseda. Tühi kõht on kõige parem kokk. Enne töö, aga pärast puhkus.

3

Mihkel läks poodi. Ta tahtis osta tinti ja kolm sulge. Meie klassis on palju pinke. Seinal ripub must tahvel. Korrapidaja paneb kriidi kasti. Pane raamat sahtlisse! Tõuse püsti! Seisa sirgelt! Tule vastama! Kõik vastavad hästi. Homseks tuleb luuletus pähe õppida. Koridoris ripub kolm pilti. Siin on ühe lenduri pilt. Kas tunned seda lendurit?

Lähme lilli kastma! Kes hakkab umbrohtu kitkuma? Võtke rehad ja kõplad kaasa! Rehad ja kõplad on keldris! Keldri uks on lahti. Peenar peab olema sirge. Tõmba nõör hästi pingule! Nõör on umbes kolm meetrit pikk.

Kõrge vahtra otsas vilistab kuldnokk. Korstnast tuleb musta suitsu. Põllul künnab traktor. Eemalt paistab veski. Ahto isa on mölder. Mölder istub veski ees ja puhkab. Ta loeb lehte.

Tammi taga sinab väike järv. Katrin läheb suplema. Metsas on palju marju. Katrin võtab korvi ja ruttab metsa. Varsti on korv täis. Rohkem marju enam korvi ei mahu. Karjamaal söövad kolhoosi lehmad. Mihkli ema on lüpsja. Ta lüpsab kolhoosi lehmi. Vihma hakkab sadama. Sepp parandab vankrit. Kauplusse toodi sada paari kingi.

2. Lühike ja pikk täishäälik.

1

Eedi ja Jüri mängivad malet. Male on huvitav mäng. Mari maalib pilti. Isa ja ema sõidavad maale. Homme tulevad nad koju.

Mantel kärises katki. Too käärid siia! Liina otsib kääre. Käärid, niit ja nõelad on sahtlis.

Ema toimetab köögis. Viiu läheb kööki. Tal on kõva kõha. Ema annab talle kuuma teed. Viiu tahab mett saada. Keda saaks poodi saata? Ema saadab Jüri poodi. Poeni on sada meetrit. Poiss toob pool kilo mett.

Siiri keedab sööki. Ta vaatab aknast välja. Keda ta ootab? Isa tuleb töölt. Ta palub piima keeta. Siiri valab piima potti. Tuba on pime. Siiri süütab tule. Aknast puhul tuult. Tuule käes on, jahe. Siiri suleb akna.

2

Isa palk on sada rubla kuus. Ta saadab kümme rubla Siinale. Siina tahab veel viis rubla saada. Ta saatís isale kirja. Siina kolis Tartusse. Sina õpid algkoolis. Siina läks ülikooli.

Kuri koer on kuuri ukse ees. Mari laseb koera kuuri. Kuuri juurde tuleb pikk rida poisse. Auto ajas riida ümber. Poisid laovad puud riita. Puud on riidas.

Kolhoosnikud tuulavad vilja. Tule ka appi! Aita tuulata! Varsti on vili tuulatud.

Kus on küna? Küna on küüni juures. Hobused on küünis. Viige küna küüni! Puista künasse kaeru! Hobused söövad künast kaeru.

Väljast kostab vali müra. Masin müriseb müüri taga. Müür on katki. Töölised parandavad müüri.

Tuli põleb metsa ääres. Ära seisa tuule käes! Metsa varjus pole tuult. Tule tule juurde!

3

Lapsed lähevad saali. Saalis on palju toole. Saalist viib uks lavale. Lava kõrval ripub Lenini portree. Lava kohal on loosung. Elagu rahu ja rahvaste sõprus! Saali tagumises osas on rõdu.

Pioneerid istuvad saalis. Ka oktoobrilapsed on seal. Neeme on oktoobrilaps. Täna on koondus. Neeme vend Aadu teenib armees. Praegu on ta meil külas. Aadu jutustab Nõukogude armeest. Ta räägib Gagarinist, Titovist ja teistest kosmonautidest. Laual on raadio. Pärast kuulame raadiot. Lõpuks vaatame televiisorit.

4

Ma lähen aeda. Sa tuled ka kaasa. See tee on rohtu täis kasvanud. Võta labidas ja tee tee puhtaks! Vii muld ära ja too pisut liiva!

Ma tulen pärast su juurest läbi. Sa too vihik ka siia!

Ära räägi nii palju! Su suu ei seisa kunagi kinni.

Mine poodi ja too kilogramm suhkrut! Tee tee suhkruga magusaks! Kus su nuga on? See on mu muu kraami hulgas.

Kas te tee läheb nüüd siit? Me elame siin juba üle kuu aja. Te tee viib üle soo. Kas sa ei saa edasi minna? Selle puu juures on päris kõva maa. Ega sa sisse vaju. Maa on külmunud. Jaanuar on külm kuu.

3. Lühike ja pikk kaashäälik (l, m, n, r, s).

1

Kanalas on palju kanu. Tõnu tõi suure kannu. Ta valas vee kannu. Kanad ei saa kannust juua. Kann on kõrge. Kus on kauss? Tõnu tõi köögist kausi. Poiss kallas vee kannust kaussi. Kanad ei karda poissi. Nad tulevad poisi juurde ja joovad kausist vett.

Põllul kasvab ilus lina. Eemalt paistavad linna tornid. Kolhoosnikud viivad linad linna. Linast saab lõnga ja riiet.

Täna on vilu ilm. Inna paneb selga villase kampsuni. Vill on pehme ja soe. Kolhoosnikud viivad villad vabrikusse. Villast tehakse lõnga. Lõngast kootakse sulle, kindaid, sukki, sokke ja riiet. Ema kinkis Vellole uue salli. Vilu ilmaga on mõnus kanda villast salli.

Jõelt kostab tume kohin. Seal on kõrge tamm. Läheme tammile! Lained peksavad vastu tammi. Tammi kõrval on veski. Veski taga voolab kitsas oja. Ole ettevaatlik! Ära kuku oja!

Kalurid sõidavad kaugele merele. Kallast pole enam näha. Mehed lasevad võrgud merre. Nad kalastavad õhtuni. Paat on kalu täis. Varsti paistab kallas. Vesi tungib paati. Kalla vesi merre!

2

Mis seal vuriseb? See on vurr. Enno meisterdas vurri. Ohtul teeb ta veel kaks vurri. Väike veli tahab ka vurri. Enno annab ühe vurri temale. Toast kostab vurri vurin. Muri kardab vurri. Ta nurub leiba. Kass lööb pliidi juures nurru. Ka tema ei pea vurrist lagu.

Jass avab pinali, et võtta kummi. Kumm veereb põrandale. Poiss kummardub ja tõstab kummi üles. Poisi juuksed läksid sassi. Sasitud peaga pole klassis viisakas istuda. Jass võtab kammi ja kammib pea siledaks. Ta kannab alati kammi kaasas. Igal korralikul poisil on kamm taskus. Meie klassis on palju poisse. Kõik meie poisid on viisakad ja korralikud. Selliste poistega on tore õppida ja mängida.

Lumi katab põllud ja aasad. Pehmes lumes on hea hullata ja lumesõda pidada. Anu ja Anne kukkusid lumme. Nad on nagu lumememmed. Ülo ja Kalle meisterdavad lumememme. See on uhke lumememm.

3

Mall tuleb koolist. Tal on kaelas soe sall. Kes selle kodus? Mul on hea memm. Kas kass on toas? Kus ta on? Tal on käsil hiirejaht. Kus on Juss? Ta on lauda juures. Mis ta teeb? Tal on väike tall süles. Küll sel on pehme vill!

Kes sealt tuleb? See on Enn. Kus sa käisid? Käisin silla all. Mis sa nägid? Vee peal ujus suur mull. Mul oli pikk kepp käes. Viskasin kepi vette. Mull lõhkes.

Kel on kell kaasas? Mul on kell käe peal. Kas sul on kõik õpitud? On küll. Nüüd on sul aega mängida. Kus on pall?

1

Kõikjal lehvivad punased lipud. Koolimaja ukse juures on kaks lippu. Maja oli ehitatud lippudega. Pioneerid kannavad punaseid rätte. Leida pani kaela punase räti. Punaste rätidega pioneerid seisid lippude juures. Pioneeride rivi möödus punasest lipust. Igal pioneeril on väike lipuke.

Matkajatel on käes kepid. Mikul pole keppi. Kadakast saab hea kepi. Tiiu tahab kõvera otsaga keppi. Juku võtab seljakotist noa. Ta lõikab kaks keppi. Ühe kepi saab Tiiu, aga teise Mikk. Juku paneb noa seljakotti tagasi. Ka Reedal ja Matil on seljas kotid. Reet kannab kotti kepigä olal. Tee ääres kasvavad lepad. Lepiku ääres õitsevad lilled. Siin on mitu sirget leppa. Neist saab pikki latte. Lipp kinnitati pika lati külge. Telgi jaoks on vaja tuua mõned latid. Mikk ja Mati toovad kolm pikka latti. Süütame lõkke. Kellel on tikku? Pioneerijuhil on mitu toosi tikke. Tikud on seljakotis. Reet ja Tiiu toovad lõkke jaoks oksi. Kes oskab kiiresti lõket süüdata? Mati süütab tule ühe tikuga. Lõke põleb heledasti. Lõkke ääres on mõnus istuda.

2

Pioneerid kannavad valgeid sukki. Malle paneb sukad jalga. Uks sukk on katki. Katkise sukaga ei tohi koondusele minna. Malle nõelub sukka. Ta parandab ka isa sokke. Sukad ja sokid on kapis. Ema ostis mitu paari sukki ja sokke. Pane sokid kappi! Keera kapi uks lukku! Võti on ukse ees. Uks on lukus.

Otil on uus ratas. Ta sõidab rattaga kooli. Jalgrattal on kaks ratast, aga autol ja vankril neli. Pauli ratas läks katki. Ta viib oma ratta sepa juurde. Sepikojas (sepapajas) töötab mitu seppa. Paul aitab sepal lõõtsa tõmmata. Kolhoosnikud toovad sepikotta (sepapatta) kaks äket. Äkked tuleb kiiresti ära parandada. Kolhoosnikutel on vaja põllule minna. Sepad seavad äkked korda. Varsti on ka Pauli ratas jälle terve. Paul tänab seppa. Ta istub rattale ja sõidab koju.

3

Roosil on teravad okkad. Okas torkab valusasti. Pargis kasvab mitu pehmete okastega kuuske.

Pargis on läte ehk allikas. Lättest algab väike aja. Vesi lättes on väga külm. Ära joo külma vett!

Soos on palju mättaid. Mätastel kasvavad jõhvikad. Hüppasime mättalt mättale. Mätaste vahel on vesi ja pori. Uss põgenes mättasse.

Muti tee on maa all. Mutid teevad aias palju paha. Kooliaias pole mutte. Mutil on must pehme nahk. Muttide nahkadest tehakse kasukaid ja kraesid.

Mati isa töötab vabrikus. Tööl käib ta rattaga. Ratas seisab esikus trepi kõrval. Igal hommikul võtab isa ratta ja sõidab vabrikusse.

Isa valmistab kappe, laudu ja toole. Ta paneb kappidele lukud ette. Mõne kapi katab ta heleda, aga mõne tumeda lakiga. Meie koolimajas on keskküte. Ahje köetakse sütega.

Akende ees on paksud katted. Tõsta kate üles! Päike ei tungi läbi katte.

Võta vihik ja hakka kirjutama! Ilmar võttis raamatud ja rutas kooli. Lapsed õpivad. Väike Elve õppis tähti kirjutama.

Luule ja Helju nopivad marju. Luule noppis kolm liitrit mustikaid.

5. j kaashääliku järel.

1

Sirje kirjutab harjutust. Tal on veel palju kirjutada. Kella neljaks on kõik valmis. Marju harjutab klaverit. Hiljem läheb ta Terjele külla. Terje elab Purje tänavas. Marju läheb üle väljaku. Väljaku keskel haljendab muru. Kõikjal on palju rahvast. Marjul on janu. Ta ostab klaasi kalja. Sõitjad väljuvad trammist (bussist).

Hiljal on seljas kirju kleit. Kalju võtab harja ja harjab oma kingi. Helju ja Kaja lähevad marjule. Metsas on palju marju ja seeni. Helju korjab seeni, Kaja nopib marju. Kolhoosi kari sõõb järve ääres. Kirjak ammub valjusti. Karjane istub kivil. Ta toetab selja vastu puud. Puu varjus on hea istuda. Eemalt paistavad kolhoosi väljad. Kolhoosnikud koristavad vilja. Põhk pannakse kuhja. Kõikjal valmib vili. Meie kodumaa saab miljoneid tonne vilja.

2

Vedur vilistab valjusti. Kütja viskab süsi ahju. Inimesi tuleb järjest juurde. Ära seisa palja peaga vilu tuule käes! Rong väljub kell seitse. Ära jää hiljaks! Jaan sõidab Viljandisse. Suvel käis ta Ahjas ja Puhjas. Poiss paneb oma asjad pingi alla. Sõitjad ajavaad juttu. Keegi kirjutab kirja. Hiljem hakkab ta lehte lugema; Jaan vaatab aknast välja. On juba hilja. Udu varjab metsad, majad ja väljad. Küll on kahju, et läheb juba pimedaks!

Tonja on hea laulja. Juhan on tubli tõstja. Ta harjutab palju. Katja, Helje, Varja ja Jüri mängisid pimesikku. Nalja ja naeru oli palju.

1

Aino ärkas. Ta hõõrus uniseid silmi ja haigutas. Aino hüppas voodist välja ja hakkas võimlema. Hommik oli väga ilus. Allika kohal hõljus hallikas udu. Aia ääres kasvab mitu igivana tamme. Igal tammel on mitu haru. Karjane ajab lehmad aasale. Äkki aevastas keegi valjusti. Muri hakkas ägedasti haukuma. Hall kass põgenes aida alla. Haned ujuvad tiigil. Andu seab õnged korda. Ta läheb Heinoga oja äärde õngitsema. Heinamaal haljendab mahlakas ädal. Heino püüdis haugi, Andu sai ahvena kätte. Poisid on elevel. Eemalt paistab hõre haavik. Vanaisa raib hagu. Hiljem pandi haod hunnikusse. Kolhoosnikud niidavad heina.

Anne ja Helle puhastavad herneid. Õitel sumisevad herilased ja mesilased. Helga hoiab toas väikest õde.

2

Oie õlg on haige. Haige hakkas oigama. Ema helistas arstile. Arst saatis haige autoga haiglasse. Hoidu auto eest! Meie maal arstitakse haigeid tasuta.

Väljas ulub sügisene tuul. Hommikul oli heinamaal hall maas. Oru ääres õitsevad hilised lilled. Oja taga kasvab mitu haaba. Helmi ehmus hirmsasti. Ta läks hirmust higiseks.

Hilda harutab lõnga. Poisid arutasid, kuidas lahendada ülesannet. Ain on hea arvutaja. Andres on innukas lugeja. Männil on mitu haru. Helve ei saa ülesandest aru.

Kütid kaevavad metsa alla mitu auku. Nad katavad augud hagudega. Öösel hiilib hunt võsast välja. Ta kukub auku. Hunt ulub haleda häälega. Koerad hauguvad ägedasti. Nad tunnevad hundi haisu.

Suvel laulis aia ääres lepikus ööbik. Talvel on siin suured hanged.

7. Sõnalühendid.

1

Praegu on 1964. a. Lea ja Virve on sündinud 1955. a., aga Mati ja Raivo 1954. a. Meie oleme III kl. õpilased. III kl. asub teisel korrusel ruumis nr. 25. Meie rühmajuht Maie on X kl. õpilane. Meie õpetaja nimi on sm. Virve Mark. Endel elab kolhoosis, kus esimeheks on sm. Lepik. Valve elab Lenini väljakul majas nr. 18. Silvi aadress on Tallinn, Nooruse t. nr. 42. Võtke raamatud ja otsige üles lk. 6! Lahendage ülesanne nr. 9! Päevikuisse märkige ka lk. number! Täna on laupäev, 9. märts 1964. a. Meie õpime Halliste 8-kl. Koolis.

Eha on III kl. õpilane. Mihkel on sündinud 25. mail 1956. a. Jüri elab Viljandis Sõpruse t. nr. 13. Andres avab eesti keele õpikus lk. 56, kus on harjutus nr. 34. Reedel, 3. aprillil tuli pioneeridele külla sm. Ants Koppel. Sm. Koppel töötab tehases nr. 4. Helgi vanemad kolisid hiljuti uude korterisse, mis asub Rahu t. majas nr. 17. Meie õpetaja sm. Helvi Rull elab samas tänavas. Salme ostis 2 kg suhkrut ja 3 l piima. Kastis on 100 tk. seepi. Pakis on 50 g seemneid. Leida ostis 4 m riidet ja 2 tk. seepi. Riie maksis 3 rbl. ja 10 kop. Jalgrattur sõidab 15 km tunnis. Matkajad õõbisid Puiatu 8-kl. Koolis.

8. Kordamine (häälikute õigekiri).

1

Lind toas.

Peedu istus sõpradega toas. Äkki lendas lahtisest uksest tupp väike lind. Ta laskus kapi servale. Poisid tahtsid lindu kinni püüda. Linnukene kohkus ja pörkas vastu akent. Poistel hakkas linnust kahju, sest ta sai haiget. Nad avasid akna. Linnuke märkas lahtist akent ja lendas vabadesse. Poistel oli hea meel, et linnuke pääses.

2

Reet on pioneer.

Möödunud aasta märtsis võeti Reeda vend Kusti pioneeriks. Kui Kusti koju tuli, siis oli tal palju jutustada. Ka hiljem rääkis ta alati koondustest, matkadest ja uutest mängudest.

Nüüd on ka Reet pioneer. Kui ta esimest korda punase kaelarätiga tupp astus, siis soovisid kõik talle õnne. Reet õppis varemgi hästi, aga nüüd õpib ta veel hoolsamini.

3

Noored meistrid.

Künkal kivide vahel vulises allikas. Rõõmsalt hüpeldes jooksis vesi alla ojja. Jaan ja Juku olid oja kaldal agarasti ametis. Nad tahtsid ehitada veskit. Jaan lubas teha rattad. Juku ütles, et tema meisterdab võlli ja tammi. Noored meistrid töötasid virgasti. Varsti oli veski valmis. Ratas tiirles kiiresti. Uhkelt läksid poisid teistele oma tööst jutustama.

M ä e l.

Tunnid on lõppenud. Pilvist langeb laia lund. Madis ruttab mäele. Seal on juba Juku, Mati ja teised poisid. Need kihutavad mäest alla lepiku poole. Madis sõidab oma kelguga teistele järele. Kelk aga kaldub teelt kõrvale ja põrkab vastu leppa. Madis lendab lumme. Puristades ja naerdes ronib poiss lumest välja. Ta istub uuesti kelgule ja jätkab sõitu.

M e i e k l a s s .

Meie klass on suur ja valge. Klassis on palju pinke. Igas pingis istub kaks õpilast.

Ahju kõrval seisab suur kapp. Kapis hoiame raamatuid. Kapi taga kastis on pildid. Seinal ripub mitu pilti. Ühes seinas on loosung. Selle all näeme Lenini portreed.

Aknal on mitu potti ja kasti lilledega. Ühes potis õitseb kaktus.

K u s m i d a g i k a s v a b ?

Rukis, oder ja nisu kasvavad põllul. Seal on ka kapsad, peedid ja kaalid. Aias valmivad õunad ja marjad. Palju marju annavad metsad ja sood. Maasikad valmivad kraavide kallastel ja metsa ääres. Mustikaid ja pohli saame metsast. Jõhvikaid ja sinikaid nopime aga soost. Ka rabas kasvab marju. Sealt leiame kaarlaid ehk murakaid.

III. N i m i s õ n a .

1. P ä r i s n i m e d .

Aino Nõmme käib Maie Algkoolis. See asub Viljandi rajoonis. Aino vend Jüri õpib Nuia Keskkoolis. Nad elavad Karksi kolhoosis. Aino ema Leida Nõmme on lüpsja. Kolhoosi kõige paremad lehmad on Punik, Kirjak ja Tõmmik. Kolhoos viib piima Polli koorejaama.

Aili ja Peep elavad Tallinnas. Nende kodu on Sõpruse tänavas.

Andres ja Ulo elavad Nõmmel. Pühapäeval sõidavad nad Vääna jõe äärde. Hiljuti käisid nad Pirital. Laine isa töötab Liiva jaamas. Ta käib sageli Pärnus, Türil ja Paides. Tallinn saab vett Ülemiste järvest.

2

Pioneer Mari Kaasik õpib Torma 8-klassilises (8-kl.) Koolis. Ta õde Helle viibis suvel Arteki pioneerilaagris. Artek asub Musta mere ääres. Laagris oli palju lapsi kogu Nõukogude Liidust. Seal oli venelasi, ukrainlasi, lätlasi ja leedulasi. Hellel on nüüd vene keel päris selge. Artekis tutvus Helle Tonja ja Katjaga. Nad elavad Leningradis. Koju sõitis Helle Moskva kaudu. Ta on Tonja ja Katjaga kirjavahetuses. Helle ja Mari loevad ajalehte «Säde». Neil käib ajakiri «Pioneer». Väikesele Tiiole telliti «Täheke».

3

Mari vend Priidu õpib Tartus ülikoolis. Ta elab Juhan Liivi tänavas. Tartu linn asub Emajõe kaldal. Emajõgi on Eesti kõige suurem jõgi. Nõukogude Liidu kõige pikem jõgi on Volga. Mööda Emajõe saab sõita Peipsi järvele. Laeva nimi on «Lembitu». «Lembitu» veab reisijaid ja kaupa Narva ning Pihkva. Talvel käib Priidu Käärikul suusatamas. Paar korda ronis ta ka Munamäele ja uisutas Pühajärvel.

Eedi ja Leida elavad Narvas. Nende korter asub Gagarini puisteel. Tihti käivad nad Narva merel paadiga sõitmas. Sealt sõidab laev Peipsi järvele. Rongiga võib sõita Leningradi või Moskvasse. Moskva on Nõukogude Liidu pealinn. Seal elas ja töötas Lenin. Tallinn on Eesti NSV pealinn. Andrese toas seinal on Gagarini ja Titovi pildid. Kes on Gagarin ja Titov?

4

Andres ja Lembit.

Andres ja Lembit elavad Mahtra kolhoosis. See asub Rapla rajoonis. Koolis käib Andres Juuru alevis, aga Lembit õpib Tartus ülikoolis. Kevadel viibis ta Moskvast ja Leningradis. Poiste isa Juhan on autojuht. Vahel sõidab Andres koos isaga Tallinna. Hiljuti käisid nad isegi Kundas. Pikein peatus tehti Jägala jõe ääres, kus isa pesi autot. Suvel läheb Andres Elva pioneerilaagrisse.

1

Linda loeb raamatut. Ain kirjutab harjutust. Ants lahendab ülesannet. Jüri parandab ratast. Andres värvib akent. Töölised ehitavad vabrikut. Meie linnas on kuus vabrikut. Selles vabrikus töötab tuhat töolist. Tehas sai viis uut masinat. Kauplusse toodi mitu koormat kaup. Ostame leiba, saia, võid, piima ja suhkrut. Lapsed aitavad isa ja ema. Elve ostis kaks meetrit riidet. Kotis on kolm kilo suhkrut. Mitu liitrit vett mahub ämbrisse? Mitu meetrit on ühes kilomeetris? Mitu sentimeetrit on ühes meetris? Siit on Tartusse sada kilomeetrit. Kolhoos ehitas kaks uut keldrit. Sepp parandab vankrit. Ema ootab Mihklit ja Peetrit. Aino pakib kohvrit. Õues sajab valget pehmet lund. Kolm poissi ja kaks tüdrukut liuglevad uiskudel mööda libedat jääd. Jõe ääres kasvab mitu jämedat puud. Öhtul kuulame raadiot või vaatame televiisorit.

2

Laual on kolm vihikut ja raamatut. Pange vihikud ja raamatud sahtlisse! Anne teritab pliiatsit. Pliiatsid on pinalis. Õpilased loevad huvitavat raamatut. Need huvitavad raamatud jutustavad pioneeride elust. Pioneerid õpivad uut näidendit. Uued näendidid ilmusid ajalehes «Säde». Poisid vaatasid ilusat pilti. Meie klassi seinal ripuvad ilusad pildid. Neeme luges luuletust «Suusasõit». Kas teile meeldivad Ralf Parve luuletused? Pioneerid valmistavad oktoobripühaks loosungit. Oktoobripühade puhul ehivad maju pärjad, lipad ja loosungid. Loosung on neli meetrit ja kümme sentimeetrit pikk. Mõõdulindile on märgitud meetrid ja sentimeetrid. Õpilased lahendasid keerulist ülesannet. Peetrit huvitavad keerulised ülesanded.

3

Kolhoos ostis kaks autot. Autod veavad palke ja laudu. Kolhoosnikud ehitavad uut lauta. Eemalt paistavad kolhoosi uued laudad. Kaks kolhoosnikut veavad heinu. Kolhoosnikud töötavad põllul. Kolhoos sai mitu uut traktorit. Uued traktorid künnavad uudismaad. Vanad töölised õpetavad noort töolist. Nad on head seltsimehed. Seltsimeest tuleb aidata.

Sepad parandavad vankrit. Vankrid viidi kuuri. Kus on ämbrid? Katlasse mahub viis ämbrit vett. Ostsime kaks suurt kohvrit. Suured kohvrid tõsteti autole. Töölised ehitavad uut maja. Uued majad on ilusad ja mugavad. Luule ja Jüri pesevad põrandat. Varsti on põrandad puhtad. Meie majas elab kuus last. Siin on mitu poissi ja tüdrukut. Laili on kuus aastat, viis kuud ja

kolm nädalat vana. Kalle tuli siia elama alles mõned nädalat tagasi. Lapsed mängivad ja õpivad. Poisid ja tüdrukud teevad heameelega tööd. Meie austame tublit ja töökat inimest. Olge tublid ja hoolsad!

4

Talvel.

Talv kestab juba mitu kuud. Sageli sajab lund. Vahel puhuvad tugevad tuuled ja tuiskab. Kord tuiskas mitu nädalat. Mõned hargend olid ligi kaks meetrit kõrged.

Praegu kestavad ilusad ilmad. Kui tööd on tehtud, siis läheme jõe. Liugleme mööda libedat jääd. Kajavad kilked ja hõisked. Tasa langeb valget pehmet lund. Soovime ka homseks ilusat ilma.

3. Sisseütlev, ilmaütlev, väliskohakäänded.

1

Lind kadus põõsasse. Kurg lendas soosse. Pääsuke lipsas pesasse (pessa). Hakk tegi korstnasse pesa. Karu pugus koopasse. Rebane hiilis kanalasse. Hunt peitis end tihnikusse. Hirv jooksis kaasikusse. Jänes lippas rukkisse. Uss põgenes mättasse. Putukas ronis samblasse. Mutt kaevus (kaevas end) maasse. Konn hüppas ojasse (ojja). Pardid lendasid kõrkjatesse. Vesi voolas kraavidesse. Soodesse ja rabadesse kaevati kraave. Lennuk kadus pilvedesse.

Antu kirjutab vihikusse. Ära joonista raamatusse! Lea pani pliiatsi pinalisse. Aili asetab raamatud sahtlisse. Elmar pistab noa taskusse. Lapsed lähevad võimlasse. Astu sina ka rivisse! Nüüd minge tagasi klassidesse! Istuge pinkidesse!

Asjad pakiti kohvrisse. Kolime Tartusse. Asume elama Oskar Lutsu tänavasse. Homme sõidame laagrisse. Ema saadab meid vagunisse. Siis ruttab ta isaga vabrikusse.

Vesi voolab ämbrisse. Riina kallast piima pudelisse. Vala tee tassi! Valve tõstis supi kaussi. Ema pani keedise purkidesse. Purgid viidi sahvrisse. Jahu puistati kottidesse. Kartulid pandi keldrisse.

2

Telgita ei minda laagrisse. Korvita ei käida marjul. Rändur ei lähe kepi tee. Purjekas ei saa tuuleta liikuda. Hobu ohjata, mees piitsata, tee tolmuta? Ära mine mütsita õuel! Täna ei või mantlita välja minnagi. Tüdruk kandis käisteta kleiti. Ära tule kooli ilma raamatuta ja vihikuta! Pliiatsita ei saa joonistada. Ost-

sin kaks joonteta vihikut. Kaanteta raamat on inetu. Ahjuta ei saa tuba soojaks. Puudeta ei köeta ahju. Ära istu söögilauda pesemata kätega! Seebita ei pesta käsi. Ilma ämbrita ei saa vett tuua. Ära joo keetmata vett! Suhkruta ei saa teed magusaks. Ära mine ilma loata järve äärde! Vanasti elati korstnata tares (suitsutares). Kapitalistlike maade töölised on sageli tööta ja leivata. Raske on rõõmuta elada. Meie kodumaal ei jää keegi tööta.

3

Isa kinkis Siinale ja Ennule suusad. Tore on suusatada lumistel väljadel! Peatusime suurte puude all. Istusime laial kivil. Puudelt ja põõsastelt pudeneb lund. Orav hüppas oksalt oksale. Andsime vilkale oravale pähkleid. Jänesel on talvel hele kasukas. Sõitsime Munamäele. Vaatasime kõrgelt mäelt alla orgudele ja metsadele. Munamäelt avaneb vaade Võru linnale. Järvelt kostab kilkeid ja naeru. Lapsed uisutavad libedal jääl.

Raamatud on laual. Vilma võtab laualt raamatu. Ta paneb uuele raamatule paberi ümber. Aknast avaneb vaade laiale tänavale. Tänavatel liigub palju inimesi. Töölised ruttavad tööle. Meile ehitatakse uut koolimaja. Utel majadel on suured aknad. Sügisel asume uude majja. Suur tänu meie kallile kodumaale ilusa koolimaja eest!

4. Käänete kordamine.

1

Soos töötab mitu traktorit. Soosse kaevatakse kraave. Vesi voolab kraavidesse. Kolhoosnikud ruttavad põllult koju. Nad läksid lõunale. Varsti lähevad nad jälle tööle. Hommikul läheme heinale. Heinamaale sõidame autoga. Ilma rehata ei maksa heinale minna. Ootame Peetrit ja Mihklit. Nad tulevad koos isaga. Pühapäeval läheme vennaga jõe äärde. Jõe ääres on juba mitu poissi ja tüdrukut. Meie klassi poisid ja tüdrukud oskavad kõik ujuda. Tõnu hüppab suurelt kivitl lainetesse.

Mõne nädala pärast algab koolides õppetöö. Esimesel septembril asume kooliteele. Istume pinkidesse. Eile käisime kauplustes. Tõnis ostis kaks pliiatsit ja neli ruudulist vihikut. Pange vihikud ja raamatud lauale! Joonlauata ei saa tõmmata sirget joont. Ei ole halba ilma heata ega head ilma halvata.

2

Pioneerid jõudsid pikalt matkalt tagasi. Nad saabusid eile õhtul. Hommikul ruttab isa vabrikusse. Ema läheb postkontorisse. Isa sõidab tööle trammiga (bussiga). Töölised juhivad võimsaid

masinaid. Masinad koovad riidet, lõikavad terast, puurivad ja teevad palju muud. Eesrindlikud töölised töötavad mitmel masinal. Seisime tammil ja vaatasime kanalit. Kanal on kümme meetrit lai. Vesi langeb kõrgelt tammilt alla elektrijaama turbiinile. Siit saavad elektrit paljud linnad ja külad. Juhtmed viivad elektrit vabrikutesse ja tehastesse, kolhoosidesse ja sovhoosidesse. Elekter paneb masinad käima. Ilma elektrita ei saaks kuulata raadiot ega vaadata televiisorit. Meie suurel kodumaal on palju elektrijaamu. Vanasti oli töö saamine seotud suurte raskustega. Nüüd on meie töölised oma vabrikute peremehed. Nõukogudemaal jätkub tööd kõigile. Noortele on avatud kõikide koolide uksed.

3

Seenel.

Sügisel käisime metsas seenel. Hommikul tulime korvidega koolimajasse (-majja). Varsti jõudis ka auto koolimaja väravasse. Auto kast oli kaetud riidest kattega. Ronisime kiiresti autosse. Sõitsime järve taga sinavasse kuusikusse. Sammal lausa kirendas pilvikuist. Nobedad näpud kogusid need korvidesse. Mõne tunniga olid korvid täis.

Läksime tee äärde. Istusime suurte puude alla pehmele murule. Ootasime autot. Varsti sõitsime mööda sirget maanteed koolimaja poole.

4

Matkal.

Pioneerid nägid künka taga ilusat järve. Vasakut kätt laiusid põllud, kus töötas mitu traktorit. Traktorid muldasid kartuleid. Poisid ja tüdrukud läksid mööda kitsast teed järve äärde. Kotid võeti seljast. Poisid korjasid kuiva sammalt ja oksi. Nad hakkasid süütama lõket. Tüdrukud tõid vett, et keeta teed. Suuremad poisid asusid telke püstitama. See nõudis palju tööd.

5. Nimisõna kordamine.

1

Rajasime pargi.

Meie kooli juures oli suur tükk tühja maad. Otsustasime sinna rajada pargi. Kõik pioneerid löid sellele tööle innuga kaasa. Autoga toodi Nurme puukoolist noori puid ja põõsaid. Poisid võt-

sid kuurist labidad ja hakkasid auke kaevama. Tüdrukute tööks oli istutamine.

Praegu on puud ja põõsad alles väikesed. Jälgime hoolega, et keegi neid ei murraks ega tallaks.

2

Lembit saab kelgu.

Sadas pehmet lund. Poisid ja tüdrukud ruttasid Kallaste mäele. Lembit oli nukker. Ta ei läinud koos teistega, sest tal polnud kelku. Kelguta ei olnud mõtet mäele minna.

Siis tulid näärid. Isa kinkis Lembitule kelgu. Kallaste mäelt kostis kilkeid ja naeru. Rõõmsalt lippas Lembit kelguga mäele. Seal sõitsid lapsed juba kelkudel ja suuskadel. Koos poistega kihutas ka Lembit järsult nõlvalt alla lumisele põllule.

3

Talvises looduses.

Kalle ja Ülo jooksid Kadrioru pargis. Nad loopisid teineteist lumega. Äkki märkas Ülo laia sabaga oravat. See hüppas ühelt oksalt teisele. Poisid vaatasid ilusat loomakest. Siis kuulsid nad pargis kopsimist. Nad märkasid ühel ladvata kuusel kirjute (kirjude) sulgedega lindu. See oli rähn. Ta tagus nokaga vastu puud. Poisid imetlesid rähni kirjut rüüd ja tugevat nokka. Tore on viibida talvises looduses!

IV. Tegusõna.

1. Olevik ja minevik. Pöörded.

1

Ma õpin eesti keelt. Sa õpid luuletust. Ta õpib vene keelt. Me õpime kolmandas klassis. Te õpite kodulugu. Nad õpivad uisutama. Leili õpib kuduma. Mida teie õpite? Ilme ja Raivo õpivad klaverit mängima. Lapsed õpivad hästi. Ma õppisin luuletuse pähe. Sa õppisid sukki nõeluma. Ta õppis, hoolega. Möödunud aastal õppisime teises klassis. Te õppisite laulma. Nad istusid laua ääres ja õppisid. Pioneerid õppisid peoks ettekandeid. Luule ja Vello õppisid suvel ujuma. Siina pakib oma asju. Masinad pakivad maiustused karpidesse. Mida teie pakite? Me pakime oma riided kohvrisse. Sa pakid kiiresti ja hästi. Töölised pakkisid mööblit. Te pakkisite asjad paberisse. Me pakkisime õunad kastidesse. Ta

pakkis venna asju. Pilt ripub seinal. Kus ripuvad kaardid? Mis siin rippus? Palitud ripuvad varnas. Pliiats kukub põrandale. Kui te ette ei vaata, siis kukute. Vaata ette, muidu kukud! Me komistasime ja kukkusime. Kas sina ka kukkusid? Kala kukkus vette tagasi. Käod kukkusid kuusikus. Tunnid lõpevad kell üks. Tunnid lõppesid ja õpilased lahkusid klassist. Varsti lõpeb talv ja algab kevad.

2

Sügisel noppisime kolhoosis marju. Kas teie ka marju noppisite? Meie noppisime sõstraid. Kanad nokivad teri. Kass lakkus piima. Muri ja Polla lakuvad vett. Vesi rikub mööblit. Toppisime kõik praod kinni, et lumi kuuri ei tuiskaks. Pakane ja jää rikkusid orase.

Kus sa suvel käisid? Käisin kolhoosis. Hoolitsesin kanade eest. Õppisin lehma lüpsma. Tahtsin ka karja minna, aga polnud vaja. Lehmad sõid koplis. Koplit ümbritses lattidest aed.

Mida teie suvel tegite? Te käisite matkamas. Te aitasite kolhoosnikutel heina riisuda. Te rohisite peenraid ja kastsite taimi. Te veetsite oma suve kasulikult. Töötasite ja puhkasite. Minge raamatukogusse! Lugege raamatuid!

Mare ja Kersti lahendavad ülesannet. Mare arvutab väga kiiresti. Pärast tahavad nad kinno minna. Väike Teet tahtis ka kaasa tulla. Väljas sajab lund ja tuiskab.

Saalist kostab muusikat. Kes seal mängivad? Saalis harjutab meie pioneeride orkester. Laine ja Kalle õpivad laulu. Sirje ja Ene tantsivad. Homme esineme klubis (rahvamajas). Läheme tööliste külla. Nad valmistasid koolile uued lauad ja pingid. Meie laulame, mängime, tantsime ja loeme neile luuletusi.

2. ts ja ds tegusõnades.

1

Jüri sõitis rattaga linna. Ma sõitsin kooli trammiga (bussiga). Te sõitsite laagrisse. Nad sõitsid kiiresti. Mari võttis sahtlist raamatu. Kas sa võtsid noa kaasa? Võtsime labidad ja läksime aeda. Leena ja Jaan võtsid sügisel kolhoosis kartuleid.

Aino ostis neli vihikut. Ostin huvitava raamatu. Kas te ostsite suhkrut ja teed?

Linda heitis kell kümme magama. Pärast tööd heitsime puhkama. Kalle ja Endel heitsid ketast. Sportlased viskasid oda.

Inge saatis illele kirja. Kas te saatsite Öiele raamatu? Elve ja Silvi saatsid Moskva pioneeridele kirja. Saatsime külalised koju. Kas sa saatsid Kustile sünnipäevaks kaardi? Töölised saatsid kolhoosnikutele masinaid.

Õpetaja andis meile luuletuse pähe õppida. Andsin Maimule sule. Kas sa andsid oma noa Olevile? Andsime Ellile huvitava raamatu. Kolhoosnikud andsid lehmadele silo. Kas andsite küülile heina?

Püüdsime kõik hästi õppida. Kas sa püüdsid Peetrit aidata? Ats püüdis jõest suure kala. Kalurid püüdsid täna kümme tonni kala. Kas teie püüdsite jänese kinni?

Andres teadis, mida teha. Kas sa teadsid, et täna on etteütlus? Pioneerid teadsid, kuidas sõpra aidata. Ma teadsin, et sõbrad tulevad appi. Kas te teadsite, et poisid teid ootavad?

2

Salme jõudis kooli kell kaheksa. Jõudsin kooli mõni minut enne tundide algust. Kas sa jõudsid kooli õigeks ajaks? Me jõudsime siia pool tundi enne teid. Kas te jõudsite harjutuse ära kirjutada? Nad jõudsid töö enne kinno minekut lõpetada.

Säde seadis raamatud korralikult riulile. Lapsed seadsid toa korda ja hakkasid õppima. Me seadsime pingid ritta ja pühkisime põranda puhtaks.

Rein hoiab oma raamatuid ja vihikuid hoolega. Te hoidsite oma asjad alati korras. Pioneerid hoidsid oma lippu pioneeritoas.

Mare leidis kapist huvitava raamatu. Kas te leidsite vihiku üles? Väino ja Ain leidsid oma vihiku üles.

Sulev kandis puud kööki. Ma kandsin pakid autosse. Me kandsime kartulid keldrisse. Kas te kandsite puud kööki?

3

Tundsime rõõmu ilusast ilmast. Poisid seadsid paadi korda ja sõudsid järvele. Leidsime, et vesi on soe. Võtsime riided seljast ja hüppasime vette. Pärast istusime liival ja vestlesime. Poisid otsustasid kolhoosi minna. Kolhoosnikud niitsid heina. Ma võtsin reha ja hakkasin heina kokku riisuma. Meid kästi minna kesale kive korjama. Kandsime kivid põllu äärde hunnikusse. Mööda teed tuli Jaan ja vilistas valjusti. Hüüdsime teda ja ta tuli ka tööle. Ta oli tugev poiss ja jaksas päris suuri kive tõsta. Eemalt kostis traktori mürinat. Kolhoosnikud kündsid põldu. Maanteel sõitsid autod. Üks auto sõitis aida juurde. Mehed tõid aidast mitu kotti. Mehed kandsid kotid auto juurde, tõstsid autole ja sõitsid põllule. Tundsime, et olime väsinud. Istusime suurele kivile puhkama. Mõned poisid heitsid põllu äärde pikali.

Kolhoosis.

Sügisel sõitsime kolhoosi. Koristasime seal kapsaid. Algul kart-sime, et me ei tule tööga toime. Lõpuks leidsime, et polegi nii raske. Kapsad kandsime põllu äärde hunnikusse.

Ohtul läksime järve äärde. Leidsime kaldalt paadi. Istusime paati ja sõudsimme järvele. Tüdrukud kartsid ja hoidsid paadi servast kõvasti kinni. Pärast maitsvat õhtusööki heitsime puhkama. Katsime end soojalt ja uinusime.

3. Tegusõna kordamine.

*(Asendada olevik minevikuga või
vastupidi, kus võimalik.)*

1

Pioneerid läksid matkama. Nad peatusid metsa ääres. Lapsed mängisid ja laulsid. Poisid leidsid metsast linnupesa. Nad ei puudutanud (puutunud) poegi, sest siis jätab lind pesa maha. Te olete tublid poisid. Te käitute hästi. Kaitske loodust!

Käitu alati korralikult ja ole viisakas! Tervita vanemaid inimesi ja tuttavaid! Kui sulle midagi antakse, siis täna! Palun ulata mulle pliiats! Palun istuge! Täna teid! Soovin sulle head teed! Õnnitlen sind sünnipäeva puhul!

Pane mantel selga ja mine kooli! Ma ruttasin, et mitte hilineda. Sa joonistad hästi. Sa lahendasid ülesande kiiresti. Riina ja Mare õppisid luuletust. Te loete ja laulate ilusasti.

Võta raamat ja hakka õppima! Sa võtsid raamatu ja õppisid luuletuse pähe. Ma õpin hoolega. Sa pakkisid asjad kohvrissi ja ruttasid jaama. Riina ja Mare õpivad koos.

2

Helve ema.

Meie kooli lähedal asub suur vabrik. Seal ömmeldakse pesu, kootakse kampsuneid, sukki ja sokke. Helve ema töötab õmblejana. Iga päev ületab ta plaani. Kahe kuuga täidab ta kolme kuu plaani. Temast kirjutavad ajalehed ja räägib raadio.

Naistepäeval anti talle tubli töö eest orden. Seltsimehed õnnitlesid teda. Ema lubas tulevikus töötada veel paremini.

Ka Helve tahab saada niisama tubliks kui ema.

Jõe ääres.

Aeglaselt voolab Emajõgi. Rahutud lained peksavad vastu kallast. Nad mürdsid lahti suure puu. See kukkus vette.

Jõel keeb vilgas elu. Te võite näha paate sõitmas. Kui pisut ootate, siis näete ka laevu. Kalurid seavad võrke vette. Möödunud suvel püüdsid nad palju kalu.

Kalda ääres kivil istub poiss ja õngitseb. Sealt läheneb laev. Selle nimi on «Tasuja». Istume laevale ja sõidame Tartusse.

Ahne Muri.

Muri leiab kuskilt suure kondi. Nüüd lippab ta kodu poole. Tal tuleb minna üle oja. Muri peatub purdel ja vaatab ojja. Ta näeb vees koera. Seegi hoiab konti suus. Muri hüppab vette, sest ta tahab ka seda konti endale. Tükk aega sulistab Muri vees, kuid teist koera pole kusagil. Viimaks ujub ta kaldale, aga konti tal enam ei ole.

Kes see oli?

Oli kord osav meister. Aasad ja katused värvis ta valgeks. Rohukõrred ja puud kaunistas ta jääst nõeltega. Järved ja mered kattis ta jääga. Keegi ei osanud teha jõgēdele nii toredaid sildu kui tema. Meie toa aknale maalís ta kauni lille. Aga värve ja pintsli t tal ei olnud. Koos tuulega ehitas ta lumest mägesid ja orge. Kes on see osav meister?

Saanisõit.

Õösel sadas värsket pehmet lund. Kõsisime kolhoosi tallist hobuse, et teha saaniga sõitu. Tallimees andis vana Miira. Ta tiris kuurist välja saani ja rakendas hobuse ette. Siis läks sõit lahti. Lumi laulis jalaste all ja tuul mühisēs kõrvus. Metsa äärest pöördusime tagasi. Sõitsime talli juurde. Andsime Miirale hea sõidu eest kaeru.

V. Kirjavahemärgid lauses.

1. Kirjavahemärgid lause lõpus.

1

Kuhu sa lähed? Lähen kinno. Tule kaasa! Mul pole aega. Mis sa teed? Aitan ema. Kes sealt tuleb? See on vanaema. Kuhu ta läheb? Ta ruttab turult koju. Kanda jõuad, aga lugeda ei jõua?

Ema kutsub Arno lauda. Ära kolista tooliga! Istu sirgelt! Söögilauas ära pane küünarnukke lauale! Nuga hoiame paremas, aga kahvlit vasakus käes! Ära räägi täis suuga! Ära pista nuga suhu! Ära võta liiga palju toitu taldrikule! Kus on su jalad? Ära kõiguta jalgu! Kuue heidab seljast, aga kasukat ei heida?

Miina läheb poodi. Ta tahab osta vihikuid ja pliiatseid. Palun lubage mulle kolm vihikut! Kui palju maksavad värvipliiatsid? Võtan ka ühe karbi pliiatseid. Tänan! Miina maksab raha ja lah-kub kauplusest. Tänaval liigu ainult paremat kätt! Kui kohtad tuttavaid, siis tervita! Tere hommikust! Tere õhtust! Kuidas käsi käib? Nägemiseni! Head aega! Söö, mis küps, räägi, mis tõi!

2

Mitu kilomeetrit on siit Tartusse? Siit on Tartusse kümme kilomeetrit. Küll on täna ilus ilm!

Kustpoolt tõuseb päike? Päike tõuseb idast ja loojub läände. Mitu kuud on aastas? Aastas on kaksteist kuud. Tuleks ometi kord kevad! Saabus kaunis maikuu! Olgu tervitatud 1. mai!

Oktoobripühade ajal vaatasime rongkäiku. Ka isa ja ema olid rongkäigus. Isa kandis punast lippu. Küll seal oli palju lippe ja loosungeid! Kas mäletad mõnd loosungit? Elagu rahu rahvaste vahel! Olgu tervitatud rahvaste sõprus! Elagu ja õitsegu meie kallis kodumaa! Elagu Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei!

3

T ö k k e p u u.

Mis seal on? Miks peatuvad autod ja trammid? Mispärast ootavad inimesed? Ees on tõkkepuu ja punane tuli. Peatu ka sina! Hoidu rongi eest! Eemalt läheneb rong. Mitmest vagunist see koosneb? Loenda! Ma sain viisteist vagunit. Mida ta veab? Vagunites on põlevkivi. Rong möödub. Tõkkepuu tõuseb üles. Süttib roheline tuli. Autod ja trammid sõidavad minema. Inimesed ruttavad üle raudtee. Jätka ka sina oma teed!

1

Leena, Anu ja Peeter lähevad kooli. Tee ääres kasvavad kuused, kased, männid, lepad ja haavad. Mööda teed sõidavad autod, bussid ja mootorrattad. Koolimaja ees peenardel õitsevad sinised, kollased, punased ja valged lilled. Lapsed panevad vihikud, raamatud ja pinalid sahtlisse. Täna on tunniplaanis eesti keel, matemaatika, joonistamine ja laulmine. Lapsed loevad, kirjutavad, arvutavad, joonistavad ja laulavad. Pärast tunde läheme spordiplatsile (staadionile) palli mängima. Sportlased tõukavad kuuli, viskavad oda ja heidavad ketast.

Linda, Luule, Mati ja Jüri lähevad poodi. Ema käskis osta võid, leiba, suhkrut ja tangu. Luule ja Mati ostavad ka vihikuid, pliiatseid, sulgi ja tinti. Jaak võtab mantli seljast, sööb lõunat, puhkab ja hakkab siis õppima. Lapsed aitavad emal pörandat pühkida, süüa teha, lauda katta ja nõusid pesta.

2

Kolhoosnikud harivad põldu, kasvatavad loomi ja linde. Kolhoosis on palju lehma, hobuseid, sigu ja lambaid. Seal on rohkesti kanu, parte, hanesid ja kalkuneid. Sügisel koristatakse vilja, külvatakse rukist ja võetakse kartuleid. Lapsed aitavad kartuleid võtta, juurvilja koristada ja marju noppida. Aias valmivad sinised, kollased ja punased ploomid. Me aitasime neid korjata, kaaluda ja kastidesse pakkida.

Kõige soojemad kuud on mai, juuni, juuli ja august. Siis käivad pioneerid matkamas, paadiga sõitmas ja suplemas. Meie kodumaal on palju jõgesid, järvi ja meresid. Siin on avaraid steppe, laiu laasi, kõrgeid mägesid ja suuri linnu. Meil on kauneid laule, jutte ja tantse. Meie õpime oma maad tundma matkates, aga ka raamatuid lugedes ja filme vaadates.

3

Kooliaias.

Jaani, Pauli ja Helju on kooliaias peenrad. Jaan külvas oma peenrle rediseid, salatit, peete ja porgandeid. Paul aga istutas kapsaid, kaalikaid ja tomateid. Helju peenral hakkasid õitsema kollased, sinised ja punased lilled. Igal esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel käisid lapsed aias. Nad kastsid ja väetasid taimi ning kitkusid rohtu. Isa, ema ja õpetaja kiitsid nende hoolast tööd.

1

Lehte arvas, et Ats korrutab valesti. Nüüd taipas Peep kohe, kus on viga. Varsti oli ülesanne valmis, sest poiss arvutas kiiresti ja õigesti. Ruttasime õuele, kus tahtsime palli mängida. Valmistume võistlusteks, mis toimuvad reedel. Meid õpetab (treenib) Jaak, kes õpib kümnendas klassis. Ta näitab, kuidas palli püüda ja visata. Maret on hea mängija, aga Leili on parem. Paul viskab ja tabab hästi, aga püüab halvasti. Kui pall käest maha kukub, siis tuleb mängust lahkuda. See on halb, sest meeskond jääb nõrgemaks. Võistleme neljanda klassiga, kus on palju häid mängijaid. Kõige tublimad on Jüri ja Karl, kes õpivad spordikoolis. Nende meeskonna treeneriks on Andrus, kes on Jaagu koolivend.

Andrus tahab saada õpetajaks, aga Jaak lenduriks. Tihti jutustab ta meile kuulsatest lenduritest, kes lendasid kosmosesse. Nad lendasid kosmoselaevaga, mis kannab nime «Vostok». Kas tead, kuidas on nende lendurite nimed?

2

Elaine Tallinnas, kus on palju vabrikuid. Madise ja Tiiu kodu on Majaka tänavas, mis asub lennuvälja lähedal. Nad vaatavad sageli, kuidas lennukid maanduvad ja õhku tõusevad. Lennukiga on hea sõita, sest ta on kiire ja mugav liiklusvahend. Madis ja Tiiu õpivad suures koolimajas, mis valmis alles hiljuti. Tore oli vaadata, kuidas koolimaja ehitati. Ka õpilaste vanemad aitasid ehitada, et maja rutem valmis saaks. Tiiu ja Madise isa töötas koos teistega, sest tööd oli väga palju. Isa valgendas ruume, aga värvis ka uksi ja aknaid. Lapsed aitasid ema, kes pesi aknaid. Suuremad poisid ja tüdrukud töötasid autodel, mis vedasid kive ja liiva. Huvitav oli vaadata, kuidas kraana kive tõstis. Koridoris töötas Sirje isa, kes seadis elektrijuhtmeid. Sirje tahtis ka isa aidata, kuid ta oli veel väike. Ta tuli siia, et tuua isale süüa. Ta tahtis teada, kus on esimene klass. Kui maja valmis sai, siis olid kõik rõõmsad. Vanemad käivad tihti koolimajas, sest nad tahavad teada, kuidas lapsed õpivad. Suur tänu kodumaale, kes kinkis meile uue ilusa koolimaja!

3

Jaagust saab pioneeri.

Jaak on kümme aastat vana ja õpib kolmandas klassis. Ta tahab olla parimate õpilaste seas, et saada pioneeriks. Praegu ta veel pioneeri pole, aga järgmisel koondusel võetakse ta vastu.

Jaagul on juba punane räät, kuid seda ta veel ei kanna. Ta loeb iga päev pioneeritöötust, et julgesti ja kindlalt anda oma töötus kodumaale.

4

Jüri.

Jüri tuleb ruttu koolist koju, et jõuda õigeaks ajaks lõunale. Ta ei taha hiljaks jääda, sest isal ja emal on aega vähe. Kui ta pisut hilineb, siis on isa ja ema juba kolhoosi läinud. Jüri õpib koolis hästi, sest ta tahab saada traktoristiks. Poiss tahaks juba praegu traktorit juhtida, aga ta on veel väike.

4. Kirjavahemärkide kordamine.

1

Varblane.

Varblasel on hallid suled, punakad silmad ja jäme nokk. Ta laulab ka, kuid teeb seda omal viisil. Uhke pole ta mitte, aga julge küll. Sageli vahib ta aknast sisse, et näha, mis toas tehakse. Oma pesa ehitab ta sinna, kus ta parajasti elab. Kui kanadele teri antakse, siis on varblane kohe jaol.

2

Suvel.

Maia, Aino, Lea ja Laili käisid suvel V. I. Lenini nimelises kolhoosis tööl. Nad rohisid peenraid ja kastsid taimi. Tüdrukud istutasid klubi juurde astreid, nelke ja teisi lilli. Nad korjasid kasvuhoones rediseid, salatit ja kurke. Vaba aja veetsid tüdrukud jõe või tiigi ääres. Nad ujusid, sukeldusid või hullasid muidu spojas vees. Mõnikord mängisid nad palli, sportisid või lugesid raamatuid.

3

Pärnus 10. mail 1965. a.

Kallis Salme!

Küll on kahju, et Sa haigeks jäid! Täna oli meil koondus, kus võtsime vastu tähtsa otsuse. Külastame lasteaeda. Peeter tahtis

juba sel nädalal minna, aga ilma Sinuta me ei lähe. Esitame mudilastele laule ja tantse, mis me naistepäevaks õppisime. Sina võiksid ette lugeda oma luuletuse, mis ilmus seinalehes.

Saa siis ruttu terveks! Kirjuta, kuidas Sul läheb!

Tervitades Juta.

VI. Kursuse kordamiseks.

1

Hoolas õpilane.

Laine Lepp on pioneer. Ta õpib Holstre koolis, mis asub Viljandi lähedal. Oma asju hoiab Laine korralikult. Kunagi ei unusta ta koju raamatuid, vihikuid ega pliiatseid. Tindise sule pühib ta puhtaks lapiga, mille valmistas tööõpetuse tunnis. Pliiatsid teritab ta juba kodus valmis.

Laine paneb oma koolikotti ainult koolis vajalikud asjad. Alati on tal kaasas päevik ja õpilaspilet.

2

V. I. Lenin.

Lenin oli visa ja vapper võitleja. Enne revolutsiooni pidi ta oma kodumaalt põgenema, sest tsaari sandarmid tahtsid teda vangistada. Palju aastaid elas ja töötas Lenin välismaal. Kaua pidi ta eemal viibima oma kodumaast, seltsimeestest ja omastest. Aga Lenin ei unustanud kunagi kodumaad ja rahvast, kes vaevles orjuses. Ta jagas salaja saadetud kirjades õpetusi, kuidas rahva rõhujate kukutamist ette valmistada.

3

Kangelaste kalmul.

Uhel koondusel otsustasime minna kangelaste kalmu korras-tama. Kui tunnid lõppesid, asusime teele.

Tee viis läbi metsa. Sealt korjasime sinililli, ülaseid ja murd-sime männioksi. Pärast kalmu korrastamist aetasime sellele lil-led ja oksad. Panime need kangelaste auks, kes langesid meie Nõukogude kodumaa vabaduse eest. Hulk aega istusime kalmu juures ja vestlesime kangelastest. Kõik lapsed töötasid oma süda-mes saada kord sellisteks, nagu olid nemad.

E s i m e n e m a i .

Kõikidel majadel lehvivad punased lipud. Tänavad on täis rõõmsaid inimesi. Mis päev on täna?

Täna on 1. mai. See on kogu maailma tööliste püha. 1. maid tähistavad töötajad kõikides maades.

Algab rongkäik. Inimesed kannavad loosungeid ja punaseid lippe. Paljudel on käes lilled. Kõik laulavad laule kevadest, tööst ja õnnelikust elust.

Olgu tervitatud esimene mai! Elagu rahu ja rahvaste sõprust!

E m a a r m a s t u s .

Külas puhkes tulekahju. Leegid haarasid ka selle katuse, kus oli kure pesa. Vana kurg tahtis poegi noka vahel ära viia, sest lennata nad veel ei mõistnud. Aga pojad olid liiga rasked. Leegid tulid ikka lähemale ja haarasid lõpuks ka pesa. Siis laskus vana kurg pesale, kattis selle tiibadega ja põles ühes poegadega tuhaks.

L a m b a d .

Lauda lähedal on põld. Põllu taga asub koppel, kus kasvab ka leppi. Ellen talitab lambaid. Hommikul ajab ta lambad lepikusse. Lambad ei taha lepikusse minna, sest neile meeldib põllul rohkem. Siin kasvavad kapsad, mis maitsevad hästi.

Ellen kutsub appi Juku, kes parandab kuuri juures ratast. Juku võtab vitsa ja lambad põgenevad leppade vahele. Ohtul avab Ellen lattidest värava ning lambad lippavad lauta.

T i k u d p o l e m ä n g u a s j a d .

Väike Ahti oli üksinda toas. Ta võttis kapist tikud, et nendega mängida.

Kui poiss esimese tiku põlema tõmbas, siis põletas ta oma näpud. Ta puhus näppudele ja süütas teise tiku. See kukkus voodisse tekile. Tekk süttis põlema.

Ahti kohkus. Ta tormas õue ja hakkas appi hüüdma. Naabrid jooksid kiiresti tuppa ja kustutasid tule.

Ära mängi tikkudega!

Anni ja Mati.

Anni ja Mati õpivad Kaali koolis, mis asub Kingissepa rajoonis. Nad on pioneerid. Mati ja Anni täidavad hoolsasti ja täpselt kõik ülesanded. Nad teavad, et meie kodumaa vajab haritud inimesi. Nad püüavad hästi õppida. Neile on eeskujuks Lenin, kes oli kooli parim õpilane.

Anni tunnistusel olid ainult viied, aga Matil oli ka üks neli. Nüüd õpib ta eriti hoolega, et õest mitte maha jääda.

Ema le abiks.

Ema tahab homme hakata pesu pesema. Ta kutsub lapsed ja saadab nad poodi. Ema annab neile kaks rubla raha. Ta käsib tuua kolm tükki seepi, paki pesupulbrit ja sinet.

Lapsed võtavad raha ja lippavad Kose alevisse, kus asub pood. Kaupluses on ostjaid vähe ja lapsed saavad oma kauba ruttu kätte. Nad maksavad raha ära ja tõttavad koju.

Kass Ants.

Kas tunnete meie kassi Antsu? Tal on seljas hall kasukas, kaelas valge krae ja jalas valged sokid. Kunagi pole nähtud, et need oleksid tal määrdunud. Vahel peab ta üle porise õue minema. Ettevaatlikult astudes ja kord ühte, kord teist käppa raputades teeb ta seda. Aga kui ta kuivale jõuab, siis on ta sokid endiselt valged ja puhtad. See on lausa ime. Kas sina oskad nii käia?

Minu kodu.

Ilus on mu kodu kevadel, kui õitsevad puud ja põõsad. Tõusen vara, panen riided selga ja lähen välja. Mind tervitab lindude laul. Eemal lookleb maantee kolhoosi põldude vahel ja kaob metsa, mille tagant paistab Munamägi. Keset õue kasvab suur kask, mis annab magusat mahla. Vasakut kätt viib väike värav aeda, kus õitsevad õunapuud ja sumisevad mesilased.

Sõit laagrisse.

Rein Kaasik õpib Heimtali 8-kl. Koolis. Möödunud suvel viibis ta Kāsmu pioneerilaagris.

Algul sõitis Rein rongiga Sinialliku jaamast Tallinna. Sinna kogunes ka teisi laagrisse sõitjaid. Nende jaoks oli määratud suur buss, mis pidi pioneerid viima otse Kāsmu. Buss möödus Ülemiste järvest ja Linda kivist ning suundus Leningradi maanteele. Mõne tunni pärast hakkas paistma sinine Soome laht. Selle kaulil kaldal asubki Kāsmu.

Äike.

Oli ilus, aga palav päev. Inimesed, linnud ja loomad lämbusid kuumusest. Äkki kerkis üles must pilv, mis varsti kattis päikese. Hakkas puhuma vali tuul. Pikne kärgatas nii tugevasti, et aknad värisesid. Tulised nooled lendasid üle taeva. Peagi voolas igal pool vesi, sest vihma tuli lausa ojadena. Poole tunni pärast oli vihm lakanud ja jällegi paistis päike. Kõik rõõmustasid, sest õhk oli värske ja puhas.

IV K L A S S.

I. Kordamine.

1

Meie kodukoht.

Meie koolimaja asub kõrgel künnal. Seda nimetatakse Tammi küllaks, sest seal kasvab mitu tamme. Mäe külje all on väike Alliku järv ja selle ääres Allaste küla. Ümber küla laiuvad kolhoosi põllud, kus praegu mürisevad traktorid. Kolhoosnikud külvavad rukist ja nisu. Nad koristavad peete, kaalikaid ja kapsaid. Homme läheme ka meie neile appi.

2

Miku peenrad.

Mikul oli kooliaias mitu peenart, kus kasvas kaalikaid, kapsaid ja teisi taimi. Päevalill oli sirgunud juba poisist pikemaks.

Kõige paremini edenesid tomatid, mis kasvasid aia ääres. Tomatite laiade lehtede vahel rippusid juba rohelised viljad. Õpetaja ütles, et suuremaid neist võib varsti noppida. Mikk asetaski mõned rohelised tomatid tuppa aknale, kus need peagi punaseks muutusid. Küll nad maitsesid hästi!

3

Aus poiss.

Ott läks külla Kaarlile, kes oli ta hea sõber. Poiss koputas uksele, kuid keegi ei vastanud. Ott astus tuppa. Tuba oli tühi. Aknal seisis korv õuntega. Otil tekkis suur isu õunte järele, aga ta ei võtnud ühtegi. Ta teadis, et võõraste asjade loata võtmine on vargus.

Varsti tuli tuppa Kaarli ema. Ta andis Otile mitu suurt õuna. Küll need maitsesid hästi!

II. Häälikuõpetus.

1. Sulghäälik sõna alguses.

1

Toomas tuli tahvli juurde, võttis kriidi ja hakkas kirjutama. Pärast pühkis ta tahvli lapiga puhtaks. Kas sul on plokk, pliiats ja kumm kaasas? Täna on meil kodulootund. Kodulootunnis õpime ka maateadust. Koridoris seinal ripuvad kirjanike portreed. Eile kirjutasime pika etteütluse ehk diktaadi. Meie klassis on hea distipliin. Pärast tunde kogunesime pioneerituppa. Pioneeridel on seljas valged pluusid ja kaelas punased rätid. Valmistume komсомoli aastapäevaks, mis on oktoobri lõpul. Kommunistlikud noored korraldavad aktuse ja peo. Tiina on hea deklamaator (deklameerija). Varsti on oktoobripühad. Detsembris on konstitutsiooni-päev.

Kui oled saanud 16 aastat vanaks, siis antakse sulle pass. Passi saab iga Nõukogude Liidu kodanik. Pass on tähtis dokument ehk tunnistus.

Käime oma klassiga tihti teatris ja kinos. Täna nägime kinos filmi «Polgu poeg». Televisoris näidati filme Juri Gagarini ja German Titovi lendudest kosmosesse.

2

Peeter ostab poest ploki, kummi, pliiatsi ja pinali. Esimesel korrusel on kantselei ja direktori kabinet. Buss väljub koolimaja juu-

rest kell kaheksa. Tarmo ja Terje tulevad Kadriorust trammiga. Nad elavad Koidula tänavas. Kolhoosi läksime kogu klassiga. Kõik poisid saadeti teise brigaadi peete koristama. Tüdrukud viis brigadir kartuleid korjama. Põllul künnab traktor. Traktoristil on käes presentkindad ja peas barett. Jalas kannab ta kummist säärikuid (kummisäärikuid). Põllu ääres seisavad vaadid petrooli (petrooleumi) ja bensiiniga. Bensiin ja petrool (petrooleum) on kerged süttima. Ole tulega ettevaatlik!

Eineks anti meile kakaod, keedist ja kooke. Pärast sööki mängisime palli. Peeter ja Tonja valiti kapteniteks. Öhtul hakkas tibama vihma. Kõik panid selga kummeeritud mantlid. Tiinal on jalas tuhvlid ja botikud, aga Paulil kingad. Põld muutus poriseks. Sõitsime bussiga Tallinna tagasi.

Paljud bakterid ehk pisikud levitavad haigusi. Meie kooli arst on doktor Kask. Dr. Kask töötab polikliinikus.

2. Sulghäälik helitu hääliku kõrval.

1

Kusti kastis peenraid. Kersti ja Lehte kittkusid rohtu. Neil polnud mahti puhata. Tehke oma töö kiiresti valmis! Kes püüab kõigest väest, saab üle igast mäest. Vanaisa istub vahtra all ja vestab puust kulpi. Taat popsutas piipu. Kus suitsu, seal sooja.

Poisid leidsid kõrkjatest paadi ja sõudsid järvele. Sõudke teisele kaldale ja võtke Ähto ka kaasa! Täna on hea õngitseda.

Jalgsi on tore matkata! Ilmad on matkamiseks soodsad. Öhtuks jõudsimet metsa äärde. Hirv sõi põõsaste vahel rohtu. Kohkunud loom põgenes kiiresti metsa. Poisid leidsid kõrgest rohust linnupesa. Kandke puud lõkke juurde. Kandsime oksad tule juurde. Hea on viibida värskes õhus. Umbes toas istumine on tervisele kahjulik. Hoidke oma tervist! Tundke rõõmu ilusast ilmast! Kaitske meie kodumaa loodust!

Raudtee ääres on laudsile maantee. Ähkides ja puhkides sõidab rong mäest üles. Mööda maanteed sõitsid bussid ja autod. Noor hobune kohkus ja hakkas lõhkuma.

2

Tehastes ja vabrikutes käib kibe töö. Korsi nad suitsevad. Töö moodsate masinatega edeneb jõudsasti. Enne töö tehakse, pärast palk makstakse.

Sügisel asume õppima uude moodsasse koolimajja. Hoidke oma raamatud puhtad ja korras! Nüüdsel ajal oskavad meie maal kõik inimesed lugeda ja kirjutada. Nimisõnu käänatakse, tegusõnu

pööratakse. Tehke aken lahti ja laske tuppa värsket õhku! Kolm pioneeri võtsid lipu ja astusid rivi ette. Lipp lehvib uhkesti.

Kolhoosnikud koristavad ja peksavad vilja. Kuldsed terad voolavad kottidesse. Mehed kandsid kotid kaalu juurde. Leidsime, et igas kotis oli seitsekümmend kilo (kilogrammi) teri. Autod veavad uudsevilja aitade juurde. Mehed tõstsid kotid aita. Põllul kündsid traktorid.

Sepp tõmbab lõõtsa. Ta parandab sahka. Argsel sammul tuleb Mihkel sepikotta. Ta ratas on katki. Lahke sepp parandab ratta ära. Mihkel tänab seppa ja lahkub. Teadsin, et ta on viisakas poiss.

Suvel soojaga sigineb palju kärbseid ja sääski. Hävitage sääski ja kärbseid! Hoidke toad puhtad!

3

Tuulgi on vaikinud. Pilvedki on kadunud. Vihmgi on lakanud. Päikegi paistab jälle. Töögi on lõpetatud. Raamatudki on portfelli (koolikotti) pandud. Mallegi ruttas emale appi. Nõudki tuleb puhtaks pesta. Seda teab iga lapski. Ammugi oleks tulnud tuli pliidi alla teha. Ehkki Jukul on täna vähe aega, teeb ta tule pliidi alla.

Täna tuleb emagi koolimajja. Lea vanemadki on siin. Nemadki tahavad näha ja kuulda, kuidas tütar koolis õpib. Nad vestlevad õpetajaga ja käivad klassiski. Õhtul tulevad nad peolegi. Seal esineb Tiinagi. Varsti saabubki õhtu. Juba kerkibki eesriie. Lauavad Luule, Kirsti, Lehte ja väike Jaakki. Näeme tantsu ja näidenditki. Pärast mängime ja tantsimegi. Mängis meie kooli orkestergi.

Saabuski õhtu. Kukkki tukkus õrrel. Kanad magasid ammugi. Öögi oli viimaks kätte jõudnud. Reetki heitis magama.

4

Oktoobripühad.

Oktoobripühade puhul toimus koolis aktus. Direktor rääkis meile rahva raskest elust enne Oktoobrirevolutsiooni. Töölised ja talupojad töötasid iga päev ja ööselgi, aga ikkagi elasid nad vaeselt. Nad teadsid, et selles on süüdi tsaar, mõisnikud ja kapitalistid. Lenini ja partei juhtimisel kukutas rahvas oma rõhujad. Paljud kangelased andsid selles võitluses oma elugi. Kui vaenlased olid purustatud, siis algas töö rahva heaks. Meie maa sai rikkaks, tugevaks ja rahvas hakkas elama õnnelikult.

Pärast kõnet kõlasid hoogsad laulud. Esines pioneeride orkester.

Kurg.

Pioneerid leidsid soo äärest kure. Lind ei jaksanud lennata ega joostagi. Ta üks tiib ja jalg olid vigastatud.

Lapsed viisid kure koolimajja. Nad hoidsid ja ravitsesid teda hoolega. Kurg kodunes peagi ja paranes jõudsasti. Varsti oli ta terve, kuid ei kavatsenudki ära lennata.

Jõudsid kätte külmad ilmad. Kurg paigutati kolhoosi kanalasse.

Kevadel tõstsid poisid vahtra latva vana ratta. Seda käis vaatamas meie kurgki. Siis kadus ta kuhugi mitmeks päevaks.

Ühel hommikul oli pesas kaks kurge. Meie kurg oli leidnud endale kaasa.

3. Lühike, pikk ja ülipikk täishäälik.

1

Kali on hapu. Aare istutas peenrale mõne kaali. Helgi kooris kaali. Keda sa ootad? Öhtuks keedame teed. Täna tuleb sul kartuleid keeta. Kolhoosi põllul kasvab uhke vili. Sepp viilib rauda. Kapis on viis viili.

Kalurid püüavad kalu. Kaalu kalad ära! Sadamas on mitu kaalu. Kalurid hakkasid kalu kaaluma. Tõusis tuul ja puri tõmbus pingule. Karl puurib lauasse auku. Kaarel teritab puuri. Kolhoosnikud raiuvad võsa. Külma pani põsed punetama. Tee kadus põõsaste vahele. Põõsas laulis väike linnuke. Pioneerid istusid tule ääres. Täna on oodata tugevat tuult. Tule tuule käest ära! Vihm tuli kõva tuulega.

Mee me sõime ära. Su suu on pesemata. Te tooge tee lauale! Kas sa ei saa mind aidata? Mi asub esimesel noodijoonel, si aga kolmandal.

2

Arst ravib haiget. Kraavi ääres kasvab vili. Ekskavaator kaevab kraavi. Masinate müra kostab kaugele. Mäel on muistse lossi müürid. Töölised ehitavad müüri. Väle jänes lippas üle tee. Helle loeb valju häälega. Pillid seati häälede. Jäme kõis on tugev. Täna jääme kauemaks kooli. Kas ma tohin veel mõneks päevaks siia jääda? Pööningul ei tohi olla koli. Jaan elab kooli lähedal. Meie kolhoosi lapsed viiakse autoga kooli. Väljas on käre pakane. Kus on käärid? Siiril on kääre tarvis. Mine järve äärde! Poisid on juba järve ääres. Kõik on ärevil. Ära kärista riideid katki! Ära määri oma riideid kriidiga! Kingi tuleb korralikult määrida

ja puhastada. Jaan ja Malle mängivad malet. Mari maalib pilti. Maali sõidab suveks maale.

Kas te tee on väga pikk? Meie tee viib läbi metsa. Soo muu-
deti põlluks. Siin on mu nuga, aga kus on mu muu kraam? Su
asjad viis too poiss enda juurde. See raamat on väga huvitav.
Sa too see homme ka kaasa! Sa tule ka suusatama! Ma ei saa nii
kiiresti sõita kui too poiss.

4. Lühike, pikk ja ülipikk kaashäälik.

(l, m, n, r, s, j).

1

Toast kostab vali vurin. Jüri meisterdas puust uhke vurri. Pöörlevat vurri ei saa tasakaalust välja viia. Täna puhub vali tuul. Töölised ehitavad tammi kaitseks mullast valli. Lained pek-
savad vastu valli. Mina tahan täna kinno minna. Minna tahab ka
kaasa tulla. Ta elab päris kino lähedal. Vana tala asemele pandi
uus. Saabastel on tugevad tallad. Kingsepp tallutab saapaid. Poisid tallasid lumme sügava teeraja. Lumi püsib maas tavali-
selt aprillikuuni. Kütt võttis püssi ja läks metsa. Pärast laskmist
tuleb püssi hoolega puhastada. Anu pani põlle ette. Anni toob
sahvrist panni. Anni paneb panni tulele.

Kel on kell kaasas? Tol poisil on palju jõudu. Kui pikk on üks
toll? Tal on laudas väike tall. Küll sel on pehme vill! Kuupmeeter
veft kaalub üks tonn.

2

Pliidi all põleb tuli. Pille toob toast põlle. Ta kallab vee
kaussi ja hakkab põlle pesema. Soos kasvab pehme sammal. Samas soos on palju jõhvikaid. Poisid sammuvad soo poole. Teelt
on siia sada samm.

Kalurid sõidavad merele. Nad lasevad võrgud merre. Mehed
püüavad kalu. Tuul kallutab paati. Äkki hakkas vihma alla kal-
lama. Kallas kaob udusse. Täna püüdsid kalurid kümme tonni
kalu. Auto viis kauplusse terve tonni värsket kala. Laos on uued
tunnid. Kalad soolatakse tünnidesse. Töölised panevad tünnid
keldrisse.

Kolhoosi põllul kasvab pikk lina. Linna poolt läheneb auto ja
peatub põllu ääres. Töölised tulid kolhoosnikutele linnast appi
lina kitkuma. Kui lina on kitkutud, sõidavad töölised linna tagasi.

Meie maal ehitatakse uusi koolimaju. Ka meie uus koolimaja
saab varsti valmis. Sügiseks kolime uude majja.

Orkester hakkas marssi mängima. Pioneerid marsivad marsi
saatel saali. Poistele meeldis kõige rohkem suur pasun. Täna saa-

vad paljud IX ja X klassi õpilased kätte passid. Meie ei saa passe, sest oleme veel noored. Passid antakse neile, kes on kuusteist aastat vanad.

Väikesel Mikul on kõrre otsas suur mull. Mul pole aega mulle puhuda. Sul on vaja klassi minna. Juba heliseb kell. Kel on värvipliitseid? Mall kirjutab tahvlile. Metsa all on onn. Sel on õlest katus.

5. Lühike, pikk ja ülipikk sulghäälük.

1

Kangaste kudumisel kasutame suga. Kati suka kannas on auk. Kati parandab sukka. Kas sinu sukad on terved? Iga poiss ja tüdruk peab ise nõeluma oma sukki ja sokke. Juku tegi voodi korda. Ta paneb voodile valge teki. Internaadis on igal õpilasel kaks tekki. Internaadile toodi uusi tekke. Tekid viidi lattu. Ladu on köögi kõrval.

Tikud on köögis riiulil. Mati läks kööki, et tuua tikke. Mitu tikku on toosis? Mati võtab toosist tiku, et panna ahi küdema. Täna tuleb ahju kütta. Mati kütab ahju. Mati paneb tikutoosi riiulile, et väike Juku seda kätte ei saaks. Tikkudega ei tohi mängida.

Puder podiseb pliidil potis. Epp keedab putru. Epu õel Reedal on väike pliit. Pliidil on kaks potti. Reet keedab nukule toitu. Ta tõstab toidu taldrikule ja läheb nukku tooma. Reet pakub ka kassile süüa. Ta ei ole kade tüdruk. Laual on valge kate. Reet pesi katte puhtaks. Tal on väike triikraud. Reet triigib oma nuku pesu. Ta tahaks ka Epu kleite triikida, aga Epp ei luba. Epp triigib oma kleidid ise siledaks.

2

Jõe ääres valendavad telgid. Telkides puhkavad pioneerid. Juku ja Mikk istuvad lõkke ääres. Nad valvavad laagrit ja lõket. Lõkke lähedal on väike onn. Onnil on okstest katus. Kuhu kadus Juku? Ta läks lepinkusse. Rebane lebas lepa all. Ta kohkus ning kadus leppade vahele. Juku valib sirge lepa. Siin on palju sirgeid leppi. Onni katuse alla tuleb panna tugi. Eemal hõõguvad tukid. Mikk segab kepiga tukke. Ta meisterdab keppi. Miku kepil on kõver ots. Kadakast saab häid kõvera otsaga keppe. Mätast katab pehme sammal. Mõni mätas lausa punetab jõhvikaist. Hüppame mättalt mättale ja nopime. Madis on nobe noppima. Ta nopib hoolega. Jõe ääres lookleb kitsas rada. Mikule kingiti uus ratas. Poiss sõidab rattaga kooli. Hobuse kabi on jälle terve. Pane võti kapi otsa! Juhan paneb asjad kappi.

Kirjutada on veel kaks rida. Rita ruttab kooli. Pioneerid rivistusid kahte ritta. Pioneerid kandsid punast lippu. Tänavaa ääres pikkade mastide küljes lehvivad lipud. Ka väljakul oli palju lippe. Väike Jasski marsib rivi kõrval. Tal on käes punane lipuke. Öhtul lasti üles värvilisi rakette. Sädemeid pildudes lendasid raketid taeva alla.

Klassi toodi uued pingid. Lapsed hoiavad pinke hoolega. Ühes reas on viis pinki. Igal pingil on kaks sahtlit.

Akna haak läks katki. Poisid tegid uue haagi. Pane aken haakil! Aken on haagis.

Tibud ei oska veel lennata. Mägede tipud ulatuvad kõrgele. Pioneerid ronisid mäe tippu. See on huvitav lugu. Poisid panid uksele uue luku. Uks keerati lukku. Uks on lukus. Võimlal on kõrge lagi. Laud on kaetud lakiga. Osteti lakki. Suvel on mõnus lakas magada. Kana lendas lakka munele. Kas sa julged sillalt vette hüpata? Poisid hüppasid kaugust ja kõrgust. Võitjad saadeti Tartusse. Nad said ka seal võidu. Pioneerid läksid jõkke suplema. Siin pole jõgi eriti sügav. Valli õde õpib hästi. Mati on ka hea õpilane. Kõik lapsed tahavad hästi õppida. Kati õppis luuletusi. Õpi hoolega! Kolhoosnikud kiidavad oma seppa. Sepal on alati palju tööd. Seppade töö on raske. Sepad töötavad sepikojas. Vana sepp õpetab noort seppa.

4

E p u t a r k u s .

Epul oli nukuke. Tal oli nuku jaoks ka voodike. Puudus aga vaip. Vanaema otsis kapist lapi. Ta käskis lapi kitsamaks lõigata. Epp arvas, et lai vaip katab paremini. Tüdruk ei lõiganud lappi kitsamaks.

Ta kattis nuku laia vaibaga. Vaiba servad ulatusid põrandale ja määrdusid.

Epp tahtis vaipa pesta. Vanaema valas kaussi kuuma vett. Ta käskis Epul külma vett juurde valada. Epp ei hoolinud vanaema õpetusest. Ta pistis vaiba kuuma vette ja kõrvetas näpud. Nuttes valas ta külma vett juurde. Ta lõikas vaibagi kitsamaks. Vaip sai puhtaks ega määrdunudki enam.

(A. Tigase järgi.)

6. Lühike sulghäälik järgsilpides.

1

1. septembril algab koolides õppetöö. Vormimütsides õpilased ruttavad koolimaja poole. Esimese klassi õpilased tulevad koos

isade ja emadega. Saal on ehitud lillede, pärgade ja lippudega. Pioneeridel on kaelas punased rätid. Õpilased lähevad klassidesse. Lapsed istuvad pinkides. Pange raamatud laudadele! Mõnedes klassides on uued lauad. Vanemad õpilased istuvad toolidel.

Eemalt paistavad linnade tuled. Majadel lehvivad punased lipud. Laine sõidab oktoobripühadeks linna. Trammidel ja bussidel lehvivad värvilised lipukesed. Inimesed ruttavad kinodesse ja klubidesse. Saalidest kostab muusikat. Täna on suur pidupäev linnades ja külates.

Hallidest pilvedest langeb laia lund. Lumi langeb aasadele ja põldudele, rabadele ja soodele, puudele ja kividele. Mõnikord sajab päevade kaupa. Tore on sõita suuskadel üle hangede! Jõgedel ja järvedel on paks jää.

2

Kevad tuli lillede ja lindudega. Soe tuul puhub üle väljade. Puudel puhkevad pungad. Laiadel teedel sõidavad autod. Kolhooside põldudel künnavad traktorid. Helve ema hoolitseb hanede eest. Virve annab tibudele toitu. Anna kanadele teri! Kanad istuvad pesadel. Talitaja korjab munad korvidesse. Ta pakib munad kastidesse. Kastid munadega viidi aita. Aedades tehakse peenraid. Lavades õitsevad kurgid. Aednik hoolitseb taimede eest. Vesi on kannudes. Lapsed ruttavad rehadega parkidesse. Tiikides ujuvad kalad. Anna kaladele toitu! Südide ja tragide laste käes edenes töö kiiresti. Ära tule tuppa märgade kingadega! Pesemata jaladega ei tohi minna magama. Miks sa istud pimedas toas? Lõikasime paberi kääridega ribadeks ja tegime ribadest järjehoidja. Tahvel elanike nimedega ripub esikus.

7. Kaashäälivate ühendid.

1

Trepi kõrval seisid uhked sambad. Sammaste vahel ripub loosung. Peenral õitsevad astrid. Mesilane lendab sumisedes õielt õiele. Siit oskan ma juba isegi koju minna. Kolhoosnikud ajasid lambad koplisse. Koplis kasvas mitu kaske. Mere ääres on kõrge kallas. Seisime kaldal ja vaatasime merd. Öhtul istusime jaamas ja ootasime rongi. Ootasime üle kümne minuti. Meie rajoonis (linnas) on viis keskkooli. Lehte õpib Rapla Keskkoolis. Meie koolimajal on plekk-katus. Maja seina ääres õitsevad lillhersed. Autojuht võttis plekknõu, et tuua bensiini. Piritall murisesid mootorrattad. Meestel on seljas nahkküüed. Linlased sõitsid kolhoosnikutele appi vilja koristama. Täna võtsime üles kolm tonni kartuleid. Vaprust saab näidata tööski. «Osavate käte» ringis

õpime kuduma kindaid ja sukki. Läksime üle kitsa purde oja teisele kaldale. Arst tõmbas valutava hamba välja. Hambaid tuleb igal hommikul pesta. Meie kooli orkestrile telliti uued kanded.

2

Mihkel läks suveks kolhoosi karja. Lambad sõid aasal künka taga. Kolhoosis anti meile vorsti, piima ja kuumi kukleid. Matkajad istusid oja kaldale. Lintraktor sõidab põllule. Juhil on käes nahkkindad. Sepp kannab nahkpõlle. Aias kasvavad lillkapsad. Kasvuhoone klaasseina taga valmivad viinamarjad. Meie maja uksel on ülemine pool mattklaasist. Väike nirk kadus välkiiresti kivide vahele. Hea kana muneb rohkem kui kakssada muna aastas. Matkale võeti pallgi kaasa. Ottki on hakanud kalal käima. Tund algab kümne minuti pärast. Andres tõmbas vihikusse mitu sirget joont. Anne kodus kirjud kindad ja kinkis need emale. Koer kargles ja hüples kui meeletu, kui ta oma vana sõpra Tootsi nägi. Poiss seisis tikksirgelt ega lausunud sõnagi. Tallinlased sõidavad reedel Tartusse võistlema. Kümnes tunnis on kuussada minutit. Uus koolimaja läks maksma ligi miljon rubla.

8. i ja j.

1

Meie koolimaja asub laia tänava ääres. Siin on palju suuri maju. Avame ukse ja astume majja. Maie on hoolas õpilane. Ta tahab saada lauljaks või näitlejaks. Tiia tahab saada õpetajaks. Kes püüab kõigest väest, saab üle igast mäest. Keegi hüüab mind. Jooksen ruttu välja. Tiia ja Kaja töötavad aias. Tiiu ajas kanad aiast minema. Maias Maia istus aias ja sõi saia. Ta armastab maiustusi. Aia ääres kasvab vana paju. Kus on Viia? Rehad ja labidad tuleb kuuri viia. Kas sina oledki siis see viija? Ära kuku ojja! Üle oja viiv plank kinnitati vaiade külge. Võtsime puust nuija lõime vaia kõvemini maasse. Lapsed istusid laial kivil ja imetlesid kolhoosi laiu välju. Päevalille laiad õied paistavad kaugele üle välja. Marju on hea ujuja. Kas sa julged üle jõe ujuda? Kalju on tubli käija. Ta suudab tunnis seitse kilomeetrit ära käia. Kaie tahab müüjaks õppida. Ta ütles, et tore on rahvale kaupa müüa. Toojad rääkisid, et saidad on veel soojad. Selle lühikese ajaga ei jõudnud nad ära jahtuda.

2

Liia ja Helju on head jooksjad ja võimlejad. Oie tuleb varsti siia. Ta annab väikesele õele süüa. Oie püüab hästi palli. Ta on

ka osav ronija. Kalju ja Viiu käivad kirve teravaks. Kalju lähed kuuri ja raiub hagu. Viiu tahab puud tuppa viia. Täna sajab vihma. Homseks on oodata sooja ilma. Tuul ajab pilved laiali. Jää ujub mööda jõge mere poole. Mispärast jää põhja ei vaju?

Viia ja Kalju elavad Tallinnas. Siin on palju väljakuid ja laiuid tänavaid. Rajatakse uusi parke. Töölised ehitavad maju. Kalju ja Viia isa on ehitaja. Ka Kalju tahab saada ehitajaks. Kes otsib, see leiab. Kes püüab, see jõuab ka sihile. Kus tulijaid, seal ka minejaid. Kes ei tee tööd, see ei saa ka süüa. Töö kiidab tegijat. Kus tegijaid, seal nägijaid.

Töölised kogunevad rahvamajja. Siin istuvad tublid lüpsjad ja karjatalitajad. Saima ema on virk kuduja. Ta koob viiel teljel. Ema sai autasuks raadio.

9. Häälikuõpetuse kordamine.

1

Imelik sild.

Ma tunnen üht imelikku silda. Seda pole ehitanud ükski inimene. See sild pole puust, rauast ega ka betoonist. Tihti valmib niisugune sild väga ruttu. Mõnikord ei kulu selleks tervet öödki.

Aga see sild ei salli päikest ega sooja tuult. Need võivad ta hävitada. Pakasega muutub sild väga tugevaks. Kui kevad hakkab lähenema, siis muutub sillake rabedaks. Mõni üle silla mineja võib kergesti vette kukkuda. Varsti laguneb kogu sild tükkideks ja tükid kukuvad jõkke. Mis sild see on?

2

Õngitsemas.

Oli erakordselt ilus hommik. Mikk ja Pärtel läksid kalale. Varsti olidki nad Veisjärve ääres. Poisid mürdsid metsast sobivad ridvad, lõikasid need parajaks ja astusid lootsikusse.

Peagi leidsid nad õngitsemiseks soodsa koha. Nad seadsid õnged korda ja heitsid vette. Äkki tundis Mikk, et midagi on õnge otsas. Ta tõmbas hoogsalt ja saigi kätte suure ahvena. Mikk pistis saagi kotti ja jätkas püüki. Järgmine kala hakkas Pärtli õnge.

Nii püüdsid poisid kolm tundi. Nad said kokku üle kümne kala. Varsti hakkas päike liialt kõrvetama. Poisid sõudsid kaldale ja ruttasid koju.

Kooli sööklas.

Möödunud aasta alguses hakati meile koolis sooja einet andma. Pioneerid läksid kööki ja sööklasse kokale abilisteks. Iga päev toimetasid ja talitasid seal kolm pioneeri. Töö oli huvitav. Kandsime puid kööki, aitasime süüa keeta, katsime lauda, pesime nõusid ja tegime muid töid.

Sel aastal käime samuti köögis kokka abistamas. Tänavu on lõunastajate arv tublisti suurem ja seetõttu ka tööd rohkem.

Köögis olles õpime ise nii mõndki toitu valmistama. See on väga vajalik ja seda nõuavad meilt ka pioneeriastmed.

4

Karussell.

Meie koolimaja juures põllul on umbes poole hektari suurune veeloik. Praegu katab seda jää. Käime seal uisutamas ja kelguga sõitmas.

Ühel õhtul tulid internaadi poisid jääle. Kaasas olid neil latid, naelad, kirves ja harilik vankriratas. Kohe taipasime, et hakatakse karusselli ehitama. Nii oligi. Poisid tagusid jäässe suure vaia. Vaiale asetati vankriratas. Ratta külge kinnitas Väino pika lati ja selle otsa kelgu.

Kõik tahtsid kohe proovida. Sõitsime kindla korra järgi. Kes karusselli ringi ajas, sai järgmisel korral ise sõita.

III. Käändsõna.

1. Suur ja väike algustäht.

1

Jüri Järv ja Inge Nurm õpivad Tartu rajooni Nõo Keskkoolis. Suvel käisid «Edu» kolhoosi pioneerid ekskursioonil. Nad viibisid Munamäel ja sõitsid paadiga Pühajärvel. Järgmisel päeval jõudsid nad Tartusse ja puhkasid Emajõe ääres. Nad jalutasid Toome-mäel ja vaatasid tähetorni. Teine rühm pioneere käis Alatskivil. Alatskiviile on maetud kirjanik Juhan Liiv. Külastati ka Kukulinna pioneerilaagrit. Lapsed suplesid Peipsi järves. Uderna soovhoosi töölised sõitsid ühel pühapäeval Pärnusse. Mõned mehed käisid mootorpaadiga isegi Kihnu saarel. Tagasi tulid nad laevaga, mille nimi oli «Lembitu». Laeval oli ka rühm Kihnu 8-kl. Kooli pioneere, kes sõitsid Vääna pioneerilaagrisse. Pioneerid

loevad ajalehte «Säde» ja ajakirja «Pioneer». Oktoobrilapsed loevad ajakirja «Täheke». Kas teil on juba tellitud «Täheke», «Säde» ja «Pioneer»? Kas oled lugenud R. Parve raamatut «Põranda all»? Maire vanemad töötavad Tallinnas «Volta» tehases. Eha isa ja ema on «Töö» kolhoosi liikmed. Terje onu Kaarel elab «Koidu» kolhoosis. Kolhoosi esimeheks on sm. Kalju Okas.

2

Meie kodumaa on Nõukogude Liit. Siin elavad sõbraliku perena venelased, eestlased, lätlased, ukrainlased ja paljud teised rahvad. Koolis õpime peale eesti keele ka vene keelt. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit (NSVL) on kõige võimsam maa maailmas. Meie lendurid Gagarin ja Titov lendasid esimeste inimestena kosmosesse. Nüüd on neile järgnenud veel teisigi kosmonaute. Oleme õnnelikud, et ka Nõukogude Eesti kuulub Nõukogude Liidu rahvaste perre. Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik astus 1940. a. NSV Liidu liikmeks. 21. juulil tähistab eesti rahvas Eesti NSV aastapäeva. Novembri alguses on oktoobripühad. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon kehtestas meie maal töörahva võimu. Moskva on Nõukogude Liidu pealinn. Tallinn on Nõukogude Eesti pealinn.

Olgu tervitatud Nõukogude Liidu rahvaste sõprus! Elagu ja õitsegu meie kallis Nõukogudemaa! Elagu Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei!

3

Tallinnas.

Suvel käisid Võsu kooli õpilased Tallinnas laulupeol. Nad õõbisid Nõmmel ühes suures valges koolimajas. Seal kohtasid nad õpilasi Läti koolidest ja isegi Moskvast.

Igal hommikul viis elektrirong noored laulupeolised Tondi jaama. Sealt sõideti trammiga mööda Pärnu ja Narva maanteed Kadriorgu. Kadrioru pargi põliste puude vahelt paistis sinav Soome laht. Mere ja Lasnamäe kõrge paekalda vahel asubki lauluväljak.

4

Võistlus.

Ants ja Elmar elavad «Järve» kolhoosis. Toomas ja Rein on aga «Sõpruse» kolhoosi poisid. Nad kõik on pioneerid ja õpivad Toomesoo koolis.

Hiljuti kirjutas ajaleht «Säde» purjekate võistlusest Harku järvel. Poisid otsustasid korraldada samasuguse võistluse.

Nädal aega töötasid kõik virgasti ja laupäeval viidi Mäeküla järvele kaks purjekat. Need olid «Pioneer» ja «Koit».

Võistlus toimus pühapäeval. Seda tuli vaatama palju rahvast. Olid tulnud ka Jüri, Leili, Aili ja veel teisigi pioneere.

Algas võistlus. Kord oli ees «Pioneer», kord «Koit». Lõpuks tuli võitjaks siiski «Pioneer».

2. Ainsuse osastav ja mitmuse nimetav.

1

Mänd armastab liivast maad. Kõik puud ihkavad päikest ja valgust. Saagijad saagisid jämedat puud. Nõukogude inimesed ei karda rasket tööd. Nad alistavad loodust. Kolhoosnikud kuivendavad sood. Ekskavaatorid kaevavad kraavi. Töölised rajavad kanalit ja ehitavad elektrijaama. Inimesi abistavad masinad. Poisid uurisid uut masinat. Kerkivad vabrikud ja tehased. Töölised ehitavad vabrikut. Traktorid sõitsid põllule. Põllul künnab mitu võimsat traktorit. Vaatlesime sinavat merd. Autod sõitsid mööda valendavat teed. Tee ääres on sügavad kraavid. Aino ja Eha on tublid tüdrukud. Õpetajad kiitsid tublit tüdrukut. Uues majas oli mitu ruumikat tuba. Kaupluse toodi head teed. Elts kodus endale kirjut vööd. Vanaema kinkis Leidale kirjud kindad. Ema ostis poest värsket võid, suhkrut ja saia. Töölised parandavad pliiti. Meie majas on uued pliidid ja ahjud. Kus on ämbrid? Mait toob kaks ämbrit vett. Mare ostis kolm pliitsit ja neli postkaarti. Pliitsid ja kaardid pakiti paberisse. Aknast puhus jahedat tuult. Novembris olid külmad ilmad. On oodata rahet ja lund.

2

Pioneerid nägid metsas väledat oravat, kavalat rebast ja mitut muud looma. Metsani on siit sada meetrit maad. Kuu andis hämarat valgust. Põllu ääres kasvas kolm sirget mändi. Raiesmikul seisavad mõned noored sirged männid. Meenutasime möödunud suve ja talve. Möödusid aastad, kuud ja nädalad. Inge sai eile kümme aastat, seitse kuud ja kaks nädalat vanaks. Lapsed tänasid isa ja ema. Ootasime külla onu ja tädi. Tänaval sõidavad autod, mootorrattad, trammid ja bussid. Väljakul seisis viis autot ja neli mootorratast. Meie kooli tuli tänavu kolm uut õpetajat. Uued õpetajad annavad tunde ka meie klassis. Andres lehitses albumit. Albumid on riulil. Õpetaja ootab mind ja sind. Punased lipud lehvivad tuules. Saali kaunistas mitu punast lippu ja loosungit. Kuulasime raadiot ja vaatasime televiisorit. Seinal rippus kaks portreed.

Kaks päikesekiirt.

Kaks väikest päikesekiirt hüppasid taevast alla. Algul ei näinud nad midagi huvitavat. Kõikjal olid tavalised vaikivad metsad, luhad, aiad, teed, jõed ja järved. Äkki märkas üks kiir laulvat lõokest, hüplevat jänkut ja lapse valendavat pead. Eemal põllul nägi ta mürisevat traktorit ja töötavat kolhoosnikut.

Teine märkas aga vahutavat merd, suitsevat aurikut ja kihutavat lennukit. Mere kaldal kuivasid võrgud. Seal askeldasid töökad kalurid. Mõlemad kiired rõõmustasid. Nad ruttasid sellest kõigest teistelegi rääkima.

3. Ainsuse käänded.

1

Opetaja tuleb kaardiga. Korrapidaja riputab kaardi seinale. Klassis on kaks kaarti. Leia kaardilt Tartu! Mitu kilomeetrit on Tallinnast Tartusse?

Vello sõidab isaga Tartusse. Ta pole varem linnas käinud. Rong väljub kell kümme. Kella kaheks jõuab ta linna. Rong läheneb linnale. Linnani on veel mitu kilomeetrit. Rong möödub suurest vabrikust. Korstnast tuleb musta suitsu. Vabrikus tehakse masinaid. Need saadetakse kolhoosi ja sovhoosi. Rong jõuab jaama. Reisijad lahkuvad vagunist. Isa ja Vello istuvad autosse. Auto suundub avarale tänavale. Tänaval liigub palju inimesi. Nad ruttavad lõunale. Auto sõidab Vanemuise tänavasse. Vanemuise tänavas elab Vello tädi. Auto peatub laia trepiga maja ees. Isa maksab autojuhile viiskümmend kopikat. Isa ja Vello väljuvad autost. Nad astuvad majja. Ilma isata ei oleks Vello osanud siia tulla.

Ain läheb ämbriga kaevu juurde ja toob vett. Tee keeb pliidil. Ema talitab pliidi juures. Enna võtab pliidilt kannu ja asetab selle lauale.

Ega laulust lauda kaeta. Suuga teeb suure linna, käega ei käopesagi. Lehm lüpsab suust, kana muneb nokast. Osav kisub kivistki leiva välja. Magavale kassile ei jookse hiir suhu.

2

Meie klassis on palju pioneere. Laine sai pioneeriks alles eile. Ta on minust noorem. Möödunud nädalal sai ta kümneaastaseks. Laine istub Riinaga ühes pingis. Täna läheme kogu klassiga kinno (kinosse). Oues tuiskab ja sajab lund. Mantlita ja sooja sallita ei või välja minna. Kinoni on viissada meetrit. Jaan jook-

sis kiiresti uksest välja. Ta komistas ja kukkus sügavasse lumme. Poiss ronis hangest välja ja kloppis riided lumest puhtaks.

Pese end vee ja seebiga korralikult puhtaks! Pesemata näo ja kammimata juustega ei ole viisakas teiste hulka tulla.

Meeli laenas Vaikelt pliiatsi. Luulel ja Helgal on ilus käekiri. Jüri on sirgunud tugevaks poisiks. Ta tahab saada lenduriks. Jüri unistab lennust Kuule. Ta jutustab poistele Gagarinist, Titovist ja teistest kosmonautidest.

Meie kodumaa on muutunud tugevaks ja võimsaks. See kõik on loodud inimeste tööga.

4. Mitmuse käänded.

1

Linnades on palju vabrikuid. Eemalt paistavad vabrikute korstnad. Paljudes vabrikutes valmistatakse kaupu õpilastele. Koolid vajavad pliiatseid, sulgi, kumme, vihikuid ja palju muud. Töölised pakivad pliiatsid ja suled karpidesse. Pakid raamatutega saadetakse koolidesse. Õpilased lähevad klassidesse. Nad istuvad uutcs pinkides. Ka need tegid tööliste käed. Lapsed kirjutavad vihikutesse. Raamatud on sahtlites. Vanemates klassides istuvad õpilased toolidel. Õpetaja käib laudade vahel. Ta vestleb õpilastega. Kapid kaartide ja piltidega on klassis.

Koguneme klasside kaupa suurde saali. Laste ettekanded meeldisid nii noortele kui ka vanadele. Majad olid ehitud lippude, loosungite ja pärgadega. Tänavad särasid elektrituledes. Inimesed ruttasid teatritesse, kinodesse ja klubidesse.

2

Laager asub suurte puude taga. Tuul sahistab kõrgete kaskede lehtedes. Pioneerid elavad telkides. Telgid on kinnitatud nõõridega vaiade külge. Põõsaste vahel põlevad lõkked. Lõketel keedame toitu. Tüdrukute virkades kätes edeneb töö kiiresti. Poisid käivad tähtsate nägudega telkide vahel. Nad räägivad mängudest ja võistlustest. Punastes kaelarättides pioneerid kogunevad lipu juurde. Nad lähevad kolhoosnikutele appi. Tee lookleb põldude vahel. Teedel sõidavad autod. Tüdrukud kitkuvad umbrohtu. Poiste töö on taimede kastmine. Lavades kasvavad kurgid. Lapsed pakivad kurgid kastidesse. Kolhoosnikud tõstavad kastid autodele. Kurgid viiakse kauplustesse. Traktorid sõidavad põldudele. Traktoriteta oleks raske nii suuri põlde harida. Tuul toob põldudelt valmivate viljade lõhna. Varsti hakatakse kartuleid võtma. Jaan läheb oma seltsimeestega kartuleid võtma. Tublide poiste ja tüdrukutega on hea koos töötada. Võta oma seltsimeestest eeskujul

T a l v e l.

Talv tõi lastele palju rõõmu. Toodi välja kelgud, uisud ja suusad. Tore on libiseda suuskadel üle lumiste põldude ja heinamaade. Mõnus on kelkudel mäest alla sõita. Hea on liuelda uiskudel tiikide libedal jääl. Mägede nõlvadelt kostab laste hõis-keid.

Laste rõõmudest võtavad osa ka vanemad inimesed. Siin kihutab Mardi isa poja kelguga mäest alla. Seal sõidab Reet koos emaga suuskadel üle hangede. Isegi vanaisa tuleb mõnikord laste sekka. Liikumine värskes õhus on kasulik nii noortele kui ka vanadele.

5. Kordamine (käänete õigekiri).

1

S a a b u s k e v a d.

Saabusid kaunid kevadised päevad. Kõikjal oli suuri lompe ja voolavat vett. Küngaste nõlvadel võis näha juba paljast maad. Päikese soojad kiired sulatasid jõgedelt ja järvedelt jää. Möödu-
sid mõned päevad ja kõrged hanged olidki kadunud.

Lund leidis vaid metsades ja sügavates orgudes. Rohuta maa ja lehtedeta puud polnud kuigi ilusad. Varsti meelitasidki päikese kuldsed kiired rohulibled välja. Puud kattusid noorte lehtedega.

Huviga jälgisid lapsed kündvat traktorit ja taevasinas laulvat lõokest. Kõik tundsid suurt rõõmu kaunist kevadest.

2

H ä s t i õ p p i d a !

Seitsme aasta plaani täitmine ei ole kerge. See nõuab meie isadelt ja emadelt ning vanematelt vendadelt ja õdedelt tõsist pingutust.

Nende tubli töö kindlustab rahu rahvaste vahel. See loob meile helge tuleviku. Mida peaksime meie neile vastutasuks andma? Millega peaksime vastama partei, valitsuse ja kogu rahva hoolitsusele laste eest? Eks ikka oma tubli tööga koolis.

Meie kodumaale on vaja töökaid ja haritud inimesi. Meie oleme ju tulevaste plaanide täitjad.

Linnud lahkusid.

Jõgede ja järvede kaldad kirendasid lindudest. Hommikust õhtuni oli seal askeldamist ja sagimist.

Esimestena tõusid lendu kured. Nende arv ulatus paljudesse kümnetesse. Kured lahkusid pikkades kolmnurkades kaeblike häälightsuste saatel. Nendele järgnesid luigid ja paljud teised hilisemad lahkujad.

Õhk oli täis huikeid, hõiskeid ja igasuguseid muid häälightsusi. Kõlasid viimased käsklused ja korraldused. Vanad linnud õpetasid nooremaid.

Taeva all looklesid lahkuvate lindude read. Ikka lõuna poole lendasid meie suvised sõbrad. Soovisime neile kõigile head teed ja vastupidavust.

6. Sepp-tüüpi sõnad.

1

Sukad ja sokid pandi nõõrile kuivama. Mall nõelus sukki ja sokke. King hõõrus suka katki. Mardi soki kannas on auk. Mart nõelub sokki. Vanaema koob sukka. Lõng on kapis. Pane sukad kappi! Keera uks lukku! Lukk on katki. Madis läks poodi, et osta lukku. Poes on suuri ja väikesi lukke. Lukud asetsevad letil klaasi all. Müüja tõstab lukud letile. Mõnes kaupluses polegi letti. Madis valis lukkudest kõige väiksema. Poiss pani uksele uue luku. Uks on lukus.

Kartulid pandi kotti. Põllul on palju kotte. Kolhoosnikud tõstavad kotid autole. Kõige suuremas kotis on kaks vakka kartuleid. Kui palju kaalub kott kartuleid? Vakas on ligi viis korvi kartuleid. Tühjad vakad seisavad põllu ääres.

Sepp parandab vankrit. Sepa abiline tõmbab lõõtsa. Vanad sepad õpetavad noort seppa. Seppadel on alati palju tööd. Hoolsale sepale anti autasuks orden.

Koolimaja ümber kasvab kõrge hekk. Poisid pügasid hekki. Heki pügamine nõudis hoolt ja täpsust. Leidsime hekist linnupesa.

2

Pioneerid kaunistavad saali paberist lintide, piltide, lippude ja loosungitega. Lindid ripuvad lae all konksude küljes.

Saali ehivad paberist linnud, pildid, lipud ja loosungid. Lava juures särab mitu värvilist lampi. Lambid annavad heledat val-

gust. Seinal ripuvad kosmonautide pildid. Laval on suur Lenini pilt. Selle kõrval on kaks lippu. Piltide ümber on pärjad. Tüdrukud punuvad pärga. Juta pani kaela uue räti. Pioneerid kannavad punaseid rätte. Pioneerijuht seob uutele pioneeridele kaela punased rätid. Pioneerirätil on kolm nurka. Pioneerirätt on osake punasest lipust. Uhkusega kannab iga pioneer oma punast kaelärätti.

3

Autole laaditi pakke, kotte ja kaste. Pakid, kotid ja kastid kaeti presendiga. Present kaitseb kaupa lume, vihma ja tolmu eest. Auto viis kauba kauplusesse (kauplusse). Pakkides on mantlid ja ülikonnad. Kustile osteti uus ülikond. Poiss võtab paki ja ruttab kodu poole. Lembit aitab pakki kanda.

Heldur ostis poest kaks kilo tükksuhkrut. Mitu tükki suhkrut on ühes kilogrammis? Poiss võttis toosist tüki suhkrut. Juta lõikas endale kaks tükki leiba. Ühele tükile määris ta võid, aga teisele mett.

Siiri läheb kööki. Ta tahab suppi keeta. Siiri asetab poti pliidile. Mõnes köögis on mitu pliiti. Potid on pliitidel. Kokk seisab pliidi juures. Supp keeb pliidil. Lisa supile soola! Pühi pliit puhtaks!

Raamatus «Jutupaunik» on huvitavad jutud. Lugesime huvitavat juttu tublidest pioneeridest. Lugemikus on palju jutte ja pilte. Ühel pildil näeme suurt vabrikut. Siin on ka mõned värvilised pildid.

Klassis on kolm rida pinke. Õpilased istuvad pinkidesse. Enn istub esimeses pingis. Too tinti ja kriiti! Pane tindipott lauale! Vihikusse kirjutame tindiga, tahvlile kriidiga.

Koridoris ripub Nõukogude Liidu kaart. Kaardi juures seisavad õpilased. Leia kaardilt Moskva! Kaartide kapp seisab õpetajate toas. Eha saatis Valvele sünnipäevaks kaardi. Mul on palju piltpostkaarte.

7. Mõte-tüüpi sõnad.

1

Laagri ümber põleb mitu lõket. Lõkkesed põlevad heledasti. Lõkke ääres istuvad pioneerid. Tore on istuda lõkete ääres! Laagri lähedal vuliseb läte ehk allikas. Vesi lättes on külm ja selge. Ära joo lättest külma vett! Heinamaal leidus palju lätteid. Matkajad otsisid lätet. Lätteni on siit sada meetrit. Jänes tegi mõned pikad hüpped. Veel üks hüpe ja jänes kaduski puude vahele.

Sportlane ületas kiiresti kõik tõkked. Kas suudad sellest tõkkest üle hüpata? See tõke pole sinusuguse mehe jaoks kuigi kõrge.

Jooksja jäi viimase tõkke ette peatuma. Ta ei suutnud tõket ületada. Ära karda tõkkeid ega takistusi!

Väike rike võib suure masina seisma panna. Traktorist otsis riket. Ta kõrvaldas kiiresti rikke ja jätkas kündmist.

2

Antsu pea oli täis mõtteid. Mõtetes (mõtteis) istus ta akna all. Äkki tuli talle väga hea mõte. Ärkasin hommikul heade mõtete ja kavatsustega. Need olid väga head mõtted. Algab saade «Julgete mõtete maailmast». Kas olete kuulnud seda saadet? Saated toimuvad kaks korda kuus. Viimases saates jutustati lennust Kuule. Kuulake neid saateid!

Tööõpetuse tunnis õppisime tundma uut töövõtet. Uued töövõtted võimaldavad kiiremini töötada. Õppige uusi töövõtteid! Kuulsime raadiost teadet uuest lennust kosmosesse. See teade rõõmustas kõiki. Teated meie teadlaste uutest saavutustest innustavad meid veelgi paremini õppima. Nende teadete tõttu olime kõik heas tujus. Teade tuli kiiresti edasi anda. Teatejooksu võitis neljas klass.

3

Meie koolimajas on keskküte. Kütteks kasutatakse kivisütt ja turvast. Vanemad aitasid kütte kohale vedada. Kütet jätkub kevadeni. Kool on küttega hästi varustatud.

Akendele pandi uued katted. Kõik aknad on varustatud katetega. Tõsta kate üles! Valgus ei tungi läbi katte. Koorem kaeti kattega.

Tüdrukud joonistasid kleidi õmblemiseks lõiget. Leidsime ajakirjast väga ilusa lõike.

Oskame hästi vene keelt ega tee tõlkes ühtki viga. Tõlge polnudki raske. Kõik õpilased kirjutasid tõlke hästi.

Raamatust «Jutupaunik» on ilmunud kaks köidet. Esimene köide ilmus juba 1958. aastal. Esimeses köites on lühikesed jutud ja luuletused. Otsin mõlemad köited.

4

Lõke.

Pioneeridel tekkis mõte korraldada lõkkeõhtu. Pioneerijuht kiitis selle mõtte heaks. Metsa ääres vulises läte. Seal otsustati süüdata lõke. Poisid kandsid lätte juurde oksa ja puid. Lõkke kohaks valiti väike lohk. See asub umbes viis meetrit lättest eemal.

Õhtul kell seitse kogunesid pioneerid metsa äärde. Lõkke süütas Leili. Ta oli varemgi lõkkeid süüdanud ja istunud laagris lõkete ääres. Varsti kogunesid kõik lõkke ümber. Hakkasid kõlama pioneerilaulud. Veel kaua kostis lõkke juurest laste hõis-keid ja hõikeid.

8. Sepp- ja mõte-tüüpi sõnade kordamine.

1

Kett läks katki ja mootorratas jäi seisma. Mees parandas keti ja asetaski tagasi rattale. Ära pista näppu kettide ja rataste vahele! Poisid tõid metsast mitu pikka latti ja ehitasid neli tõket. Hoogsa hüppega ületas Mati lattidest tõkke. Kõik poisid ei jõudnud hüppata üle tõkete. Lepa all tukkus jänes. Ta kohkus, tegi mitu pikka hüpet ja kaduski leppade vahele. Andres toob metsast kaks keppi. Ta kaunistab kepi lõigete ja täketega. Murdsime katki paar kuivanud leppa, et teha lõket. Riputasime poti lõkke kohale ja hakkasime suppi keetma. Kuivanud lepad praksusid ja põlesid heleda leegiga. Segasime kepi- ja panime lõkkele puid. Kui lahusime, siis tõime lättest vett ja kustutasime lõkke. Pakkisime asjad kottidesse, võtsime kepid kätte ja sammusime edasi.

2

Enne võistlusi.

Varsti toimuvad koolis spordivõistlused. Hakkasime nendeks aegsasti ette valmistuma. Korrastasime hüppekasti. Kasti ette panime uue paku ja hankisime mitu pikka sõtket latti. Juku ja Mati tõid ämbriga lupja. Epp ja Jüts tähistasid lubjaga jooksuradade piirid. Rajale asetaskime mitu tõket. Need ehitasime pikka-dest sirgetest leppadest. Kui kõik oli korras, siis hakkasime treenima. Ühed harjutasid hüppeid, teised jooksu ja muid alasid. Peeter ja Mikk tõukasid kuuli ja heitsid ketast. Opetaja õpetas neile uusi võtteid.

3

Seppade juures.

Ühel koondusel tekkis pioneeridel mõte minna kolhoosi seppade külla. Kogu klass oli selle mõttega nõus. Pärast tunde min- digi sepikotta. Keset suitsust ruumi märkasime kõrget pakku. Pakul asetses raske rauast alasi. Koldes põles lõke. Üks sepp rautas parajasti ratast. Ta asetaski rattale vitsa ehk rehvi. Kaks seppa parandasid äkkeid. Nad valmistasid äketele pulki. Üks mees viskas lõkkele kütust. Selleks kasutatakse sütt. Siis astus ta

lõõtsa juurde ja hakkas lõket suuremaks puhuma. Huvitav oli jälgida, kuidas töötavad sepad.

9. Liitsõna.

1

Isa kinkis väikesele Lainele pildiraamatu ja värvipliatsid. Venna raamatud on kapis. Akna all seisab kirjutuslaud. See on isa laud. Isa lauda katab roheline paber. Isa asetab laualambi kirjutuslauale. Tindipott ja sulepea on kirjutuslaual. Nurgas seisab raamatukapp. See on suur kapp. Raamatukapis on palju raamatuid. Need on isa ja ema raamatud. Isa loeb ajalehte. Valve nõelub õe sukki. Pärast triigib ta oma kleidi siledaks. See on tema koolikleit. Kõik õpilased kannavad vormimütse. Lea õpib algkoolis. Meie rajoonis (linnas) on mitu 8-klassilist (8-kl.) kooli.

Laine vend käib keskkoolis. Koolimaja on uus ja avar. Meie klassi seinal ripub tunniplaan. Praegu on emakeele tund. (Ema keel on haige). Lapsed õpivad eesti keelt. Täna on ka vene keele tund. Tuleval aastal hakkame õppima inglise (saksa) keelt. Esmaspäeval kirjutame ümberjutustuse, aga neljapäeval etteütlu. Vigade paranduses ei tohi olla ühtki viga.

Varsti algab suur vahetund (vaheaeg). Korrapidaja avab aknad. Ta võtab tahvililapi ja pühib tahvli puhtaks. Lapsed lähivad söögisaali. Täna saame kapsasuppi, lambapraadi ja kuumi kukleid kohviga.

2

Pioneerid ruttavad pioneerituppa. Kus on pioneerijuht? Ta läks direktori kabinetti. Pioneerid kannavad punaseid kaelarätte. Pioneerirätt on osake punasest lipust. Varsti on meil maastikumäng. Maikuus korraldame lõkkeõhtu.

Järgmine tund on tööõpetus. Töötuba asub keldrikorrusel. Töötoas on palju tööpinke, elektrisaag, puurmasin, suur käi ja treipink. Klaasustega kappides asuvad käsihöövliid, vineerisaed ja muud tööriistad. Viimane tund on kehaline kasvatus.

Koolimaja ees kasvab kõrge hekk. Maja ukse kõrval on lillepeenrad. Neljanda klassi tüdrukud kitkuvad umbrohtu. Poisid riisuvad raudrehadega maja ümbrust. Võta kastekann ja kasta lilli! Maire ja Kaja külvavad peenrale lillherneid. Põllul künnab linttraktor. Nahkmantlis mees istus mootorrattale. Paljud koolipoisid sõidavad kooli jalgratastel. Kaupluses müüdi siidriiet, sitskleite, vihmamantleid, kummisäärikuid (kummsäärikuid), sõrmkindaid ja villaseid sukki. Kus on su uus kleit? Milvi koolikleit ja valge pluus ripuvad kapis.

Kaubarong sõidab üle raudsilla. Raske rong paneb silla värisema. Raudteel ei tohi käia. Maanteel liigu vasakut kätt! Rong peatub raudteejaamas. Vagunites on põlevkivi, kivisüsi ja ehitusmaterjal. Töölised ehitavad uut maja. Saime oktoobripühadeks uue korteri. Tähistasime Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva piduliku aktusega, mis toimus kooli saalis. Detsembrikuu alguses on konstitutsioonipäev. Esimene mai on ülemaailmne töörahva püha. Meie läheme ka rongkäiku vaatama. 21. juulil on Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi aastapäev.

Meie maal hoolitsetakse tööinimeste eest. Nõukogudemaa on suur ja rikas. Moskva on Nõukogude Liidu pealinn. Nõukogude rahvas on töökas rahvas. Nõukogude armee kaitseb meie kodumaa piire. Nõukogude inimesed ehitavad kommunismi. Meid juhib Kommunistlik Partei.

10. Käändsõna kordamine.

1

Orjapisarad.

Kord elanud Karinu mõisas kuri mõisnik. Iga väiksemagi eksimuse pärast laskis ta oma talupoegi julmalt peksta. Tihti ei viidud orja mõisagi, vaid kubjas andis kohe põllul hoobid kätte.

Peks toimus kahe kivi juures. Need seisavad veel praegugi endise mõisapõllu ääres künkal. Väiksemal kivil sai ori kupjalt hoobid kätte. Sellel kivil võime näha pikka lohku.

Teises kivil on hulk väikesi auke. Siin olevat orjad nutmas käinud. Nende pisarad kulutanudki kivisse augukesed.

2

Reinu koobas.

Tihedas lepikus Kaali järve lähedal asus kavala Reinu koobas. Koopas elas ta koos oma erksate poegadeaga. Rebase pesal oli mitu salakäiku ja urgast. Neis leidis ta vajaduse korral varju.

Üks urgas oli koguni koopa sissekäigu juures. Selles urkas armastas ta linde varitseda. Sageli käis ta külas kukkesid ja kanu varastamas. Lõpuks hakkasid kuutidest kaduma ka kütt Andrese tibud. Andres otsustas Reinu koopa üles otsida.

Andres toppis rebase uru ava mätastega kinni. Aga kaval Rein pääses ühe salajase käigu kaudu siiski pakku. Kütt ei saanudki sel korral Reinu kätte.

Enne ja nüüd.

Vanasti tehti kõik tööd käsitsi. See nõudis palju aega ja vaeva. Käsitsi kooti ka riiet. Käte ja jalgade abil pani kuduja liikuma teljed. Niit niidi järel põimus läbi lõime. Kanga valmistamiseks kulus nädalaid.

Nüüd abistavad töölist masinad. Kiiresti teevad nad ära sadade ja isegi tuhandete inimeste töö. Tööline vajutab nupule ja elekter paneb masina käima. Kui tekib mingi rike, siis peatab tööline masina. Kiiresti kõrvaldab ta rikke.

Tööks keeruliste masinatega on vaja teadmisi. Nõukogude tööline peab olema haritud inimene.

IV. Tegusõna.

1. Olevik ja minevik. Pöörded.

*(Asendada olevik minevikuga ja vastupidi,
kus võimalik.)*

1

Ma ruttan klassi. Sa arvutad kiiresti. Ta oskab hästi laulda. Me hakkame kirjutama. Te vaatate pilte. Nad triigivad pesu. Tulge ruttu tuppa! Tule siia! Kirjuta tahvlile! Kirjutage vihiku kaanele oma nimi! Ma hakkasin puid saagima. Sa kandsid puud tuppa. Ta süütas tule. Me keetsime suppi. Te katsite laua. Nad pesid nõud puhtaks.

Nad lükkavad akna kinni. Te tõttate kooli. Me nopime marju. Ta klopib vaipa. Sa tood vett. Ma tulen koolist. Pane raamatud kappi! Pange pliiatsid pinalisse! Te töötasite suvel kolhoosis. Te käisite matkamas. Me õppisime ujuma. Ta hüppas vette. Sa süütasid lõkke. Ma pakkisin asju. Õpi ujuma! Õppige lõket süütama!

Võtan raamatu ja hakkan lugema. Õhtul lähen järve äärde. Võtke õnged ja tulge kaasa! Sulev ja Kalev lippavad koju. Me istume järve ääres ja õngitseme. Täna näkkab hästi. Saame mitu kala. Kas te käite sageli aias tööl? Kas te aitate oma vanemaid kodustes töödes? Hakka põrandat pühkima! Tooge vett! Kas teil on kõik tööd tehtud? Inimene saab töö eest, lind laulu eest. Pere sööb, laud laulab? Mees ehitab kirveta silla?

2

Kolhoosnikud ruttasid heinale. Me läksime neile appi riisuma. Viivi kiirustas ja kukkus. Vaata ettel! Õnnetus ei hüüa tulles. Heinamaal lokkas kõrge rohi. Niidetud hein oli päris kuiv. Hakkame

kohe riisuma. Õhtuks oli kuiv hein kokku pandud. Kõik tõttasid kodu poole. Jänes istub põõsa taga. Vaadake, mis ta teeb! Vaata-sime ja ootasime. Jänes liigutas kõrvu. Äkki märkas ta meid. Jänes kohkus, kargas püsti, hüppas üle kraavi ja lippas metsa. Mets rõkkas lindude laulust. Jõudsimе koju. Noppisime lilli ja viisime tuppa vaasi. Peske end puhtaks, sööge ja heitke puhkama! Kui mõnus on pärast tööd puhata! Töö, värske õhk ja puhkus karastavad tervist. Kas teie tuulutasite tuba?

Kell lööb seitse. Ema äratab Salme. Salme hüppab voodist, võimleb, peseb ja riietub. Ta teeb voodi korda ja läheb kööki. Isa istub juba lauas. Salme teretab isa, sööb ja hakkab kooli minema.

Koolis te loete, kirjutate, joonistate ja arvutate. Tule tahvli juurde! Aino lahendas ülesande kiiresti. Kas kõigil on ülesanded tehtud? Nüüd võtke päevikud ja märkige üles kodune ülesanne! Ma kirjutan ülesande numbrid tahvlile. Tõuske püsti! Tund lõppes. Rutake koju puhkama ja õppima!

Tulge tuppa! Hakka õppima! Ahto paneb vihikud ja raamatud koolikotti. Tal on kõik õpitud.

3

Rebane ja kurg.

Rebane ja kurg saavad raba ääres kokku. Rebane kutsub kure endale külla. Kurg nõustub.

Mõne päeva pärast koputabki kurg rebase maja uksele. Rebane katab parajasti lauda. Ta tõstab supi madalatele taldrikutele. Kurg katsub nokaga suppi võtta, aga ei saa midagi kätte. Rebane sööb ja kiidab toitu.

Järgmisel nädalal palub kurg rebase enda juurde. Rebane tuleb. Kure supp on pandud pudelitesse. Rebane käib ümber laua ja limpsab keelt. Aga kätte ei saa ta tilkagi. Kurg sööb ja naerab.

4

Õhtul kodus.

Kell hakkas seitse saama. Ema valmistas õhtueinet. Lapsed jõudsid koolist koju. Nad ruttasid emale appi. Ülo nägi, et puud on lõpukorral. Ta lippas kuuri. Varsti tuli ta puudega ja ladus need pliidi kõrvale kasti. Siiri otsis teravat nuga kartulite koorimiseks. Esta pesi teekannu puhtaks. Siis pani ta sinna uut teed.

Nüüd kattis Esta laua. Peagi oli õhtusöök valmis. Ema oli küpsetanud pirukaid. Trepilt kostsid isa sammud. Täna tuli ta hiljem, sest pärast tööd oli tal koosolek. Istusime lauda. Küll mait-ses toit hästi!

Lapsed õpivad kodulugu. Linda õpib luuletust. Teie õpite ajalugu. Mida sina õpid? Kus te õpite? Me õpime oma toas. Ma õpin kella kuueni. Teie õppisite kõige kauem. Kui kaua sina õppisid? Kõik pioneerid tahavad hästi õppida. Koondusel õpite pioneeritarkusi. Lugema õppisin ma juba esimeses klassis. Meil on kõik õpitud. Õppige ka teie hästi! Minge tuppä õppima! Ära õpi videvikus!

Tund lõpeb kümne minuti pärast. Kell helises ja tund lõppes. Täna egi ei taha egi taha lõppeda. Koosolek peab varsti lõpema. Võistlused lõppesid ja võistlejad läksid koju. Tunnid lõpevad kell kaks. Täna lõppesid tunnid varem. Tunnid on juba lõppenud. Lõpe, lõpe, põllukene!

Tulge asju pakkima! Pakin oma asjad kohvrissse. Mida teie pakite? Pakkige vanad raamatud kasti! Kes tuleb mulle appi ja aitab nõusid pakkida? Leena ja Kai pakivad oma riided suurde paberist kotti. Kas teie pakkisite kohvreid? Müüja pakkis pliiatsid ja kummid paberisse. Kolhoosnikud pakkisid õunad kastidesse. Varsti on kõik pakitud.

Tunniplaan ripub tahvli kõrval. Varem rippus siin pilt. Sõkid ja sukad ripuvad nõõril. Mantlid rippusid esikus.

Poisid leppisid võistluste aja suhtes kokku. Lepi Suleviga ära! Poisid tahaksid küll leppida, aga kumbki ei oska alustada. Lõpuks lepidi siiski ära. Kas teie leppisite Valvega ära? Leppige ära! Mänd lepid liivase maaga, kask aga seal ei kasva. Me ei lepi ainult vaatamisega, vaid läheme ka ise appi.

Riie ei riku meest, kui mees ise riidet ei riku. Tuisk rikkus kõik meie plaanid ja kavatsused. Ärge rikkuge raamatut! Vihm ja päike rikuvad mööblit. Liigne magusa söömine rikub hambaid.

Uue maja seinapalkide vahele topiti sammalt. Kas te toppisite kõik praod kinni? Ants toppis oma raamatud kiiresti portfelli. Ära topi oma vihikuid nii hooletult koolikotti! Orav topib oma pesa ava hoolega kinni, et lund sisse ei tuiskaks.

Korrapidajad sulgesid aknad. Aknad on suletud. Sule raamat! Me suleme raamatud. Kas teie sulgesite ukse? Lapsed sulgesid silmad ja uinusid. Sulgege ka teie silmad! Me suleme silmad. Laine suleb silmad. Vello sulges silmad.

Heldur kloppis õues vaipa. Kloppige vaibad hoolega puhtaks! Ema klopib mune vahule. Kas teie ka kloppisite? Tulge appi klopima!

Ants kukkus ja rikkus oma sulepea. Vaata ette, ära kuku! Väike

laps kukub kergesti, sest ta ei oska veel hästi kõndida. Kusti raputab puud ja õunad kukuvad maha. Käod kukuvad kaasikus.

Tüli võib tekkida kõige tühisemastki asjast. Õnnetus tekib sageli hooletusest. Poistel tekkis soov muuseumi minna.

Polla lakkus ojast vett. Miisu lakub meeleldi piima. Ka siil armastab piima lakkuda. Ints tükitab sahvrisse koort lakkuma. Herilased tükkisid vägisi mee kallale. Aus nimi ei põle tules ega upu vees.

Töölised tassisid kastid auto juurde. Tassige kastid töötuppa! Meie läheme ka kaste tassima. Paul tassib kasti tuppä.

3. Hakkama-tüüpi sõnad.

1

Täna hakkame puid saagima. Hakake puid lõhkuma! Sul tuleb ka tööle hakata. Istun laua äärde ja hakkan õppima. Võta raamat ja hakka lugema! Jüri ja Valdur hakkasid malet mängima. Mida sina tegema hakkad? Mis kellaajal hakkate kooli minema? Millal te hakkasite koju tulema? Väike Salme hakkab magama minema. Oige hõlma ei hakka ükski kinni.

Koondusel hakkasime uut mängu õppima. Õpilased hakkavad kaugust ja kõrgust hüppama. Kes hüppas kõige kaugemale? Juhan hüppab kaugust viis meetrit. Kas teie ka hüppasite? Hüppa sina ka! Hüpake üle tõketel! Vello proovib ka hüpata. Raivo ja Ülo hüppavad hästi. Teie hüppate pärast Reinu. Mina hüppan ka.

Inge ja Silvi ruttavad rongile. Rutake, sest muidu hilinetel! Reet ja Indrek ruttasid koondusele. Kuhu teie ruttate? Me ruttame tööle. Sirje ruttab, sest ema ootab. Helju ruttas koju. Rutta, sest aega on vähe!

Kuhu sa tõttad? Ma tõttan kooli. Teie tõttate tööle. Lapsed tõttasid kinno. Lükka sahtel kinni! Poisid lükkasid sahtli kinni. Lükake uks koomale! Poisid lükkavad pingid seina äärde. Riina ja Selma läksid ka appi pinke lükkama. Oota, ma aitan lükata! Lea lükkab oma kelgu trepi juurde. Vello lükkas ukse lahti. Kuidas lükkad, nõnda läheb.

2

Kolhooside põldudel lokkab ilus vili. Möödunud suvel lokkas siin kõrge mais. Vihma hakkab sadama. Kolhoosnikud tahtsid tööle hakata, aga vihm ei lakanud. Sadu lakkas umbes poole tunni pärast ja mehed hakkasid heina niitma.

Näitusel oli palju huvitavat vaadata. Vaatasime muuseumis vanu lahingulippe. Kolhoosnikud vaatavad uusi traktoreid. Poisid jooksid lumesahka vaatama. Vaadake, kuidas ta töötab! Vaata sina ka! Teie vaatasite raketi mudelit. Meie vaatame pilte.

Näita, mida sa loed? Vabrikus näidati meile, kuidas valmib

pliiats. Töölised näitasid masinat, mis valmistab sulgi. Mida te meile veel näitate? Näitame teile masinat, mis lükkab pliiatsid karpidesse. Palun näidake mulle ka! Tööline näitas, kuidas masin töötab.

Süüdake lõke! Süütasime lõkke. Pioneerid süütavad lõkke. Märgi oksi on raske süüdata. Lippa metsa ja too kuiva sammalt! Ats lippab sammalt tooma. Mati süütab tule ühe tikuga. Teie süütate homme lõkke. Ilmar aitas tüdrukutel telke püstitada. Ta aitab alati, kui keegi abi vajab. Aita seltsimehil! Aidake oma vanemaid kodustes töödes! Sügisel aitame kolhoosnikutel kartuleid võtta. Kevadel aitasime kapsaid istutada. Meie kodumaal aitavad kõik inimesed üksteist.

4. Õppima- ja hakkama-tüüpi sõnade kordamine.

1

Pioneerid pakkisid asjad seljakottidesse ja ruttasid laagrisse. Hakake ujumist õppima! Poisid õpivad ujuma ja vette hüppama. Ärge hüpake vette tundmatus kohas! Võite kergesti mõne kivi või vaia otsa sattuda. Vaadake, et keegi higise nahaga vette ei hüppaks! Võib tekkida kramp ja sa upud. Õpi hästi ujuma, siis sa ei upu! Hakkasime kõik ujumist õppima.

Nüüd on aeg koju tõtata ja õppima hakata. Salme ruttab koju ja hakkab õppima. Rutta koju ja õpi luuletus pähe! Rutake koju ja hakake õppima! Mida Juku ei õpi, seda Juhan ei oska.

Jüri ruttas oja äärde. Poiss hakkas õngitsema. Ta ootab, aga kala ei näkka. Eile näkkas väga hästi. Jüri suleb silmad ja tukub. Ära tuku! Sa võid ojasse kukkuda! Muri lippab oja äärde. Koer laskub vett, et kustutada janu. Ta märkab poissi ja tahab üle oja hüppata. Muri hüppab, kuid kukub vette. Koer ei upu, sest ta oskab hästi ujuda. Muri ronis veest välja ja lippas poisi juurde.

2

Iga nõukogude noor peab hästi õppima. Õpivad ka täiskasvanud. Valli isagi otsustas edasi õppida. Ta hakkab õppima tehnikumis. Ta õpib õhtuti. Kui tööpäev lõpeb, siis võtab ta raamatud ja ruttab kooli. Tunnid lõpevad väga hilja ja Valli ei jõua nii kaua oodata. Aga ema ootab alati, kuni isa koju tuleb. Ta lükkab laua seina äärde ja hakkab pesu triikima. Valli triigib oma pesu ise.

Inge võttis korvi ja lippas metsa. Tüdruk ruttas, sest mets oli kaugel. Inge nopib korvi marju täis ja tõttab koju. Vihm paneb orased ja rohu lokiama. Metsad rõkkavad lindude laulust. Tibukesed nokkisid teri.

Ära ainult vaata, vaid tõtta ka ise koormat lükkama! Lükake kelk kuuri alla! Riina lükkab kelgu kuuri ja klopib riided lumest

puhtaks. Pakane hakkab kõvemaks muutuma, nii et isegi paks kasukas kipub külma läbi laskma. Jänes hüppas hangele ja hakkas oksa närima. Tedred hakkavad kaseurbi nokkima.

Õie pakib raamatud paberisse ja ruttab koju. Ärge hakake videvikus õppima, vaid süüdake tuli!

3

H o m m i k u l.

Läbi akna hüppavad tuppa vallatud päikesekiired ja satuvad Miku laubale. Mikk tukub veel natuke, hüppab siis voodist välja ja tõttab õue. Trep juures lakub Miisu kausist piima. Kolhoosi kanala ees nokivad kanad teri. Äkki hüppab väike varblane nende juurde ja näppab terakese endale. Mikk võtab koti ja ruttab aeda. Ta hakkab rohtu kitkuma ja kotti toppima. Varsti on kott rohtu täis topitud. Mikk läheb kuuri ja pakub oma küülikutele värsket toitu. Siis lippab ta oja äärde.

5. Tegusõnavormide õigekiri.

1

Tunnid on lõppenud. Kuhu te ruttate? Täna on meil koondus. Opime pioneeritarkusi. Koondusel te mängite ja laulate. Hakkasime uut mängu õppima. Kas te oskate ujuda? Meid õpetab sm. Tõnis Lukk. Toomas ujub päris hästi. Poiss hüppab vette ja ujub kiiresti üle jõe. Kus ta ujuma õppis? Ma käisin suvel Tartus. Mind õpetasid Aadu ja Madis. Õpi ujuma! Vilve ja Siiri õpivad spordikoolis. Nad hakkavad tennist õppima. Neid õpetab Toomas Leius. Kas te teate, kes on Toomas Leius? Kas sa oskad tennist mängida? Meie mängime rahvastepalli. Teie lööte jalgpalli.

Kus sina õpid? Ma õpin muusikakoolis. Teie õpite klaverit mängima. Kui tunnid lõpevad, võtan noodid ja tõttan kooli.

Tulge ja kuulake, kuidas ma mängin! Näidake, mida te oskate! Mida külvad, seda ka lõikad. Sule uks! Kas te sulgesite ukse? Te sulate ukse.

Tiina ja Maret käisid sügisel kolhoosis. Nad kitkusid umbrohtu ja kastsid taimi. Mida sina tegid? Ma noppisin aias marju. Me noppisime vaarikaid. Kes veel marju nopivad? Võtke korvid ja tulge aeda! Kolhoos saadab marjad vabrikusse. Te tõstsite kastid autole. Masinad pressivad mahla marjadest välja. Jooge mahlat! Ema ostis kaks liitrit keedist. Kas te ostsite suhkrut? Neli teevad aset, kaks näitavad tuld, üks heidab magama?

Hoidke hoolega oma tervist! Seadke tuba korda! Kandke puud kõõki! Võidelge oma õiguste eest! Sõitke tasa üle silla! Jõudke õnnelikult koju! Hüüdke mind, kui hakkate minema! Ärge nutke ega hädaldage asjata! Murdke mulle paar lille! Heitke aegsasti puhkama! Jätke töö pooleli ja tulge sööma! Õppige hoolega! Tundke paremini oma kodumaad! Pange tunnis hästi tähele!

Jälgige hoolega õpetaja seletusi! Kui soovite rääkida, siis tõstke käsi! Hoolitsege talvel lindude eest! Kaitske ja hoidke kasulikke linde ja loomi! Keegi ärgu rikkugu ilupuid! Helgi kõnelgu pisut valjemini! Tervitage vanemaid inimesi ja kõiki tuttavaid! Trammis, rongis ja bussis pakkuge endast vanematele alati istet! Hoidke klassi ja kooli au nagu oma au! Palava ilmaga ärge jooge külma vett! Ärge oodake, vaid hakake kohe tööle! Vastamisel seiske sirgelt! Ära hõiska enne õhtut! Aidake oma seltsimehi!

Pioneerid hoidsid käes punaseid lippe. Meie pioneeride rühm saatis oma Moskva sõpradele pika kirja. Teadsime, et sõbrad meie kirja ootavad. Pioneerid murdsid puude küljest kuivi oksa. Nad kandsid oksad telgi juurde ja läitsid lõkke. Poisid täitsid täpselt kõik korraldused. Jõudsimme siia pisut enne teisi. Lapsed jätsid õnged järve äärde. Mõõtsime välja raja pikkuse ja seadsime üles tähised. Veetsime pühapäeva vabas looduses. Pioneerid sõudsid järvel. Võtsime aerud tugevamini kätte ja hakkasime kiiremini sõudma. Poisid pingutasid tublisti ja jõudsid teistele peagi järele. Varsti tundsimme, et hakkame väsima. Andsin tugevasti hoogu ja jõudsin teisele kaldale. Sõitsime veel hea tüki maad samas suunas. Kartsime, et me ei leia teisi üles. Kolhooside põldudel kündsid võimsad traktorid. Kolhoosnikud äestasid kesa. Lüpsjad võtsid lüpsikud ja läksid lehma lüpsma. Poisid kastsid peenraid ja tüdrukud kitkusid umbrohtu.

Püüdsime õigeaks ajaks kooli jõuda. Liitsime ja korrutasime kõik hoolega. Joostes jõudsimme enne teisi jõe äärde. Kalurid tõstsid võrgud lootsikusse ja sõudsid järvele. Laevad muutsid suunda ja sõitsid sadama poole. Lapsed leidsid metsa äärest väikese siili. Poisid kartsid, et Jaan võib pimedas eksida. Kõik hoidsid ohtlikust kohast eemale. Nõudsimme, et Ain kõneleks meile tõtt. Läksime palli mängima. Jooksime, hüppasime, heitsime ketast ja viskasime oda. Treenisime tublisti ja võitsimegi karika. Lapsed murdsid mitu suurt õit ja andsid need võitjatele. Seadsime oma asjad korda ja läksime tuppa. Võtsime riidest lahti, kustutasime tule ja heitsime voodisse. Katsin end tekiga soojalt kinni ja uinusin.

(Asendada olevik minevikuga ja vastupidi, kus võimalik.)

1

Hunte varitsemas.

Ohtu hakkab kätte jõudma. Vello ja isa riietuvad soojalt. Nad võtavad suusad ja asuvad teele.

Kui kütid jõuavad küüni juurde, hakkab juba hämarduma. Isa aitab Vello kõrge lävega küüni ja hüppab ka ise sinna. Suusadki pannakse küüni, et hundi terav nina midagi kahtlast ei märkaks.

Nüüd tõstab isa luugi ukse ava ette. Ukse ja seina vahele jätab ta poole meetri laiuse prao. Sealt torkab isa välja püssiraua mustava otsa. Jääme ootama huntide ilmumist sööda juurde.

2

Linnud.

Pilvedest langeb paksu laia lund. Suured helbed lendlevad aeglaselt ja rahulikult maapinnale. Peagi kattuvad kõik puud ja põõsad nagu valge vaibaga. Väga kenad on ka postid ja plangud oma valgetes mütsides. Kui aga tõuseb tuul, langeb puudelt lund nagu kotist.

Aknale lendab väike tihane. Ta vaatab uudishimulikult klassi aknast sisse. Siis toksab ta nokaga paar korda vastu klaasi ja ongi kadunud. Puude okstel hüplevad varblased ja nokivad pungi punaste pugudega leevikesed. Varblased on eriti edevad oma hallides kohevil sulgedega kasukais.

3

Marjul.

Ilm oli vaikne ja päike sätendas. Vahur ja Ott otsustasid metsa marjule minna. Nad võtsid korvid ja hakkasid metsa poole sammuma. Varsti jõudsid poisid metsa äärde. Maa punetas maasikaist. Lühikese ajaga suutsid Vahur ja Ott korvid täis korjata. Äkki märkasid nad, et metsa ääres on teisigi korjajaid. Nad hüüdsid ja huikasid valjusti. Neile vastati kohe. Vastajad olid Oti ja Vahuri koolivennad Raimo ja Peedu.

4

Kirjad sõpradele.

Hiljuti alustas meie rühm kirjavahetust pioneeridega, kes elavad Kaspia mere ääres. Oleme neilt juba mitu kirja saanud. Täna

hakkame viimasele kirjale vastust kirjutama. Jutustame, kuidas me õpime ja vaba aega veedame.

Koos esimese kirjaga saatsime oma kaugetele sõpradele ka pilte Eestist. Nüüd aga otsustasime saata rahvariidest nuku.

Oleme kindlad, et loodud sõprussidemed ei katke kunagi.

V. Lauseõpetus.

1. Kirjavahemärgid lause lõpus.

1

Mis päev on täna? Täna on kolmapäev. Millal on naistepäev? Naistepäev on 8. märtsil. Kes on korrapidaja? Õpi hoolega! Palun ulatage mulle pliiats! Kas keegi soovib veel raamatut? Mitu õpilast on teie klassis? Kes soovib mõistatusi lahendada? Mõistatuste lahendamine teritab mõistust. Suur katel ilma kaaneta? Kümme kitse söövad ühe kuhja kallal? Ora ees, käärid taga? Ait all, look peal? Kas tead, millega tegelevad sinu sõbrad? Kuidas nimetatakse pioneeride ajalehte? Pioneeride lehe nimi on «Säde». Meie kõik võitleme rahu eest. Valitsegu alati rahu! Olgu tervitatud 1. mail! Elagu kogu maailma töörahva sõprus! Elagu ja õitsegu meie suur kodumaa! Elagu Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei!

2

K e v a d.

Juba hakkab päike õhku ikka rohkem soojendama. Jääpurikad sulavad lahti ja kukuvad räasta küljest maha. Lumi langeb puudelt ja majade katustelt alla. Mida see kõik tähendab? See tähendab, et läheneb kevad. Tuleks ta ometi rutem!

Kuhu kaovad lumi ja jää? Nad muutuvad veeks. Tekivad nirekesed ja ojakesed. Oi, kui lõbusasti nad sulisevad! Kui kiiresti voolab vesi!

Must maa lõhnab kevadiselt. Aasad hakkavad haljendama. Kes seal kase otsas vilistab? See on esimene kuldnokk. Tee talle ruttu pesakast!

Kolhooside põldudel mürisevad traktorid. On alanud külv. Tere, kevad!

3

K o s u t a v v i h m.

Päike kõrvetab palavalt ja hingata on raske. Ühtki häält pole kuulda. Lilled ja muud taimed on närbunud. Kus on siis linnud?

Nad on kuumuse eest põõsastesse pugenud. Kogu loodus igatseb jahedust ja vett.

Silmapiirile kerkivad pilved. Kui tumedad nad on! Varsti katavad nad päikese. Kaugusest kostab mingisugust kõminat. Mis see on? See on lähenev äike. Sulgege ruttu aknad ja minge tuppa!

Äkki tõuseb tuul, sähvatab pikne ja taevast langevad alla veeojad. Oi, kuidas sajab!

Kui kaua kestis sadu? Ainult veerand tundi. Kui värske oli seejärel õhk!

2. Koondlause.

1

Olev ärkab, ringutab ja hüppab siis voodist välja. Poisid ja tüdrukud ruttasid kooli. Pange oma vihikud, raamatud, pliiatsid ja sulepead sahtlisse! Seinal ripub termomeeter ehk soojamõõtja. Lapsed jooksevad, mängivad ja kilkavad õues. Saal oli ehitud pargade, lipukeste ja loosungitega. Pioneerid hoidsid käes punaseid, siniseid, valgeid ja rohelisti lipukesi. Meie maal hinnatakse töökaid, tublisid ja ausaid inimesi. Vabal ajal ma loen või mängin vennaga malet. Viljandist sõidavad bussid Pärnu, Tartu, Tallinna ja teistesse linnadesse. Kauplusse toodi riidet, ülikondi, kleite ja mütse. Meie kõige tavalisemaks toiduks on leib, liha, kartul, või ja piim. Liha meie praame, keedame või suitsutame. Pudru keetmiseks kasutatakse tangu või riisi. Herkulost ehk kaerahelbeist valmistatakse maitsvat putru.

2

Katusel sidistavad ja vidistavad pääsukesed. Poisid ja tüdrukud mängivad palli. Ema ega isa polnud veel koju tulnud. Andres hakkas hoolega õppima ning lõpetas klassi viitega. Ostan sulle kaks vihikut või kaustikut. Pärast lõunat ma puhkan, õpin, loen raamatuid või meisterdan midagi. Staadionil joostakse, mängitakse palli, hüpatakse kaugust ja kõrgust ning tegeldakse mitmesuguste spordialadega. Möödunud suvel külastasime Pärnut, Karksi ja Viljandit. Meie vabriku töölised viibisid Leningradis, Moskvast, Kiievis ja lõpuks puhkasid nad paar päeva Musta mere ääres. Kolhoos ostis traktori, veoauto ning mootorpumba. Kõige rohkem külvati põllule rukist, nisu ja otra. Traktorid künnavad, äestavad ja randaalivad. Meie suurel kodumaal elavad eestlased, venelased, ukrainlased ja teised rahvad. Nad töötavad, õpivad ja ehitavad ühiselt kommunismi.

Kolhoosis.

Ants, Rein, Aino, Leili ja teised pioneerid käisid sügisel kolhoosis juurvilja koristamas. Kolhoosis olid suured põllud täis kapsaid, kaalikaid, porgandeid ning mitmesugust muud juurvilja. Põldudel töötas nii mehi kui ka naisi.

Rein, Ahto ja Juhan hakkasid vedajateks. Aino, Leili ja teised tüdrukud asusid pealseid lõikama ning sorteerima. Juurvili pandi keldritesse või kuhjadesse.

Lapsed askeldasid, toimetasid ja töötasid hoolsasti. Lõunaks anti neile suppi, praadi ja kisselli.

Pärast lõunat töötati edasi. Ohtuks oli kahe hektari suurune väli koristatud. Pärast tööd lauldi, mängiti ja tantsiti.

4

Teenistuskoer.

Kõige paremaid teenistuskoeri saab lambakoerte kutsikatest. Õpetamine algab siis, kui kutsikas on seitse või kaheksa kuud vana. Ta peab õppima käima saatja vasaku jala juures ja harjuma kõikide loomadega. Ta peab ükskõikselt mööduma igasugustest loomadest ning lindudest. Kutsikaga käiakse jalutamas linnas, parkides, jaamades ja mujal.

Kümne kuu vanuselt saab ta teenistuskoerte kooli esimese klassi ehk kursuse õpilaseks. Siin peab ta märguande peale õppima roomama ja ronima. Ronida tuleb redelil, palgil ja plangul.

Tulevane teenistuskoer peab hästi ujuma ning takistusi ületama. Kui see kõik on selge, viiakse koer üle teise klassi.

3. Liitlause.

1

Kell lööb seitse, kui Mihkel ärkab. Mihkel läheb kööki, kus laud on juba kaetud. Kümme minutit enne kella kaheksat jätab ta emaga hüvasti ja hakkab kooli minema. Poiss ei kiirusta, sest kool asub samas tänavas. Ta ei torma hooletult üle tänavas, vaid vaatab enne, kas mõni auto ei lähene. Ukse juures märkab ta õpetajat, keda ta viisakalt teretab. Mihkel otsib Reinu, kuid teda pole kuskil näha. Ütlesin Mihklile, millal Rein tuleb. Õpetaja seletas, kuidas lahendada ülesannet. Korrapidajad ei lahku klassist, vaid avavad aknad. Poisid toovad kaardi ja gloobuse klassi, sest järgmine tund on kodulugu. Jass riputab kaardi konksu külge, mis on

tahvli kõrval seinas. Kõik on rõõmsad, kui õpetaja teatab, et homme minnakse vabrikusse ekskursioonile. Seal valmistatakse saapaid ja kingi, mida meiegi kanname. Kingsepp suudab käsitsi valmistada ühe paari saapaid päevas, masinal aga kulub selleks tööks kümme minutit.

Töölised kontrollivad, kas masin on korras.

2

On tarvis hästi õppida, et olla tubli pioneer. Aili teab, et luuletus on peas, aga ta kordab seda veelgi. Enne kirjutan harjutuse valmis, siis asun ülesannet lahendama. Ainult sellest kasvab tubli inimene, kes ei põlga tööd. Raamat on abiks kõigile, kes tahavad teadmisi omandada. Ärge viitke asjatult aega, vaid hakake õppima! Kui lähed üle tänava, siis vaata esmalt vasakule ja hiljem paremale! Ära hakka jooksuma, vaid oota, kuni auto möödub! Auto on küll kiire, aga lennuk on kiirem. Kas tead, kui suur on lennuki kiirus? Auto sõidab tunnis sada kilomeetrit, kuid moodne lennuk läbib selle maa umbes viie minutiga.

Pioneeride laager asus seal, kus jõgi teeb suure kääru. Otsustasime natuke puhata, sest minna oli veel mitu kilomeetrit. Selma ja Tiiu olid päris väsinud, seepärast heitsid nad pehme rohu sisse pikali. Tähed hakkasid juba särama, kui matkajad tagasi jõudsid.

3

Kaie kontrollis, kas väikesel õel on kõik õpitud. Iivi on pioneer, sellepärast (seepärast) peab ta olema eriti eeskujulik. Peeter treenib pidevalt, sellepärast on ta hea sportlane. Olime huvitatud, kas Jaak täidab oma lubaduse. Ilm on täna selge, kuid külm. Tahtsime suusatama minna, kuid hakkas sadama. Paul pingutas küll, kuid Mait jõudis temast ette.

Inge on täna korrapidaja, sellepärast peab ta pool tundi varem koolimajas olema. Arst küsis, kas me peseme enne sööki oma käsi.

4

P i i k s.

Piiks on juba vana hiir, kuid ta on päris tilluke. Suuremaks ta ei kasva, sest ta kuulub pisihiirte liiki.

Kord leidis ta kimalase pesa, mis oli mett täis. Piiks asus kohe mee kallale. Hiire kõht hakkas varsti valutama, kuid ta ei hoolinud sellest.

Õhtul koju jõudes leidis ta, et suur tigu oli ta pessa roninud.

Piiks palus tigu lahkuda, aga see tukkus edasi. Alles öösel läks ta minema.

Sellest ajast alates topib Piiks pärast väljumist pesa hoolega kinni, et kutsumata külalised sisse ei pääseks.

5

Kilplaste tuba.

Kilplased ehitasid endile maja, kuid unustasid akna tegemata. Kui maja sai valmis, imestati, miks on ta pime.

Mõeldi kaua, kuidas sinna valgust saada. Viimaks leitigi hea nõu. Tühi kott asetati päikese kätte, seoti siis kotisuu ruttu kinni ja viidi kott tuppa. Toas avati kott, aga tuba ei muutunud valgemaks.

Jällegi peeti kaua nõu ja otsustati lõpuks seina pragu raiuda. Raiutigi pragu, millest voolas valgust tuppa. Kilplastel oli nii hea meel, et lõhkusid seina veel mitu pragu. Valgust tuli küll rohkem, kuid hoone ise vajus raginal kokku.

4. Otsene kõne.

1

Opetaja küsis: «Kes on täna korrapidaja?» Aime vastas: «Lembit ja Enna on korrapidajad.» Opetaja käskis Antsu: «Mine ava aken!» Laine ütles: «Tahan täna luuletust lugeda.» Laili jooksis klassi ja sõnas: «Nägin täna esimest kuldnokka.»

Isa hoiatas: «Ära puutu elektrijuhtmessel!» Ema õpetas: «Kui lõpetad töö, tõmba triikraua juhtme pistik kontaktist välja! Muidu võib tekkida tulekahju.» Isa lisas: «Sedasama tuleb meeles pidada ka elektripliidi kasutamisel.» Ema jätkas: «Keeduplaat tuleb asetada tulekindlale alusele, sest põrand või laud võib süttida.» Virve küsis: «Mida võib keeduplaadi alla panna?» Isa vastas: «Selleks sobib telliskivi.» Ema arvas: «Keeduplaadi võib asetada ka pliidile.»

2

Valve küsis: «Missugune aastaaeg meeldib teile kõige rohkem?» Virve sõnas: «Mulle meeldib kevad.» Jaan arvas: «Mulle meeldib suvi, sest siis saab supelda.» Aga Jüri lausus: «Mina armastan talve, sest tore on suusatada.»

«Suvel läheme laagrisse,» otsustasid pioneerid. Salgajuht küsis: «Kuhu te tahate minna?» Linda vastas: «Ma sooviksin külastada Karksi mägesid.» — «Teel külastame ka Helmet,» sõnas

Linda. «Mis on Helmes huvitavat?» küsis Toomas. «Helmes on orjakivi ja muistse lossi varemed,» seletas Linda. Laine lisas: «Helme lähedale Jõgevestesse on maetud üks kuulus vene väejuht.» «Kes teab ta nime?» esitas ta küsimuse. Keegi sõnas: «Olen kuulnud küll, aga praegu ei tule meelde.» — «Homme küsime õpetajalt,» otsustati viimaks. «Tema abiga koostame ka matka-plaani,» sõnas salgajuht. «Selle vene väejuhi nimi on Barclay de Tolly,» ütles õpetaja järgmisel päeval pioneeridele.

3

Palgi rikkumine.

Poeg läinud isa juurde ja kurtnud: «Isa, ma rikkusin palgi ära.»

Isa pahandanud ja hüüdnud: «Kui sa kõik ära rikud, millest ma siis maja ehitani!» Poeg ei lausunud sõnagi. Siis käskinud isa: «Kui oled juba rikkunud, siis sae see palk katki ja lõhu peeneks!»

Poeg teinudki, nagu isa oli käskinud. Pärast küsinud isa: «Kuidas sa selle palgi ära rikkusid?» Poeg seletanud, et ta lõi väikese tække sisse. Isa käratanud: «Miks sa seda kohe ei öelnud, et väike viga oli!»

«Sa ei küsinud,» vastanud poeg.

(Rahvajutt.)

4

Haige näpp.

Toomas tõstis vene keele tunni alguses käe üles ja ütles: «Ma ei saa klassitööd teha, sest mu näpp on haige.»

Poisid imestasid: «Kuidas haige? Hommikul oli terve!»

Toomas kogeles: «Hommikul jah, aga just enne tundi jäi ukse vahele.»

«Näita, kas on väga valus?» küsis õpetaja. Toomas ei lausunud sõnagi.

Nüüd nõudsid ka poisid: «Vaatame, vast saame aidata!» Tooma palged hakkasid punetama, kui poisid sideme ta näpu ümbert lahti harutasid. Selgus, et näpp oli terve.

Toomas ei julgenud peadki tõsta. Keegi ei öelnud enam sõnagi, aga sõprade pilgud läksid Toomale südamesse.

5

Kumb kuulas paremini sõna?

Leili ja Salme on õed. Kord ütles ema Salmele: «Mine kõõki, tee tuli pliidi alla ja aja vesi keema!» Salme vastas: «Ei minule meeldi tuld teha. Ütle parem Leilile, et tema teeks!»

Hiljem hakkas Salmel häbi, et ta nii oli öelnud. Ta läks salaja kööki ning täitis ema käsu.

Ema aga arvas, et tuld pole veel tehtud. Ta ütles Leilile: «Mine süüta pliidi alla tuli, sest on aeg hakata sööki keetma!»

«Lähen kohe,» sõnas Leili lahkelt, kuid jätkas nukkudega mängimist ning unustas ema käsu hoopis.

5. Kirjavahemärkide kordamine.

1

Vanataat ja surm.

Taat läinud metsa, et raiuda hagu. Kui töö oli tehtud, siis tõstnud ta haod õlale ja hakanud kodu poole kõmpima. Tee oli pikk ja koorem taadile raske. Ta nõrkes, viskas haod maha ja hüüdis: «Oh, tuleks juba surm ja päästaks mu vaevast!» Aga seal ilmunudki surm, astunud taadi juurde ja lausunud: «Siin ma olen. Mis sa minult soovid?»

Taat kohkunud algul, aga öelnud siis: «Ole hea mees ja aita mulle kubu selga!»

2

Tubli tüdruk.

Väike Lehte istus kodus laua taga ja lahendas ülesannet. Ta mõtles ja mõtles, kuid ei leidnud lahendust.

Lehte vend Siim nägi seda ja ütles: «Anna siia, ma teen valmis.»

«Ma tahan ise teha,» vastas Lehte ja mõtles edasi.

Ema tuli tuppa ja sõnas: «Ma aitan sind.» Temalegi vastas Lehte: «Täna, aga ma tahan ise lahendada.»

Lehte mõtles, mõtles, arvutas ja kirjutas ning ülesanne oligi valmis.

Miks ei kasutanud Lehte venna ja ema abi?

3

Esimene mai.

Saabus 1. mai. Agu ruttas koolimaja poole, et minna rongkäigule. Talle tuli meelde, kuidas ta möödunud aastal pidustustel käis. Koos teistega oli ta hüüdnud: «Olgu tervitatud esimene mai!»

Agu väike õde Mare läks ka rongkäiku vaatama. Tal oli seljas uus kleit, juustes punane pael ja jalas uued kingad.

Tänavad olid rahvast täis. Kõikjal olid loosungid, plakatid, lehvisid lipud. Inimesed rongkäigus kandsid samuti lippe ning laulsid laule.

Isa võttis Marekese õlale, et ta kõike hästi näeks ja kuuleks. «Küll on maipüha tore!» hüüdis Mare käsi plaksutades.

4

N i k e r d a j a t e l e.

Mida võib metsast kaasa tuua? Toome lilli, marju, seeni, mar-dikaid, siili või mõne muu loomakese. Aga mida veel?

Siin on hunnik hagu, seal murdunud puu ja kännud. Vaadake lähemalt, kas kuskil ei leidu midagi teie jaoks! Võib-olla märkate juuri või oksa, mis kujult meenutavad linde või loomi.

Niisuguseid leide oskuslikult ära kasutades võib saada huvi-tavaid kujakesi.

Nikerdamiseks sobivad haabade, pärnade, pajude ja mändide oksad ning juured.

5

L e n i n.

Väike Enn palub: «Isa, jutusta midagi Leninist!»

Isa jutustab: «Vladimir Iljitš Lenin oli tööliste sõber ja seltsi-mees. Ta võitles tööliste huvide eest. Töölised armastasid Leninit, aga mõisnikud ja kapitalistid vihkasid teda.

Lenini ja partei juhtimisel kihutasid töölised ja talupojad 7. novembril 1917. aastal mõisnikud ja kapitalistid minema. Töö-lised ja talupojad hakkasid ise oma elu korraldama. Lenin ja partei juhtisid ja õpetasid neid seda tegema.

1924. aastal Lenin suri. Kõik kurvastasid väga. Kuid seda, mis-ta ütles, ei unustata iialgi. Meie läheme edasi mööda Lenini näi-datud teed ja ehitame uut elu Lenini õpetuse järgi.»

VI. Kursuse kordamiseks.

1

Ekskursioonil.

Möödunud suvel käisid meie kooli vanemate klasside õpila-sed ekskursioonil Lõuna-Eestis. Esimene pikem peatus oli Viljan-dis. Õpilased sõitsid paadiga Viljandi järvel ja käisid rippuval sillal. Edasi sõideti Tõrva kaudu Otepääle. Teel kohtuti ühe Läti kooli pioneeridega, kes läksid Tartusse.

Ohtuks jõuti Otepää 8-kl. Kooli, mis asub Kaarna järve ääres. Kui õpilased olid oma pakid koolimajja viinud, siis ruttasid nad Munamäele. Vaadati ka Emajõe lätet. Järgmisel päeval tutvuti Pühajärve ja Võrtsjärvega. Enne Tartusse jõudmist tehti lühike peatus Elva linnas.

2

Rebane ja kukk.

Kord nägi näljane rebane kukke ja ütles sellele: «Armas kukeke, laula mulle midagi!» Kukk pigistas silmad kinni ja kires kõigest kõrist. Sel hetkel kahmas rebane kuke suhu ja lippas metsa poole. Vanaisa juhtus seda nägema ja hüüdis: «Rebane viib mu kuke ära!» Kukk sõnas rebasele: «Vasta, et sa viid oma kukke!» Rebane tegigi kuke nõu järgi. Ta avas suu ja hüüdis: «See on minu kukk!» Seda juhust kasutas kukk ja lendas pahinal kõrge kuuse otsa.

3

Päike ja vikerkaar.

Vihm oli üle läinud ja taevasse ilmus vikerkaar. Inimesed imetlesid ja kiitsid teda.

Vikerkaar kuulas, kuulas ja hakkas kiitlema, et ta on isegi päikesest ilusam.

Päike kuulis seda kiitlemist ja ütles: «Kas sa siis ei tea, et vikerkaar tuleb päikesest?»

Vikerkaar aga naeris. Ta ei uskunud päikese juttu, vaid kiitles veelgi rohkem.

Päike vihastus ja peitus pilve taha. Uhkest vikerkaarest polnud enam jälgegi.

4

Päikesekiired.

Koidikul saatis päike oma kiired uinujaid äratama. Esimene kiir tuli lõokese juurde. See lendas pesast välja, tõusis kõrgele õhku ja hakkas rõõmsalt lõõritama. Teine kiir läks jänese juurde. Jänku hüppas aasale toitu otsima. Kolmas kiir sattus kanalasse. Kaagutades lendasid kanad õrrelt, jooksid õue ja läksid pessa munema. Neljas kiir tuli mesilase juurde. See ronis välja oma mesipuust, lendas õielt õiele ja kandis magusat mett kärgedesse. Viimane kiir tuli poisi voodi juurde, aga poiss heitis teisele küljele ja magas edasi.

Rebase äpardus.

Mees läks põllule rukist lõikama. Oma leivakoti ja piimapoti peitis ta põõsasse.

Rebane hiilis salaja poti juurde, pistis pea potti ja lakkus piima ära. Siis tahtis ta jälle vaikselt ära minna, aga pea ei tulnud potist välja. Rebane tõmbas kõigest jõust, kuid miski ei aidanud. Ta tammus ringi, raputas pead, aga sellestki polnud kasu. Siis sai rebane vihaseks. Ta otsustas kangekaelse poti ära uputada.

Rebane jooksis oja äärde ja hakkaski seal potti uputama. Pott uppus küll, kuid tõmbas ka rebase enesega kaasa.

Naljajutt.

Kord öösel tükkisid hundid karjamaal lammaste kallale. Karjane hankis püssi ja hakkas varitsema. Huntide silmad sätendavad öösel nagu jaaniussid. Mees sihtis otse nende tulukeste vahele ja aina põmmutas.

Nädal hiljem kippusid võsavillemid uuesti karja kallale. Karjane laskis jälle silmade vahele, aga hommikul ei leidnud ta ühtki tapetud hunti. Kuid lambaid oli vähem kui õhtul.

Kolmandal ööl oli karjasel latern kaasas. Kui silmad jälle metsast ligemale hiilisid, valgustas ta hunte laternaga. Imestades märkas ta, et hundid olid hakanud käima paarikaupa. Nad astusid kõrvuti ja kummalgi oli välimine silm kinni pigistatud.

(Rahvasuust.)

Kuldnokad.

Kevadel tulevad linnud soojalt maalt tagasi. Juba aegsasti hakkasime kuldnokki ootama. Nad on meie aedade sõbrad ja kaitsjad. Kuldnokk toidab end ja oma peret putukatest ja röövikutest, kes rikuvad puude lehti ja õisi.

Leppisime kokku, et meie salk teeb kuldnokkadele viis uut pesakasti. Asusime tööle ja peagi olid ilusad kastid valmis. Kevadel seadsime need kooliaeda puude otsa.

Külalised ei lasknud end kaua oodata. Varsti lendasid kuld-nokad aeda. Meie tehtud majakesed meeldisid neile hästi. Kohe alustasid nad pesade ehitamist.

Kolhoosi aias.

Saabus kevad. Lumi sulas. «Võidu» kolhoosis algasid põllutööd. Hanila Algkooli pioneerid otsustasid kolhoosi abistada. Nad tahtsid töötada aias.

Uhel pärastlõunal läksidki lapsed õpetajaga aeda. Väikesi abilisi ootas seal vana aednik.

Varsti leidsid kõik endale töö. Ühed puhastasid teid, teised riisusid rehadega murult vanu lehti. Mõned tütarlapsed hakkasid lillepeenraid kohendama. Lumikellukesed pistis juba vargsi lehetippe mullast välja. Puudel polnud pungad veel puhkenud. Poistele pakkus lõbu harvendada õunapuid ja lõigata oksid. Lapsi õpetas aednik. Pioneeridele jätkus tööd mitmeks päevaks.

Leninist.

Kõiges ja kõikjal armastas Lenin korda ja puhtust. Tema tuba oli alati puhas ja kõik asjad oma kohal. Tema riietus oli lihtne, kuid samuti laitmatult korras.

Kuigi ta töötas õhtuti kaua, tõusis ta igal hommikul varakult. Ta võimles, karastas end külma veega, einetas ja asus siis töö juurde.

Miski ei suutnud teda segada, sest ta töötas suure innuga. Oli selgesti näha, et töö valmistas talle rõõmu.

Lenin oli visa, järjekindel ja nõudlik nii enese kui ka teiste suhtes.

Kevadel.

Noorte naturalistide töö oli alati huvitav. Kõige põnevamaks läks see aga siis, kui õhus hakkas tunduma kevadet. Uhel päeval ütles õpetaja: «Homme alustame kevadiste tööde ettevalmistusi.»

Kõige enne seadsime korda tööriistad. Poisid lõid labidatele varred kõvasti taha ja parandasid rehad.

Aegsasti tegime ka idanemisproove. Seadsime korda külvikastid. Tänavu hakkame kasvatama kapsaid, kaalikaid, tomateid, peete ja kurke. Kastidesse külvame ka lilleseemneid.

Peagi võib hakata maad kaevama, rehitsema ja lillepeenraid tegema. Ootame igatsusega aega, millal saame aeda tööle asuda.

Metsas.

Vanasti oli metsatöö väga raske. Puid raiuti ja saeti käsitsi. Palgid ja halud veeti metsast välja hobustega. Nüüd töötavad meie metsades masinad.

Elektrisaag undab, saekett lõikab puu tüve nagu nuga võid. Suured männid ja kuused võpatavad korraks ja langevad siis prantsatades maha. Üks tööline langetab päevas kuni paarsada puud.

Okste laasijatel on käes oksalõikajad, mis töötavad elektri jõul. Võimas linttraktor lohistab rasked puud trosside abil tee äärde, kus kraana need autodele tõstab.

Raudteejaamas tükeldavad elektrisaed pikad tüved palkideks või küttepuidudeks.

Vihmavarju.

Poisid kiirustasid. Liivane tee muutus juba vihmast kirjuks. Puude vahelt hakkas vilkuma midagi valget. Samas nägid Andres ja Peeter uut heledat palkmaja, mis seisis väikesel lagendikul. Kõik seinapalgid olid alles värskelt valged.

Vihmapiisad piitsutasid plaginal maad. Iga hetkega muutus vihm tihedamaks. Piisad olid rasked ja langesid sellise hooga, et tungisid läbi särgi ihuni. Mõlemal poisil jooksid judinad üle higise selja.

Poisid keerasid väravast sisse. Mõne hetkega olid nad jalg-rattad räästa varju lükanud. Andres ja Rein jooksid trepile, et paluda sisselaskmist.

(V. Beekmani järgi.)

Lõkkemeistri meelespea.

Lõkkepaik puhastage prahist, samblast ja kulust! See kõik võib süttida ja tekitada tulekahju.

Lõket ei tohi teha puudele ja põõsastele lähemale kui viis meetrit. Lõke ei tohi olla väga suur ega paista kaugele. Kui matkajaid on palju, siis võib teha mitu lõket.

Kui aga viibite ööbimisega matkal, siis tuleb teha õine lõke. Ööseks süüdatakse lõke jämedatest pakkudest või kuivadest kändudest. Need põlevad kaua ega kustu kergesti.

Enne kui matkajad lahkuvad, tuleb lõke korralikult kustutada
Kuidas seda tehakse?

14

Pioneeridele.

Pioneer on julge ega karda raskusi. Ta võimleb igal hommikul ning karastab ennast. Pioneer oskab kiiresti joosta, hästi hüpata ja palliga märki visata. Ta peab õppima ka suusatama, ujuma, palki mööda kraavi või oja ületama.

Pioneer oskab loenduseks rivistuda ja trummipõrina või laulu saatel rivis sammuda. Ta tunneb mitmesuguseid pioneerisignaale.

Esimese astme pioneer peab osa võtma vähemalt kahest ühepäevasest matkast. Ta teab, mida matkale kaasa võtta. Pioneer oskab õigesti seljakotti pakkida, lõket süüdata ja lõkkel toitu valmistada. Ta tunneb kompassi ja oskab selle järgi liikuda (orienteeruda).

15

Kasulik masin.

Kartuleid pannakse harilikult maha käsitsi. Insenerid aga leiutasid kartulite panemiseks masina. Masin liigub mööda põldu, ajab ise vaod sisse, võtab ise kartulid kastist, paneb vakku ja katab mullaga.

Kuid insenerid leiutasid veelgi toredama masina. See istutab korraga kuus väikest taimekest. Samas kastab ta iga taime veega, et see saaks juua. Siis astub masin sammu edasi ja istutab jällegi kuus taime.

Niisuguseid masinaid annab Nõukogude riik kolhoosnikutele, et töö oleks kergem ja saak suurem.

16

Plastmassist maja.

Hiljuti valmis Leningradis väike elumaja. Seda ei ehitatud ei puust ega kivist, vaid mitmesugustest plastmassidest. Uues majas on korter köögi, vannitoa, sahvri ja pisikese rõduga. Maja köetakse elektri ja soojendatud õhuga. Seinad valmistati umbes nelja kuni kaheksa sentimeetri paksustest plaatidest. Need on tehtud saepuru moodi aineksest, mis peab hästi sooja. Kahe meetri paksuste tellisest seintega elamus ei ole nii soe, kui on selles väikeses majas. Tore oleks niisuguses majakeses elada!

Sigala köögis.

Sigala köök oli valge ja puhas. Töölised kandsid valgeid kitleid nagu söökla kokad. Potte ja pliiti polnud näha, kuid masinaid küll.

Peatusime liikuva lindi (transportööri) juures. Lindi külge kinnitatud kopad haarasid keldrist kartuleid ja tõid need pesumasinasse. Voolikust purskav vesi pesi kartulid puhtaks. Sealt veeresid nad suurde aurutustünni. Tünn sai peagi täis ja kaas suleti. Üks tööline avas kraani ja tünni tungis pahinal kuum aur. Varsti olid kartulid pehmed. Kaas avati ning tünn kallutati külili. Pehmed kartulid veeresid liikuvale lindile, mis viis nad purustajasse. Edasi läks aurav kartulipuder segajasse.

ÜMBERJUTUSTUSED

I K L A S S.

T u i s k.

Oues tuiskab. Tuul keerutab lund. Klassis on hea ja soe.

L u m e m e e s.

Lapsed on õues. Rein ja Ain teevad lumemeest. Paul veeretab lumepalli. Sellest tuleb pea. Sütest saavad silmad ja porgandist nina. Pähe pannakse vana kübar. Küll on tore lumemees!

L i n n u d t a l v e l.

Ilm on külm. Linnud siutsuvad haledasti. Neid piinab nälg. Anu viib lindudele teri. Linnud ruttavad sööma. Anu on hea laps.

T a l v e l.

Saabus talv. Jaak ja Õie läksid kelgutama. Nad olid kaua väljas. Õiel hakkas külm. Ruttu jooksid lapsed koju.

K a s s.

Ennul ja Enel on kass. Kass lööb nurru. Tema nimi on Nurri. Ene toob Nurrile piima. Kass lakub piima ära. Nüüd läheb ta ahju juurde tukkuma.

I l m a r j a M u r i.

Ilmar sõi saia. Murul lamas Muri. Ta vaatas poisile otsa ning liputas saba. Ilmar murdis tüki saia ja andis Murile.

M i i s u.

Meil on hall kass. Tema nimi on Miisu. Miisu püüab hiiri. Ta on virk kass.

Muri.

Minul on kodus koer Muri. Öösel valvab ta maja, aga päeval käib isaga metsas.

Muri on mulle hea sõber. Ta saadab mind hommikul kooli. Pärast tunde tuleb ta alati vastu.

Aias.

Lapsed on aias. Uudo ja Elmar kiiguvad. Linda laulab. Pontu ei oska laulda. Ta haugub, jookseb ja hüppab.

Lehm.

Lehm sööb rohtu ja heina. Ta annab meile piima. Lehm on kasulik loom. Kolhoosis on palju lehma.

Ühisel jõul.

Sipelgas leidis maisitera. Ta tahtis seda pesasse viia, kuid ei jõudnud. Sipelgas kutsus sõbrad appi. Koos viisid nad tera koju.

Kaval rebane.

Koerad ajasid rebast taga. Rebane väsis. Koerad olid juba päris lähedal. Äkki heitis rebane pikali. Koerad tormasid temast mööda. Siis lippas reinuvader põõsastesse. Võta veel kinni!

Kool.

Lapsed mängivad kooli. Anni on õpetaja, Rein ja Aino õpilased. Nad loevad ja arvutavad. Rein ja Aino on väga tublid.

Uni on magus.

Agu magab magusasti. Ka Vaike magab. Kõik lapsed magavad. Neil on magus uni.

Aga kell ei maga. Ta lööb ... üks, kaks, kolm, neli, viis, kuus, seitse. Enam ei tohi magada. Kell üheksa peab koolis olema.

Koolis.

Mulle meeldib koolis. Kell heliseb till-till-till! Me läheme klassi. Seal laulame, loeme, arvutame ja joonistame. Vahetunnis jookseme õues ja mängime.

Lugemistund.

Kell heliseb. Lapsed lähevad klassi. Õpetaja tuleb. Kõik tõusevad püsti. Tund algab. Täna me loeme. Aino loeb väga hästi. Kõigil on hea meel.

Koduteel.

Leili ja Olli tulid koolist. Tee viis läbi metsa. Äkki hüppas põõsast välja jänes. Lapsed kohkusid. Ka jänes ehmus ja lippas kähku metsa.

Vannis.

Laupäeva õhtul tehti Katile ja Vallile vanni. Neil tekkis tüli, kes peab esimesena vette minema. Tuli ema ja käskis mõlemal korraga vanni istuda.

(L. Tolstoi järgi.)

Tiiu.

Väike Tiiu tuleb koolist. Eemalt läheneb auto. Tiiu astub tee äärde. Ta ootab, kuni auto möödub. Alles siis ruttab ta edasi.

Tänaval.

Anu ruttab kooli. Ta peab minema üle tänava. Anu vaatab hoolega ringi. Autosid pole näha. Kiiresti ületab tüdruk tänava.

Tikud.

Rein tuleb tuppa. Ta näeb laual tikutoosi. Küll on ilus toos! Meeleldi võtaks poiss tikud ja mängiks. Aga ei tohi. Tikud panevad maja põlema. Poiss pöörab toosile selja.

Viisakas poiss.

Väike Toomas läheb kooli. Talle tuleb vastu tuttav tädi. Toomas kergitab mütsi ning teretab. Tädi tervitab ka. Toomal on hea meel.

Rongis.

Kai sõidab rongiga linna. Ta istub akna all. Rong peatub jaamas. Sisse tuleb vana mees. Kai tõuseb püsti. Ta annab oma koha vanakesele.

Villu vend.

Villul on väike vend. Vend on kolm aastat vana. Tal on hele-
dad juuksed ja sinised silmad. Villu venna nimi on Leo.

Sõbrad.

Lainel on jalg haige. Voodis on igav lamada. Äkki keegi kopu-
tab. Tulevad Alli ja Ülo. Nad toovad lilli. Laine rõõmustab väga.

Õunad.

Tädi andis Ainole kaks õuna. Üks õun oli suur ja punane. Teine
oli natuke väiksem. Selle võttis Aino endale. Ilusama õuna viis
ta oma väikesele õele.

Saime oktoobrilasteks.

Eile oli tore päev. Igaühele pandi rinda punane täheke. Nüüd
oleme oktoobrilapsed. Hiljem oli meil esimene koondus. Laulsime
ja mängisime. Küll oli lõbus!

Oktoobrilapsed.

Ilmar ja Reet on oktoobrilapsed. Täna on koondus. Oktoobri-
lapsed mängivad ja laulavad. Täna mängisime rongisõitu. See on
huvitav mäng. Tore on olla oktoobrilaps.

Ema abilised.

Ema peseb pesu. Eedi ja Külli lähevad talle appi. Nad toovad
puid. Siis viib ema märja pesu õue. Külli annab talle pesu kätte.
Ema riputab pesu nööri. Pulgad ulatab Eedi.

Naistepäev.

Innal on suur kimp punaseid lilli. Need annab ta emale. Emal
on hea meel. Küll on ilusad lilled! Aga mis päev on täna?

Lubadus.

Ema, kallis ema,
naistepäeval ma
tahan sulle täna
õnne soovida.

Luban sinu sõna
ikka kuulata.
Koolis tahan mina
hästi õppida.

Naistepäeval.

Naistepäev on täna.	ütleb laulusõnu.
Toas on rõõm ja kära.	Aga väike Pille
Emale me Tõnu	emale toob lille.

Nukud.

Mul on mitu nukku. Nendega on tore mängida. Ma panen nad riidesse. Siis annan süüa. Öhtul heidavad nukud magama.

Ülle nukk.

Üllel on ilus nukk. Nuku nimi on Heli. Helil on väike voodi. Ülle paneb Heli öhtul voodisse. Heli suleb silmad ja uinub.

Kes see on?

Pisike valvur valvab maja. Ta ei tee häält ega hammusta. Aga majasse (majja) ta kedagi ei lase. Kes see on?

Vesiveski.

Saabus kevad. Lumi sulas. Ojas sulises vesi. Meie Ilmariga tegime väikese veski. Viisime selle oja. Vesiveski hakkas kohe tööle: likat-lõkat, likat-lõkat!

Saabus kevad.

Saabus kevad. Linnud tulid soojalt maalt tagasi. Esimesena lendas siia kuldnokk. Siis jõudis kohale lõoke. Varsti nägime ka pääsukest. Puud läksid lehte ja lilled õitsesid.

Vello laev.

Isa tõi Vellole laeva. Vellol oli hea meel. Ta viis laeva tiigile. Puhus tugev tuul. See ajas laeva kaugele.

Kevad.

Päike paistab soojalt. Puudel on juba väikesed lehed. Metsa all õitsevad sinililled ja ülased. Rõõmsalt laulavad kuldnokad. Põldudel mürisevad traktorid. Kolhoosnikud külvavad vilja.

Pääsuke ja varblane.

Pääsuke tegi pesa. Seda nägi varblane. Ta puges salaja pääsuke pesasse. Pääsuke kutsus sõbrad appi. Koos kihutasid nad varblase minema.

K a j a.

Lapsed noppisid lilli. Eemalt paistis mets. Äkki hüüdis Ene valjusti. Keegi vastas talle metsast. See oli kaja.

L e n i n i s ü n n i p ä e v.

Homme on Lenini sünnipäev. Ellu ja Miku nopivad sinililli. Lapsed ehivad Lenini pildi lillede ja punase lindiga.

L e n i n.

Täna on Lenini sünnipäev. Lenin oli lahke ja hea. Ta oli laste sõber ning hoolitses nende eest. Lapsed armastasid Leninit väga.

P i o n e e r i d.

Pumm, pumm, pumm! Pioneerid sammuvad punase lipuga. Peedu kannab lippu. Ants lööb trummi. Täna on esimene mai.

E s i m e n e m a i.

Ilm on ilus. Majadel lehvivad punased lipud. Inimesed on rõõmsad ja laulavad. Nad kannavad lippe ja loosungeid. Elagu esimene mai!

K e v a d k ü l v.

Kevad on käes. Põrra, põrra sõidab traktor põllule. Seeme langeb pehmesse mulda. Seal on soe ja niiske. Varsti hakkab oras haljendama.

V i h m.

Jaan mängib õues. Vihma hakkab sadama. Jaan ei karda vihma. Talle meeldib lompides paterdada. Ema kutsub Jaani tuppja. Vihm teeb riided märjaks. Poiss võib külmetada ja haigeeks jääda.

L i l l e p e e n a r.

Mul on kodus lillepeenar,
ilus väike lillepeenar!
Tegime ta alles eile,
varsti annab õisi meile.

T i g u.

Tigu elab aias. Tal on maja alati kaasas. Seda kannab ta kukil. Tigu teeb aias palju kahju.

K a s t e k a n n.

Ema kinkis pisikesele Tõnule kastekannu. Mitte suure, vaid väikese punase kastekannu. Tõnule meeldis kann väga.

Ema näitas, kuidas sellega lilli kasta. Nüüd hakkas kann Tõnule veel rohkem meeldima.

(E. Raua järgi.)

M e i e k o o l.

Meie koolis üksteist (neli, kaheksa) klassi,
palju lapsi õpib siin.

Kõik nad saavad teise klassi,
laisku meil ei olegi.

H o m m i k u l.

Kell on pool kaheksa. Jüri lahkub kodunt koos isa ja emaga. Poiss ruttab kooli, aga vanemad tööle. Isa ja ema töötavad õmblusvabrikus. Seal õmmeldakse kleite ja ülikondi.

S i g a l a s.

Vello ema talitab kolhoosis sigu. Sead elavad uues sigalas. Pärast vihma on õuel suur lomp. Sead armastavad lombis pikutada ja maad tuhnida.

K i i k.

Meie aias on kiik. Agu kiigub. Siis kiiguvad Helle ja Mari. Kiik käib kõrgele. Meil on lõbus olla. Aga nüüd jookseme oja äärde. Küll on mõnus supelda!

Ä p a r d u s.

Siim õngitses jõe ääres. Äkki hakkas õnge suur kala. Õnge-
näär katkes. Kala kadus koos õnge ja nööri. Kaua otsis Siim
oma õngenööri, kuid see jäi koos kalaga kadunuks.

Oktoobrilaste suvi.

Oktoobrilapsed oleme
ja kõike hästi teeme.
Kooliaias töötame
suvevaheajal:
peenrad puhtaks rohime,
köblime kõik rajad.

Emale abiks.

Minu lemmik on lammas väikese tallega. Ma joodan neid päeval ja toon õhtul lauta. Ka tibud on minu hoole all. Nii abistan oma ema.

Jaani onu.

Jaan elab linnas. Jaanil on onu. Ta elab kolhoosis. Onul on koer Muri.

Jaan sõidab suveks maale. Seal on tore olla. Poiss viskab kepi vette. Muri toob selle tagasi. Muri ja Jaan on suured sõbrad.

Sõdurid abistavad.

Sõdurid olid õppusel. Kolhoosnikud panid heina kokku. Taevasse tõusis must pilv. Sõdurid ruttasid kolhoosnikutele appi. Nii saadi heinad enne vihma kokku.

Deformeeritud lauseid ja tekste.

Kool, kodu, koolitee.

1. kooli Lea läheb
2. tuleb klassi õpetaja
3. kõik püsti tõusevad lapsed
4. lahendab ülesannet Salme
5. on tarkuse raamat allikas
6. harjutust Rein kirjutab
7. sirgelt ta istub
8. on küünarnukid ajal mõlemad laual kirjutamise
9. tunnid kell algavad kaheksa (üheksa)
10. kooli trammiga (bussiga) sõidab Mari
11. autod tänaval ja sõidavad bussid
12. tänaval ei kelguga sõita tohi
13. ettevaatlik tänaval (maanteel) ole

14. sõiduteel käi ära
15. kätt paremat tänaval liigu
16. vasakut liigu maanteel kätt
17. kooli koridoris (saalis) kätt paremat ka liigu
18. ettevaatlikult uks ja vaikselt sule
19. tuttavaid laps teretab viisakas
20. ees lilled koolimaja õitsevad
21. arst esmaspäeval kooli tuleb
22. su kas terved hambad on
23. veega Kusti peseb jaheda hommikul end
24. pese enne käsi sööki
25. tühi taldrik olgu ja puhas
26. vaja klassi tuulutada on
27. avab akna Aino
28. kallim kõige on kes sulle
29. ema Linda aitab sageli
30. pühib ta peseb tolmu ja põrandat
31. Andres Malle pioneer vend on
32. kaelarätti pioneer punast kannab
33. ja oktoobrilapsed on Iivi ja Tarmo
34. oli oktoobrilastel koondus eile
35. septembril jälle kooli esimesel läheme

Tähtpäevad. Rahu ja sõprus.

1. sõprus rahu elagu ja
2. ei sõda taha meie
3. Nõukogude Liit meie kodumaa on
4. Nõukogude armee kodumaad meie kaitseb
5. Toivo on vend Saima sõdur
6. täht punane on sõduril ees mütsi
7. märtsil 8. naistepäev on
8. mai on esimene varsti
9. mai olgu esimene tervitatud
10. sõbrad sind alati aitavad ja seltsimehed

Aastaajad. Loodus. Töö ja puhkus.

1. maale rändlinnud lendavad sügisel soojale
2. talvitavad meil linnud missugused
3. jää jõge õhuke katab
4. jääle ära nõrgale mine
5. varsti jää päris on tugev juba
6. lasta saame nüüd liugu
7. vaip katab maad valge

8. alla kelguga Kusti sõidab mäest
9. eest külma taimi kaitseb lumi
10. on rohelised talvel puud missugused
11. orav sööb mida
12. on talvel kus siil
13. talvel lindude lapsed hoolitsevad eest
14. toitu leevikesed ja ootavad tihased
15. talv mitu kestab kuud
16. kuud on aastas mitu
17. seitse nädalas päeva on
18. ja jää päike lume sulatab
19. muutuvad päevad kevadel pikemaks ikka
20. on valged pajudel urvad
21. juba kuldnokka on kes näinud
22. all lõoke lõõritab taeva
23. sinililled metsa õitsevad ääres
24. aias missugused õitsevad lilled
25. tööle kõik täna läheme kooliaeda
26. herneid ja Olev külvavad Milvi
27. ja kapsad kasvavad kaalid aias
28. kastmas suvel taimi käime aias
29. puhkame mängime ja suvel
30. käivad marjul lapsed ja seenel

Nõukogude inimeste elu ja töö.

1. põllul rukis kolhoosi ilus kasvab
2. leiba rukkist saab
3. on palju kolhoosis masinaid
4. autojuht on isa Luule
5. ja autod palke veavad laudu
6. uut kolhoos lauta ehitab
7. võid piimast ja valmistatakse juustu
8. silo lehmadele ja kolhoosnikud annavad heina
9. tallis meie kolhoosi kaks varssa väikest on
10. künnavad põldudel traktorid
11. kolhoosnikud vilja külvavad
12. kolhoosis (vabrikus) Helmi töötab ema
13. tõuseb seitse kell hommikul isa
14. tööle ta vabrikusse (kolhoosi) läheb
15. uut töölised ehitavad koolimaja
16. püüavad kalurid kala merel
17. linnas meie vabrikuid palju on
18. isa ema ja teatrisse lähevad õhtul
19. isa homme Moskvasse lennukiga sõidab
20. kolime uude korterisse varsti

Siil.

Siil hakkas elama elavnurgas. Lapsed läksid metsa. Lapsed viisid siili elavnurka. Nad leidsid metsast siili.

Koolis.

Kõik tõusevad püsti. Opetaja tuleb. Kell heliseb. Tund algab. Lapsed lähevad klassi.

Hommikul.

Ta hüppab kohe voodist välja. Siis ta peseb ja riietub. Poiss avab akna ja võimleb. Juss ärkab kell seitse.

Kitu.

Ta nimi on Kitu. Tädi kinkis mulle kassipoja. Lõngakera oskab ta küll kinni võtta. Hiiri ta ei oska püüda. Kitu on veel noor.

II KLASS

Koolis.

Mai lõpetas kevadel esimese klassi. Nüüd on ta teise klassi õpilane. Tal on uued ilusad õpikud. Neile pani Mai puhtad paberid ümber. Hea on olla jälle koolis.

Jälle koolis.

Sügis on saabunud. Peeter ruttab taas kooli. Klassis on juba palju poisse ja tüdrukuid. Peeter otsib Antsu. Kus on Ants? Sealt ta tulebki. Sõbrad teretavad. Neil on teineteisele palju jutustada.

Kersti.

Kersti on virk tüdruk. Ta lõpetas esimese klassi kiituskirjaga. Ka sel aastal on Kersti väga hoolas. Ta õpib igaks tunniks kõik ilusasti ära. Pärast õppimist paneb Kersti oma asjad kohe koolikotti. Kunagi ei unusta ta midagi koju.

Meie täheke.

Meie klassis on oktoobrilaste täheke. Kõik poisid ja tüdrukud on oktoobrilapsed.

Möödunud nädalal käisime külas Nuia lasteaia mudilastel. Laulsime neile mitu laulu. Helve ja Arvo lugesid luuletusi. Aita ja Riina tantsisid. Pärast mängisime kõik koos ringmänge.

H o m m i k u l .

Pille tõuseb hommikul kell seitse. Ta peseb, kammib juuksed ja riietub. Ema seob talle juustesse punase paela. Seda ei oska Pille ise veel teha.

Pärast sööki koristab Pille laua. Siis paneb ta mantli selga, võtab raamatud ja ruttab kooli.

E m a a b i l i s e d .

Lapsed tulid koolist. Ema askeldas köögis. Ta keetis lõunaks sööki.

Kalev märkas, et puud on otsas. Kohe jooksis ta kuuri ja tõi puid. Imbi asus emale appi kartuleid koorima.

Kui söök oli valmis, katsid lapsed laua. Pärast lõunat pesid nad nõud puhtaks.

T u b l i d l a p s e d .

Külas elas vana mees. Ta oli täiesti üksi. Kord jäi ta raskesti haigeks. Lapsed läksid vanakest aitama. Poisid tõi puid ja vett. Tüdrukud tegid süüa ja pühkisid tuba.

Vanakesel oli väga hea meel.

S ü g i s .

Sügis on käes. Taevast katavad pilved ja ilmad on vihmased. Laululinnud lendasid ära soojale maale. Ainult vana vares kraaksub üksi põllul.

Mis seal müriseb? See on traktor. Sügisel künnab traktor põllu üles. Kevadel külvatakse sinna uus seeme.

Ü l o s e e n .

Tuli sügis. Lapsed läksid metsa. Nad korjasid seeni. Ülo leidis suure, suure seene. Ta oli väga uhke, sest tema seen oli kõige suurem. Aga seen oli seest ussitanud ega kõlvanudki süüa.

K ä r b s e s e e n e d .

Terje metsas ringi käis,
põlleke sai seeni täis.
Kõik, mis leidis, koju kandis,
emale need üle andis.

Aga emake, ei tea,
miks küll raputab ta pead!
«Oled teinud tühja tööd,
kes siis kärbseseeni sööb!»

(E. Esop.)

Kartulipõllul.

Kolhoosis võeti kartuleid. Rahvast oli põllul rohkesti. Ka Volli ja Anu tõttasid kolhoosnikutele appi.

Traktor ajas vagusid lahti. Kõik noppisid virgasti. Kartulid aina kadusid korvidesse. Öhtuks oli töö tehtud.

Viljapeks.

Siis kui undab peksumasin,
tean, et ema töötab seal.

Masin viljavihke sasib
me kolhoosi põllu peal.

Autod kuldseid teri veavad
terve päeva pikas reas.

Pärast, kui kõik pidu peavad,
emagi on teiste seas.

Kessulaiul.

Olin suvel onu juures. Ta elab mere ääres. Ükskord sõitsime paadiga Kessulaiule. Küll seal oli palju maasikaid! Sõime kõhud marju täis ning sõitsime tagasi. Reis oli väga tore ja huvitav.

Laagris.

Suvel olime Vagula järve ääres laagris.

Kui telgid olid üles seatud, läksime õngitsema. Igaüks sai mitu kala. Käisime ka suplemas. Hiljem mängisime ja jooksisime.

Kui vihma sadas, istusime telgis ja laulsime. Kõigile meeldis laagris väga.

Eksinud.

Kaarel ja Reet läksid marjule. Mets oli suur ja lapsed eksisid. Saabus õhtu. Ilm pimenes. Kaarel ronis puu otsa. Ta nägi puude vahelt tuld. Lapsed hakkasid selle suunas minema. Varsti jõudsid nad metsavahi maja juurde. Seal veedeti öö.

Hommikul juhatas metsavaht Kaarli ja Reeda koju.

Tibud.

Kevadel sai meie kolhoos haudejaamast tuhat tillukest tibu. Koos õega aitasin emal neid talitada.

Igal hommikul puhastasime tibude maja. Põrandale raputasime saepuru. Pärast söötsime ja jootsime neid.

See töö meeldis meile väga. Viibisime sageli tibude keskel. Vaatasime, kuidas nad askeldasid.

Kalle küülikud.

Onu kinkis Kallele kaks küülikut. Suvel jooksid nad vabalt õues. Puuriida all oli neil pesa.

Talveks tegi Kalle küülikutele puuri. Selle asetas ta kuuri. Nüüd on Kallel küülikuid juba kolmes puuris.

Helle sööda lambaid.

Helle ema töötab kolhoosis laudas. Koos emaga käib laudas ka Helle.

Laut on nende kodu lähedal. Seal elavad lehmad ja lambad. Tüdrukule meeldivad kõige rohkem lambad, eriti talled. Neid käibki ta vaatamas ja söötmas.

Metsas tööl.

Orav oksa peal peab aru:
«Miks on kuusik lapsi täis?
Kas neil täna talvevaruks
käbikorjamine käib?»
Rumal, lapsed neid ei söö,
lapsed teevad metsas tööd!
Käbist palju seemneid saab,
seemneist sirgub ükskord laas.

(H. Mänd.)

Maimu haigus.

Lapsed läksid õue mängima. Seal jooksis Maimu enese kuumaks. Siis jäi tüdruk vilu tuule kätte seisma. Äkki tundis ta külmavärinaid.

Ohtul haigestus Maimu raskesti. Ta keha hõõgus palavikust ja kurk valutab. Maimu oli kaua aega haige.

Juku käed.

Pärast esimest tundi kontrollis õpetaja laste puhtust. Ta vaatas kõigi käsi ja kõrvu.

Viimaks jõudis õpetaja Juku pingi juurde. Poiss peitis oma käed selja taha. Kõik said aru, et need olid pesemata. Juku ise läks kõrvuni punaseks. Kiiresti jooksis ta kraani juurde.

Mõru rohi.

Leena ema haigestus. Arst kirjutas talle mõru rohu. Ema võttis seda suure vaevaga. Leenal hakkas emakesest kahju.

Varsti tuli jälle rohtu võtta. Leena palus, et ema lubaks temal rohu ära juua. Ta tahtis oma kallist ema aidata.

Aus poiss.

Ahto leiab tänavalt ilusa noa. Poiss vaatab nuga igast küljest. Ta on seda enne näinud. Ahtole meenub, et see on Valdo nuga.

Ta paneb noa tasku ja jookseb Valdo koju. Ahto annab noa Valdole. Poiss on õnnelik, et sai noa kaotajale tagasi anda.

Oktoobripühad.

Käes on oktoobripühad. Uhkelt lehvivad punased lipud. Noored ja vanad on rõõmsad. Nad kogunevad rongkäiguks. Ka oktoobrilapsed lähevad rongkäiku vaatama.

Oktoobripüha.

Oktoobripühal laulame
ja tantsime ning mängime.
See rõõmus püha suurtele
ja väikestele lastele.

(A. Mirka.)

Pühademarss.

Marsib poiste rivi pikk,
viimane on väike Mikk.
Tipa- tapa, tip- tap- tip,
Peedul käes on punalipp.

(J. Palm.)

Vanasti.

Vanasti ei olnud lastel saapaid ega kingi. Päris väikestel polnud üldse muud seljas kui särk.

Kui lapsed talvel väljas jooksid, olid nende paljad jalad punased nagu pardil. Alles sellele, kes hakkas karjas käima, anti püksid ja pastlad jalga.

(L. Kahase järgi.)

Viisakas poiss.

Urmas sõidab trammiga. Ta istub ukse juures. Tramm peatub. Sisse tuleb vana eideke. Ta vaatab ringi. Kõik kohad on kinni.

Urmas märkab vanakest. Ta tõuseb püsti ja loovutab talle oma koha. Vanake tänab viisakat poissi.

Ole ettevaatlik!

Lapsed mängisid õues palli. Värav oli avatud. Äkki pörkas pall vastu posti ja veeres tänavale.

Siiri jooksis pallile järele. Eemalt lähenes auto. Tüdruk ei märganud seda. Ta tormas otse auto ette. Juht pidurdas küll, kuid see ei aidanud.

Siiri viidi haiglasse. Ta pidi kaua voodis lamama.

Sõiduteel.

Koolis lõppesid tunnid. Lapsed riietusid ja hakkasid koju minema.

Peep tormas suure kiiruga sõiduteele. Ta ei pannud tähelegi, et auto lähenes. Oleks juhtunud õnnetus, kui juht poleks autot kiiresti peatanud. Peep värises ehmatusest üle terve keha.

Nüüd on Peep palju ettevaatlikum. Enne, kui ta astub sõiduteele, jääb ta hetkeks seisma. Ta vaatab esmalt vasakule ja seejärel paremale. Alles siis, kui pole sõidukeid lähenemas, ületab poiss tee.

Sõbrad.

Heli on pioneer. Suvel oli ta Artekis laagris. Seal sai ta sõbraks Niinaga. Niina elab Moskvase.

Hiljuti sai Heli temalt kirja ja palju pilte. Niina kutsub Helit endale külla. Tuleval suvel sõidab Heli Moskvasse.

Rakett.

Kuul on nägu naeru täis —
äsja tal just külas käis
kaugelt maa pealt suur rakett.
Tuli siia selleks, et
kauge kuuga sõprust luua,
talle tervitusi tuua.

(E. Esop.)

Kelgutamas.

Käisime kelgutamas. Ilm oli külmavõitu. Puhus vinge tuul, aga meie ei pannud seda tähelegi. Meil oli veel palavgi: kelgu märke tirimine annab alati sooja.

Lõpuks tegime pika-pika kelgurongi ja sõitsime koolimaja juurde.

Pärast koolitööd.

Lastel on kõik õpitud. Nad ruttavad õue. Väljas valitseb talv. Tee ääres on kõrged hanged.

Ain toob puid kööki. Emma annab küülikutele heinu. Pärast sõidavad lapsed kelguga mäest alla.

Laine klaas.

Väike Laine leidis õuest tüki jääd. Ta arvas, et see on klaas. Laine viis oma klaasitüki tuppa lauale.

Õhtul tahtis ta seda emale näidata. Kuid klaasitükki enam ei olnud. Laual oli vaid pisut vett.

Aino unenägu.

Väike Aino nägi unes, et laual seisis purk meega. Tüdruk tahtis sõõma hakata, kuid tal polnud lusikat.

Järgmisel õhtul võttis Aino lusika voodisse kaasa. Ta uinus, lusikas peos. Aga unes enam mett ei antud.

(E. Särgava järgi.)

Näärिताat koduteel.

Mets on vaikne, puud ei liigu,
öö on saabund kõigile.

Vaikselt mööda lumist rada
astub näärिताadike.

Näärivana tasa astub:
väsinud on vanake.

Töö on tehtud, vaev on nähtud:
kinke antud lastele.

Meie küülikud.

Meie küülikufarm asutati möödunud aastal. Algul olid jänkud kuuris. Hiljem tõime nad välja päikese kätte.

Igal nädalal oli farmis tööl viis õpilast. Nad andsid küülikutele süüa, puhastasid puure ja puuride ümbrust.

Kõik täitsid oma ülesandeid hästi.

Tõnu ja Muri.

Väike Tõnu istus Muriga põrandal ja mängis poodi. Ta müüs Murile leiba. Koer ostis leiba ja sõi. Tõnu küsis raha, aga Muri

ei maksnud. No kust võtab Muri raha? Ta ju ei teeni ja tal pole isegi taskuid.

Orav.

Peeter jalutas pargis. Seal elab palju oravaid. Üks neist oli väga julge. Ta hüppas Peetri õlale ja võttis poisi peost pähkli. Siis ruttas orav puu otsa. Seal sõi ta pähkli ära.

Miisu sai petta.

Jüril on puu otsas lindude toidulaud. Varblased ja tihased käivad seal tangu ja rasva nokkimas.

Ükskord hiilis puu alla Miisu. Tükk aega lamas ta vaikselt ja piilus linnukesi. Äkki sööstis kass krabinal mööda puud üles. Linnud nägid teda ja lendasid minema.

Kiisu Ants.

Õõ tuli oma rahuga,
väike poiss läks magama.
Ainult kiisu Ants ei maga,
tema luurab kapi taga.
Kiisu Ants on virk ja kiire,
krapsab kinni väikse hiire.

(J. Oro.)

Kes ma olen?

Olen tubli jooksja. Mul on head kõrvad ja terav haistmine. Külma ma ei karda, sest kannan sooja kasukat. Kui mul palav hakkab, siis pistan keele suust välja ja lõõtsutan.

Pontu ja Kurri.

Kurri istub aida ees ja peseb oma kasukat. Pontu tuleb aida juurde. Ta tahab kassi minema ajada. Kurri ei karda koera. Ta ajab karvad kohevile ja lööb Pontule käpaga vastu nina.

Polla ja Intsu tüli.

Ints lakkus õues piima. Polla tuli ka kausi juurde. Ints äigas Pollale käpaga. Polla haaras kassil turjast kinni. Puhkes suur tüli.

Emma läks veepangega mööda. Ta valas mõlemale vett kaela. Kohe lõppes tüli.

(L. Tolstoi järgi.)

A h n u s.

Muri näppas naabri köögist suure kondi ja sörgib nüüd kodu poole. Tal tuleb minna üle oja.

Muri peatub sillal ja vaatab ojasse (ojja). Ta näeb vees teist koera. Sellelgi on suur kont suus. Muri hüppab vette. Ta tahab koeralt konti ära võtta.

Tükk aega sulistab Muri vees. Siis ujub ta kaldale. Aga konti tal enam ei ole. Nii jäi Muri ka oma kondist ilma.

(L. Tolstoi järgi.)

K a r u.

Jaan tuli hilja koju. Tee viis läbi metsa. Äkki nägi poiss suurt musta kogu. Jaan mõtles, et see on karu. Ta ehmus hirmsasti ja ronis ruttu puu otsa.

Alles nüüd märkas poiss, et tee ääres seisab suur kivi. Jaan oli pimedas kivi karuks pidanud.

L o o m a a i a s.

Väike Mall seisis loomaaias puuri juures ja vaatas ahve. Tal oli peos kompvek.

Korraga pistis üks ahv oma käe puurist välja. Ta haaras Malle sõrmedest kinni. Mall karjatas ja pillas kompveki maha.

Ema vaatas tütre kätt. See oli terve.

Ahv aga silmitses Malle ja häälitseis valjusti. Nüüd sai tüdruk aru, mida ahv tahtis. Ta võttis maast kompveki ja viskas puuri.

S i p e l g a d.

Kapis seisis meepott. Ühel päeval tulid kappi sipelgad. Nad hakkasid mett sööma. Seda märkas Aadu. Ta riputas poti seinale naela otsa.

Üks sipelgas oli aga potti jäänud. Ta jooksis edasi-tagasi. Lõpuks leidis loomake nõori ja pääses potist välja.

Varsti ilmus kuskilt suur kari sipelgaid. Nad ronisid põrandalt seinale ja sealt mööda nõori potti. Peagi oli meepott tühi.

M e s i l a n e j a t e d e r.

Mesilane kukkus ojasse (ojja). Seda nägi teder. Ta murdis puult lehekese. Leheke langes mesilase juurde. Mesilane ronis lehele. Ta oli õnnelik, et pääses surmast. Kohe hakkas ta märgi tiibu kuivatama.

Möödus mõni päev. Teder istus puuksal. Puu lähedal aga

varitses kütt. Seda nägi mesilane. Ta nõelas kütti. Lask läks mööda. Teder oli päästetud.

(L. Tolstoi järgi.)

Katkine tool.

Tõnis lõhkus toolil jala. Seda ei näinud keegi. Ettevaatlikult pani ta tooli seina najale püsti. Kogu vahetunni ootas ta, et mõni õpilane sellele istuks. Aga keegi ei läinud tooli lähedalegi.

Järgmiseks päevaks unustas Tõnis katkise tooli hoopis. Ta läks ja istus ise sellele. Suure kolinaga kukkus poiss põrandale.

Hea õpetus.

Kord tahtis Murka kanu taga ajada. Seda märkas kukk.

Ta hüppas kutsika kallale ja lõi teda noka ning kannustega. Kutsikas pani valju vingumisega jooksmas. Vihane kukk ajas end üleni koheville. Ta kargas Murkale selga ja õpetas, et kanu ei tohi kiusata.

Pärast seda õppetundi jättis kutsikas kanad rahule.

(J. Smuuli järgi.)

Rein.

Reinule meeldisid lennukid. Ta meisterdas neid ka ise. Koolis õppis Rein hästi. Ta tahtis saada lenduriks.

Reinust saigi lennukooli õpilane. Ta hakkas lendama suurel lennukil. Sõja ajal kaitses Rein kodumaad.

Praegu on ta reisilennuki juht. Rein on väga hea lendur.

Huvitav koondus.

Ühel koondusel õppisime viisakat käitumist ja tervitamist. Meid õpetasid pioneerid Kusti ja Vaida.

Ehitasime klassi laudadest ja toolidest tänava, bussi (trammi) ja kaupluse. Jalutasime tänaval ja tervitasime tuttavaid. Siis sõitsime bussiga (trammiga) ja pakkusime vanematele inimestele istet. Kaupluses ütlesime viisakalt «palun» ja «tänan».

See oli tore koondus.

Kas oskad juba?

Anne ja Tiit on oktoobrilapsed. Ühel päeval oli huvitav koondus. Pioneerid Reet ja Inge õpetasid sukki nõeluma. Anne ja Tiit said selle töö päris selgeks.

Nüüd pole enam enam vaja laste sukki parandada. Nad teevad seda ise.

E e s r i n d l a s e d.

Aili ema on autojuht. Ta veab ehitusmaterjali.

Naistepäeva hommikul märkas Aili, et ema autole on kinnitatud väike lipuke. Niisuguse lipukese saavad ainult kõige tublimad töölised.

Ega Ailigi emast maha jää. Naistepäevaks pandi kooli autahvile ka tema pilt.

M i n u e m a.

Lumi tuiskab, lumi sajab,
jäljed ruttu kaovad teelt.
Minu ema hobust ajab,
istun tema kõrval reel.

Ema sõidab palgivoori
täna ühes teistega.
Tee viib mööda meie koolist
ja ma sõites sinna saan.

Väga tubli on mu ema,
ikka on ta töödehoos.
Esirinnas kõikjal tema,
teda austab me kolhoos.

(I. Kolla.)

J ä ä m i n e k.

Saabus kevad. Jää jõel lagunes ja hakkas kiiresti liikuma. Lapsed jooksid jõe äärde.

Juhan hüppas jäätükile. Äkki hakkas see kõikuma ja eemaldus kiiresti kaldast. Kõik kohkusid. Kiire vool kandis jäätükki veski tammi poole.

Lapsed hüüdsid valjusti appi. Seda kuulis mölder. Ta tõi pika köie ja viskas selle otsa Juhanile. Poiss pääses kaldale.

K e v a d e l.

Lumi sulas. Vesi hakkas voolama. Lapsed võtsid lauatükikesi ja tegid neist laevukese. Nad panid laevukese vette. Laevuke ujus kiiresti. Lapsed jooksid kilgates talle järele. Nad ei vaadanud ette ja kukkusid lompi.

(L. Tolstoi.)

R ä n d l i n n u d s a a b u v a d.

Varahommikust hilisõhtuni kajab kõikjal lindude väsimatu siristamine.

Juba märtsi lõpul heliseb põldude kohal lõokese laul. Kuldnokk teatab vilega enda saabumisest. Varsti kuulutab kägu, et temagi on kohale jõudnud. Ei puudu ka pääsukese rõõmus vidin. Tulemata on aga ööbik. Tema jaoks on ööd veel pisut jahedad.

Lenini lapsepõlvest.

Ohtuti mängiti Uljanovite majas malet.

See oli Uljanovite peres armastatuim mäng. Kõige kangemad maletajad olid Volodja, vanem vend Saša ning isa. Mõnikord korraldasid nad võistluse parima mängija nimele. Isal tuli olla väga ettevaatlik. Ta pidi väga hoolsasti mõtlema, sest Volodja oli tõsine vastane.

(V. Sidorov.)

Lenin.

Lenin õppis koolis väga hästi. Sageli tulid koolivennad tema juurde. Üks ei osanud ülesannet lahendada, teine ei saanud mõnest muust asjast aru. Lenin aitas neid kõiki. Ta oli hea sõber ja seltsimees.

Lenini sünnipäev.

Varsti on Lenini sünnipäev. Oktoobrilapsed õpivad luuletusi ja laule. Pioneerid koostavad seinalehte. Lapsed kaunistavad Lenini pildi roheliste okstega. Okste vahele põimivad nad punase lindi.

Esimene mai.

Täna on esimene mai. Igale pool lehvivad punased lipud. Orkester mängib.

Eemalt läheneb rongkäik. Kõige ees on suur Lenini portree.

Inimesed on rõõmsad. Nad laulavad ja hüiskavad. Olgu tervitatud esimene mai!

Uhine töö.

Päike sulatas lume ja kuivatas maa. Kõikjal vedeles puulehti ja muud prahti.

Kord õhtul tuli kogu meie maja rahvas õue. Ühel oli käes reha, teisel jälle luud või labidas. Kõigepealt puhastati õu. Siis rajati peenrad ja istutati lilled. Korrastati ka mänguväljak.

Tore on nüüd õuel joosta ja mängida.

Kevad.

Päike paistis ikka soojemini. Mahe tuul puhus üle aasade ja metsade. Lumi sulas kiiresti.

Põõsa all magas sinilillede pere. Tuul sahistas põõsas ja päike soojendas. Sinililled avasid silmad. Nad nägid, et kevad on saabunud. Kiiresti löid nad õielehed lahti.

Maikellukesed.

Ühel kevadisel pühapäeval käisin emaga maikellukesi (piibelehti) korjamas. Lilled kasvasid kõrge kivi ümber. Seal oli neid palju ja nad lõhnasid hästi.

Mina korjasin suure kimbu maikellukesi (piibelehti), ja viisin vanaemale. Vanaemal oli ilusate lillede üle hea meel.

Kuldnokk.

Sulev avas ukse esikusse. Sisse jooksis kass. Tal oli kuldnokk suus. Sulev karjatas. Sinna ruttas ema.

Ema haaras kassi kinni ja võttis tal linnu suust. Kuldnokk oli elus ja toibus varsti. Sulev laskis kuldnoka lendu.

Pääsukesed.

Akna kohal katuse all oli pääsukese pesa. Pesas siutsusid pojad. Pääsukesed toitsid neid kogu päeva.

Äkki hakkasid linnud valjusti sädistama. Lapsed kuulsid seda ja jooksid õue. Nad nägid, et kass hiilis akna all. Lapsed ajasid kassi minema.

Pääsukesed rahunesid ja jätkasid poegade toitmist.

Linnupesa.

Aadu ja Maire leiavad metsast linnupesa. Pesas on neli muna. Linnuke ise lendas toitu otsima. Lapsed vaatavad ilusaid värvilisi mune. Siis lähevad nad vaikselt minema. Lind tuleb kohe tagasi. Teda ei tohi hirmutada.

Väike vang.

Peedu püüdis kinni väikese linnu ning pani puuri. Poiss tõi oma vangile süüa ja juua. Aga linnuke ei söönud ega joonud. Ta kõssitas nukralt nurgas.

Peetril hakkas linnust kahju. Ta avas puuri. Linnuke lendas puu otsa ja hakkas rõõmsalt siristama.

Oktoobrilaste kokkutulekul.

Maie käis Elvas oktoobrilaste kokkutulekul. Ta võistles seal jalgrattasõidus. Maie sõitis hästi kiiresti ja sai esimese koha. Selle võidu eest anti talle aukiri. See oli Maie esimene aukiri.

Pärast vaatasid oktoobrilapsed ettekandeid ja mängisid. Oli väga lõbus.

Kooliaias tööl.

Möödunud kevadel töötasime sageli kooliaias. Külvasime aedvilja ja lilli. Ka suvel hoolitsesime oma taimede eest. Kastsime peenraid ja kitkusime umbrohtu.

Sügisel sainie päris hea saagi. Porgandid, kaalikad, peedid ja kapsad andsime kooli sööklale. Lilled jätsime kasvama. Neid jätkus klassi vaasi viimiseks kuni külmade tulekuni.

Uss.

Kaie riisus aasal heina. Äkki kuulis ta sisinat ja nägi heina sees ussi. Tüdruk kohkus hirmsasti ega märganud põgenedagi. Viimaks hakkas ta karjuma.

Kolhoosnikud kuulsid kisa. Nad viskasid rehad maha ja jooksid Kaie poole. Aga Pauka oli kiirem. Nagu välk haaras ta ussi hammaste vahele ja rebis tükkideks.

Õnnetus.

Väike Enn istus jõe ääres ja õngitses. Äkki tundis ta, et õnge on hakanud suur kala. Poiss tõmbas kõigest jõust. Ta kaotas tasa-kaalu ja kukkus jõkke.

Vesi oli sügav. Enn ei osanud ujuda. Ta hakkas appi hüüdma. Seda kuulsid kolhoosnikud, kes niitsid heina. Nad ruttasid jõe äärde ja aitasid poisi kaldale.

Deformeeritud lauseid ja tekste.

Kool, kodu, koolitee.

1. nimi mis on su
2. Mart Kallas minu on nimi
3. te elate kus
4. Emajõe Tartus elame meie ääres
5. õpivad teises Selma Andres ja klassis
6. avar valge ja on koolimaja meie
7. igal tunnid algavad hommikul kaheksa (üheksa) kell

8. Artur Elli klassiruumi ja korrastavad
9. tahvli puhtaks ja aknad avavad pühivad nad
10. toimetusi ära viska tänasida varna homse
11. taevast tark ükski tulnud ei ole
12. kõige varandus on tarkus kallim
13. meie on raamat sõber hea
14. paberid ümber pange raamatutele
15. veega end pese jaheda võimle ja hommikul
16. igal pese pasta pulbriga või hambaid hommikul
17. laps karastatud karda ei haigusi
18. ise sukki nõelub oma Laine
19. oma nõõbi ise õmbles ette kuuele Rein
20. Endel oma lasteaeda õe saadab väikese
21. ema kodus Mare aitavad ja Ain
22. sõidab trammiga (bussiga, rongiga) kooli kes
23. ettevaatlik tänaval maanteel ja ole
24. sõiduteele (maanteele) torma väravast ära
25. laps viisakas trammis (bussis, rongis) istet inimestele vane-
matele pakub
26. oktoobrilaps inimesi vanemaid aitab
27. meie klassi oktoobrilapsed õpilased kõik on
28. koondus oktoobrilaste täna pärast on tunde
29. laulame mängime me koondusel ja
30. lasteaia mudilastele lähevad külla oktoobrilapsed

Tähtpäevad. Rahu ja sõprus.

1. oktoobripühadeks laule luuletusi ja lapsed õpivad
2. head on sõbrad ja Maidu Jaanus
3. on sõpru igal maal meil
4. kirja said pioneerid meie pioneeridelt Moskva
5. rahvaste sõpruse vene keel on keel
6. suur ja ilus kodumaa on meie
7. kodumaad Nõukogude meie oma armastame
8. on meie Moskva pealinn kodumaa
9. meie maa hoolitseb kuidas eest vanade (haigete)
10. Nõukogude aastapäev 23. veebruaril on armee
11. meie armee Nõukogude kaitseb kodumaad
12. lilli kangelaste hauale pioneerid viisid
13. naistepäevaks Kadri salli kodus emale
14. Lenini pildi oktoobrilapsed pärjaga kaunistasid lilledest
15. tervitatud mai esimene olgu
16. rahu sõprus rahvaste vahel ja elagu
17. meie rahus ja sõpruses kõikide elada rahvastega tahame

1. rohimas peenraid kooliaias käisime suvel
2. aias juurviljad kasvavad missugused
3. pohlad (palukad) kasvavad ja mustikad kus
4. lehed pohlade (palukate) rohelised on ka talvel
5. kured maale lendasid soojale
6. meil ja vares varblane talvitavad
7. hävitavad kahjulikke linnud putukaid
8. on lind uudishimulik harakas
9. saab jännes kasuka valge talveks
10. liuglevad õhus lumehelbed esimesed
11. ehtas jõeile silla jääst külm
12. on kaetud vaibaga valge maa varsti
13. ei lapsed ega külma karda lund
14. pakane paneb praksuma palgid käre
15. libedal sõita ja kelguga liugu lasta tore on jääl
16. öö detsembris pikem kõige on
17. kuude kõikide nimesid teab peast kes
18. päeva (nädalat) uue aastani (nääripühadeni) on mitu
19. soe lumememme nutma pani lõunatuul
20. sulatab aasadelt lume ja päike põldudelt
21. kes sinilille (lumikellukese) esimese leidis
22. nurmenukud ääres tärkavad metsa
23. korrastame ümbrust täna koolimaja
24. ruttavad tööle kooliaeda lapsed
25. on igal kooliaias oma klassil peenar
26. meeldib kasta umbrohtu Maimule ja kitkuda taimi
27. oma pääsuke teeb kuhu pesa
28. kõige kiiremini lind missugune lendab
29. Aavo ja maale Ellu sõidavad suveks
30. enne ära kiida päeva õhtut

Nõukogude inimeste elu ja töö.

1. kartulid ja või keldrisse talveks kuhja pannakse juurvili
2. ja kolhoosnikud hernest rohkesti kasvatasid maisi
3. vilja kolhoosnikud kombainidega koristavad
4. lõigati rukist sirbiga vanasti
5. on mitu sovhoosis kombaini traktorit ja
6. jahvatavad teri masinad ja leiba teevad
7. kergendavad tööd inimeste masinad
8. täna tööpäev pikk väga on emal
9. ema Virve sigu kolhoosis talitab
10. Aino kolhoosi kanalas ema töötab
11. äkkeid sepp parandab ja vankreid

12. vabrikus isa Ennu masinistina töötab
13. õpilastele pliiatseid ja valmistavad vihikuid töölistes
14. pagarid saia leiba ja küpsetavad
15. maju ja vabrikuid töölistes uusi ehitavad
16. kartuleid kolhoosnikud panema hakkavad homme
17. appi töölistes linnast sõidavad neile
18. kilu kalurid ja räimi palju püüdsid
19. magades leia leiba keegi ei
20. tööd pärast rahvamajja (klubisse) ruttavad ja kolhoosnikud töölistes
21. laulupeole isa ema ja sõidavad
22. töölistes eesrindlikud Musta mere puhkama äärde sõitsid
23. isa õhtukoolis õppima hakkas sügisel
24. Paul suvel isaga õngitsemas jõe ääres käib ja sõitmas paadiga

Esimene koolipäev.

Jõudis kätte esimene september. Pärast võttis ta oma mapi ja ruttas kooli. Laine ärkas vara. Täna on ju esimene koolipäev! Ema palmis tüdruku patsid. Laine jõi kiiresti kohvi. Varsti helises kell ja lapsed läksid klassidesse. Kooliõuel oli juba palju lapsi.

Ära kiusa loomil!

Poiss hakkas oinast narrima. Mart läks mööda teed. Poiss sai tublisti haiget. Tee ääres sõi oinas. Oinas sai vihaseks. Ta võttis hoogu ja lõi Mardi pikali.

Kitseke.

Varsti oli ta lastega hea sõber. Äkki kostis pauk. Kitsed sõid aasal. Seda nägi metsavaht. Kitseke paranes kiiresti. Kuul tabas väikest kitse. Ta viis kitsekese koju. Ta kukkus pikali.

O i i m e t a l

Mis nägin mina imeta:

koer aga kündis, härg aga haukus,
 siga see laulis õue peal,
 kukk see tuhnis kapsaaias,
 lammas läks laudile munema,
 kanal kaks tallekesta,
 hobul valge peaga vasikas,
 lehmalt musta varsakene.

(Rahvasuust.)

Imelik õhtueine

Priske kana oraval,
rammus rohutirts on jänkul.
Toonekurel uhke porgand,
kanal magus mesi.
Aga suhu võtta keegi
raasugi ei mõtle.
Milles asi?
Tule sõpradele appi!
Toidud nõnda paiguta,
et kõik saaksid süüa.

Märkus. Õpilaste ülesandeks on loomade nimetused õigesse kohta panna.

III K L A S S.

K a l a l.

Oli soe suvine hommik. Üksikud pilved liikusid taevaserval. See ennustas äikest. Enne vihma näkkab kala hästi. Me otsustasime Avoga jõe äärde minna. Kala võttiski hästi. Aga nii head õnne kui Ävol mul ei olnud.

Kui koju jõudsime, tuli kass Miisu meile vastu. Ta tundis kala-lõhna. Ma andsin väikesed kalad Miisule. Suuremad praadis ema ära.

V e s i v e s k i.

Poisid läksid oja äärde. Nad korjasid kive ja ladusid need vette. Kivide vahed toppisid nad sambla ja saviga kinni. Nii tekkis väike tiik. Tiigist hakkas vesi joana voolama.

Poisid kinnitasid joakese alla ratta. Vesi pani ratta pöörlema. Poistel oli palju lõbu.

(L. Tolstoi.)

R e m o n t.

Tänavu remontisid meie kooli õpilased oma koolimaja ise. Ka minu vanem vend Madis käis iga päev tööl. Algul lubjati laed, siis värviti seinad ja lõpuks põrandad.

Kui töö sai valmis, olime kõik rõõmsad. Klassiruumid on nüüd hoopis rõõnsamad kui enne.

Suvel kolhoosis.

Kui kool kevadel lõppes, ootas kolhoosiaed laste virku käsi. Vanemad poisid ja tüdrukud läksid kolhoosi tööle. Porgandid, kaalikad ja kapsad tuli umbrohist puhastada.

Varsti algas heinaaeg. Tore oli suure loorehaga riisuda ja heina kokku vedada. Miira oli väga hea hobune, ainult natuke pikaldane.

Nüüd aga käivad lapsed jälle koolis ning õpivad hoolega.

Kes tegi kõige paremini?

Andres, Maret, Ilmar ja Eedi noppisid aasal lilli. Kui lapsed parajasti üle oja läksid, murdus purre. Väike Maret kukkus vette. Eedi ehmus hirmsasti. Ta istus maha ja puhkes nutma. Andres jooksis kodu poole. Ta tahtis ema appi kutsuda. Aga Ilmar hüppas oja. Vesi ei olnud siin kuigi sügav. Poiss haaras Maretist kinni ja aitas ta kaldale.

Kits ja Ülo.

Kunagi elas väga laisk poiss, kelle nimi oli Ülo. Ta ei osanud lugeda. Ka õppida ei tahtnud ta sugugi.

Kord võttis Ülo raamatu ja tegi, nagu loeks. Kuid ilm oli kuum ja Ülole tuli uni peale. Ta pea vajus järjest allapoole.

Kits nägi, et Ülo noogutab peaga. Ta mõtles, et poiss tahab poksida. Kits võttis hoogu ning andis Ülole müksu. Vaata, mil leni võib laiskus viia!

Õppisin ujuma.

Minu onutütred Tiiu ja Ellen oskavad hästi ujuda. Nad ujuvad koera moodi, konna moodi, selili ja külili. Ujuma õppisid nad nii, et hoidsid kõrkjamatte rinna all.

Mina hakkasin ka kõrkjatega proovima. Sulistasin nädal aega, aga ikka ei osanud vee peal püsida. Siis õpetas onu, et võtku ma iga päev mattidest peotäis kõrkjaid ära.

Tegingi nii. Nädala pärast hoidsid mind paarkümmend kõrkjat niisama kindlalt veepinnal nagu varem terve sületäis. Proovisin siis ka hoopis ilma ujuda.

Vaata imet! Vesi kandis mind ja edasi sain ka.

Nüüd on mul ujumine selge.

Mängisime pioneere.

Suvel tegime Rutu mäele oma pioneerilaagri. Kui kari lõunaks lauta aeti, läksime mäele mängima. Telkide jaoks tõi naabri Maie

kaks vana hobusetekki, mina aga sain emalt lipu jaoks riidet. Lipu-
varda meisterdasime kooritud kuuseteibast. Selle aitas Maie vend
Taavi püsti ajada.

Olime mängulaagris neljakesi; mina, Maie, Taavi ja veel üks
linnatüdruk Saima. Keetsime lõkketulel süüa ja kõik.

Nüüd tahan nii hästi õppida, et mind pärispioneeriks võe-
taks.

Marjul.

Uhel hommikul läksid Katrin ja Ellen metsa marjule. Metsa
serval polnud ühtki marja ja lapsed sammusid ikka kaugemale.
Ühelt künkalt leidsid nad rohkesti pohli (palukaid).

Varsti olid korvikesed täis ja tüdrukud tahtsid koju pöörduda.
Nad ei leidnud aga teed, sest olid ära eksinud. Väikesed marjuli-
sed istusid pehkinud kännule ja hakkasid nutma.

Äkki ilmus puude vahelt eideke. Ka tema oli marjule tulnud.
Ta päris tüdrukutelt, miks nad nutavad. Katrin ja Ellen jutusta-
sid. Lahke vanake lohutas lapsi ja lubas nad koju juhatada. Kii-
rest hakati minema.

Peagi paistsid tuttavad paigad. Tüdrukud tänasid eidekest
ja lippasid ruttu kodu poole.

Epu koolitee.

Epp elab maal. Nüüd käib ta juba koolis. Tema kooliteel ei
liigu tramme ega busse. Ka pole tal võimalik elektrirongiga sõita.
Eppu viivad kooli oma jalad.

Kõigepealt läheb ta hulk maad läbi metsa. Siis kulgeb tee piki
laane veert, kuni jõuab maanteele. Ka suurt teed mööda annab
veel natuke aega minna.

Kui Epp viimaks koolimaja uksest sisse astub, siis on tal kilo-
meetrit neli käidud. Nõnda iga päev.

(E. Krusteni järgi.)

Jüri küülikud.

Kevadel kinkis tädi Jürile kaks väikest küülikut. Üks sai
nimeks Topik, teine Hüplik. Hüplikul on nina kohal tume laik, aga
Topik on üleni hall.

Poiss hoolitses jänkude eest terve suve: tõi neile ristikheina
ja kapsalehti. Mujal ta enam ei seisnudki kui oma villakerade
juures.

Varsti tõi Topik viis niisamasugust halli poega nagu ta ise.
Nüüd on Jüril juba seitse jänkut. Tegemist on nendega päris palju,
aga poisile meeldib jänkudega askeldada.

Tiik.

Meie küla lähedal polnud jõge ega järve. Vett saadi vaid kaevudest. Raske oli juurviljaaedade kastmiseks vett pangedega kanda.

Kolhoosnikud otsustasid tiigi kaevata.

Küla keskel oli sügav lohk, kuhu kevaditi kogunes palju vett. Ühel hommikul sõitis sinna suur ekskavaator. Mõne tunni pärast oli sügav tiik valmis. Varsti täitus see veega.

Tiigist viidi kolhoosi juurviljaaeda pikk voolik. Selle kaudu hakati vett pumpama otse aeda. Kui kerge oli nüüd aia kastmine!

Järgmisel kevadel lasti tiiki kokri. Nüüd elab tiigis palju kalu.

K o m b a i n.

Hommikul sõidab kombainer kombainiga põllule ja hakkab tööle. Kombain liigub mööda põldu ja niidab vilja, ühtlasi peksab kohe ka viljaterad peadest välja. Puhtad terad saadab masin kas kottidesse või otse kombaini kõrval sõitvasse autosse. Rukki kõrred laseb kombain suurte sasihunnikute kaupa enda taha maha. Aganad ja muu väiksema prahi kogub ta jälle eraldi.

Varsti ongi vili lõigatud, pektud ning puhastatud. Kolhoosnikud võivad selle kuivatisse viia.

Viljakoristamine vanasti.

Kui poleks kombaini, siis tuleks kolhoosnikutel viljakoristamisega palju vaeva näha. Üks vana kolhoositaat jutustas, et vanasti polnud viljalõikusmasinaid ega isegi vikateid. Vilja lõigatud kõvera sirbiga. Inimestel tulnud mitu nädalat põllul küürutada ja rasket tööd teha.

Vanasti polnud ka viljapeksumasinat ja talupojad pidid terad viljapeadest kootidega (pintadega) välja peksma. Küll võis see alles raske ja aegaviitev töö olla!

Mida kolhoosis nägime?

Koduteel nägime ühte hiiglasuurt tünni, mis oli poolest saadik maa sisse kaevatud. See oli silohoidla. Sinna pannakse rohtu, päevalilli või maisi, mis kõvasti kinni tambitakse. See ongi silo.

Nägime ka päevalilli. Need olid nii kõrged, et võisime nende vahele ära kaduda, ja neid oli väga suur põld. Nägime veel iga-suguseid masinaid, mis kõik olid ühel õuel koos, ja tervet karja vasikaid. Vasikad ei anna üldse piima, aga kepslevad kenasti.

(L. Kahas.)

Päike ja tuul.

Päike ja tuul vaidlesid, kumb on tugevam ja võtab mehel mantli seljast.

Tuul hakkas tugevasti puhuma. Ta rebis ja sasis mehel riideid. Aga mees surus mütsi kõvemini pähe ja tõmbas mantli koomale. Nii ei saanudki tuul mehest jagu.

Nüüd asus päike tööle. Ta hakkas väga soojalt paistma. Varsti lõi mees mantli hõlmad laiali ja lükkas mütsi kuklasse. Päike paistis veelgi soojemini. Mees võttiski mütsi peast ja mantli seljast.

(L. Tolstoi järgi.)

Tervis.

Tervis on meie kõige kallim vara. Ka mina tahan olla terve.

Kui ma hommikul ärkan, tõusen kohe voodist, avan akna ja võimlen. Siis pesen end jaheda veega ning riietun. Igal hommikul ja õhtul puhastan oma hambaid harja ning pulbriga (pastaga). Enne sööki pesen alati käsi. Vabal ajal harrastan sporti.

Nõnda karastan oma keha ja väldin haigusi.

Laste prillid.

Isa pani prillid ette ja hakkas ajalehte lugema. Väike Mall tahtis ka lugeda, aga ei osanud. Ta palus, et isa laenaks talle oma prille.

Isa naeratas kavalalt ja lubas tütrele osta laste prillid. Kogu järgmise päeva ootas Mall õhtut.

Kui isa koju jõudis, jooksis Mall talle vastu. Isa naeratas jällegi ja ulatas Mallele — aabitsa.

Raadio.

Raadiot meil ei olnud. Ja nii tuligi mulle mõte hakata õige ise raadiot mängima. Kapi taga seisis suur tühi kohver. Tirisin selle keset põrandat ja pugessin sisse. Peetril aga käskisin lukud kinni vajutada ja teha nii, nagu keeraks ta nuppu.

Mina hakkasin siis kohvri sees rääkima ja laulma. Pärast rääkisin ja laulsin võõramaa keeles nagu päris raadiogi.

Noh, nii me mängisime raadiot päris tükk aega. Viimaks sai isu täis ja ma tulin kohvrast välja.

(E. Raud.)

Papagoi.

Väike Kalle oli esimest korda linnas. Isa läks kontorisse asju ajama ja poiss jäi tänavale ootama. Küll oli Kallel palju vaadata

Uhel lahtisel aknal märkas ta kõvera nokaga rohelist lindu. Poiss astus lähemale ja hakkas teda silmitsema.

Äkki avas lind noka ja hüüdis valju häälega: «Tere!» Kalle kohkus, võttis mütsi peast ja ütles viisakalt: «Tere! Vabandage! Mina arvasin, et te ainult lind olete.»

Rumal äpardus.

Uhel õhtul käskis ema mul sahvrist piima tuua. Tahtsin olla hea laps ja iäksin.

Olin jõudnud just ukse enda järel kinni tõmmata, kui nägin, et keegi tuleb minu poole. See olevus oli üleni must. Silmad olid tal rohelised. Kohkusin ja pistsin jooksu. Uksepakul komistasin ja kukkusin ninali. Kannust jäid ainult tükid järele. Piim valgus mööda põrandat laiali. Suurest hirmust hakkasin nutma.

Ema tuli ja lohutas mind. Ta ütles, et vanaema tõi meile täna väikese kassipoja.

Tiit mõtles järele.

Meie klassis on poiss nimega Tiit. Ta õpib hästi ja on selle üle pisut nagu uhkegi. Kui mõni õpilastest ei oska vastata, siis teeb Tiit ikka mingi märkuse.

Ükskord juhtus aga nii, et Tiit ise ei osanud vastata. Ta läks näost punaseks. Poiss kartis, et teised hakkavad naerma. Kuid kogu klass vaikis. Kusagilt ei kostnud ühtki naeruturtsatust. Tiidul hakkas veel rohkem häbi.

Edaspidi ei teinud ta enam kellelegi märkusi.

Abistamisest on kasu.

Tähekeses on meil kümme oktoobrilast. Kõik õpivad hästi. Kui aga mõnel tuleb raskusi, siis püüame koos neist üle saada.

Nii aitasime ükskord Antsu, kellel läks vene keeles halvasti. Ta sai mitu kahte. Vene keelt aga oskavad hästi Anatoli ja Leili. Nemad hakkasidki Antsu õpetama: kontrollisid, kas Ants teab sõnu, ja lugesid temaga koos õppetükke.

Nüüd Ants enam vene keeles kahtesid ei saa. Abistamisest oli kasu.

Saime pioneerideks.

Kui saime teada, et varsti võetakse uusi pioneere vastu, olime väga rõõmsad. Kõik, kes tahtsid pioneeriks saada, kirjutasid töötuse paberilehele ja kaunistasid selle. Töötuse õppisime hästi pähe.

Uhel päeval kogunesime saali, kus toimus pidulik malevakoon-dus. Kui olime lugenud töötuse, seoti meile kaela punased pioneeri-

rätid. Siis laulsime koos pioneerilaule ja mängisime. Olin väga õnnelik.

Püüame nüüd veel paremini õppida kui enne, sest oleme ju pioneerid.

Tuleb hästi õppida.

Käisime terve klassiga kinos. Nägime filmi partei XXII kongressist. Seal räägiti, et meie rahvas ehitab kommunismi.

Igaühel tuleb hästi töötada, muidu me kommunismi ei jõua.

Tore on elada kommunismi ajal! Siis on kõike külluses. Sõit trammides ja bussides on tasuta. Ka kinosse pääsemiseks pole vaja piletit osta. Aga töötada tuleb veel paremini kui enne. Ilma tööta ei saa midagi. Seepärast tahame nüüd veel hoolsamini õppida, sest see on ju meie töö.

Oktoobriööl 1917.

Peaaegu kogu Petrograd oli juba tööliste käes. Ainult Talvepalees istusid veel kodanliku valitsuse ministrid ja nende kaitsjad.

Saabus õhtu. Tumeda koguna seisis Neeval ristleja «Aurora». Selle kahurid olid suunatud Talvepaleele. Sõdurid ja relvastatud töölisel ootasid tänavatel.

Äkki kõmas ristlejalt «Aurora» kogupauk. See oli märguanne pealetungiks. Punased võitlejad liikusid Talvepalee poole. Algas tormijooks.

Vaenlased löödi põgenema. Töölised ja sõdurid tungisid paleesse. Ministrid vangistati.

Võim läks mõisnike ja kapitalistide käest töörahva kätte. Meie kodumaast sai Nõukogude vabariik.

Pioneeride rahulaul.

Me rahvas rahu hoiab
ja hoolsalt kaitseb meid,
et võime koolis käia
ja saada hindeid häid.

Me rahvas seisab kindlalt
ja töötab rahu eest,
ning meie, laste, hinded
on võidud rahu teel.

Ning rahu kaitsel julgelt
on leninlaste read.
Kõik lapsed, kaasa tulge,
sest võitma rahu peab.

(I. Sikemäe.)

Rahurikkuja.

See juhtus Ameerikas. Väike tüdruk jooksis mööda linna. Tal olid käes sulepea ja paber. Inimesed võtsid sulepea ja kirjutasid paberile oma nimed.

Äkki tuli politseinik ja võttis tüdruku kinni. Inimesed olid pahased. Laps polnud ju midagi halba teinud. Nad ütlesid seda politseinikule.

Politseinik sai kurjaks ja seletas, et tüdruk rikkus rahu ning korda, sest ta kogus allkirju rahumanifestile (rahuüleskutsele). Aga see on Ameerikas keelatud.

Politseinik viis tüdruku vanglasse.

Abistame vanakesi.

Hiljuti oli koolis pioneerikoondus, kus otsustasime vanu inimesi abistama hakata. Meie külas on mitu vanainimest, kes elavad päris üksinda.

Ühel päeval läksimegi nende juurde. Tüdrukud pühkisid tolmu ja pesid aknaid. Indrek ja Urmas panid topeltaknad ette ja kleepisid praod paberiga kinni. Teised poisid saagisid sel ajal puid, kandsid need tuppa ja tõid ka vett.

Vanakesed tänasid meid südamlikult. Lubasime neid edaspidigi abistada.

Tark harakas

Palaval heinaajal, kui kõik ojad ja lätted ära kuivasid, leidis harakas heinamaalt pudeli. See oli poolest saadik veega täidetud. Harakas tahtis janu kustutada, kuid tema noka ei ulatunud veeni. Pudeli ümberlukkamiseks oli ta jõud liiga väike. Harakas jäi mõtlema.

Korraga tuli talle hea mõte. Ta kogus hulga väikesi kive ja pildus need pudelisse. Vesi tõusis kõrgemale ja varsti võis harakas oma janu kustutada.

(L. Tolstoi järgi.)

Orava seiklused.

Lähenes talv. Kõik loomad valmistusid teda vastu võtma. Ka orav, kes elas vana tamme õones, oli kibedasti ametis. Ta vooderdas hoolega pesa ja läks siis toitu varuma.

Kõigepealt otsustas ta minna suure kuuse otsa. Seal oli palju ilusaid käbisid. Kuuse lähedal pesitses aga nugis. See oli orava vaenlane. Kui ta orava kätte saab, siis pole nalja! Kuid orav ei olnud arg. Julgesti hüppas ta kuuse okstele.

Sel päeval oli nugis kodus. Ta märkas oravat juba siis, kui see kuuse poole lippas.

Nugis ootas, kuni orav puu otsa jõudis. Nagu välk sööstis ta siis pesast välja. Ent orav märkas vaenlast õigel ajal ja pääses põgenema.

Ara mine nõrgale jääle!

Öösel oli kõva külm. Hommikul kattis jõge sile jää nagu klaas. Arno ja Jüri läksid kooli. Tee viis üle silla. Arno tahtis otse üle jõe minna. Jüri hoiatas teda. Ta arvas, et jää on veel nõrk. Arno ei kuulanud sõbra hoiatust, vaid astus jääle. See oli päris tugev, ainult ragises pisut.

Äkki Arno libises ja kukkus. Jää murdus ja poiss vajus rinnuni vette. Ruttu haaras Jüri pika lati ja ulatas selle sõbrale.

Lati abil ronis Arno kaldale. Kiiresti jooksis ta koju.

Õppisin uisutama.

Ema ostis mulle ilusad uisud. Sovhoosis rajati suur liuväli. Ma hakkasin uisutamist õppima.

Algul ei tahtnud asi kuidagi minna. Aina kukkusin ja kukkusin. Meil on palju poisse. Nad kõik oskavad hästi uisutada. Mu sõber Antu võttis siis minu käest kinni ja me hakkasime koos uisutama. Kui ma kukkusin, aitas Antu mind üles. Nii ma lõpuks õppisingi uisutama.

Nüüd käin iga päev pärast tunde sõitmas.

Suusatamas.

Kehalise kasvatuses õpetaja tuli klassi ja ütles, et täna läheme suusatama. Suusad saime baasist. Sealsamas panime need ka alla.

Küll oli imelik üle hulga aja jälle suuskadel seista! Ka sõit ei tahtnud algul kuidagi edeneda: ikka läksid jalad risti ja tasakaalgi kippus kaduma. Vähehaaval harjusime ja lõpuks sõitsime koguni ajale. Esimeseks tuli Mati, teiseks Arvo ja kolmandaks jäi Jaan.

Ootame nüüd pikisilmi järgmist tundi, sest siis läheme kindlasti jälle suusatama.

Talvekülalised.

Uhel külmal talvisel päeval tuli tihane ja koputas aknale. Enn vaatas aknast välja ja nägi, et tihane tahab süüa.

Poiss meisterdas lindudele söögimaja ja riputas selle õunapuu oksa külge. Varsti saabus esimene talikülaline. See oli rasvatihane. Pärast tulid veel mõned teised linnud: leevike, puukoristaja ja muidugi ka varblane. Nad nokkisid teri ja sädistasid rõõmsalt.

Nii käitub pioneer.

Rein tuli koolist, punane pioneerirätt kaelas. Parajasti väljus kauplusest väike tüdruk, kandekott käes, ja hakkas üle tänava minema. Äkki ta komistas ja kukkus. Kandekotist paiskusid välja kauplusest ostetud pakikesed.

Rein ruttas kohe appi. Ta aitas tüdrukukese püsti, korjas kokku mahakukkunud asjad ja puhastas mantligi tolmust. Väike tüdruk, kel olid ehmatusest pisarad silmis, naeratas ja tänas viisakalt.

Külmapoiss ja külmataat.

Puuraiujal hakkas metsas tööst soe. Mees võttis kindad käest ja pani kännu otsa. Külmapoiss puges kinda põidlasse. Mees hakkas kinnast kätte panema, aga põial oli kõvaks külmunud. Siis pani mees kinda kännule ja tagus kirvesilmaga pehmeks.

Teisel päeval läks külmataat ise meest kiusama. Ta peitis end mehe kasukasse, mis lebas lumel.

Puuraiuja hakkas koju minema. Ta ei pannudki kasukat selga: tal oli palav. Mees viskas kasuka reele istme alla. Kodus heitis ta selle ahjule soojenema. Ahi oli palav ja sulatas vana külma sootuks ära. Ei siis olnud külma enam hulgal ajal inimesi kiusamas.
(Rahvajutt.)

Kuu lendas kaevust.

Kord nägi üks mees kaevus kuu peegelpilti. Ta viskas ruttu kaevu nõõri, mille otsas oli konks. Sellega tahtis ta kuud üles vinnata. Konks aga jäi kaevu põhja kivi taha kinni.

Mees sikutas nõõri kõigest jõust. Äkki see katkes ja mees kukkus pikali. Maas lamades nägi ta, et kuu särab taevas.

Mees rõõmustas. Ta mõtles, et nähtud vaev ei olnud siiski asjata: kuu oli lennanud otse oma endisele kohale tagasi.

(Tadžiki muinasjutt.)

Kirves ja puud.

Mees läks metsa ja palus puid, et need annaksid talle kirvevarre. Puud lubasid seda heameelega.

Vana tamm aga keelas neid, sest ta teadis, mida kirvega tehakse. Puud ei kuulanud tamme hoiatust ja andsid mehele kirvevarre.

Mõni päev hiljem tuli mees metsa, varrega kirves õlal. Ta hakkas täie jõuga puid raiuma. Metsahiiglased langesid oiates maha. Alles nüüd said puud aru, et vanal tammel oli olnud õigus. Kuid oli hilja.

(J. Palmi järgi.)

Piparkoogid.

Ema tuli täna õige vara koju. Ta hakkas koos Pille-Riiniga piparkooke küpsetama.

Ema vormis tainast tähed, koerad, jäneseid ja kuud. Pille-Riin pani kuudele ja jänestele pähklistest silmad pähe. Kuudele selleks, et nad saaksid vaadata Pille-Riini ja nääripuud, aga jänestele selleks, et nad näeksid koerte eest ära joosta.

Koertele Pille-Riin alguses silmi pähe ei pannud. Kuid siis ütles ema, et neil on niiviisi kurb elada ja nad ei näe saba liputada.

Nüüd pani Pille-Riin koertele ka silmad. Ent igale koerale ütles ta veel eraldi, et ta jäneseid ei piiluks.

(E. Niidu järgi.)

Lõvi ja hiir.

Lõvi magas. Äkki jooksis hiir üle tema käppade. Lõvi ärkas ja püüdis hiire kinni. Hiir palus, et lõvi ta vabastaks. Ta lubas lõvi aidata, kui see abi vajab.

Lõvi hakkas selle peale naerma, kuid laskis loomakese siiski lahti.

Kord püüdsid kütid lõvi kinni ja sidusid ta kõitega puu külge. Hiir kuulis lõvi mõirgamist, jooksis tema juurde ja näris kõied katki. Niiviisi täitis ta oma lubaduse.

(L. Tolstoi järgi.)

Kassi kavalus.

Kass leidis kavala nõu, kuidas kergesti hiiri püüda. Ta hiilis sahvrisse, kus hoiti toidukraami. Seal heitis ta kastile pikali.

Saabus õö. Hiired ilmusid oma aukudest. Kui nad kassi märkasid, siis jooksid kõik ehmunult tagasi. Kass ei liigutanud sabagi. Hiired ilmusid aegamööda uuesti. Lõpuks võtsid nad julgust ja tulid ligemale. Kass lamas liikumatult.

Hiired arvasid, et nende vaenlane on surnud. Rõõmu pärast hakkasid nad kassi ümber hüppama. Seda oligi kass oodanud. Ta kargas hiirte sekka ja püüdis neist kõige suurema kinni.

Õnnetus Laikaga.

Metsnikul oli noor koer Laika. See käis sageli metsas luusimas. Ohel öhtul ei tulnud Laika metsast tagasi. Koiduni käis ja hõikas metsnik mööda ümbruskonna paiku. Asjata. Koera ei olnud.

Alles kolmandal päeval lohistas Laika end koju. Kahe kapa luud olid purustatud. Nähtavasti oli ta mingisuguse metsloomaga võidelnud.

Vaevalt arstib keegi hoolikamalt oma last, kui metsnik arstis koera. Haavad kasvasid kinni. Laika sai terveks. Koos sellega muutus veelgi tugevamaks inimese ja looma vaheline sõprus.

(R. Vaidlo järgi.)

Rebane ja jänes.

Rebane ja jänes lähevad mööda teed küla poole. Jänes küsib rebaselt, miks see alati tagasi vaatab, kui krabinat kuuleb.

Rebane vastab, et tal pole saba otsas silmi. Aga nüüd tahab ta teada, miks jänes ikka üle tee hüppab, kui keegi vastu tuleb.

Jänes imestab, kuidas rebane seda ise ei taip. Tee alt ei saa ju läbi hüppata.

(J. Palmi järgi.)

Rani ja kassipoeg.

Ühel päeval pärast lõunauinakut tahtis Rani õue minna. Mari avas ukse. Aga koer ei läinud välja. Ta jäi lävele seisma. Rani seisis ja küünitas pead jalamati poole.

Äkki vilksatas midagi väikest ning helehalli koera jalge vahelt läbi ja puges kööki. See oli pisike kassipoeg.

Mari tahtis kassipoega sülle võtta, kuid Rani ei lasknud. Ta astus kohe sinnapoole ette, kust Mari proovis läheneda. Ise ta vehkis sabaga ning nuuskis ettevaatlikult ja uudistavalt väikest külalist. Niiviisi algas sõprus suure koera ja väikese kassipoja vahel.

(S. Truu järgi.)

Vigur kukk.

Piia istus sageli õues pakul ja andis tibudele tangu, kartuleid või leiba. Tibusid oli palju ja nad kõik ei mahtunud talle ligidale. Üks kukk hüppas siis tüdrukule käsivarrele, sealt selga ja kõige viimaks pähegi.

See oli julge kukk. Ta tegi Piiale palju nalja. Piia läks koos temaga ringi uitama. Tuks kargles ees ja taga. Ta haukuski, aga kukeke ei kartnud kedagi, kui ta Piia õlal istus. Teiste käsivarrele ta ei hüpanud, teiste selga ei roninud, teiste pähe ei lennanud. Nende tempude eest hakati kukepoega nimetama Vigur-kukeks.

(E. Krusteni järgi.)

Kes see on?

Tal on seljas vesihall kasukas, lõua all lumivalge rinnaesine ja jalas valged sokid. Kunagi pole nähtud, et need oleksid kuidagi määrdunud.

Vahel peab ta üle porise õue minema. Ettevaatlikult, jalgu kõrgele tõstes ja vahetevahel kord ühte, kord teist käppa raputades teeb ta seda. Aga kui ta kuivale jõuab, siis on ta sokid endiselt valged. Näib, nagu poleks ta pori näinudki. See on lausa ime.

Päeva ajal istub ta päikesepaistel ja kissitab silmi või peseb ennast. Mis ta öösel teeb, seda meie ei tea.

(E. Krusteni järgi.)

R a n i.

Rani oli väga suur koer. Tema nägemine ajas hirmu peale aeda tulnud võõrastele inimestelegi, rääkimata siis kassidest.

Koera silmates või tema jõulist kumedit häält kuuldes silkasid kassid kõige otsemat teed minema. Rani aga pidas oma tähtsaimaks kohustuseks neile alati järele kihutada. Tahtis ta neid muidu hirmutada või tõesti kinni püüda — seda ei teadnud keegi. Teati ainult, et kätte polnud ta saanud veel ühtki kassi.

(S. Truu.)

Murka kaitseb peremeest.

Kapten läks Murkaga linna.

Kapten tahtis habet ajada. Senikaua kui vahtu löödi ja nuga teritati, oli Murka viisakas ja vaikne. Ta lebas seina ääres ja vaatas üksisilmi, mis ta sõbrale teha kavatsetakse. Kui näole vahtu pandi, urises koer juba hoiatavalt. Kuid niipea kui juuksur tõstis noa ja tahtis raseerima hakata, leidis Murka, et seda sündida ei tohi. Noaga tema sõbra kallale!

Siis ta hüppas...

Ent juuksurid ei saanud koera headest kavatsustest aru ja Murka saadeti koos peremehega tänavale.

(J. Smuuli järgi.)

Murka ja oinas.

Uhel päeval kohtas Murka oinast. Oinas oli põllupeenral köies ja sõi rahulikult. Murka hiilis loomale lähemale. Mõne sammu kaugusel oinast jäi ta seisma ja urises. Oinas keeras segaja poole oma tugevalaubalise pea ja vaatas kutsikat rahulikult.

Murka hiilis veelgi lähemale. Ta ootas, et oinas taganeb. Aga oinas ei taganenud. Ning siis, kui Murka talle veel lähemale tuli, kallutas oinas pea alla ja andis põks! talle küljelt hoobi. Murka lendas pikali, niutsatas korra, tõusis siis jalule ja hiilis minema. Ta muidu püsti olev saba oli longus ja silmad häbelikud.

Hiljem läks Murka lammastest võimalikult kaugelt mööda. Ta tegi näo, et neid määgijaid loomi pole tema jaoks olemas.

(J. Smuul.)

Kitseke ja metsavaht.

Kitsekari jalutas laial lumelagendikul. Korraga kõlas kõva raksatus. Väike kitseke tundis tugevat valu. Ta ei teadnud, et kuri salakütt oli neid kavalalt varitsenud.

Kitsekari põgenes. Algul jooksid kõik loomad üheskoos, siis hakkas haavatud kitseke teistest maha jääma.

Uhel väikesel lagendikul jäi kitseke värisedes seisma. Ta tagumine jalg valutas. Enam ei võinud ta sellele toetuda. Ta vajus pehmesse lumme. Väsimus kippus talle kallale ja väike kitseke uinus.

Läbi une kuulis ta kellegi lähenemist. Ta püüdis püsti tõusta, kuid keegi hoidis teda kinni.

See oli metsavaht. Ta tõi külmadel päevadel kitsedele heinu ja kuivanud puulehti. Metsavaht võttis kitsekese sülle ja viis koju.

Kodus vaatas ta haavad järele ja sidus kinni. Varsti paranes jalg ja kitseke võis rõõmsalt kepsu lüüa. Ta harjus uues kodus ruttu. Temast sai lahutamatu sõber metsavahi lastele.

(L. Tigane.)

Kasvatatud küülikuid.

Sain sünnipäeval kingituseks kaks küülikut. Koos isaga tegime neile puuri. Söötsin oma jänkusid hoolega ja puhastasin iga päev puuri.

Nüüd on minu küülikute pere tublisti suurenenud. Hiljuti olid ühel küülikul pojad. Praegu on neil juba silmad lahti. Nad hüppavad puuris rõõmsalt ringi.

Meie kooli pioneerid tahavad kasvatada tuhat küülikut. Igal poisil ja tüdrukul peab olema vähemalt kümme jänest. Olen kindel, et meie pioneerid täidavad oma lubaduse.

Meie kilpkonn.

Kord tehti meie kooli elavnurgas remonti. Seal oli ka väike kapp, milles hoidsime loomade toitu. Kui töölised hakkasid seinu värvima, tõstsid nad kapikese nurka, kus elas kilpkonn. Päev hiljem oli remont lõpetatud.

Läksime jälle loomi toitma. Kalad olid akvaariumis, siil köögis kastis, aga kilpkonna polnud kuskil. Pika otsimise järel leidis Tiia kilpkonna kapijala alt. Kohe vabastasime vaese looma ja mähkisime soojadesse rätidesse. Ise aga jälgisime, mis ta küll teeb. Peaaegu kogu kool tuli teda vaatama. Veerand tunni pärast hakkas kilpkonn juba käima ja sööma. Haigeks ei jäänud ta üldse.

Nii sai kilpkonn meile kõigile suureks sõbraks.

Tulekahju.

Jüri ja Vello läksid koolist koju. Äkki märkasid poisid, et ühe maja aknast tuleb musta suitsu. Nad jooksid maja juurde ja avasid ukse. Tuba oli suitsu maani täis. Poisid hüüdsid, kuid keegi ei vastanud.

Äkki kuulis Jüri lapse nuttu. Ta märkas voodi all väikest poissi. Jüri roomas voodi juurde, võttis poisi sülle ja viis õue. Vello jooksis kiiresti abi järele. Varsti saabusid tuletõrjujad ja kustutasid tule.

Tubli pioneer.

Emal läks poodi. Ta jättis väikese Peetri üksinda tuppa. Poiss leidis sahvrist petrooleumipudeli (petroolipudeli). Algul veeretas ta seda põrandal, siis võttis pudelilt korgi ja hakkas petrooli küdevasse ahju pritsima. Leegid haarasid põranda ja poisi riided. Peeter hakkas karjuma.

Sel ajal läks majast mööda pioneer Jüri Kask. Ta kuulis kisa ja ruttas majja. Poiss haaras voodilt vaiba ning kattis sellega Peetri. Vaip lämmatas tule. Viimased leegid kustutas Jüri liivaga.

Nii päästis tubli pioneer väikese poisi ja kogu maja.

Tuletõrjekoer.

Majas puhkes tulekahju. Akendest ja udest tuli paksu suitsu. Kui tuleõrjujad kohale jõudsid, jooksis neile vastu naine. Nuttes seletas ta, et majja on jäänud tema väike tütreke.

Tuletõrjujatel oli kaasas suur koer Polla. See polnud tavaline, vaid tuleõrjekoer. Teda oli õpetatud põlevatest majadest lapsi välja tooma.

Tuletõrjujad saatsid Polla last otsima. Mõne minuti pärast ilmus koer suitsupilvest nähtavale, hoides kleidist pisikest tüdrukut. Emal nuttis rõõmu pärast, et tütar oli elus.

Pannud lapse maha, tormas Polla uuesti põlevasse majja. Natukese aja pärast tuli ta tagasi. Koeral oli hammaste vahel suur nukk. Ettevaatlikult asetaski ta nuku murule ja liputas saba.
(L. Tolstoi järgi.)

Tänaval.

Lapsed läksid jalutama. Nad jõudsid tänavanurgale, kus seisis valgusfoor. Selles põles punane tuli. Punase tule ajal ei tohi üle tänaval minna.

Lapsed peatusid. Nad ootasid, millal süttib roheline tuli. Sõidu- teel oli palju autosid. Neile ei tulnud ega tulnud lõppu. Küll oli igav oodata!

Viimaks kustus valgusfooris punane tuli. Kohe süttis kollane ja seejärel roheline. Autod jäid seisma. Nüüd võisid lapsed üle tänava minna.

Õnnetus.

Hiljuti hakkasid kaks poissi Pärnu maanteel rattasõitu õppima. Nad vingerdasid autode ja trammide vahel ega hoolinud kellegi keelust.

Et poistele mitte otsa sõita, tegi üks auto järsu pöörde ja pörkas vastu puud. Auto mootor purunes. Juhi kõrval istuv naine sai vigastada.

Seda kõike poleks juhtunud, kui poisid ei oleks rattasõidu õppimiseks valinud tänavat.

(A. Kaskneeme järgi.)

Laupäev.

Täna käes on laupäev juba,
vaja koristada tuba.
Iga töö eks aega nõua,
ega ema üksi jõua.

Võtan kätte tolmulapi,
pühin puhtaks peegli, kapi,
riiuli ja seinal pildi,
uksel meie nimesildi.

Hõõrun köögis kohvikatelt,
purud pühin põrandatelt.
Mõtlen veel, kui neid ka peseks —
ma ei pea end pisikeseks!

(H. Kauber.)

Abistame ema.

Meie ema töötab vabrikus. Varahommikul ja õhtul talitab ning toimetab ta kodus.

Oleme õega alati püüdnud tema tööd kergendada. Täna hommikul tegi õde voodid üles. Kui ta selle töö lõpetas, olid minul toad korrastatud ja tolmu puhitud.

Lõuna eel süütasime pliidi alla tule ja keetsime suppi. Vajalikud ained oli ema juba hommikul katlasse pannud.

Kui olime sõõnud, pesime toidunõud ja ruttasime kooli. Tänavu töötab me kool veel kahe vahetusega. Pärast tunde tulime kohe koju. Ka ema oli juba koju jõudnud ja valmistas meile toitu. Kat-sime laua ja sõime koos õhtust.

Naistepäeva hommikul.

Täna ärkas Sirje väga vara. Ema alles magas. Vaikselt tõusis tüdruk voodist ja läks sahvrisse. Sinna oli ta peitnud eelmisel päeval ostetud lilled.

Sirje asetask lilled ema voodi juurde lauale. Siis pugask ta taski teki alla ja jäi ootama. Tüdruk teadis, et ema peab varsti tööle minema. Ta on ju trammijuht (lõpsja).

Ei möödunudki palju aega, kui ema silmad avas. Kohe märkas ta lilli. Sirje jooksis ruttu ema juurde ja soovis talle õnne. Ema naeratas, võttis siisk padja alt ilusa uue salli ja andis Sirjele. Ta tänas tütarit lilledes eest ja soovis temalegi naistepäeva puhul õnne.

Kingitus emale.

Tükk aega enne naistepäeva hakkasime vennaga mõtlema, mida emale kinkida. Kui isa palga kätte sai, läksime kolmekesi kauplusesse.

Vaatasime ikka igasuguseid asju, aga lõpuks ostsime ühe hästi ilusa vihmavarju. Poetädi aitas valida.

Kodus tegime paki valmis ja peitsime ära. Hommikul andsime kingituse emale kätte ja soovisime talle palju õnne. Ma lootsin, et sajab ehk natuke vihma ka, aga hoopis paistis päike. Emal oli sellegipärast vihmavarju üle väga hea meel.

Huvitav võistlus.

Ühel koondusel võistlesime kartulite koorimises ja nõõpide õmblemises.

Kodunt võttis igaüks kaasa noa, nõõbi, niidi, käärid, nõela ja riide. Kartuleid saime kooli keldrist.

Kaja õmbles nõõbi kõige kiiremini ette, kuid kõige paremini oli õmmeldud Raivol. Kartulikooremises tuli esikohale Elli.

Need võistlused näitasid, et paljud pioneerid tunnevad hästi igapäevaseid töid. Nad võivad oma vanemaid abistada.

Pesakast.

Oli ilus kevadine päev. Õuest kostis viilet ja vidinat.

Ants läks välja ning nägi kase otsas kaht kuldnokka. Linnukesed vaatasid uurivalts ringi. Vist otsisid nad kohta, kuhu elama asuda. Aias ei olnud ühtegi pesakasti. Ants otsustas pesakasti valmis meisterdada.

Isa aitas lauad välja saagida ning õpetas, kuidas neid kokku lüüa. Varsti oligi uhiuus pesakast valmis. Nüüd ronis poiss kase otsa ja kinnitas majakese puu külge.

Kohe lendas sinna ka kuldnokapaar uue korteriga tutvuma. Peagi löid linnud vile lahti.

Küll oli Antsul hea meel! Korteriomanikud kiitsid teda lauluga. Ka ema tuli õue ja rõõmustas koos pojaga.

Kolhoosi pargis.

Lumi sulas. Saabus kevad. Lillepeenralt vaatasid lumikellukeste valged õied. Puudel ei olnud pungad veel puhkenud. Kolhoosis algasid põllutööd.

Pioneerid tahtsid kolhoosnikuid abistada. Nad otsustasid kolhoosi pargi korda seada.

Ühel pärastlõunal läksidki lapsed koos pioneerijuhiga parki. Neid võttis vastu aednik. Kõikidele leidus tööd. Ühed riisusid teeradu, teised kohendasid lillepeenraid ja puhastasid muru. Suuremad poisid lõikasid hekist ja põõsastest kuivanud oksid.

Kolhoosi pargis jätkus pioneeridele tööd mitmeks päevaks.

Lenini sünnipäev.

Täna on 22. aprill. Koolis peetakse pidulikku rühmakoondust. Roheliste vanikutega kaunistatud portreelt naeratavad lastele suure Lenini head targad silmad.

Saalis ripub kaart, millel on märgitud kohad, kus elas V. I. Lenin. Nüüd siis tuletataksegi ühiselt kaardi järgi meelde Lenini elulugu.

Eile sai valmis ka pildileht V. I. Lenini elust ja tegevusest. Kolmas salk koostas nimekirja, kuhu on märgitud kõik raamatud, milles räägitakse Leninist.

Eeskujuks on Lenin.

Ats on juba koolijüts,
peas tal tore vormimüts.

Rinnal särab uhkelt märk, —
kas instrktor, spordijärk?

Ei! Näeb igauks, et Ats
hoopis on oktoobrilaps!

Märgi keskel, pildi peal
Lenin on — Ats seda teab.

Tema moodi tahab ta
väga hästi õppida.

Olgu kodu, olgu kool,
käitub hästi igal pool.

Aitab sõpra, seltsimeest,
ei ta kohku raskustes.

Ja kui Ats kord meheks saab,
teenib ausalt kodumaad.

(A. Jõgar.)

Uljanovite perekonnas.

Eriti lõbus oli Uljanovite peres laupäeviti. Siis andsid lapsed välja oma ajakirja. Kuna see ilmus igal laupäeval, oli ta nimigi «Laupäevak».

Ajakirja peatoimetaja oli kõige vanem vend Saša. Ta kaunistas kaane värviliste pliiatsitega ning kirjutas suurte tähtedega pealkirja.

Ajakirjale tegid kaastööd kõik lapsed. Igal laupäeval andsid nad toimetajale üle oma jutukesed ja mõistatused. Saša asetas need kaante vahele ja ajakiri oligi valmis.

Volodja õppis alles esimeses klassis, kuid ta ei tahtnud suurematest maha jääda. Temagi kirjutas jutukesi oma koolist ja sõpradest.

Pärast õhtusööki loeti ajakiri ette. Eriti toredad olid karikaatuurid. Need oli joonistanud Saša.

(V. Sidorov.)

Esimesel mail.

Kuskil puhuvad pasunad ja mürtsub trumm. Väike Raivo hoiab tugevasti vanaisa käest kinni ja ootab. Hääled tulevad ikka lähemale.

Vaata! Eemalt hakkab paistma suur viisnurkne täht Lenini portreega. Seda kannavad neli meest. Neile järgnevad sportlased punalippudega. Siis tuleb orkester ja selle järel palju, palju inimesi. Meestel ja naistel on käes lilled. Paljud kannavad lippe ja loosungeid.

Äkki märkab Raivo isa ja ema. Poiss hakkab kätega lehvitama ning hüüdma. Ema kuuleb poja häält ja viskab talle ilusa punase lille.

Raivo on õnnelik, ka vanaisa naeratab. Nad hakkavad edasi liikuma. Igal pool lehvivad lipud. Inimesed on rõõmsad. Kostab laulu ja hõiskeid.

See on esimene mai — kogu maailma töörahva püha.

Laeval puhkes tulekahju. Madrused püüdsid tuld kustutada, kuid ei suutnud. Ka need reisijad, kes päästepaatidesse ei mahtunud, läksid meremeestele appi. Aga miski ei aidanud.

Rand ei olnud kaugel ja tüürimees juhtis laeva selle poole. Tal oli väga raske töötada, sest kuumus ja suits hakkasid üha rohkem segama. Mitu korda küsis kapten, kas tüürimees suudab veel vastu pidada. Iga kord vastas vapper mees, et ta püüab teha, mis võimalik. Tuli paisus ikka suuremaks ning kõik mattus suitsusse.

Viimaks jõudis laev kalda äärde ja inimesed pääsesid õnnelikult. Ainult üks inimene puudus: see oli tüürimees.

Leena ja vanaema.

Kevad on käes. Päike paistab ja linnud vidistavad puudel. Õitsevad kullerkupud ja jaanililled. Ilm on palav.

Leena tuleb koolist. Ta sammub vapralt kleidi väel, vehib kätega ja ümiseb laulukest. Tüdruku järel astub hingeldades vanaema, kes kannab Leena mantlit ja portfelli.

Vastu tulevad Virve ja Maia. Nad seisatavad ja küsivad siis Leenalt, miks vanaema teda sülle ei võta. Leena jätab laulu pooleli. Ta mossitab ja lausub solvunult, et ega ta tita ole: tal on endalgi jalad all.

Tüdrukud on sellega nõus: titaks Leenat küll pidada ei või. Aga vanaema süles saaksid ka ta jalad puhata.

Ants ja tema õpik.

Ants ärkas hommikul kell pool kaheksa. Äkki meenus poisile, et tal on aritmeetika ülesanded tegemata. Ruttu toppis ta asjad portfelli ja jooksis uksest välja. Teel tuli Antsule hea mote: ta teeb oma töö enne tunde valmis.

Ants jõudis pärale, pani asjad sahtlisse ja asus ülesandeid lahendama. Kuid korrapidaja õpetaja ei saanud vist aru, et Antsul on vaja kiiresti õppida, ja võttis talt õpiku ära.

Tunnis küsis õpetaja Antsu. Ants valetas, et ta kaotas õpiku ega saanud kodus õppida. Kuid õpetaja oli juba õiget lugu korrapidaja õpetaja käest kuulnud. Ta vaikis pisut ja ütles siis poolnaljatades, pooltõsiselt:

«Sinu õpik ei tahtnud niisuguse laisa poisi juures elada ja jooksis ära minu juurde. Siin ta on!»

Küll oli Antsul häbi, kui ta õpikut ära tooma läks!

Herneid külvamas.

Heinol ja Kerstil on aias oma peenar. Sinna tahavad nad herneid külvata.

Lapsed seavad nõõri abil peenra sirgeks. Mulla kobestavad nad hästi peeneks. Heino veab terava kepiga vagusid. Kersti külvab leotatud seemned vakku. Vagu silitakse rehaga tasaseks. Peenrale asetatakse kuivad oksad, muidu söövad linnud seemned ära.

Mõne päeva pärast pistavad idukesed oma pead mullast välja. Nüüd tuleb hoolega kasta ja rohida, siis saab sügisel palju herneid.

T u h k u r .

Uhel õhtul mängisime naabrilastega kuuri taga peitust. Korraga hüüdis Ilme, et mingi karvane loom pugespalgivirna alla.

Jooksime ruttu vaatama, aga midagi polnud näha. Jäime valvama. Olev arvas, et see oli kindlasti tuhkur. Arutasime, mida teha, kust abi kutsuda.

Jooksin tuppa. Isa polnud veel kodus. Vahepeal oli tuhkur lipanud läbi meie aia suurte puude alla, kus tal olid maa-alused käigud. Ka meie ruttasime sinna. Varsti oli kogunenud üle kümne inimese.

Iga kord, kui tuhkur pea urust välja pistis, tahtis keegi teda kinni püüda. Viimaks tabasimegi ta. Nii saime tuhkrust lahti. Ta oleks võinud meie küülikutele ja kolhoosi kanadele palju kahju teha.

M a a s t i k u m ä n g .

Uhel kevadisel päeval korraldasime koolis maastikumängu. Osavõtjad jagati rühmadesse. Liikuda tuli teemärkide abil. Kontrollpostides anti meile salakirjad, mis olid päris keerulised.

Neljas kiri oli eriti raske. Mõned juba arvasid, et see on inglise keeles. Lõpuks lahendasime ta ikkagi ära.

Teel tuli siduda ka «haavatut» ja vastata viktoriini küsimustele. Meie rühm võitis, sest teised ei saanud ühest kirjast jagu.

Hiljem mängisime veel palli.

I V K L A S S .

H o i d s i m e õ n n e t u s e ä r a .

Olin suvel maal onu juures. Sageli käisin kolhoosis tööl.

Uhel pärastlõunal põllule minnes nägin, et Saima ja Maire tassisid pangedega allikast vett kartulipõllule.

Algul ei taibanud ma midagi. Lähemale minnes märkasin

põllu kohal suitsu. Põles turbamuld, kolm vagu mitme meetri pikkuselt. Otsustasime päästa niipalju, kui suudame. Kordamööda tassisime vett, kuna üks meist valvas, et tuli edasi ei läheks. Abi ei julgenud me kutsuma minna. Kartsime, et vahepeal kannab tuul sädemed viljapõllule.

Varsti hakkasime väsima, kuid ka suurem oht oli möödas. Segasime veel kord mulla läbi. Kontrollisime, kas kusagilt suitsu ei tõuse, ja läksime oma töö juurde. Väikese Elle jätsime igaks juhuks valvesse.

Olime rahul, et saime õnnetuse ära hoida.

Timurlased.

Juba pikka aega hoolitsevad meie kooli pioneerid-timurlased lähikonnas elunevate vanakeste eest. Me ei unustanud neid ka suvel. Tõime kaevust vett, rohisime peenraid ja lõhkusime puid.

Vanadel oli väga hea meel, et me neid abistasime. Poisid käisid neile hobusega isegi puid vedamas.

Ka minu kodu lähedal elab üks vanake. Koos naabri Helgaga püüame tema eest hoolitseda.

Vanake viibis kaua aega haiglas. Ka nüüd ei tohi ta veel midagi teha. Kanname vett ja puid ning käime talle poest toitu toomas.

Sellised on meie tööpäevad timurlastena.

Õppisin ujuma.

Minu kodu asub Kilti jõe ääres. Kevadel meie jõge süvendati ja õgvendati. Kuid vanas jõesängis on palju allikaid ja seetõttu ei alane vesi seal sugugi. Ühes õige sügavas jõeäärus käime suplemas.

Minu sõbratar Eha õppis juba mineval aastal ujuma. Aga mina ei saanud seda kunsti veel selgeks.

Algul kartsin ma sügavamasse vette minna. Alles hiljuti sain niikaugele, et julgesin laskuda vee peale. Kõige enne proovisin nii, et üks jalg oli põhjas. Teise jala ja kätega püüdsin teha ujumisliigutusi. Nagu iseenesest kerkis ka teine jalg veepinnale.

Nüüd püsin päris hästi vee peal ning liigun ujudes edasi.

Õpitust oli kasu.

Läksin kord üksinda metsa seenele ja eksisin ära. Mets oli suur ja paks. Mõtlesin kaua, kuidas leida koduteed. Äkki tuli mulle meelde, mis me olimes koolis koduloo tunnis õppinud.

Mäletasin, et minu kodu asub lõuna pool. Seisin parajasti suure

kuuse all. Vaatasin siis kohe, kuspool tal rohkem oksti on. Sinna-
poole hakkasingi minema.

Varsti jõudsin teele välja. See viis minu kodu juurde heina-
maale. Niimoodi saingi õnnelikult koju.

L i s a ü l e s a n n e. Panna lapsele nimi ja siis jutustada.

Korjame seeni.

Minu kodu ligidal on mets. Seal kasvab palju seeni ja marju.
Ühel hommikul läksin koos õe ja sõbratar Aitaga seenele.
Korjasime seeni ja kuulasime lindude laulu.

Korvid olid juba täis, kui leidsime lagendiku, kus kasvas väga
palju seeni. Saime siin korvidele kuhjadki peale. Oli kahju, et meil
rohkem nõusid kaasas polnud.

Nüüd oleme kokkuostupunkti müünud juba ligi kolmkümmend
kilogrammi seeni.

Teised meie kooli õpilased koguvad samuti seeni ja marju.
Igaüks tahab korjata vähemalt viiskümmend kilogrammi seeni.

V a l e.

Tarmo oli ronimises meister. Ilma pikemalt mõtlemata ronis ta
ühel päeval õunapuu otsa. Siis see õnnetus juhtuski: suur ilus oks
murdus! Õhtul märkas isa kohe murdunud oksa ja hakkas pärima.
Tarmo ajas loo kassi süüks. Isa sai kurjaks: kuidas saab väike
kass nii suurt oksa katki murdal!

Tarmo seletas, et ega kass oksa murdnudki. Ta ainult ronis
oksa peale ja oks läks ise katki.

Nüüd sai isa hoopis kurjaks. Ta karistas Tarmot puu lõhkumise
eest ja valetamise eest veel pealekauba.

(S. Luide järgi.)

Ä r a p e t a!

Andres oli laane ääres karjas. Ühel päeval hüüdis ta vallatuse
pärast suure häälega: «Appi, appi, hunt karjas!» Külarahvas
jooksis kokku, malakad ja kirved käes. Et murdjat ei nähtud, läk-
sid kõik koju tagasi.

Teisel päeval kordas Andres oma vallatust. Jälle jooksis küla-
rahvas kokku. Hunti polnud kusagil ja inimesed läksid pahaselt
koju.

Aga kord tuli hunt tõesti karja. Andres karjus kõigest jõust
appi. Kuid külarahvas ei tahtnud end enam kolmandat korda
narrida lasta.

Hunt murdis mitu looma maha ja viis kõige ilusama talle-
kese ära.

(Rahvajutt.)

Tõnisel oli halb komme väiksemaid pilgata ja narrida. Kord istus ta laua ääres ja luges raamatut. Lauanurgal oli kümme tuliut säravat rublalist metallraha. See oli tema palk suvise töö eest kolhoosis.

Tõnise väike õde Tiiu tuli tuppa. Tüdrukule meeldisid läikivad rahad väga. Ta küsis, kust Tõnis need ilusad asjad sai. Poiss tahtis õde narrida ja seletas, et noppis põõsa küljest: need on selle põõsa seemned. Põõsas ise aga kasvab kaugel. Inimesed panevad seemned mulda ja nii kasvabki põõsas.

Tiiu jäi mõttesse ega küsinud enam midagi. Tõnis luges edasi. Ta ei märganudki, et õde võttis laualt rahad ja jooksis aeda.

Kui Tõnis lugemise lõpetas, nägi ta, et rahad on kadunud. Kohe otsis ta Tiiu üles ja küsis, kas see on rahad ära võtnud.

Tiiu ei salanud midagi. Ta jutustas, et pistis need mulla sisse. Varsti kasvavad neist põõsad ja vend saab palju niisuguseid ilusaid seemneid.

Tõnis ruttas õega aeda, aga Tiiu ei mäletanud enam, kuhu ta rahad oli pannud.

(C. R. Jakobsoni ainetel.)

Õppisin autot juhtima.

Varem töötas minu vend Hugo traktorijaamas autojuhina. Kui traktoristid kevadel kolhoosi tööle läksid, otsustas ka Hugo kolhoosnikuks hakata.

Minule meeldis see väga. Mõtlesin kohe, et nüüd saan ka mina autojuhtimise selgeks õppida.

Niipea kui vend õhtul töölt tuli, hakkasin autot uurima. Roomasin masina allagi, et näha, mis seal on. Vahel võttis Hugo mind sõitma. Siis panin hästi tähele, missuguseid nuppe ta armatuuril tõmbas ja lükkas.

Nüüd on mul autojuhtimine päris selge. Maanteel pole ma veel sõitnud, aga põllul küll. Uuel kooliaastal tahan hästi õppida. Autojuhil on teadmisi vaja.

Imelik pilv.

Kord oli Ants loomadega kesal, kus ta sooja päikese kätte magama jäi. Uni oli tulnud suure kavalusega, sest muidu poleks ta poisist võitu saanud.

Kõigepealt hakkas Ants mingisugust imelikku pilve vahtima. See oli niisugune pilv, mis tuletas väga varssa meelde, kui see jookseb, lühike lai saba püsti, nina ees õieli ja kõrvad kui tikud peas. Aga niipea kui Ants teda katsus hoolsamalt silmitseda, sai

pilvevarsast kohe pilvevasikas, kel nagu varsalgi saba seljas. Vastast sai varsti uuesti varss, kes muutus otsekohe jällegi vasikaks.

Poiss vahtis ja vahtis, et mis hull pilv see on, vahtis, kuni varsa ja vasika vaheldumine muutus nii kiireks, et paistsid mõlemad nagu korraga. Ants ajas nüüd silmad kõigest jõust pärani lahti, et seda imelooma õieti näha, aga siin oligi see paras paik, kus uni kahe jalaga talle silmile kargas ja laud kinni tallas.

(A. H. Tammsaare.)

Vapper tüdruk.

Kolhoosi tibufarmi kohal taevas rippunud must täpp hakkas äkki allapoole vajuma. Mida madalamale see langes, seda suuremaks ta muutus. Tumedale täpile kasvasid külge teravate küüntega jalad ja kõver noka.

Hirmunult kaagutades jooksid tibud laiali.

Kära peale ruttas kanala uksele sitskleidis tüdruk. Ta haaras maast vitsa ja tormas kulli kallale, kes surmani ehmunud kanu mööda õue taga kihutas.

Julge rõõvel muutus uut vastast nähes sedamaid araks vargapoisiks. Ta kähises pettunult ja põgenes.

Lahinguväljale jäi võitjana väike tüdruk, kes polnud vähem ehmunud kui ta hoolealused.

Maret Argus, nii oli kulli peletaja nimi, töötas peaaegu terve suve tibutalitaja abilisena.

Arno on haige.

Arno on haige. Saare talu tagakamber on pime, aknad tekidega kaetud, et valgus sisse ei paistaks. Uks ees- ja tagakambri vahel on kinni. Iga kord, kui seda avatakse, sünnib see tasa-tasa. Käiakse kikivarbail. Perenaine on kurb, teiste näod tõsised.

On öö. Tagatoas põleb väike lambike ja saadab oma nõrka valgust voodi poole, milles haige magab rahutut und. Säangi ees istub vanaema. Kui ema ise on puruväsinud ja enam ei jõua valvata, siis tuleb tema ja kohendab vaipa, mille haige laps on enese pealt ära lükanud. Külma vee rätik, mis on haige pea ümber, tahab ka vahetamist.

Arno on väga haige. Juba sellesama päeva õhtul, kui ta jõkke kukkus, hakkasid ta palged õhetama ja öösel tuli palavik. Lubatakse kutsuda tohter.

(O. Luts.)

Pisikupoiste lõpp.

Pisikupoisid asusid elama Viu ja Jüri küünte alla. Nad kasvasid jõudsasti ja varsti jäi neile seal kitsaks. Pisikupoisid hakkasid laiali valguma. Peagi olid ruumid pisikuid täis.

Igal pool varitsesid nad lapsi, et neile salaja küunte alla või riietelegi hüpata.

Uhel päeval märkasid pisikupoisid õpilasi, kes kandsid käistel väikest punast ristikest. Need olid pisikupoiste vaenlased.

Algas võitlus pisikupoiste vastu. Juba esimesel päeval kaotas pisikupoiste ülem palju mehi.

Varsti olid kõigil lastel käed, näod ja kõrvad puhtad. Pisikupoisid pidid alla andma. Neil polnud enam kuskil elada.

Talupoeg ja sõdur.

Kord paigutati ühte külla kuninga sõdurid. Üks nendest, suur hoopleja ja riiukukk, sattus vaikse ning rahuliku talupoja juurde. Peremees nägi küll, millise üürilise ta oli saanud, aga tegi näo, nagu ei märkakski ta tolle häbematu käitumist.

Kui terve pere laua äärde sööma istus, tõmbas sõdur tupest mõõga ja pani selle oma taldriku kõrvale. Seda nähes tõusis peremees vaikselt lauast ja läks välja. Mõne minuti pärast tuli ta labidaga tagasi ning asetas selle mõõga juurde lauale.

Sõdur vaatas talupojale imestunult ja küsivalt otsa.

See aga seletas rahulikult, et nii on nende pool kombeks: kes sööb suure noaga, see sööb ka suure lusikaga.

Häbenedes pani sõdur mõõga jälle tuppe. Sellest ajast peale ei olnud ta enam upsakas.

(Rumeenia muinasjutt.)

Kitsi mõisnik.

Uhes mõisas olnud hirmus kitsi mõisnik. See pole isegi kurbast usaldanud: käinud ise vaatamas, kuidas teomehed tööd teevad. Korra peitnud ta enese üles rehepartele, et sealt siis näha, kas mõni reheline ei laiskle.

Eks rehepapp jälle saanud teada, et mõisnik ülal varitseb. Ta võtnud lati ja hakanud sellega parsi liigutama. Mõisnik kukkunud alla otse rehelistele keskele. Nüüd tõstnud rehepapp kisa: «Tont tuli partelt maha! Tont tuli partelt maha! Andke talle koodiga! Andke talle hästi!»

Rehelised muidugi mõistsid, kes see tont on, ja asusid talle valu andma. Mõisnik pistnud karjuma: «Ärge pekske, ärge pekske, ma olen härra!» Rehepapp teinud, nagu ei saaks ta aru, ja hüüdnud vastu: «Või sa lähed ära? Ei lähe sa, vennike, kuhugi!» Ta lasknud mõisnikku edasi materdada. See karjunud nüüd: «Ärge pekske, ma olen saks!» Rehepapp vastu: «Või teid on kaks? Saate siis ka kahekordselt!»

Mõisahärral andnud seda keretäit kaua mäletada.

(Rahvajutt.)

Uhes tunnis jutustas õpetaja meile lähenevast komsomoli aastapäevast ja Zoja Kosmodemjanskajast.

Mulle meeldis see tund väga. Olen lugenud ka raamatut «Jutustus Zojust ja Surast».

Zoja oli väga hea õpilane. Ta aitas alati klassikaaslast, kuid ei andnud oma vihikuid mahakirjutamiseks ega öelnud kunagi ette. Zoja käitus nii, nagu peab käituma tõeline sõber.

Puhkes Suur Isamaasõda. Zoja võitles partisanide ridades fašistide vastu. Ta tabati ja teda piinati julmalt. Kuid miski ei suutnud sundida Zojat reetma oma kaaslast.

Zoja suri kangelasena. Ta teadis, et Nõukogude armee saavutab võidu.

Zojat ei saa unustada. Tahaksin väga olla Zoja sarnane. Püüan hästi õppida ja olla heaks kaaslasest oma klassi õpilastele.

Oktoobripühad.

Juba ammu alustasime ettevalmistusi oktoobripühadeks. Mina tegin pohlavartest pärja punaste lipukestega ja kaunistasin sellega oma toa.

Koolis õppisime näidendit, luuletusi, laule ja tantse. Saali kaunistasime pargade, lipukeste ja loosungitega.

6. novembril saime kätte tunnistused, kordasime õpitud laule ja luuletusi. Kell kolm pärast lõunat kogunesime saali. Kuulasime direktori kõnet ja laulsime hümnit. Siis algasid ettekanded. Kõik õnnestus hästi. Olime rõõmsad ja õnnelikud. Mängisime kaua ringmänge, tantsisime ja laulsime.

Lisa ülesanne. Täienda omalt poolt, 1) kes kaunistasid ruume, kuidas; 2) missuguseid ettekandeid esitati, kes esitas.

Hilised võililled.

Uhel novembrikuu ööl langes maha raske hall. Kui Epp hommikul kooli läks, olid kõik kohad valged. Näis, nagu oleks öösel tähistaevast lund sadanud.

Aga kui Epp pärastlõunal koolist koju tuli, paistis madal päike talle otse silma. See suur tulikera oli nüüd nõrk ja suutis sulatada ainult lõunapoolseid kraavikaldasid. Nii oligi üks maantee serv valge, teine roheline. Ning just seal, haljendaval kraavipervel, õitsesid mõned võililled lausa kevadises säras. Epp jäi hüüatades seisma. Ta ei mäletanud, et nad kunagi või kusagil oleksid nii ilusad olnud nagu siin — päikesepaistes, mis vaevu veel soojendas.

Neid ei olnud palju ja Epp murdis nad kõik. Edasi minnes oli ta samm hulga kärmem. Metsa all, kuhu päike ei paistnud, hoidis

ta neid kahe hallaöö vahelt nopitud õisi oma hingedes nagu imet. Ta juba kujutas endale, kuidas ta koju jõuab ja neid emale näitab. See on rõõmus silmapilk!

(E. Krusten.)

Varese reis soojale maale.

Vares oli juba vanasti laisavõitu, ei viitsinud kunagi sügisel soojale maale lennata. Küll kutsusid sõbrad teda kaasa, küll kõnelesid nad talle kevadel tagasi jõudes:

«Rumal oled, vareseonu, et sa alati siin konutad. Võta kätte ja saa virgaks nagu meie, hakka kah soojal maal talvitamas käima. Soojal maal on kõik ju hoopis ilusam kui siin. Seal on vesi puhtam, seal on taevas sinisem. Seal on toit magusam, seal on metsad toredamad. Tule, tule, vareseonu, järgmisel sügisel sinagi soojale maale!»

Niisuguse alatise nokkimise peale võttiski vares viimaks kätte ja lendas kah sügisel ära soojale maale. Lendas, lendas, higistas ja higistas, kuni jõudiski viimaks pärale. Istus palmi latva ja märkas kohe: tühja juttu oli talle aetud selle kuulsa sooja maa kohta. Kuumus oli siin kole ja kuskil polnud tilgakest vett jahu kustutamiseks! Ning vaevalt puutus ta teistele reisijatele silma, kui hakati veel pealekauba tänitama:

«Näe, näe, va vares kah enda siia vedanud!»

Vareseonu vihastus kõige selle üle väga, pöördus ümber ja rändas tagasi koju. Ta ütles sugulastele, kes tulid tema käest suure maailma uudiseid pärima:

«Kehv koht, kehv koht! Ei mina iialgi enam sinna tagasi lähe!»

Ega läinudki vareseonu enam iialgi soojale maale tagasi, elab meie maal nii suvel kui talvel.

(A. Jakobson.)

Miku koerakuut.

Väike Mikk tahtis saada ehitusmeistriks. Ema aga ütles, et enne tuleb palju õppida: meistri kätt peab juhtima tarkus. Miku arvas polnud õppimine sugugi vajalik. Ta oli ju küllalt näinud, kuidas isa kolhoosis maju ja lautu ehitab.

Saabus sügis. Ööd läksid pikemaks ning hommikuti kattis lompe jää. Mikk hakkas oma Murkale kuuti ehitama. Murka oli musta karva ja kikkis kõrvadega kutsikas.

Kuna väljas oli külm toimetada, toodi lauad kööki. Mitu õhtut meisterdas Mikk hoolega. Siis oli kuut valmis. Poiss palus, et ema aitaks selle välja tõsta. Ema tuli lahkesti appi.

Aga oh pahandust! Kuut oli nii lai, et ei mõelnudki uksest välja mahtuda. Isegi aknast mitte. Lõhu või maja maha!

Mikul olid pisarad silmis. Nõutult vaatas ta emale otsa. Ena

naeratas ja küsis, mis siis oleks saanud, kui Mikk oleks ehitanud niisuguste ustega lauda, et lehmad poleks sisse mahtunud. Meistri kätt peab juhtima tarkus.

Nii lõhutigi Murka maja ära. Ohtul aga ütles Mikk emale, et päris häda kohe, kui pole tarkust. Vaja hoolsamini õppima hakata.
(E. Ploomi järgi.)

U n e v a n a m e e s .

Kaugel metsas asus unevanamehe kodu. Seal oli tal suur veski, mis jahvatas peenikest uneliiva. Ohtul täitis unevanamees suure koti uneliivaga ja läks lastele und viima.

Ta tuli Karli akna alla ja vaatas — nii hilja juba ja poiss mängib veel põrandal! Kohe võttis ta kotist hea kamalutäie und ja viskas läbi akna poisile silma. Nüüd muutusid Karli silmalaud raskeks, uni hakkas torkima silmanurkades. Siis läksid silmad kinni ja pea vajus rinnale.

Aga unevanamees rühkis pikkade sammudega edasi. Ta läks und viima ka teistele lastele.

(J. Parijõgi.)

K u s t u b a m u s t a j o o n e s a i .

Kord hakanud uba ja süsi üle Kasari jõe minema. Paadiks olnud neil lepaleht. Keset jõge puhunud kange tuulehoog ja lükanud paadi ümber. Süsi uppunud ära, uba aga osanud ujuda ja pääsenud teisele kaldale.

Kui ta sinna saanud, naernud ta heast meelest nii kangesti, et moka lõhki kärisenud.

Uba läinud siis rätsepa juurde, et seda viga parandada. Rätsep õmmelnud katkise koha musta niidiga kinni. Kui haav ära paranenud, jäänud must märk järele. See on oal praegugi alles.

(Rahvajutt.)

J u t t l u m e l a p s e s t .

Kord vanasti mänginud lapsed talvel väljas ja teinud lumest lapsukest. Ja näe imet: lapsuke hakanud elama.

See olnud väga ilus laps. Ta kõnelnud ja mänginud niisama nagu kõik lapsed. Ta meeldinud teistele lastele väga. Need viinud ta koju ja ka vanemad inimesed hakanud seda last armastama.

Kui kevad lähemale jõudnud, jäänud laps iga päevaga kurvemaks. Ühel ilusal ja soojal kevadpäeval mindi välja mängima, kuid imelik lumelaps olnud väga nukker. Ja kui päike lõunasse jõudnud, siis sulanud lapsuke ära. Teised lapsed tulnud nutuga koju. Nad ei läinud enam kunagi sinna mängima, kus nad oma hea sõbra olid kaotanud.

(Rahvajutt.)

Kaugel metsajärve kaldal oli näärivana kodu. Seal elas näärivana oma abilistega. Maja ümber laius suur õuna- ja suhkrupeedi-aed. Sügisel korjati õunad ja suhkrupeedid aiast ära. Näärivana hakkas õunu pakkima, abilised aga siirupit keetma.

Kui õunad olid pakitud ja siirup keedetud, asuti piparkooke valmistama. Nääri vanal oli ka imeline masin — maiustuste kombain. Seal oli niisugune nupp, et kui sellele vajutada, siis hakkas masinast kompvekke ja šokolaadi välja voolama. Šokolaadi ja kompvekid pakkis näärivana väikestesse kottidesse, mis nagu klaas läbi paistsid.

Vahepeal sadas aga juba lundki. Ümberringi oli maa valge vaibaga kaetud ja näärivana kodu sätendas, nagu oleks ta kalliskividega üle külvatud. See kõik näitas, et nääri vanal oli aeg minna lastele kingitusi viima.

N ä ä r i v a n a .

Kui küünlad olid kuuse külge pandud ja neid hakati põlema süütama, helises uksekell. Pille-Riin arvas, et vanaisa tuleb, sest viimane oli just välja läinud ajalehte ostma. Aga kui Pille-Riin ukse avas, siis oli seal hoopis näärivana! Pille-Riin kohkus ja jooksis teise tuppa. Näärivana tuli talle järele ja küsis, kas siin elab Pille-Riin. Ema vastas, et elab küll.

Näärivana naeratas. Tal oli suur valge habe ja seljas punane mantel. Aga saapad olid vanaisa saabaste moodi.

Siis lükkas ema Pille-Riini nääri vanale lähemale ja näärivana hakkas temalt salmi küsima. Ta naeratas nii sõbralikult, et Pille-Riini läks hirmgi vähemaks. Salmi ta küll ei öelnud, kuid selle asemel rääkis jutu siilist ja jänest. See jutt meeldis nääri vanale. Ta avas oma koti ja hakkas kõigile kingitusi jagama. Pille-Riin sai palli, koti kompvekke ja kollase karupoja. Isale kingiti täitesulepea ja emale kaks raamatut. Ka vanaisa jaoks jättis näärivana paki. Siis ütles ta kõigile hüvasti ja läks teisi lapsi külastama.

(E. Niidu järgi.)

T i h a n e k o p u t a b .

Minu parimateks sõpradeks on linnud.

Kõige sagedamini külastavad mind tuvid, rasvatihased ja varblased. Tuvidele annan leivaraasukesi ja teri. Nad on nii julged, et tulevad juba päris lähedale.

Rasvatihastele riputan puuoksa külge pekitüki. Kord, kui unustasin seda teha, tuli üks tihane mu akna taha ja koputas vastu ruutu. Mulle tuli siis kohe meelde, et olin oma sõbrad tühja kõhuga jätnud.

Ka varblased on kasulikud linnud. Nemad hävitavad suvel aia-
kahjureid. Varblastele annan samuti leivaraasukesi ja teri.

Kõik meie klassi õpilased hoolitsevad talvel lindude eest.

Linnumajake.

Ilm oli külm. Väike tihane istus akna all oksal ja siutsus haledasti. Ta kõht oli väga tühi. Jüril hakkas linnukesest kahju ja ta viskas tihasele teri. Need langesid akna alla lumele. Varsti läksid lapsed õue. Nad märkasid, et lumehelbed olid terad kinni katnud.

Nüüd oli hea nõu kallis. Jüri muretses tühja kasti. Sellest meisterdati lindudele toidumajake, mis kinnitati puu külge. Lapsed panid majakesse teri ja rasva. Varsti olidki linnud kohal. Lapsed rõõmustasid. Linnukesed võisid rahulikult süüa ja külma tuule eest varju leida.

Kuidas orav talvitab.

Oravat ei kohuta talvel pakane ega tuul. Niipea kui hakkab tuiskama, ruttab orav kiiresti oma pessa.

Orava pesa on ehitatud okstest ja samblast. See on nagu suur kera — ümmargune, küljel ava.

Seest on pesa pehme kuiva voodriga kaetud. Selles on mugav ja soe. Oravake poeb pessa. Et külm tuul sisse ei puhuks, topib ta avagi kinni. Siis tõmbub ta kerra, katab end koheva sabakesega ja jääb magama.

Väljas aga ulub jääne tuul ning keerutab lund. Kui ilm vaikib, ronib orav pesast välja, raputab end ja hüppab puult puule toitu otsima: siit rebib ta kuusekäbi, sealt otsib kuiva seene, mille ta ise oli suvel oksale kuivama jätnud. Kuid orava peamine toit on juba sügisel varutud lattu, vana puutüve sisse. Seal leidub nii tammetõrusid kui ka pähkleid. Toiduvarusid piisab kogu talveks.
(N. Tšaplina.)

Ära uhkustal!

Oli õhtupoolik. Mängisime järve ääres. Proovisime ka järve jää libedust.

Siis tahtsin teistele oma julgust näidata. Läksin ikka kauge-
male järvele ja uhkustasin, et ma ei karda midagi. Tiiu ja Ülle hoiatasid ja kutsusid mind tagasi. Mina aga astusin sammu ja kukkusin järve. Teised hakkasid appi hüüdma, kuid Aadu sõitis tõukekelguga mind päästma ja tõmbaski mu veest välja.

Hakkas külm. Hiilisin salaja tuppa ja peitsin märjad riided ära. Vanaema ei märganud midagi.

Õhtul tundsin külmavärinaid. Mul oli palavik. Kui ema töölt koju jõudis, sai ta kõik teada. Puudusin mitu päeva koolist haiguse pärast.

Õnnetus jääs.

Suurel vahetunnil jooksid kõik jõe le liugu laskma. Viimasena lahkus klassist Arno.

Kui ta parajasti uksest väljus, murdus jää ja Teele kukkus vette. Tüdrukud hakkasid hirmsasti karjuma. Ka poisid jooksid ehmunult lähemale.

Arno jõudis jõe äärde. Ta nägi, kuidas Teele veest pooliti välja ronis, nagu kobades jää servale toetus, kuidas jää serv katki murdus ja tüdruk vette tagasi langes. Edasi kuulis ta, kuidas Teele vees puristades appi karjus.

Arno seisis silmapilgu nagu kivist sammas liikumata ühel kohal. Siis jooksis ta otsekohe Teele poole, laskus jääle pikali ja ulatas tüdrukule käe. Teele haaras sellest kinni, kuid jää purunes ja nüüd oli ka Arno vees. Parajasti jõudis jõe äärde kooliõpetaja, pikk laud kaenlas. See lükati vette ja lapsed pääsesid kaldale.

(O. Lutsu järgi.)

Tedreema.

See oli minu metsavahiameti esimesel aastal. Vahtkonnas ringi hulkudes oleksin ühel päeval raiesmiku serval väetile tedrepojale peaaegu peale astunud. Kumardusin oma kaunist leidu imetlema, kui samast lähedalt kanarbiku seest tõusis parinal lendu kluksuv emateder, lendas vaid kümmekond meetrit ja kukkus siis nagu püssikuulist tabatuna kanarbikuvarte vahele, kus hakkas ühele küljele laskudes abitult tiibadega rapsima. Ilmselt oli õnnetu lind murdunud tiivaluu.

Ruttasin õnnetuspaigale, et olla talle kuidagi abiks. Kuid viimast jõudu kokku võttes sai ta siiski tuule tiibadesse ja vuristas hädisel lennul jälle kümmekond meetrit edasi. Jooksin põgenikule järele. Kuid jõudnud tedre juurde, kordus endine lugu. Nii kahlasin vigase linu järel oma sadakond meetrit. Siis aga juhtus äkki ime: vigane lind raputas korra oma kohevileatud sulgi ja vuristas järgmisel hetkel kiiresti üle männiladvadele.

Suutmata mõista sündinut, pöördusin tagasi kohale, kust äsja olin leidnud väeti tedrepoja. Viimast ei olnud enam kusagil. Alles siis taipasin: kaval tedreema oli mind oma «näitlemisega» poegadest eemale meelitanud, andes sedaviisi neile võimaluse peitupugemiseks.

Lisa ülesanne. Kasutada «mina» asemel «metsavaht Jaan» ja siis jutustada.

Karupoegade kümblus.

Kütt sammus mööda jõe kallast ja kuulis äkki okste praginat. Ta kohkus ja ronis ruttu puu otsa.

Tihnikust tuli jõe äärde suur karu kahe väikese pojaga. Korraga haaras karuema ühel pojalt hammastega turjast kinni ja kastis jõkke. Karupoeg kiunus ja rabeles, kuid ema ei lasknud teda enne lahti, kui ta oli täiesti märg.

Teine poeg lõi külma vanni nähes kartma ja põgenes metsa. Karu püüdis ta kinni, andis mõned kõrvakiilud ja kastis ta siis vette nagu esimesegi. Kui karupojad uuesti kaldale pääsesid, näis, et mõlemad jäid kümblysega väga rahule. Päike kõrvetas ja karukestel oli olnud väga kuum. Nüüd oli vesi neid värskendanud.

Pärast kümblyst kadusid karud jälle padrikusse. Kütt ronis puu otsast maha ja läks koju.

(V. Bianki järgi.)

Metsast leitud maja.

Võrumaal juhtunud kord kütt metsa hundijahile minema. Kütt hulkunud mööda metsa ja läinud õige kaugele, kus ta enne ei olnud veel kunagi käinud. Mets läinud paksuks tihnikuks, nii et mees pidanud suure vaevaga edasi ronima.

Korraga märganud kütt paksu tihniku keskel vanaaegset elumaja. Kambri üks olnud lahti ja mees astunud sisse. Kõik ruumid olnud tühjad ning mees pidanud juba uksest tagasi välja minema, kui ta iseäralist niuksumist kuulnud. Kütt otsinud kõik kohad läbi ja leidnud tare ahjust hundipesa, kus väikesed pojad mänginud ja nagu koerakutsikad niuksunud.

Nüüd tulnud kütil suur lust ka vana hunti kätte saada. Ta roninud oma püssiga parsile ja jäänud seal vana hundi tulekut ootama.

(Rahvajutt.)

Kass ja orav.

Kassil hukkusid pojad. Ta ei söönud enam, otsis oma poegi ja näugus haledasti. Lastel oli kassist väga kahju.

Teisel päeval leidsid nad metsast väikese orava ja töid koju. Orav oli alles pime ning ei osanud veel süüa ega kõndida. Kass nuusutas väikest saamatut loomakest, lakkus teda ja hakkas toitma nagu oma poega. Nad magasid koos. Kass soojendas oravat, kui sel oli külm. Ta ei lubanud ühelgi koeral oma kasulapsele läheneda.

Kui orav suureks kasvas, hakkas kass teda õpetama hiiri püüdma. Kuid orav ei tahtnud sugugi hiiri püüda. Ka näugumist ei õppinud ta ära.

Kord läks kass aeda ja orav hüppas ta kannul. Nad jõudsid sarapuu alla. Siin hüplesid hiirekesed ja valmistasid endile augukest. Kass tahtis jälle hakata näitama, kuidas hiiri püüda. Ent orav, niipea kui ta nägi puud, hüppas kohe oksale ja ronis latva.

Ta istus tagumistele käppadele, murdis pähkli, puhastas koorest ja sõi mõnuga pähklituuma.

Sellest ajast alates ei õpetanud kass enam kunagi oravat. Nad jäid sõpradeks ja jalutasid aias koos, aga toitu hankis kumbki omal viisil.

Hindu ja elevant.

Indias peetakse koduelevante. Üks hindu läks elevandiga metsast puid tooma. Elevant tallas mehele tee sisse, aitas puid langetada ja mees laadis need elevandile selga.

Järsku lakkas elevant hindut kuulmast, hakkas ringi vahtima, kõrvu raputama, siis aga tõstis londi ja mõirgas valjusti.

Hindu vaatas samuti ringi, kuid ei märganud midagi. Ta sai elevandi peale vihaseks ja lõi talle oksaga vastu kõrva. Elevant tõmbas aga londi kõverasse, et peremeest selga tõsta. Hindu istuski elevandi turjale ja hakkas teda edasi ajama. Elevant taganes, tammus jalgadel ja vehkis londiga. Siis tardus ta paigale ja tõmbus valveasendisse.

Äkki hüppas põõsast välja hiiglasuur tiiger. See tahtis elevandile kallale tungida ja talle selga karata. Kuid ta sattus käppadega puukoormale ja see langes laiali. Tiiger kavatses teist korda hüpata, ent elevant oli juba ringi pöördunud ja haaras tiigril londiga ümber kõhu, pigistades teda nagu jämeda köiega. Tiiger avas lõuad, ajas keele välja ja siputas käppi. Kuid elevant tõstis ta õhku, lõi siis vastu maad ja hakkas jalgadega tallama. Elevandi jalad on aga nagu sambad. Elevant tappis tiigri.

Kui mees hirmust toibus, kahetses ta, et oli elevanti löönud: elevant ju päästis ta elu. Hindu võttis kotist leiva, mis tal oli enda jaoks kaasas, ja andis selle elevandile.

(B. Žitkov.)

Murka ja kajakas.

Murka jaoks püüti kajakas. Küll oli koer algul õnnelik. Ta kihutas ümber linnu, ikka lähemale ja lähemale, katsus teda haarata. Kuid veidral kombel hoidis kohmakas kajakas oma pea alati koera poole ja kisendas vihaselt. Murka tantsis ta ümber, lähendas vahetevahel koonu linnule ja katsus talle käppa peale panna. Aga ikka hoidis teda viisakas kauguses kajaka tugev luine nokk.

Lõpuks muutus Murka vihaseks ja läks otserünnakule. Ta püüdis kajakat kaelast haarata. Püüdis haarata — ja taganes valukisaga. Tugev nokk virutas talle otse vastu nina. Virutas nii, et Murka rõngas saba läks järsku sirgeks nagu tollipulk ja tõmbus siis jalgade vahele. Kui valu veidi järele andis, tegi Murka uue katse, seekord juba ettevaatlikumalt. Aga kajakas, kes seni taga-

nes, tatsas koerale vastu ja andis talle uuesti vastu koonu. Kolmas rünnak lõppes samaga. Murka tegi nüüd näo, et teda see suline elukas üldse ei huvita.

Ta läks kajutisse ja vedas end toolile siruli. Ainult see, et ta vahetevahel käpaga nina katsus, rääkis kaotatud lahingust.

(J. Smuul.)

Varss.

Tallivanemana tuleb mul kolm korda päevas mõõta hobustele kaeru. Seejuures on mul juba mõnda aega abiline — väike varss Karu. Iga päev läheme kahekesi ümber tallinurga jõusööda pani-paigani. Kui Karu avastab teel midagi huvitavat kui minu järel lonkimine, aitab vilistamisest tema tagasikutsumiseks. Mina koti all kõveras ees, tema järel, läheme koos tagasi talli.

Vahekaigus algab siis jagamine. Mõõdan kopsikuga vajaliku portsjoni igasse kasti, millega kaerad viiakse hobustele ette. Karu kogu aeg «kontrollib». Ta torkab oma uudishimuliku nina alati just sinna, kuhu mina parajasti kalkan. Päev-päevalt muutub Karu ikka ülemealikumaks ja ühel söötmisajal ületab tema vallatus minu kannatuse. Põrand meie ümber on tuuseldamisest juba laias kaares kaeru täis. Rahman kopsikuga varsale kergelt mööda kintsu. Pisikeste kapjade plagisedes põgeneb Karu tühja latrisse. Nüüd saan segamatult töötada.

Ent mitte kaua. Kummardunud sügavalt kaerakoti kohale, tunnen äkki, kuidas miski haarab kinni mu pükstest. Kargan püsti ja pöördun ümber. Minu ees seisab Karu, hambad paljad, kõrvad lingus (pealigi).

Teistkordselt põgeneb ta minema, seekord ema kõhu alla.

Hakkan naerma. Kutsun teda enda juurde. Oleme ju tasa.

Aga Karu ei tule. Alles järgmisel hommikul, kui uni oli aidanud pahanduse unustada, tippis ta oma väikese sabatuusti vehkides mulle endiselt järele.

(R. Vaidlo järgi.)

Poolu kangelastegu.

Maidu kodu lähedal oli vana, juba rohtukasvanud kallastega turbaauk. Kevaditi täitus turbaauk veega. Ojast ujusid sinna mõned havid.

Vesi alanes ja purikad jäid vangi.

Kord läks Maidu koos oma sõbra Pooluga turbaaugu äärde kalu vaatama. Ta kummardus ettepoole. Äkki hakkas ebakindel jalgealune kõikumama ja poiss kukkus vette.

Ujuda Maidu ei osanud. Parajasti siis, kui teda nagu mingi salapärane jõud allapoole hakkas kiskuma, kostis veekogu kaldalt veel üks sulpsatus. Poolu oli hüpanud oma sõbrale ja mängukaas-lasele appi.

Kutsikas ei jõudnud uppumat vee peal hoida. Poolu tegi aga endalegi ootamatult muud kasulikku. Tema hüppehoog tekitas laine, mis viis Maidu käeulatusse vees ujuva lauatüki.

Kui vanemad inimesed kisa peale kohale jõudsid, oli Maidu laua abil juba kaldale saanud. Seal ootas teda Poolu, saba kella-pendlina võnkumas.

(E. Tennovi järgi.)

K a a r u.

Kes ei tunneks meie koolis
Kaaru kurjustavat bassi,
kui ta tähtsalt kõnnib hoovis,
hirmutades mõnda kassi?

Tunnid. Vaikus koolimajas.
Kaarugi on vaikne. Magab.
Aga igal vaheajal
lööb ta lärmi akna taga.

Õnnestub tal klassi tulla,
tõuseb kohe hirmus kära,
sest et Kaaru aina hullab,
peidab tahvlilapi ära.

Vahel mõne koolikotis
lõhnab hästi saiakoorik,
kähku selle üles otsib,
hambaid leiu kallal proovib.

Raamatutest ta ei hooli,
pigem spordib, hüppab kaugust.
Valvab hoolsalt meie kooli,
tervituseks muudkui haugub.

(N. Laanepõld.)

T u l e t õ r j u j a d.

Arnold Kant on vana tuletõrjuja. Lugematuid kordi on ta kustutanud põlevaid maju ja päästnud inimesi leekidest.

Uhel ööl oli jälle häire. Kusagil põles katlamaja. Välgkiirelt olid mehed riides. Üks minut hiljem kihutas juba tuletõrjeauto sireeni unnates õnnetuspaiga poole.

Katlamaja oli leekides. Ustest ja akendest tuli paksu musta suitsu. Katlaruum ise asus keldris. Oleks ju võinud siitsamast vee keldrisse juhtida, aga... seal all oli inimesel

Arnold Kant tungis elu kaalule pannes koos mõne seltsimehega keldrisse. Sealt leiti koguni kaks inimest. Mõlemad olid meele-märkuseta, kuid elus.

Nõnda päästsid vaprad tuletõrjujad kaks inimest ja kustutasid tulekahju.

Õ n n e t u s.

Arvo tuli koolist koju. Ema ja isa olid kolhoosis tööl. Pliidil seisis kastrul supiga. See oli jahtunud. Poiss otsustas suppi soojendada. Ta pani pliidi alla puud ja väikese tüki paberit. Siis süütas ta paberi. Paber põles ära, aga puud ei süttinud.

Arvo võttis uue paberi, kuid kordus endine lugu. Poiss mõtles viivu, läks siis sahvrisse ja tõi sealt petroolipudeli. Ta valas puud petrooliga üle, kusjuures osa petrooli valgus ka põrandale.

Vaevalt oli Arvo tiku süüdanud, kui kogu tuba plahvatas tuld täis. Arvo riided süttisid põlema. Valju kisaga jooksis poiss õue. Naabrid ruttasid appi ja kustutasid poisi riided.

Kiiresti kutsuti välja tuletõrje. Arvo pidi aga kaua haiglas lamama, sest ta oli saanud raskeid põletushaavu.

E s k o j a E n n o ä p a r d u s.

Uhel õhtul läksid isa ja ema külla. Esko ja Enn jäid kodu hoidma ning panid ukse seestpoolt haaki. Poisid tegid esialgu oma tegemisi, aga kui kõhud tühjaks läksid, siis otsustasid, et Enn toob keldrist mett ja Esko kapi otsast õunu.

Enn kiskus keldriluugi lahti ja ronis alla. Samal ajal tõstis Esko tooli kapi kõrvale, astus selle põhjale, sealt seljatoele ja hakkas kapi otsast õunu võtma. Kuid need olid õige kaugel. Poiss pingutas ja toetas end kapi najale, nii et varbaotsad veel vaevalt tooli puudutasid.

Äkki kaldus tool viltu ja langes kolinal ümber. Esko tõmbas end hirmuga kapi otsa. Tool aga riivas keldriluuki, lõi selle kinni, ja veel nii õnnetult, et riiv ka kinni kukkus.

Nüüd oli Enn keldris luugi all ja Esko ülal kõrgel kapi otsas. Üks ei pääsenud üles ega teine alla. Samal ajal kobistas keegi väljas ukse taga ja ema hää l hüüdis:

«Noh, pojakesed, laske meid nüüd sisse!»

(E. Tasa järgi.)

K a n g e l a s l i k l e n d u r.

See juhtus Suure Isamaasõja esimestel päevadel. Lendur Nikolai Gastello sai käsu pommitada fašistide tanke, mis meie kaevikute poole roomasid.

Ülesande täitmisel tabas vaenlase õhutõrjemürsk Gastello

lennukit. Lennuk süttis põlema. Gastello oleks võinud end langevarjuga päästa, kuid ta otsustas talitada teisiti. Kindla käega juhtis ta oma põleva lennuki vaenlase tankide ja bensiiniautode kogunemiskohta. Kostis kohutav plahvatus.

Fašistide tankid jäid tükiks ajaks ilma kütteta ega saanud pealetungi alustada. See kergendas meie vägede olukorda ja tekitas vaenlasèle suurt kahju.

Sooritatud kangelasteo eest anti Nikolai Gastellole pärast surma Nõukogude Liidu kangelase austav nimetus.

K a n g e l a s t e k a l m u d e l.

Mõtlesime juba ammu, kuidas Nõukogude armee aastapäeva oma malevas pidulikult tähistada.

Meie kooli läheduses Linnamäel on põliste kuuskede all Suures Isamaasõjas langenute kalmistu. Meie pioneerimaleva ilusaks traditsiooniks on korras hoida nende haudu, kes langesid meie helge elu eest. Igale kevadel viime sinna esimesi kevadlilli, korraldame seal koondusi, läheme sinna ka meie väikeste sõprade — oktoobrilastega.

Nõukogude armee aastapäeva tähistamiseks toimub maleva riviline ülevaatus. Hiljem läheme rongkäigus Linnamäele ja asetame kalmudele pärjad. Tänutundes mõtleme kangelastele, kes langesid meie kodumaa vabaduse ja õnne eest.

S u i t s u t a r e.

Vanasti elati suitsutares.

See ei ole hea, kui majal pole korstnat. Siis tuleb kõik suits kööki ja läheb tuppa ka. Silmad hakkavad vett jooksuma ja kurgus on väga kibe.

Kord, kui ema õue läks, tahtsin proovida, kuidas lapsed suitsutares elasid. Ronisin pliidile ja lükkasin siibri kinni. Algul polnud midagi. Siis aga hakkas kõigest pliidi pragudest suitsu välja ajama ja varsti oli kogu köök seda täis.

Minule ei meeldinud enam suitsutares elada. Ronisin uuesti pliidile ja tahtsin siibri lahti tõmmata. See aga ei tulnud kuidagi lahti. Olin väga õnnetu. Suits pani mind läkastama. Pidin alla hüppama. Varsti ajas põrandalgi kõhima.

Viimaks tuli mulle hea mõte. Avasin akna ja istusin selle alla. Seal oli natuke parem kui mujal.

Äkki kuulsin, kuidas ema õues imeliku häälega kisendas: «Ando! Ando!» Ma ei saanud veel vastu hüüda, kui ta juba uksest sisse tormas, mind kaenlasse tõmbas ja õue viis. Kui ta nägi, et mul pole midagi viga, oli tal väga hea meel. See aga teda ei rõõmustanud, et ma siibri kinni lükkasin. Kui ta sellest kuulis, sain tublisti riielda.

(L. Kahase järgi.)

Kopikakassa oli tavaline madalate äärtega pappkarp. See seisis pikapäevarühma klassitoas suure laua sahtlis.

Pikapäevarühma lapsed on terve päeva koolis. Siin nad söövad, mängivad, loevad, kirjutavad ja arvutavad. Kui juhtub, et vihik numbroid või tähti täis saab, pole neil vaja pöödi joosta. Uute vihikute pakk on laualaekas. Pole muud kui sahtel lahti tõmmata, kaks kopikat kassasse lasta ja töö võib jätkuda.

Pikapäevarühma oktoobrilastele meeldib niisugune kauplus väga. Kes siis ei tahaks aus olla ja teada, et sind usaldatakse!

Aga ühel päeval oli kassas läikiv ühekopikaline. Seda märkas esimesena pioneer Rein. Väike raha seisis nelja kahekopikalise kõrval.

Keegi oli pannud vihiku eest kassasse ainult ühe kopika. Lapsed kogunesid laua ümber. Kõik olid nõrдинud ja pahased. Kes võis küll nii ebaaus olla?

Sel päeval ei olnud enam kellelgi tahtmist sahtlipoest vihikut osta. Ka järgmisel mitte. Alles kolmandal hommikul kostis poe poolt rõõmus kõlksatus.

Lapsed pöördusid vaatama. Väike teise klassi tüdruk Sirje lükkas juba sahtli kinni, kuid vihikut tal polnud.

Rein küsis tüdrukult, miks ta vihikut ei võtnud. Sirje seletas, et vihiku võttis ta juba esmaspäeval. Siis aga polnud tal rohkem raha kui üks kopikas. Ta kavatses ülejäänud raha teisipäeval ära tuua, kuid jäi vahepeal haigeks.

Sirje pani oma rahakoti tasku ja vaatas imestades, kuidas õpilaste näod äkki särama löid.

(J. Rannapi järgi.)

Kolm sõrmejälge.

1. septembriks sai uus koolimaja valmis. See on kogu linnas kõige suurem ja uhkem maja. Neljas klass, kus mina õpin, on ka väga ilus. Seinud katab õrnroheline värv. Koolipingid on heledakollased.

Otsustasime, et meie klass peab olema alati niisama puhas kui esimesel koolipäeval.

Ühel päeval ei saanud ma portfelli lukku lahti. Portfellis olid mul saaviilud pohlakeedisega. Katsusin saia niisama välja võtta, aga tegin ainult sõrmed moosiseks. Tõusin püsti, et minna käsi pesema. Ust avades puudutasin moosise käega kogemata seina. Heledale krohville jäi kolm moosiplekki.

Küll ma ehmusin! Ka teised õpilased vaatasid kohkunult ja etteheitvalt plekke ning mind. Puhkesin nutma.

Kuid Tõnu tõi märja lapi ja hakkas seina puhastama.

Nüüd on meie klass jälle puhas ja ilus.

Koolitädi.

Meil on koolis mitu koolitädi. Nad armastavad meid lapsi ja aitavad, kus saavad.

Üks koolitädidest aga erineb teistest. See on vana, tõsisem. Näib, nagu oleks ta alati kuri. Kui käisime alles esimeses klassis ja meil polnud mõnikord klass korras, hakkas ta kohe pahandama. Seetõttu arvasime, et see tädi on kuri ja paha inimene.

Kord kaotas meie klassi tüdruk Inge oma toavõtme. Ta otsis, otsis, aga ei leidnud seda kusagilt. Tüdrukul olid juba silmad vees.

Kui Ingel kadus võtme leidmiseks igasugune lootus, tuli «kuri» toolitädi klassi.

Ta päris tüdrukult, mis temaga on juhtunud. Pisaraid pühkides rääkis see oma õnnetusest. Koolitädi lohutas teda ja lubas aidata.

Nad hakkasid kahekesi otsima. Inge nägi nüüd, kui raske oli tädil kummarduda sahtlitest paberitükke võtma ja põrandalt prügi üles noppima. Vanainimese selg ei paindu ju hästi. Sellest hoolimata aitas koolitädi teda seni, kui võti ühe pingi alt üles leiti.

Järgmisel päeval rääkis tüdruk sellest teistele õpilastele.

Nii õppisime armastama oma vana ja tõsist, kuid siiski head koolitädi, kellel on vahel meie hooletuse ja lohakuse pärast palju muret ning vaeva.

Nüüd aga oleme juba suuremad ja korrastame oma klassi ise.

Ema pilt.

Tõnis sai jälle puuduliku hinde. Ta jättis tänaseks lihtsalt õppimata, sest õpetaja oli teda alles eile küsinud.

Tõnis oli juba mitu korda töotanud, et ta hakkab korralikult õppima. Töötas ja unustas. Kuid täna noomiti teda kõige selle eest veel seinaleheski. Keegi oli temast isegi pildi joonistanud. See aga Tõnisele ei meeldinud. Tusasena astub ta kodu poole.

Äkki märkab poiss rajooni autahvli ees hulka inimesi. Tõnis trügib lähemale ja silmab teiste eesrindlaste seas oma ema pilti. Poiss vaatab ema naeratavaid silmi ja talle meenub puudulik hinne ning artikkel seinalehes. Tõnisel hakkab piinlik. Ruttu eemaldub ta autahvlist, silmad maas.

Kuidas see siis juhtus? Ema ja isa ehitavad kommunismi, nagu klassijuhataja ütles. Aga tema? Tema teeb oma vanematele ja kogu klassile häbi. Ei, nii ei tohi see enam edasi kesta!

Ja Tõnis annab endale ausõna, et ta ei jäta enam kunagi õppimata. Esimest korda lubab ta seda tõsiselt.

Kurvalt lahkus Kalevipoeg isa haualt. Ta tõttas mere äärde ja vaatas kõrgelt kaljult alla. Kalda lähedal oli ta eile õhtul võõraid jälgi märganud. Siin oli ka Soome Tuuslari paat olnud kalju külge aheldatud.

Kangelane hüppas kaljult alla voogudesse ja hakkas tugevate tõmmetega Soome ranniku poole ujuma. Taevatähed olid talle teejuhtideks.

Hommikul koidu ajal astus Kalevipoeg Soome kaljusele kaldale. Rannal märkas ta Tuuslari paati. Röövlit ennast polnud aga kuskil näha.

Väsinud kangelane heitis kaljudele veidikeseks puhkama. Pärast virgumist tõttas Kalevipoeg sisemaale, et Tuuslari talu üles otsida ja röövlile ema eest kätte maksta.

(F. R. Kreutzwaldi järgi.)

Sünnipäeval.

Kõige enne oli sünnipäev Lainel. Siis oli veel nii külm, et tuli palitu selga panna. Kuid ülemise nööbi lubas ema siiski lahti jätta, et pioneerirätt välja paistaks. Ma pakkisin sinililled paberisse ja me hakkasime minema.

Laine juurde on niisama pikk tee nagu kooligi, ainult minna tuleb teisele poole. Kui me üle raudtee läksime, näitas Elsa mulle üht punast maja ja ütles, et siin elabki Laine.

Lähemale jõudes nägin ma ukse kohal hoopis silti — «Vaidla sideagentuur».

Tahtsin just küsida, miks see nii on, kui äkki märkasin: Laine piilub meid ülalt aknast kardinatega vahelt. Siis juba astusime uksest sisse ja trepist üles.

Mart koputas kaks korda, enne kui Laine ukse lahti tegi. Meie soovisime talle õnne, andsime kingitused kätte ja ütlesime, et tulime tema sünnipäevale.

(L. Kahase järgi.)

Kompvekid.

Juku ja Lembit on kaksikud ning täiesti ühte nägu. Ainult Juku on kiusakam.

Ühel hommikul leidis Juku laualt kompvekikoti. Koti kõrval lebas paber. Sellele oli vanem vend Toomas kirjutanud, et kompvekid tuleb Lembituga pooleks jaotada.

Juku heitis pilgu magava Lembitu poole ja valas siis maiustused lauale hunnikusse. Seal oli kahesuguseid kompvekke: ühed suured ja ilusa paberiga, teised väiksemad ning harilikud. Juku ei mõtelnud kuigi kaua. Ta võttis endale suuremad, väiksemad

aga jättis magajale. Nüüd olidki kompvekid pooleks jaotatud, nagu Toomas käskis.

Kui Lembit ärkas, polnud ta jaotamisega rahul, kuid nutma ei hakanud.

Pärast hommikueinet asus ta maiustama. Veidi aja pärast oli tema kompvekkide asemel ainult hunnik pabereid. Nüüd kraamis Juku oma tagavara välja. Talle meeldis alati süüa alustada siis, kui vennal olid maiustused otsas.

Mõnuldes harutas Juku esimese kompveki paberist välja. Korraga vajus ta nagu pikaks.

Paberi sees polnudki kompvekki, vaid puupulgake. Sellele oli kirjutatud: «Aprill!»

(R. Männis.)

Liivi.

Liivi tuli meie kooli möödunud aastal. Ta õppis väga hästi ja paistis olevat päris tragi tüdruk.

Kord juhtus niisugune lugu, et meie klassikaaslane Elve ei saanud enam kuidagi matemaatikaga hakkama. Rühmanõukogu arutas seda küsimust ja Elvele otsustati määrata abistaja. Pioneerid tegid ettepaneku valida Liivi. Pärast väikest kõhklemist Liivi nõustuski.

Kui aga järgmisel päeval järeleaitamistund kätte jõudis, teatas Liivi, et ta ema on haige ja seepärast peab ta kohe koju minema.

Nii juhtus ka ülejärgmisel päeval. Jälle vabandas Liivi ema haigusega ja läks pärast tundide lõppu ruttu koju.

Hakkasime siis ise Elvet abistama. Kui me viimaks koolimajast lahkusime, tuli Liivi ema meile äkki täiesti tervena ja reipana vastu. Saime teada, et Liivi oli meile valetanud.

Kas see on õige seltsimees, kes ainult endale mõtleb?

Usume, et ka Liivi sellest ise ükskord aru saab.

Kuidas Viive suureks sai.

Viive tahtis hästi ruttu suureks saada. Aga kuidas seda teha? Ta pani selga vanema õe kleidi, kõndis ema kingadega ja tegi niisuguse soengu, nagu oli tädi Reedal. Kuid midagi ei tulnud sellest välja! Teised ainult naersid. Viive oli väga pahane ja õnnetu.

Kord võttis ta harja ja lapi ning proovis põrandat pühkida. Põrand sai päris puhtaks. Ema tuli tuppa ja ütles: «Näe, Viive hakkab juba suureks saama.» Viivel oli väga hea meel.

Õhtul pesi ta nõusid, kuivatas ära ja pani kappi. Nüüd ei suutnud isagi imestust varjata ja sõnas: «Ma ei ole märganudki, et Viive on äkki nii suureks kasvanud.»

Sellest ajast nimetavad kõik Viivet suureks tüdrukuks, kuigi tal on pisikesed kingad ja lühike kleidike. Ka Viive ise tunneb end suurena ja aitab alati ema.

(J. Permjaki järgi.)

K ü l a s.

Volli ja Reet läksid külla. Kuna toas ei olnud lapsi palju, tervitasid Volli ja Reet kõiki kättpidi. Kes oli võõras, sellele ütlesid nad ka oma nimed. Lapsed tutvustasid end.

Reet surus ühe pika tüdruku kätt ja sõnas:

«Minu nimi on Reet Mets.»

Tüdruk naeratas ja tutvustas ennastki.

Mõlemad ütlesid oma nimed hästi selgesti, nii et kumbki selgest aru sai.

Järgmisena peatus Reeda ees poiss, kes kandis pioneerirätti nagu Reetki.

Kõigepealt tõstis Reet käe pioneeritervituseks. Alles siis, kui poiss oli samaga vastanud, langetas Reet käe ning ulatas selle poisile.

Nii tervitasid Volli ja Reet kõiki toas olevaid pioneere.

Varsti palus tädi külalised lauda.

(H. Puki järgi.)

K o l m k ä i t u m i s v i i s i.

Matkaja sammus läbi võõra aleviku. Ta nägi teeristil mängimas kolme tüdrukukest ja küsis neilt, kuspool asub raudteejaam.

«Paremal. Minge paremale, onu!» hüüdis keegi tüdrukutest.

Võõras astus lähemale ja tõmbas taskust karbi kompvekkidega.

«Täna juhatamast. Võtke kompvekke, lapsed!»

Mustajuukseline tüdruk krimpsutas nina ja kähvas trotslikult:

«Mina ei taha.»

Ta pööras matkajale selja.

Teine, linalakk, ütles maheda häälega:

«Kohe, onu, ma pesen käed puhtaks.»

Ta ruttas majja.

Kolmas, kastanpruunide salkus juustega, astus julgesti ligi ning haaras karbist määrdunud käega terve peotäie, kiikas altkulmu võõra otsa ja tahtis veel võtta. Kuid matkaja tõmbas karbi muiates ära.

Samas tuli tagasi linalakk. Ta astus kiirustamata võõra juurde, silmitses viivu kompvekke, võttis siis puhta käekesega ühe punase, ühe rohelise ja ühe kollase. Seejärel vaatas ta matkajale tõsiselt näkku ja ütles:

«Aitäh!»

(J. Piik.)

Sõprade keskel.

Uhel päeval teatas meile vanempioneerijuht, et Pioneeride Majas toimub pioneeriaktiivi koondus.

Kogunesime kella neljaks koolimaja juurde ja läksime siit ühiselt Pioneeride Majja. Kui jõudsime kohale, oli seal juba palju tüdrukuid ning poisse linna teistest koolidest. Külalistena viibisid koondusel pioneerid Lätist ja Pihkvast.

Opetasime sõpradele uusi tantse ja ringmänge ning õppisime ka ise nendelt. Vahetasime aadresse ja pilte.

See oli lõbus koondus, mis meeldis kõigile. Nüüd ootame oma uutelt sõpradelt kirju.

Suure tähtpäeva eel.

Tahame pidulikult tähistada V. I. Lenini sünnipäeva. Juba praegu teeme selleks ettevalmistusi.

Iga rühm sai endale ülesande. Meie rühm korraldab näituse V. I. Lenini elust ja tegevusest. Tahame, et näitus hästi õnnestu. Seepärast kogume innuga pilte ja muud materjali.

Hiljuti valmis meil Lenini elu ja tegevuse kohta album, mille viime kindlasti näitusele.

Meie sõbrad Moskvast saatsid meile pilte Lenini lapsepõlvest ja kirjutasid, et ka nemad valmistuvad hoolega selleks tähtsaks päevaks.

Lenini lapsepõlvest.

Suvel sõitsid Uljanovid Kokuškinosse. See küla asus jõe kõrgele kaldal. Lähedal oli ilus mets. Seal käis Uljanovite pere marjul ja seenel.

Küll oli metsas lõbus! Lapsed jooksisid ja mängisid peitust. Lagendikul süüdati lõke. Küpsetati kartuleid ja metsõunapuu õunu.

Volodjal algas päev Kokuškinos varakult. Ta tõusis kärmesti, sõi ja jooksis välja. Sõbrad juba ootasid teda. Mängiti laptuud ja teisi mänge.

Ükskord tegid Volodja ja ta sõbrad paberist lohe. Lohe sai suur ja tore. Seda tulid vaatama kogu küla lapsed. Üheskoos mindi aasale, kus tuulehoog tõstis lohe kõrgele, kõrgele.

Igaüks tahtis lohenööri oma käes hoida, kuid lohe pääses lahti ja lendas minema. Kaua vaatasid lapsed talle järele.

Õhtul jutustas Volodja päevastest sündmustest emale ja isale. Juttu jätkus terveks öhtuks.

(V. Sidorov.)

Jaan tuli koolist koju. Ta istus diivanile ja mõtles kaua kosmoselaevast ning lennust Kuule. Alles täna oli õpetaja sellest jutustanud. Jaan toetus patjadele ja uinus.

... Just nende õues, suurel kivil, seisis kummaline masin. See oli nagu pomm, ainult otsast natuke teravam. Masina juures askeldas isa. Ta kruvis mingisugust luuki lahti. Jaan jooksis isa juurde ja küsis, mis ta teeb.

Isa ütles, et Jaan on oma klassis kõige kergem poiss ja nüüd peab ta minema Kuud uurima.

Jaan oli muidugi sellega nõus. Siis näitas isa, kuidas kosmose-laeva juhtida. Kohale tulid ka kõik Jaani klassi õpilased ning õpetaja. Jaan ronis masinasse ja isa kruvis luugi jälle kinni. Siis liigutas Jaan ühte kangi. Ält kostis kohin. Nagu nool tõusis laev kõrgustesse.

Juba oligi ta Kuul. Keegi kolistas ukse taga. Uks avanes ja Jaan nägi enda ees Kuu elanikku. See käskis Jaanil välja ronida ja hakkas temaga sõbralikult jutlema.

Nad otsustasid mööda Kuud matkama minna. Enne seda aga pidi Jaan selgeks õppima sealse auto juhtimise. See ei võtnud kuigi palju aega. Nüüd istus Jaan ise rooli taha. Ta käivitas mootori. Kiirusenäitaja tõusis sajani. Järsku tegi auto hüppe ja kukkus prantsatades Maa peale.

Nii ei saanudki Jaan lõpetada matka Kuul, sest ta ärkas.

Koondus lõkke ääres.

19. maini ei ole enam aega kuigi palju. Seepärast on meie maleval kõik päevad tööd täis.

Pioneerorganisatsiooni aastapäeval tuleb meil koondus lõkke ääres. Selleks lõkkeõhtuks õpime hoolega ettekandeid. Valmistame ette näidendit «Kevadpidu metsas». Näidendis on palju tantse, laule ja ega nende õppimine ning õpetaminegi väga kerge ole. See nõuab tublit tööd.

Aastapäeva auks teeme palju muudki. Kolmanda klassi pioneerirühm võtab juba neil päevil vastu kuus uut pioneeri. Korraldame ka vanapaberi kogumise hoogtööpäeva.

Tööd on palju, kuid seda ei karda meist keegi. Tahame pioneerorganisatsiooni sünnipäeva väärikalt vastu võtta.

M a a s t i k u m ä n g.

Kogunesime koolimaja juurde. Jagunesime kahte gruppi. Ühed olid «valged», teised «rohelised».

Pioneerijuht andis esimese salakirja. Selles oli käsk valida

kaptenid. Meie juhiks sai Tiia. Nüüd asusime uue ülesande juurde. Ka sellest saadi jagu.

Mängus tuli kasutada kompassi, mõõta oja laiust ja ühe suure kuuse kõrgust. Üldse pidime täitma üheksa ülesannet. Püüdsime neid kõiki võimalikult ruttu lahendada.

Lõpuks viis tee staapi. See oli kolme kuuse vahel. Meie, «valged», saabusime esimestena, järelikult võitsime.

Nüüd läks maastikumäng üle luuremänguks. Peitsime endid «roheliste» eest. Nemad tulid suure jooksupärga ja nägid meid. Minul õnnestus põgeneda. Hiilisin ringiga tagasi. Käis äge võitlus. Üks tõmbas ühel, teine teisel sidemed ära. Mina sain ainult ühe ära tõmmata, kui äkki jäin oma sidemest ilma. «Surnud» pidid minema staapi.

Luuremäng lõppes viigiga. Läksime koos koju. See huvitav koondus meeldis meile väga.

K a e r a h e l b e d.

Mai alguses olid väga ilusad ilmad. Otsustasime matkama minna. Ühel hommikul istusimegi ratastele ja teekond algas.

Tore ning huvitav oli sõita läbi kevadise looduse. Kaugel taeva all lõõritasid lõokesed. Põldudel töötasid kolhoosnikud ja mürisid traktorid.

Kui olime juba tükk aega pedaale tallanud, tundsimme, et kõhud on päris tühjad. Tegime pikema peatuse. Kogusime hagu ja süütasime lõkke. Aino valisime kokaks. Ivari aga saatsime külast piima tooma.

Panime keema paki herkulot, kuigi Ivar oli seletanud, et tema herkulot ei söö. Otsustasime, et me Ivarile ei ütlegi, mis supp katlas keeb.

Varsti oli Ivar piimaga tagasi. Ta nuusutas pajast tulevat auru ja päris ärevalt, et ega me viimati herkulot keeda. Aino naeratas kavalalt ja sõnas, et need on hoopis kaerahelbed.

Hakkasime sööma. Ivar aina kiitis meie suppi. Alles pärast söömist ütlesime talle, et herkulo teiseks nimeks on kaerahelbed.

I m e a e d n i k.

Meie maal tunnevad kõik kuulsa imeaedniku Ivan Mitšurini nime. Kui Mitšurin oli veel väike poiss, oli ta isal aed.

Väike Vanja mängis naabrilastega vähe. Tavaliselt viibis ta aias. Seal oli Vanjal palju tööd. Ta otsis välja kõige suuremad herneseemned ja kõige jämedamad ploomikivid.

Vanja taskutes leidis alati mingisuguseid seemneid. Aias olid Vanjal oma peenrad. Sinna külvas ta seemneid. Vanja kasvas magusaid herneid, suuri ja mahlakaid ploome ning kirsse.

Vanja vanemad olid vaesed. Ta ei saanud palju õppida. Juba noorelt läks ta tööle. Aga ta ei unustanud oma armsaimat tööd — aiatööd. Ta tegi palju katseid taimedega. Õhtuti luges noor Mitšurin raamatuid aiandusest.

Aastate pärast oli Mitšurinil haruldane aed. Seal kasvasid imesuured õunad, pirnid, ploomid ja kirsid. Isegi pihlaka hapud marjad muutis Mitšurin suurteks, maitsvateks ja mahlakateks.

Ega Mitšurin olnudki lihtne aednik. Ta oli suur teadlane, kes õpetas kõigile, kuidas loodust muuta. Nüüd kasvavad kolhoosides paljud Mitšurini aretatud viljapuud.

Soo muudeti viljakandvaks.

Mardi isa töötab maaparandusbrigaadis brigadirina. Poiss tahis juba ammu isa tööga tutvuda, aga siiani oli brigaadi töökoht ikka kaugel.

Ühel päeval rääkis isa, et varsti hakatakse ka nende kolhoosis sood kuivendama. Mart ootas igatsusega tööde algust.

Kord koolist koju tulles jäi poiss imestunult tee äärde seisma: soos mustendasid värsked kraavid. Nendes vulises vesi ikka suure kraavi poole, mis oli kaevatud möödunud aastal. Hiljem panid mehed kraavidesse savitorud ja kraavid aeti kinni. Maa künti üles ja tasandati. Traktorid mürisesid uudismaal kuni lume tulekuni.

Kevadel sõitsid põllule külvimasinad. Kuldnene seeme langes musta rammusasse mulda.

Varsti lokkab endises soos uhke oder. Kolhoos saab uudismaast palju tulu.

Kanala.

Hiljuti käisime kogu klassiga «Koidu» kolhoosi kanalas. Möödusime uutest lautadest ja jõudsime varsti kõrge traatvõrgust aia juurde, milles asuski kanal. See oli niisugune maja, kus üht seina polnud olemaski. Seda asendasid suured aknad. Akende all olid väikesed neljanurgelised augud, kust kanad sisse ja välja käisid. Maja ees laius avar õu. Siin kasvas palju põõsaid ja kõrgeid kobrulehti. Nende vahel jalutasid kanad ja kuked.

Läksime kanalasse.

Seestpoolt oli kanala veelgi huvitavam kui väljast. Siin märkasime umbes niisuguseid kaste, nagu linnamajades on all koridoris postkastid, ainult neid oli hulga rohkem üksteise kõrval. Need kastid olid pesad ja nii kavalasti ehitatud, et kanad said küll igal ajal sisse minna, aga välja ei saanud muidu, kui pidid munema ja kaagutama. Nägime veel niisugust plekist jooginõu, et ükskõik kui palju kanad ka joovad, tühjaks see ikkagi ei saa.

(L. Kahase järgi.)

Meie kolhoosis avati lasteaed. Sellest on vanematel palju kasu. Kui nad nüüd tööle lähevad, pole neil enam vaja karta, et lapsed söövad vahepeal moosipurgi tühjaks või panevad maja põlema. Seda räägivad kõik tädid, kes ema pool külas käivad.

Lastel on ka hea. Nad ei pea enam üksi olema ega akna juures vaatamas käima, millal ema koju tuleb.

Lasteaed on suur ja ilus maja. Tal on ühel pool uks ja aknad, teisel pool ainult aknad, otsas aga rõdu. Sealt saab aeda, kui vihma ei saja. Aias on liivakast, laudkiik ja võimlemisrõngad. Samas kasvavad marjapõõsad, mis praegu õitsevad.

Lasteaias käib palju lapsi. Mõned on väikesed, teised jälle suuremad. Kõige suurem on Heino. Tema läheb sügisel juba kooli. Ainult kasvataja ja tädi Anni, kes meile süüa teeb, on Heinost suuremad.

Mulle meeldib lasteaias käia.

(L. Kahase järgi.)

L i s a ü l e s a n n e. Õpilased jätkavad ümberjutustust:
«Vanasti, kui lasteaedu ei olnud, ...»

K ü n n i l .

Kui ma olin väike, käisin koos vanaisaga kündmas. Õieti kündis küll vanaisa, mina aga jooksin niisama vagude vahel ringi.

Koos minuga karglesid adra taga veel kuldnokad ja linavästri-kud. Kui nad mõnd mardikat või vihmaussi nägid, kohe pistsid selle nokka.

Ühel päeval olin jälle vanaisaga põllul ja kõndisin adra järel. Nagu ikka, tiirlesid ümberringi kuldnokad. Ja korraga — linnud hakkasid ärevalt käratsema, lendlesid parvena minu peale, istusid mulle õlgadele ja pähe, püüdsid lennata kätele ja jalgadele! Kui ma vanaisa poole vaatasin, hakkasin laginal naerma. Ta oli üleni lindudega kaetud, nii et eemalt paistis, nagu oleks talle äkki suled selga kasvanud.

Olime mõlemad alguses väga imestanud. Siis aga vaatas vanaisa üles taeva poole ja ütles, et põllu kohal tiirleb kull.

Linnud otsisid meie juurest kaitset.

Alles seejärel, kui kull metsa taha kadus, lendasid kuldnokad meie pealt ära.

(E. Raud.)

Kuidas ma vett kartsin.

Sel suvel tahan ujumise selgeks õppida.

Algul ei julgenud ma isegi vette minna. Seisin lihtsalt kaldal ja vaatasin teiste ujumist pealt. Nägin, et minust väiksemadki oskavad ujuda. Võtsin südame rindu ja läksin vette. Algul oli külm, hiljem hakkas päris soe.

Pead vee alla panna oli minu meelest võimatu. Kui paningi, siis hoidsin nina ja kõrvad kinni.

Möödusid päevad. Viimaks pistsin ka pea vette, ilma et oleksin kõrvu sõrmedega sulgenud. Kuid nina hoidsin ikkagi kinni, kartes, et vesi tungib ninasse.

Möödusid veel päevad. Nüüd oskan juba vee all olla, ilma et sulgeksin nina ja kõrvu. Oskan isegi pisut ujuda. Kord ujusin koguni kaks või kolm meetrit.

Tahan sel suvel korralikult ujuma õppida.

Metsapõlemine.

Oli imeilus kevadine ilm. Maad ja metsad olid kuivad nagu suvise põua ajal. Metsavaht Kirep käis mitu korda päevas lähedalt mäenukilt vaatamas, kas ehk kuskil ei paista metsapõlemise suitsu. Paaril korral ronis ta isegi vana jändriku kuuse otsa, et veel kaugemale näha. Aga tänini polnud talle midagi kahtlast silma hakanud.

Parajasti sel ajal, kui Kirep ise lõunauinakule heitis, arvas tema kuue-seitsmeaastane poeg Ats olevat kohase aja omakorda mäenukile minna. Aga oli ta kord seal, siis ei võinud ta ka puu otsa ronimata jätta. Kohe torkas talle silma suur suitsusammas. Atsi arvates ei põlenud midagi muud kui nende Soonesalu, kus kasvab noor tihe männik.

Nähes suitsu nii lähedal, tuli Ats kribinal puu otsast maha ja jooksis, nii kui jalad võtsid, kodu poole. Ülepeakaela tormas ta mööda redelit laka äärele ja karjus kõigest kõrist:

«Isa, tõuse ruttu üles, mets põleb!»

«Mis sa ütlesid?» küsis isa.

«Mets põleb, tõuse üles!» vastas poiss.

Nüüd isa taipas, kargas jalule, võttis jalgratta ja kihutas tulekustutajaid kokku ajama.

(A. H. Tammsaare.)

SISUKORD

Sissejuhatus	3
I. Üldisi märkusi	3
II. Etteütlused	4
III. Ümberjutustused	8
Etteütlused	13
I KLASS	
I. Lause. Kirjavahemärgid lause lõpus	13
II. Suur algustäht	14
III. -b ja -vad tegusõnade lõpus. Ainsus ja mitmus	16
IV. Lühike ja pikk häälik	18
V. k, p, t sõna alguses. st-ühend	23
VI. Kursuse kordamiseks	25
VII. Kontrolletteütusi	28
III õppeveerand	28
IV õppeveerand	29
II KLASS	
I. Kordamine	30
II. Häälik ja täht. Lühike ja pikk häälik	32
1. Täishäälikud	32
2. Kaashäälikud	34
3. Ühe- ja kahekordne täht ühesilbiliste sõnade lõpus	37
4. k, p, t — s ja h kõrval	37
5. i ja j sõna alguses	38
6. Kordamine (häälikute õigekiri)	39
III. Käänd- ja pöörd sõna lauses	40
1. Tegusõnade ainsus ja mitmus	40
2. Nimisõnade ainsus ja mitmus	42
3. Kaasaütlev	43
4. Suur algustäht	43
IV. Kirjavahemärgid lauses	45
1. Kirjavahemärgid lause lõpus	45
2. Koma lauses	45
V. Kursuse kordamiseks	47

III KLASS

I. Kordamine	51
II. Häälikute õigekiri	52
1. Kaashäälikute ühendid. k, p, t helitu hääliku kõrval	52
2. Lühike ja pikk täishäälik	53
3. Lühike ja pikk kaashäälik (l, m, n, r, s)	54
4. Pikk ja ülipikk täishäälik	56
5. j kaashääliku järel	57
6. h sõna alguses	58
7. Sõnalühendid	58
8. Kordamine (häälikute õigekiri)	59
III. Nimisõna	60
1. Pärinimed	60
2. Ainsuse osastav ja mitmuse nimetav	62
3. Sisseütlev, ilmaütlev, väliskohakäänded	63
4. Käänete kordamine	64
5. Nimisõna kordamine	65
IV. Tegusõna	66
1. Olevik ja minevik. Pöörded	66
2. ts ja ds tegusõnades	67
3. Tegusõna kordamine	69
V. Kirjavahemärgid lauses	71
1. Kirjavahemärgid lause lõpus	71
2. Korduvad lauseliikmed	72
3. Koma liitlauses	73
4. Kirjavahemärkide kordamine	74
VI. Kursuse kordamiseks	75

IV KLASS

I. Kordamine	78
II. Häälikuõpetus	79
1. Sulghäälik sõna alguses	79
2. Sulghäälik helitu hääliku kõrval	80
3. Lühike, pikk ja ülipikk täishäälik	82
4. Lühike, pikk ja ülipikk kaashäälik (l, m, n, r, s, j)	83
5. Lühike, pikk ja ülipikk sulghäälik	84
6. Lühike sulghäälik järgsilpides	85
7. Kaashäälikute ühendid	86
8. i ja j	87
9. Häälikuõpetuse kordamine	88
III. Käändsõna	89
1. Suur ja väike algustäht	89
2. Ainsuse osastav ja mitmuse nimetav	91
3. Ainsuse käänded	92
4. Mitmuse käänded	93

5. Kordamine (käänete õigekiri)	94
6. Sepp-tüüpi sõnad	95
7. Mõte-tüüpi sõnad	96
8. Sepp- ja mõte-tüüpi sõnade kordamine	98
9. Liitsõna	99
10. Käändsõna kordamine	100
IV. Tegusõna	101
1. Olevik ja minevik. Pöörded	101
2. Öppima-tüüpi sõnad	103
3. Hakkama-tüüpi sõnad	104
4. Öppima- ja hakkama-tüüpi sõnade kordamine	105
5. Tegusõnavormide õigekiri	106
6. Tegusõna kordamine	108
V. Lauseõpetus	109
1. Kirjavahemärgid lause lõpus	109
2. Koondlause	110
3. Liitlause	111
4. Otsene kõne	113
5. Kirjavahemärkide kordamine	115
VI. Kursuse kordamiseks	116
Ümberjutustused	123
I KLASS	
Deformeeritud lauseid ja tekste	130
Kool, kodu, koolitee	130
Tähtpäevad. Rahu ja sõprus	131
Aastaajad. Loodus. Töö ja puhkus	131
Nõukogude inimeste elu ja töö	132
II KLASS	
Deformeeritud lauseid ja tekste	146
Kool, kodu, koolitee	146
Tähtpäevad. Rahu ja sõprus	147
Aastaajad. Loodus. Töö ja puhkus	148
Nõukogude inimeste elu ja töö	148
III KLASS	150
IV KLASS	170

Хеллерма, Хейнрих Хейнрихович

ДИКТАНТЫ И ПЕРЕСКАЗЫ
ДЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

На эстонском языке

Обложка Л. Круусмаа

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja V. Parbo

Kunstiline toimetaja H. Keigo

Tehniline toimetaja U. Laul

Korrektorid E. Vaabel ja L. Golberg

Ladumisele antud 31. I 1964. Trükkimisele antud
27. III 1964. Paber 60×90, 1/16. Trükipoognaid 12,75.
Arvestuspoognaid 11,9). Trüklarv 4000. MB-00793.
Tellimise nr. 995. Hans Heidemanni nim. trükikoda,
Tartu, Ülikooli 17/19. III

Hind 42 kop.

42 kop.

A-26002

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00380682 7